6
28-C
28

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
9 B
29

I c 15

449. + 32.

Index Vid:

HIERONYMI CARDANI MEDIOLANENSIS, DE PROPRIA VITA LIBER.

Ex Bibliotheca GAB. NAUDÆI.

NAZIONALE

PARISIIS,
Apud IACOBVM VILLERY, in Palatio ſub Porticu Delphinali.

M. DC. XLIII.

NOBILISSIMO
CLARISSIMOQVE VIRO
ÆLIO DIODATO IC.
ET PHILOSOPHO
DOCTISSIMO.

Gabriel Naudæus S. P. D.

PASSA tandem eſt exorari ſe modeſtia tua, (Clariſsime Diodate) vt præfationem, quam apparere ſub tuo nomine, in Cremonini libello volueram, nunc demum, cum iſtis Hierony-

mi Cardani de vita ſua commentarijs, acciperes. Atque hoc nomine beneficium me tibi debere profiteor, quod inter ferme innumera, quibus me deuincire ſemper, quaſi data opera conſueuiſti, non poſtremum cenſeri debeat. Nam torquebar ego vehementi deſiderio teſtandæ meæ erga te voluntatis, ſi non alio, quæ mearum virium tenuitas eſt, at ſaltem eo modo, quo præclaris aliorum in me amicorum officijs, grati quodam animi mei monumentum reponere, huc vſque non deſtiti. Tu vero nihil aliud quærebas, quàm tot officiorum, quibus me ab annis ſeptem ſupra viginti, cumulatum eſſe voluiſti, teſtem habere conſcientiam tuam, quæ, ſi bona

ſua, & præclara omnia facinora, prodire in lucem vellet, haberent profectò homines virtutum exempla pulcherrimarum, ex quibus, vitam ſuam non minus componere, quàm ornare: & in omnem poſteritatem, ſumma cum laude tranſmittere poſſent. At enim quemadmodum iſtud ex officio viri optimi, ſapientiſsimique facere conſueuiſti; ſic meum eſſe prorſus intellexi, non pati diutius ea in occulto latere, quæ indicio eſſe poſſent, meæ non tantum iuuentutis ſtudia, ſed ætatis quoque iam prouectæ negotia, ſimulque etiam ocia liberalia, tibi curæ fuiſſe, recta ſemper vt procederent. Nam præterquam hæc ingenua confeſsio, me ab omni ingratitudi-

nis labe immunem præſtat, non leuem præterea ſpem iniicit, fore vt homines, meam, ex arctiſsima neceſsitudine quæ mihi tecum interceſsit, vitam æſtiment; ſibique perſuadeant, eum quem optimus, eruditiſsimus, ſapientiſsimuſque bonorum omnium conteſtatione Ælius Diodatus, ab ineunte quaſi ætate dilexerit, non poſſe eſſe ab amore, & imitatione virtutis alienum. Vale.

Pariſiis IV. Kalend. Octob.
M. DC. XLII.

GABRIELIS
NAVDÆI
DE CARDANO
IVDICIVM.

NON eo fine iudicium de Cardano meum literis cõſignare mihi viſum eſt, cæteris vt norma ſit eius æſtimationis quã de Cardano facere debent. Neque enim ſum neſcius, quàm difficile ſit, ad alterius Mineruam aut ingenium, aut iudicium ſuum accommodare: verum cùm homines eruditos videam, iis tantum Cardani libris euoluendis operam nauare, qui ſuo vitæ, ſtudiorumque inſtituto commodi aliquid afferre poſſunt, cæteros autem quos in omni fere

diſciplinarum genere Cardanus ela-
borauit, vel ignorare penitus quales
ſint, vel in Bibliothecæ ſolum orna-
menta penes ſe reconditos habere,
quòd maior pars iſtorum inuentu dif-
ficilis exiſtat; non putaui propterea
quemquam illorum ſatis idoneum fo-
re, vt de Cardano ſententiam ferat;
quoniam niſi diligenter exploratis ſin-
gulis quibuſque rerum conditionibus,
pronuntiare de illis velle, hominis eſt
nimium confidentis, & aliorum ocio,
non ſecus atque ſuo, prorſus abutentis.
Mihi vero licet non inſit ea animi per-
ſpicacia, iſque modus eruditionis va-
riæ, & reconditæ, quem habere debet,
qui mirificum in omnibus ſcientiis
Cardani ingenium ex angulis, & Mu-
ſarum adytis, in quibus hactenus velut
à ſeipſo diuiſum latuit, totum ſimul,
in apertam hominum lucem pertra-
here ſatagit; non mentiar tamen ſi di-
xerim, me eo vſque omnibus eius au-
ctoris lucubrationibus, ab ineuntis
ſtatim ætatis, & liberioris ingenij cul-
turæ principio delectatum fuiſſe, vt
nullas aliorum ardentius vnquam ha-

bere concupierim, diligentius conquiſierim, frequentius euoluerim: imo vero cùm illius libros de ſapientia, priuſquam denuo Typis committerentur, nec prece, nec pretio nanciſci à Bibliopolis poſſem, teſtes ſunt ex amicis meis quàm plurimi, me non dicam inſuauem hunc laborem, ſed gratiſſimum potius exantlaſſe, qui in illis manu propria exſcribendis ferendus erat. Adeoque ſemper mihi arriſit varia illa, multiplexque Cardani doctrina, vt nihil intentatum reliquerim, quo eam aut in ſuis, aut in Camutij, Tartaleæ, Duni, Scaligeri, & aliorum libris inueſtigarem; & ſiue Medica, ſiue Moralis, Philoſophica, Mathematica, Hiſtorica, Politica, Philologica, alteriuſue generis eſſet, exploratam haberem. Ex eoque factum eſt, vt priuſquam in Italiam cum feliciſſimæ recordationis Domino meo Ioanne Franciſco ex Comitibus Guidiis à Balneo S. R. E. Cardinali eminentiſſimo proficiſcerer, nihil penitus de Cardani vita, moribus, libris, opinionibuſue deſiderari à quoquam poſſet, quod ſicut vngues,

& digitos nō tenerem: ac etiam nunc, videntur hæc omnia, adeo non excidiſſe mihi ex animo, vt vereri debeam, ne imparatus ad iudicium iſtud aggrediar, quod non vlla diligentiæ meæ iactantia, non ingenij confidentia, nec aliorum ſententiis mea iſthac determinatione vt obſtruam, legeſve ſanciam, ſed potius vt nonnullorum deſideriis inſeruiam, qui melioribus ſtudiis addicti, parciores in excutiendo Cardano fuerunt, omni odio, & affectu procul ſic inſtituo. In primis igitur quod ad hominis vitam, & mores ſpectat, ſi quæ de ſeipſo dixit in exemplo natiuitatis ſuæ, & in libris de conſolatione, de ſapientia, de vtilitate capienda ex aduerſis, de libris ſuis, de Vita propria, & alibi paſſim attendamus, nemo fuit ortu vilior, natura imbecillior, inſtitutione neglectior; vxore, liberis, ſeruis, infelicior; toto denique vitæ ſuæ tramite pauperior, miſerior, afflictior. Atque hæc corporis, & fortunæ ſuæ damna fuerunt; ingenium vero ſi quis inimicus tale illi affinxiſſet, quale ſuum eſſe in

themate natalitio teſtatus eſt, potuiſſet in illum agere merito ea lege,

Pœnaque lata, malo quæ nollet carmine quenquam
Deſcribi.

Nam ex Venere loci Lunæ, ac Mercurij domina, & Mercurio multùm, Saturno mediocriter commiſta, animum ſibi effictum ait, *in diem viuentem, nugacem, religionis contemptorem, iniuriæ illatæ memorem, inuidum, triſtem, inſidiatorem, proditorem, magum, incantatorem, frequentibus calamitatibus obnoxium, ſuorum oſorem, turpi libidini deditum, ſolitarium, inamœnum, auſterum, ſponte etiam diuinantem, zelotypum, obſcœnum, laſciuum, maledicum, varium, ancipitem, impurum, calumniatorem, & omnino incognitum propter morum, & naturæ repugnantiã, etiam his cum quibus aſsidue verſabatur.* Neque profectò dubium eſt apud me, quin ipſe talis eſſet, qualem omnibus aliis ſe conſpiciendum præbuit: nam eiuſmodi mores ſibi à natura fuiſſe inditos, non hic modo, ſed alibi toties inculcat nihil vt verius fuiſſe cenſeri poſſit; &

qui penitiſſime Cardani indolem nouerit, eam non multum ab hac Epithetorum farragine, remotam fuiſſe deprehendat; vt mittam aliorum etiam grauiſſimorum virorum iudicia, qui Cardanum miras de ſeipſo fabulas concitaſſe, & inſanienti proximum vixiſſe, non perperam aſſerunt. Et hercle non video quid aliud exiſtimari poſſit de homine, qui ſomniis, oſtentis, auguriiſque vaniſſimis, & maxime ridiculis fidem adhiberet; qui totus ex delirantium vetularum obſeruationibus penderet; qui quoties vellet, à ſenſibus per extaſim peregrinaretur: qui ſpectra, & laruas videret: qui Paredrum aliquem, & ſibi fauentem Genium adeſſe, vel ſtulte crederet, vel maligne mentiretur: qui vxorem duxit ſine dote: qui filiorum educationem neglexit: qui iuniorem ex illis auricula auulſa, puerum vero nomine Guillielmum verberibus licet immerentem, ſæpius multauit: qui ſe iactatum à Patre pro ſpurio fuiſſe, & abortiuo medicamento, priuſquam naſceretur tentatum refert: qui pannoſus

aliquando, mox ornatus in publicum prodiret: qui inter amicorum colloquia lubentius nihil diceret, quàm quod illis ingratum fore cognouerat; qui Lunam non ſecus in Cœlo de die, quam noctu videret: qui Romæ diuerſo ab aliis cultu ſpectandus incederet; qui Bononiæ ſuffultum tribus tantum rotis currum aliquoties vſurparet: qui iuuenis rixas miſcebat, adultus meretrices ſectabatur, vir factus à ludis, & alea non temperabat, ſenex quoque carcerem vitare non potuit; qui denique probra vitæ ſuæ, turpitudineſque vel minimas, è priuatæ domus ſecreto vbi non ſecus ac aliorum hominum ſordes, & flagitia deliteſcere rectius potuiſſent, non euulgauit modo, ſed nauſeāti ferme per tot ineptias, & narrationes inconditas Lectori, obtruſit: Nam ſi facere iſthæc ſapientis eſt, neſcio ſane, cur Oreſtes, Corœbus, Amphiſtides non ipſi quoque ſapientes inter, numerari poſſint. Enimuero potuiſſet tamen Cardanus naturæ ſuæ, vt ab ipſomet vocatur anomalę, ſimulque nominis, & perſonæ decori proſpice-

re, ſi in exemplo thematis ſui natalitij (quandoquidem hic locus erat cõuenientiſſimus) affectiones tantum, & propenſiones illas denudaſſet, quæ ad indicandam artis ſuæ præſtantiam, detegi ſaluo pudore, & nominis integritate poterant: aliarum vero non magis quàm Eraſmus, Longolius, Campanus, meminiſſet, qui licet dubiis parentibus orti fuerint, maximaſque in vita paupere & deſultoria difficultates tulerint, quoniam tamen in illis velandis, obtegendiſque, cautiores Cardano fuerunt, nullam hactenus, eo ſaltem nomine, laudum ſuarum imminutionem perpeſſi ſunt. Et Amabo quotus eſt hominum cui vt Satyricus monet promptum ſit

Murmurque, humileſque ſuſurros,
Tollere de templis, & aperto viuere voto?

Ego ſane non ſecus hoc tempore, quàm olim Iuuenalis,

Egregium ſanctumque virum ſi cerno, bimembri
Hoc monſtrum puero, & miranti iam ſub aratro,
Piſcibus inuentis, & fœtæ comparo mulæ.

Omnes enim homines ſuapte natura mali, ſtulti, improbi ſunt,& ſi palam offendunt,quanto magis inter priuatæ familiæ ſepta Cardano ſimiles exiſtunt? Vnde qui eum odit, propter priuatas illas turpitudines,hunc etiam reliquos homines odiſſe conuenit, ſi in eorum intima ſemel deſcendat. Singuli quippe ſuo modo peccant, inſaniunt, delirant, & in eo tantum ſapiunt, quod peccatis, & fraudibus ſuis nubem iniicere ex pulchræ Lauernæ inſtituto didicerunt: quod idem Cardanus ſeu naturæ liberioris impulſu, ſeu virtutum confidentia præſtantiſſimarum, quæ tot maculis longe præponderant, aut alia tandem de cauſa facere non potuit. Quamobrem ſi quis à me ſciſcitetur, quid tandem de vita,

motibuſque Cardani ſtatuendum ſit? ego certe non immunem illum ab ineptia præſtare vellem, quandoquidem vel ex eo talis fuiſſe deprehenditur, quòd tot inepta, & abſurda de ſe ipſo prodiderit, quæ reliquorum hominũ more, æterno potius ſilentio obruere, & damnare debuerat. Cæterũm cùm aſſerente grauiſſimo cenſore Seneca, nullum vnquam magnum ingenium ſine mixtura dementiæ fuerit; & ab ea non prorſus liberi vixerint Philoſophi illi magni nominis Porphyrius, Iamblichus, Ædeſius, Maximus, Chryſantius, & id genus ab Eunapio laudati, qui tantum abeſt vt cum Ennio profeſſi ſint, ſe non curare

Marſum Augurem,
Non vicanos Aruſpices, non de circo
Aſtrologos,
Non Iſiacos coniectores, non interpretes ſomnium.

Quòd potius magicæ vanitatis mancipia fuerint, nec ſomnia, terrores, portenta, Genios, Lemures, ſtultiſſimaſque eiuſ-

eiuſmodi obſeruationes; quarum plenus eſt Eunapius, flocci fecerint. Poſſent iſta quidem Cardano Patrocinari, quominus ad Anticyras confeſtim amandaretur, nam certum eſt, non eandem eſſe ingeniorum apud omnes homines naturam, & in illorum differentia, quædam per temporum viciſſitudines reperiri, quæ propter ignotam nobis cauſarum ſyndromen, ſiue corporis temperies multum adæquata, ſine bilis aduſtæ copia, aut organa magis affabre compoſita, radiuſue præſtantior ab intellectus agentis ſplendore delibatus, in illam concurrant, multa ſciunt, videntque reliquis omnibus negata: atque velut ebria continuo forent, aut à ſenſibus ſeiuncta, mores obtinent inconditos, ſermonem turbidum, vitam inæqualem, verum ex aduerſo, difficilia quæque celeriter apprehendunt, & facile retinent; perſentiſcunt etiam, vaticinantur, incomperta loquuntur, occulta detegunt, & pro ſectis aut religionibus quibus addicta ſunt, pro officiis quibus mancipata, ſic rebus vanis, aut ſolidis

inhærent: quemadmodum in Platonicis illis Philoſophis, & Cardano videre eſt, qui ex Academiæ Placitis, Spectra, Lemures, Portenta, & ex inuariabilis Fati neceſſitate, auguria, ſomnia, oracula, & eiuſmodi alia, quæ velut extremæ dementiæ ſigna Peripatetici ſubſannant, diligenter obſeruare conſueuerunt. Iſtis igitur & ſimilibus de cauſis, videri poſſet Cardanus, nihil ab eorum conſuetudine diuerſum egiſſe, qui talem ingenij differentiam nacti ſunt: ſed cùm veritatis amore, nihil vnquam antiquius ſibi fuiſſe cõtendat, & ex conſequenti, frequenter in illas voces prorumpat, *Nunquam me mentitum eſſe memini: ergo iam ſecurus de mendacij ſuſpicione, vt qui in veritatis ſtudio conſenuerim*, & ſimiles alias quę in eius libris paſſim occurrunt: ego contra mendaciſſimum illum fuiſſe deprehendi, & ab hoc vitio, reliqua demum velut è fonte promanaſſe, quæ à nõnullis deliramenta vocantur, non leuibus de cauſis exiſtimo. Hoc autem ne quis à me dictum inconſulto fuiſſe, quoniam res eſt magni momen-

ti, ſibi perſuadeat; en ſignatis tabulis ipſam confirmo, quarum fidem ne Cardanus ipſemet ſi nunc viuat, eleuare merito poſſit. Quippe cùm capite XII. de propria Vita dixiſſet, *Grammaticam nunquam didici, vt neque Græcam, aut Gallicam, aut Hiſpanicam linguam, ſed vſum ſolum mihi neſcio quomodo tributum*: & antea cap. IX. aſſeruiſſet, *ſe miraculo adiutum fuiſſe, ad intelligendam linguam Latinam*, quale tandem fuerit miraculum iſtud capite XLI. ſic explicat: *Quis fuit ille qui mihi vendidit Apuleium, iam agenti ni fallor annum XX. Latinum, & ſtatim diſceſſit, ego vero qui eo vſque, neque fueram in ludo literario niſi ſemel, qui nullam haberem linguæ Latinæ cognitionem, cum imprudens emiſſem, quòd eſſet auratus, poſtridie euaſi qualis nunc ſum in lingua Latina, nec non & Græcam quaſi ſimul, & Hiſpanicam, & Gallicam accepi, ſed dumtaxat vt libros intelligam, ignarus ſermonis, & narrationum & regularum Grammaticæ prorſus.* Hoc autem quàm ſit veritati conſentaneum, declarant verba illa ex opuſculo de libris pro-

priis, quod ſub finem librorum de ſapientia, & de conſolatione reperitur: *Interim vero Grammaticæ & Dialecticæ operam dabam*, circa videlicet annum ætatis ſuæ xxiii. nam circa xxxv. addiſcendæ linguæ Græcæ ſedulò operam impendit, vnde *præſenti*, inquit, *anno, nimia intentione ſtudij Græcarum literarum labefactatus, nihil ardui molitus ſum*, ſubiungitque paulo poſt, *Librum Micylli in Epitomen redegi, quem coniunxi libro de Græcæ literaturæ inſtitutione*. Sèd mendacium iſtud licet miraculo coniunctum, leuiſſimum forſan videri poſſit, quoniam ex eo nihil ſequutum eſt, quod Cardano vtilitatis quicquam attulerit. At non idem de eo dici poteſt, cuius nunc opportunum eſt hiſtoriam paucis contexere: Nam cum libro v. de Sapientia confidenter ſcripſiſſet, *Dum in hac vrbe inuidia laboraremus, nec lucrum ſuppeditaret impenſis, multa vt noua inueniremus tentauimus in arte: nam extra artem nihil non ceſſit: Tandem Phtiſis (quam Pthoe vocant) multis ſeculis curam deploratam excogitaui, ſanauique multos qui nunc ſuperuiuunt, nec*

difficilius quam Gallicum morbum; & illuſtriſſimus Ioannes Hamilthon Archiepiſcopus S. Andreæ, S. P. ſanctæque ſedis Apoſtolicæ Legatus, & Eccleſię Regnique Scotiæ Præſes, in eiuſmodi pollicitationem de curatione Phthiſis qua tunc miſere diſcruciabatur, neſcio quo caſu incidiſſet, putauit ſalutem ſuã in hoc Cardani ſecreto repoſitam eſſe: Quamobrem magnis pollicitationibus illum ad ſe in Scotiam pellexit, eiuſque conſilio, per aliquot menſes vſus, quamuis non adepta prorſus ſanitate, dimiſit, iis honoribus cumulatum, quos Cardanus inter vitæ ſuæ potiſſimos, merito poſtea recenſuit: ſed videamus nunc quomodo totum iſtud negotium ſolemni cuidam mendacio, quod nolens ſcilicet protulerit, acceptum refert idem Cardanus, in editione Rouilliana opuſculi de libris propriis. *Iſtud*, inquit, *admiratione dignũ, cum nunquam mentitus ſim, iſtam qualemcumque bonam fortunam, tamen ex mendacio ortam fuiſſe: Nam neque verum erat me Pthoe laborantes ſanaſſe, neque tamen conſulto mentitus eram, aut ex toto, tunc*

enim ſanare illos poſſe ſperabam; ita factum me impulit, quaſi Fortuna numquam veræ virtuti faueat, vt egregie nolens mentirer, hocque ſolū mendaciū, quod me inuito excidit, tantum mihi vtilitatis & voluptatis afferret. Iſtis autem duobus mendaciis, tertium adiungo, quod item celeberrimum fuit, quia de Genio illo toties decantato, cui Cardanus tum in natalitio themate, cum in hiſtoria vitæ & librorum, ac in opuſculis, & libris omnibus, ſeipſum curæ fuiſſe ad rauim & faſtidium inculcat. Vnde res foret omnino longa, difficilis, & tædij pleniſſima, quæcunque variis in locis de hoc numine dixit, ad pleniorem eius hiſtoriam colligere; verum quia non obſcure quale tandem iſtud fuerit, in dialogo de humanis conſiliis explicat, ſatis mihi erit colloquentes de eo Thetim & Ram. huc adducere *RAM. tot tantaque ei mira in vita acciderunt, vt ſuſpicari cogar & ipſe, qui illi intimus ſum, Genium ei eſſe, & magnum, & potentem, & rarum, vt non ſit ſuarum actionum Dominus, ſed quæ cupit non habet, quæ habet non concupierit, nedum vt ſperarit;*

ille tamen hoc abhorret, ſed cum cogitat Deo omnia parêre, acquieſcit. TET. ſed cuius naturæ? ferunt enim quoſdam eſſe Saturnios, alios Iouios, atque ita de aliis. RAM. ſuſpicatur eſſe Venerium, Saturno, Mercurioque miſtum. TET. tales omnes miſere viuunt, & pereunt, quamuis quorũdam magnum ſit nomen. RAM. hoc neſcio cum neminem nouerim præter hunc, & illius patrem ac Socratem qui huiuſmodi Geniorum familiaritate vſus fuerit. At Hercle ſi dæmon ille Socraticus, non multum diuerſus fuerit ab eo quem Cardanus ſibi comitem fuiſſe iactat, vereor ne pro fabula vterque deinceps habeatur. Nam quod ad poſtremum attinet, mirum eſt quam exæſis & debilibus fulcris innitatur, imo vero quàm vanis & ridiculis notis ſe Cardano prodiderit, primum enim *per ſomnia & ſtrepitus monere eum conſueuerat*: deinde vevero magis adhuc innotuit cùm Cardanus, quemadmodum ſubdit Thetim, *ſine vllo medicamento liberatus eſt hernia inteſtinorum in latere dextro, liberatuſque etiam ab vrigine vrinæ*: demumque palpitationem cordis, & aurium tinnitum

excitauit: ſed fruſtra, neque enim hæc omnia ſatis eſſe Cardano potuerunt, quominus capite xlvii. de vita ſua dixerit, *Mihi fuiſſe bonum & miſericordem ſpiritum diu perſuaſum eſt, ſed qua ratione me certiorem redderet de imminentibus, nonniſi exacto anno vitæ lxxiv. deprehendere, dum vitam meam conſcribere adortus ſum, potui.* Enimuero ne tunc quidem iſtud reſcire vllo modo potuit, ſi tota illa narratio de Numinis fauentia, non tantum vana, & ridicula, ſed plane commentitia eſt, eodemmet Cardano teſte, & arbitro etiam in propria cauſa; nam libro xvi. de varitate capite xciii. negat ſe vllum vnquam Genium habuiſſe, *Ego certe nullum Dæmonem aut Genium mihi adeſſe cognoſco*: ſubiungitq; poſtea, *illud bene ſcio, mihi pro bono Genio datam rationem, patientiamque in laboribus magnam, bonum animum, pecuniæ honorumque contemptum, quæ omnia maximi facio, & Dæmonio Socratis, meliora atque ampliora dona exiſtimo.* Hac igitur libera, & ingenuo viro digna confeſſione, ruit aceruus ille ineptiarum, quas Cardanus de ſpiritu ſuo familiari, de ſplen-

dore, de ſpectris, & Luna viſa pleno meridie, ſimilibuſque nugis & mendaciis cum non ita ſui compos erat, velut in publicum theatrum ridendas inuexit. Enimuero non ſemper eum ſui compotem fuiſſe, ſed æſtu quodam raptum, indicio eſt omnium certiſſimo, varietas illa pugnantium inter ſe ſententiarum, quas non eſt quod aliquis obliuione eorum quæ iam dixerat; aut aſtu, vafricieque prolatas ab eo fuiſſe, ſibi perſuadeat, cum ſe in rebus aliis memorem ad miraculum vtque præſtiterit; & artis ac vafriciei ſuſpicionē omnem eleuet, quod grandia quidem, ſed contraria ſemper, nunquam autem connexa, & ſibi mutuo cohærentia loqueretur. Æſtum autem, & calorem illum tam varium & inæqualem, quo magnæ mentes interdum agitantur, & quo ſenſim refrigeſcente, ſua plerumque vel mirantur, vel ad eam rationem qua tunc dicta ſunt non amplius intelligunt, ſi quis ad alicuius tantum Genij præſentiam contingere velit, magnum profecto is aditum facit credulis, ſuperſtitioſiſque hominibus, ſimiles vt

Genios concedant Socrati, Plotino, Ciceroni, Bruto, Caſſio, Cæſari, Syneſio, Porphyrio, Iamblicho, Chicco Aſculauo, quin etiam Iulio Scaligero, & innumeris aliis, qui vel ambitione ducti vel in Platonicorum & Cabaliſtarum ſcholis innutriti, illud acceptum Geniis ſuis ferunt, in quo naturæ ſuæ ſublimitatem mirari citius, & æſtimare deberent. Sed pauci vel quæ recta ſunt vident, vel non affectibus ſuis inſeruiunt. Atque vtinam ex eorum numero non eſſent, qui propter ſimiles nugas, & affanias, de miſerorum vita ſtatuunt, bene quidem & auſpicato, ſi deorum colloquiis, & muſicis, cœleſtibuſque oblectamentis interfuiſſe, male vero & ominoſe, ſi Dæmonum Choræis & comeſſationibus ſeſe immiſcuiſſe, ex læſæ imaginationis vtrobique vitio, aſſerunt: Et ſane verſatus ſum eo lubentius in hoc Cardani circa Genium ſuum mendacio, aut, quod ego lubentius dicerem, deliramento explicando, quòd futurum ſpero, magna vt inde bonæ mentis acceſſio dæmonographis omnibus fiat, ne tam

præcipiti ferantur in illos cenſura, quos rumor incertus, aut vanus, dæmonum addictos conſortio vixiſſe refert: cùm Hieronymus Cardanus, cuius pręſertim exemplum aduerſus talis flagitij poſtulatos adducitur, poſt ſolemnes illas eiurationes quas attulimus, nihil penitus habeat de Genio ſuo, quod miſeris illis, & plerumque fatuis homuncionibus, præiudicio eſſe poſſit. Verum quia meam nolo facere iſtorum litem, huc tandem redeo, vt Cardanum ex intemperie quadam animi nuſquam æqualis & compoſiti, abſurda multa feciſſe, & minime ſibi in omnibus conſentanea loquutum fuiſſe, concludam. Scitum eſt enim melancholicos omnes, cuiuſmodi eum fuiſſe in dubio apud me non eſt, ſuperbos eſſe, nimiumque ſibi blandientes, & elatos, quia melancholia cum halituoſa ſit, flatus illi, ventoſa faciunt ingenia, & magnarum rerum vt nominis, honorum, auctoritatis deſiderio flagrantia; ſunt præterea ſuſpicaces, moroſi, inuidi, maleuoli, ſimultatum tenaces, immites, [illegible] vt Timon, Cato, Diogenes, &

velut in extremo confinio naturæ humanæ poſiti, vt Cœleſtem, vel Belluinam, aut mixtam interdum ex vtraque, leuiſſimo impulſu ſuſcipiant.

Sequitur nunc, vt quanta, qualiſue Cardani doctrina fuerit, diſpiciamus; qua in re, non eorum more mihi faciendum eſſe intelligo, qui Cardanum nunquam integrum aſpiciunt, nec illum ex immenſis voluminibus, quæ nobis in omni ferme ſcientiarum genere reliquit, ſed ex Medicis tantum, aut Mathematicis æſtimant. Nam cùm ſumma ingenia, quantum ad præſens inſtitutum ſpectat, duas in partes diſpertire conſueuerim: prima & infima meo iudicio eorum eſt, quæ Facultati cuidam ab aliis ſeparatæ, ac veluti ſolitariæ mancipata, ſic in ea excolenda ſe exercuerunt, vt idcirco digna habeantur, quæ cæteris omnibus præire ſuo merito poſſint: ſic Euclides, Pappus, Archimedes, Vieta, Galilæus in Mathematicis: Ptolomæus, Tycho, Copernicus, Gaſſendus in Aſtronomicis: Plato, Ariſtoteles, Albertus, Pomponatius, Cremoninus, Licetus in Philoſo-

phicis: Hippocrates, Galenus, Auicenna, Fernelius, Duretus, Riolanus, Moræus in Medicis diſſertationibus, primum nullo non conſentiente locum obtinent, & niſi mea me fallit coniectura, eundem per ætatum conſequentium decurſus ſartum tectumque retinebunt: quia nihil difficilius eſt in ſcientiis, quàm ſummos illos viros, qui laboribus ſuis viam ad illarum arcem ſibi muniuerunt, velut olim effœtos, & vietos ſenes de Ponte deiicere. Secunda vero & ſuprema ingeniorum differentia homines illos complectitur, qui benignioris naturæ maiori quodam priuilegio, non vni tantum ſcientiæ, tanquam Polypus ſaxo, infixi & addicti ſunt, ſed per illarum orbem plus minuſue exſpatiantur, quemadmodum ex illis,

Quos aliena iuuant, propriis habitare moleſtum.

alij Germaniam & Italiam luſtrare: nonnulli præterea Hiſpaniam, & Angliam, ac vniuerſam Europam adire

cæteri denique, velut Drackus, orbe vniuerſum circuire ſoliti ſunt: Et ſane quemadmodum hic, eiuſmodi Peregrinatorum triplex ordo ſtatuitur, haud ſecus, cùm maxima ſit ſupremæ claſſis illius latitudo, non inconueniens mihi viſum eſt, ſi eorum hominum quos ambitu ſuo complectitur, tres veluti gradus, ordineſue conſtituerem: Ita vt primus illis dicatus ſit, qui perluſtratis diligenter humanioribus literis, excurrere quoque in viciniores illis diſciplinas voluerunt, Agellio ſcilicet, Macrobio, Petrarchæ, Politiano, Vallę, Calcagnino, Giraldo, Campano, Foxio, Rodio Tomaſino, Gaudentio, & ſimilibus aliis: ſecundus autem eos cõplectatur, qui longius adhuc per ſcientiarum varietatem prouecti ſunt, Ciceronem nempe, Plutarchum, Plinium, Viuem, Geſnerum, Bodinum, Patricium, Mazzonium, Allatium, Merſennium, Donium, & id genus alios: Tertius denique eorum ſit, qui nihil in diſciplinis non peruium ingenio ſuo, nihil intentatum eſſe voluerunt, cùm ad omnia erecti & parati, non minus

etiam ad ſingula ſufficerent, quæ laus propria fuit olim Democriti, Theophraſti, Varronis, & hoc noſtro tempore Eraſmi, Budæi, Pici, Fracaſtorij, Scaligerorum, Caſauboni, Grotij, Salmaſij, Petauij, & præ cæteris omnibus Hieronymi Cardani: quem cùm ſinguli ſua quique in arte propria præſtãtiſſimum fuiſſe non dubitent, ego certe primum eum, & vnicum fuiſſe exiſtimo, qui ſimul in omnibus tam egregie verſatus ſit, vt videatur natura exemplum in eo oſtendere voluiſſe, maioris amplitudinis, & immenſitatis doctrinæ, quam homini huc vſque cõcedere potuerit. Nam ſi in reliquorum omnium dotes inquiramus, videbimus multos humanioribus ſtudiis Theologica tantum ſuperinduxiſſe, nonnullos Mathematica etiam: quoſdam medicinæ, & philoſophiæ cognitionem: alios linguarum Orientalium, vel Iuris vtriuſque notitiam: & rurſum aliquos paucis paginis vt Picum, & Fracaſtorium mirabilem ingenij ſui præſtantiam explicaſſe: ſed qui plures ſcientias in numerato habuerit, qui al-

tius in illas deſcenderit, qui commentariis amplioribus illuſtrarit, alium profecto ab Hieron. Cardano inueniemus neminem. Vt miraculo proximum ſit, hominem hunc, plus ferme in omnibus ſcientiis vidiſſe, quam ſinguli in propria ſua requirerent, aut inueniri poſſe ſperarent. Certe in humanioribus literis, in Philoſophia, Medicina, Aſtronomicis, Mathematicis, Hiſtoria, Metaphyſicis, Politica Morali, nec non remotioribus aliis diſciplinis, nihil eum latuit, quod operæ pretium fuerit, ad cumulatam earum cognitionem intellexiſſe. Et amabo, quis negabit librum de Porportionibus dignum eſſe, qui cum pulcherrimis antiquorum inuentis conferatur? Quis in Arithemetica non ſtupet, eum tot difficultates ſuperaſſe, quib. explicãdis Villafrãcus, Lucas de Burgo, Stifelius, Tartalea, vix ac ne vix quidem pares eſſe potuiſſent? Quis in libris de ſubtilitate & varietate non expreſſam videt cum ſuis omnibus ornamentis, & oblectamentis naturam? Quis commentarios in Ptolomæum, & Aphoriſ-

mos

mos Aſtronomicos, non Gauricis, Iunctinis, Stofleris, & ſimilibus aliis præferat? Quis in exiguo Neronis encomio, non cognitam illi fuiſſe omnium temporum, & locorum hiſtoriam, perſpiciat? Quis ex libris de ſapientia, ex Proxeneta, eum aliquid fugiſſe cenſeat, quod Machiauellus, Paruta, Bodinus, Septalius, quod ipſimet Ariſtoteles, Plato, Xenophon ſcire aut excogitare potuerint? Iam vero ſi morales libros attingam, ſi Medicos, ſi reliquos omnes quos certum in ordinem cogere non poſſis, quot opes, Deus bone, depromi, quot arcana erui, & haberi ex ipſis, in communem vtilitatem poſſunt? Hoc autem melius adhuc intelligere poterit, qui Cardanum, cum Iulio Cæſare Scaligero diuini propemodum ingenij æmulo ſuo, componere aggredietur: nam licet hic, maiori cũ ornatu & ſplendore in ſcenã prodierit, mentemque heroïcis plane cogitationibus fœtam, & rerum altiſſimarum capacem habuerit, attamen intra literarum humaniorũ, & philoſophiæ medicinæque cancellos ſe continuit, li-

bertatémque Cardano reliquit, quem in omnibus aliis diſciplinis locum magis ambiret, occupandi. Nec propterea ſi nobiles illæ exercitationes, manibus quotidie teruntur, quicquam tamen dedecoris Cardano ab illis inuritur, quod ab æquis iudicibus abſtergi, vel minimo negotio non poſſit. Nam primùm quis ferat Scaligerum, exercitationes ſuas, triennio poſt ſecundam librorum de ſubtilitate editionem, inuulgaſſe, nec tamen illam videre voluiſſe, nec mendis illis peperciſſe, quæ poſtrema hac diligentia ſublatæ à Cardano fuerant: ne videlicet laboris ſui quantumuis fruſtra impenſi, fructum amitteret; Præterea quis neſcit Cardanum, actione prima in Calumniatorem librorum de ſubtilitate, ſic omnes illius aculeos retudiſſe, obiectiones diluiſſe, accuſationes infregiſſe, vt earum ratio haberi non debeat, quæ ſupereſſe forſan ex tanto numero poſſent: nam homo fuit Cardanus, & humani à ſe nihil alienum putauit: nec adeo mirum eſt illum erraſſe, quin multo magis admiratione dignum ſit,

tam raro, & in tam paucis, ac minimis ceſpitaſſe. Imo vero auſim ego pignore depoſito contendere, multo plures næuos eſſe, quos Scaliger exercitationibus ſuis immiſtos reliquit, quàm eos, quibus aduerſus Cardanum tam procaciter exagitandis, totos nouem annos inſudauit; idque non tam eruendæ veritatis ſtudio, quàm vt effræni deſiderio ſuo ſatisfaceret, cum illis omnibus congrediendi, quos ſuo tempore, literarum, eruditionumque Principes haberi cognouerat. Sic enim in commentariis ad Ariſtotelem de animalibus, Theodorum Gazam hominem innocentiſſimum, & multis vocibus ſagaciter effictis vt Græcas Latinis redderet, de literatis omnibus bene meritum, quo iure, quave poteſt iniuria ſugillat: ſic Eraſmum cum alio titulo laceſſere non poſſet, fingit ſe à pueris Academiæ Pariſienſis, eorumque moderatoribus exoratum, vt iſtud in ſe certaminis reciperet; qui pueri, tantũ abeſt, vt auctores illi eius rei fuerint, quòd primam orationem quam habuit in Eraſmum, luto, & quod peius adhuc

olet fœdatam, pedibus conculcarint: ſic denique Fernelium, non aperto Marte, ſed occultis quibuſdã dicteriis, & diſſimulato eius nomine, prouocauit, ne ex QuadrumViris illis, quos obſtruere ſuis luminibus cenſebat, quẽquam intactum relinqueret; vir alioqui dignus, quem ętas noſtra, licet nullos alios quàm ſeptem Poëtices libros edidiſſet, maximis, & tantum non diuinis honoribus cumulatum poſteritati tranſmittat. Porro quoniam maior erat Cardani fama, quàm vt ſoli Iulio Scaligero moleſtiam faceſſeret, non erit forſan alienum ab inſtituto ſermone, eum pariter ab aliis defendere, quos multo leuioribus de cauſis moleſtos expertus eſt: Neque enim defuerunt quidam naſutuli, quibus putidum videretur cum vitæ, & actionum ſuarum hiſtoriam conſcripſiſſe, totque libros de propriis libris confeciſſe, vt quinque ad minimum, variis temporibus & locis editi reperiantur. Meminique non ità pridem, vitio datum fuiſſe clariſſimo noſtræ tempeſtatis Philoſopho Fortunio Liceto, quòd de ſuis

quoque hiſtoriam contexuiſſet, quaſi tam infamis & propudioſa foret eiuſmodi Philautia, vt his duobus ſcriptoribus exceptis, reliqui omnés eam deuitare, Cane peius & Angue ſtuduerint. Verumenimuero nihil aliud faciunt, quàm ſupinam, & incredibilem ſuam ignorantiam prodere, qui fictis eiuſmodi criminibus Cardanum onerant: Neque enim quod de vita primum dicebatur, culpari potius in eo debet, quam in Cornelio Sylla, Iulio Cæſare, Octauio, Quinto Catulo, Adriano, Marco Antonino, Flauio Ioſepho, D. Auguſtino, Monlucio, Thuano, Scaligero, Puteano, & non paucis aliis, quorum exemplo tantum abeſt vt peccare quis poſſit, quod illud modeſte imitari, cum præſertim res eſt inſignis, & factis vel euentis memorabilibus referta, laudem in ſe non minimam obtineat. Idemque dicendum eſt etiam de libris propriis, quorum ſeriem texere, cùm plures ſunt, aut de rebus variis, non poteſt niſi honeſtum, & vtile cenſeri. Etenim præter quam faciunt indices eiuſmodi, ne quid alicui auctori

tribuatur, quòd ſuum non ſit: oſtendunt præterea qui libri ſemel aut pluries editi fuerint, & quo loco, qua forma, quo tempore, qui ſeparatim, vel cum aliis coniuncti, qui auctiores, illuſtrati, correcti, & num extrema manus illis addita fuerit, aut alia deinceps expectanda ſit ab editionibus poſtremis, quæ cuncta, certum eſt plurimum commodi, & delectationis afferre, iis omnibus, qui librorum honeſtiſſima voluptate capiuntur. Hincque cum iſtud Galeno perſpectum foret, duos qui nunc etiam ſuperſunt, ad Balſum, & Eugenium de propriis libris commentarios edidit; abſque quibus eſſet, vix haberemus nomina ducentorum & amplius librorum ſuorum, qui Romæ ſimul cum pacis templo conflagrarunt; eiuſque poſtea exemplum ſequuti ſunt D. Auguſtinus, Dionyſius Carthuſianus, Eraſmus, Geſnerus, Federicus Nauſea, Ioannes Cochlæus, Michael Neander, Nicolaus Nancelius, Ioannes Caius, Philippus Boſquierus, Henricus Stephanus, Iacobus Augolius, Franciſcus Maurolycus, Lau-

renbergius, Genebrardus, Cāpanel-la, Schioppius, Federicus Cardinalis Borromæus, Annæus Rulmanus, Erycius Puteanus, & paucis ab hinc annis Fortunius Licetus, omnes enim iſti, libris ſeparatis, & ad id modo deſtinatis, propriarum lucubrationum hiſtoriam complexi ſunt: vt alios mittam, qui ſuorum quoque librorum rationem habuerunt, quamquam minori apparatu, & nudo ſæpius indice, aut epiſtola de hac re ad amicum ſcripta, quemadmodum fecere Porta, Taurellus, Bellaius, Tomaſinus, Champerius, Seuertius, Nouarinus Caneuarius Duraſtantes, Franciſcus Mirandulanus, totque alij, vt Cardano, plus teſtium, & exēplorum ſuppetat, quàm inuidorum telis, ab hac ſua lucubratione de propriorum operum hiſtoria propulſandis, opus eſſe poſſit. Quin potius ſuffundi illi pudore deberent, quod hominem accuſent, tot præclaris auctoribus innixum, quaſi nullum ſibi fauentem oſtendere poſſet, & quàm ipſi ratione, tam hic teſtibus, & auctoritate careret. Illud præterea magnam an-

ſam præbuit æmulis Cardani, & Aſtrologiæ præſertim iuratis hoſtibus, vt ei liberius inſultēt, quòd, nec in ſuo themate natalitio, nec in Ioannis Baptiſtæ filii, aut Aimari Ranconeti, vel Edoardi VI. Regis Angliæ, aliiſue ſchematibus propoſitis, quicquam ferme horum euentuum, qui poſtea conſecuti ſunt, obſeruarit: Neque enim ſibi carcerem, laqueum filio, mortem violentam Ranconeto, breuē ætatem Edoardo, prædixit, ſed ſucceſſus è directo potius contrarios; Qua de re cùm ludibrium iam debuerit Ioſepho Scaligero, & poſtea etiam Alexandro de Angelis, qui hac potiſſimum ratione, diuinationes Aſtrologicas, funditus conuellere nititur, non eſt hic quod in eodem ſaxo rurſum voluendo, diutius immorer. Iſtud potius excutiendum eſt, quî fieri poſſit, vt Aſtrologi Principes, tot inſtructi regulis, tot obſeruationibus edocti, nihil vt in arte ſit tam obſcurum, difficile, abditum, quod ſibi peruium nō fecerint, vix vnquam in prædictionibus ſuis ea felicitate vtantur, qua plerumque deliras anus,

ſenes vietos, homines ineptos, & fatuos, longe certius in res futuras, & abditas, penetraſſe videmus. Nam quòd Alexander de Angelis Cardano potiſſimum imputat, tanquam Aſtrologicæ vanitatis inſtauratori maximo, illud tanto magis de Medioxumis, & Patellariis Aſtrologis, dicendum eſt; & memini me in Italia quaſdam Ephemerides annuas Lucæ Gaurici vidiſſe, in quibus cùm pro libertate ſcribendi quæ tunc vigebat, ſingulis Principibus Europæis maximas felicitates, aut grauiſſima damna minaretur, nihil poſtea perinde cecidit, ac ipſe futurum prædixerat: Atque vtinam Henricus ſecundus, quem ille extrema tantum ſenectute, & morbo placidiſſimo fatis conceſſurum dixerat, nō ætate potius florenti, & tam acerbo, præcipitique fato nobis ereptus fuiſſet. At ex aduerſo Plebei vates, Gallorum quidem Michaël Noſtradamus, Italorum Sauonarola, Anglorum Merlinus Caledonius, Germanorum Lolhardus, & Ioachimus, Luſitanorum denique Bandarra Calceolarius, imo vero multæ vbique

gentium vetulæ, & homines, quod antea dicebam, nō Aſtrologiæ modo, ſed literarum penitus ignari, tam certas de rebus futuris prænotiones habuerint, vt

Pythia quæ Tripode ex Phœbi Lauroque profatur,

pronuntiare de illis felicius, confidentiuſque vix potuiſſet. Hoc vero cùm multis de cauſis cōtingere nō dubium ſit, potiores tantum hic attingere mihi conſilium eſt; & illam in primis, quòd artis falſæ nulla poteſt eſſe prædictio vera, niſi caſu aliquo, aut induſtria, vel peculiari quadam ingenij temperatura, quæ tria præter artem ſunt, talis efficiatur: Aſtrologiam vero è falſis & futilibus ſcientiis, quæ ſæpius hominum animos infatuant, nō poſtremam eſſe, tot iam argumentis virorum omni laude doctrinæ, ingeniique cumulatiſſimorum demonſtratum eſt, vt qui contrarium ſentit, non magnos hic in ſapientiæ, & bonæ mentis adeptione, progreſſus feciſſe videatur. Hæc vero cum ita ſint, non eſt accuſandus Car-

danus, quòd illuc prædicendo non attigerit, vbi artis ſuæ præſidio pertingere non poterat: maxime cùm ea ſagacitate ſit vſus, quæ caſu, propriáque animi temperie ſuffulta, ipſum in pleriſque genituris, nõ vanum, futilemque fecit. Verum quoniam vis illa mentis anomala, excedens, rara, quæ factis in homine ſe prodit magnis & admirandis, eo tantum impulit Cardanum, vt ſcientiarum omnium ſecreta penetraret, eaque maiori facilitate, acriori iudicio, præſtantiori modo, quàm quiuis alius vnquam fecit, explicaret, eam ob rem nõ potuit ille, iuxta cum aliis, qui ſolas tantum ab illo mentis impetu, rerum futurarum præſentiones recipiũt, de morte filij ſui, aut Aimari Ranconeti, aliorũve, quamadmdũ forſan Noſtradamus feciſſet, pronũtiare. Noſtradamum autem dico, quia nobis exemplo eſt, Aſtrologos, cùm aliquid certi proferunt, id non artis ſuæ beneficio conſecutos fuiſſe. Sed illius humoris orgaſmo, quem ipſemet Noſtradamus diuinum appellat, & ſibi potiſſimum fauentem fuiſſe, hoc in centuriis tetraſticho, teſtatur.

Horrida vaticinor diuino numine plenus:
Bella, famem, turbas, fluidæ contagia peſtis,
Diluuia, atque æſtus, terras, mare ſanguine tincta,
Paces, ac vitas, magnorum & fata virorum.

Sic enim illud è Gallico ſermone reddidit Ioan. Amatus Chauigneus, quãquam expreſſius adhuc ea de re tetraſtichum aliud habetur, quod Latine reddi quoniam commode nõ poteſt, ſatius erit illud, iiſdem verbis quibus ab auctore ſub initium primæ Centuriæ prolatum fuit, conſulere. Secus enim, ſi Chiromantiæ tribuatur, quòd Bartholomæus Cocles tabellam, vt inquit Cardanus, xlv. virorum moriens reliquerit, qui violenta morte, vt euentu poſtea contigit, perire debebant: ſi Nomantiæ, quòd Hannibal Raimundus, ex duobus ægris, aut ſingulari prælio decernentibus, primum qui moriturus eſſet, indicabat: ſi Geomantiæ.

quòd Catanus, quo fine negotium aliquod terminari deberet, ſtatuebat; ſi Scripturæ, quòd Proſper Aldoriſius, ex eius diuerſitate, illius cuius erat, varios animi motus, naturæque propenſiones eliciebat: ſi denique reliquis diuinationibus, quòd Anus deliræ & merobibæ, res furto ſubreptas inueniunt, futuros coniuges deſignant, morbos denunciant; & non potiùs ad communem illarum diuinationū omnium cauſam recurramus, ſequetur ab euentu minime fallaci, regulas eiuſmodi nugacium diſciplinarum, non minus quam Aſtrologiæ veras eſſe, quo ſane effato, neſcio quid magis fatuum, & abſurdum dici poſſit. Vltimum denique quod Cardano ſummam inuidiam conflauit, & à bonis omnibus, quo quiſque religioni magis addictus erat, eo flagrantiori ſtudio exagitatum fuit; eſt Domini noſtri Ieſu Chriſti geneſis, ab eo non aliter quàm ſi hominis cuiuſdam fuiſſet, ex artis ſuæ regulis explicata. Hoc enim Thuanus *extremæ amentiæ, imo impiæ audaciæ*; Scaliger vero *vanitatis cum impietate*

coniuncta, teſtimonium eſſe dicit: ſed poſterioris iſtius verba ex præfatione in Manilium, tam expreſſa ſunt, vt riſu temperare non poſſim, quoties oraculum iſtud noſtri temporis, tam pueriliter loquutum fuiſſe, animaduerto, vt iſthæc dixerit, *Audi ſubtilitatem noſtri ſæculi, extitit ante xliv. annos cymbalum genethliacorum, qui Domini noſtri Ieſu Chriſti thema edidit, & omnia quæ illi acciderunt, ex poſitu ſtellarum, neceſſario illi contigiſſe ratiocinatur: impiam dicam magis, an iocularem audaciam, quæ & dominum ſtellarum ſtellis ſubiecerit, & natum eo tempore putarit, quod adhuc in lite poſitum eſt, vt vanitas cum impietate certaret.* At ſiccine Scaliger ſubtilitatem noſtri ſæculi vocas, quæ trecentis & amplius ante ſæculum noſtrum annis; inter Aſtronomos obtinebat; videris profecto tam ſedulam operam bonis libris euoluendis impendiſſe, vt multorum notitia te fugerit, qui licet tanquam ſiderati, & omnis bonæ frugis vacui, à tui ſimilibus non attingantur, potuiſſent tamen ſi tibi vel de titulo noti fuiſſent, inſignem à te incogitan-

tiæ, & ſupinitatis maculam auertere? Nam quis ferat Cardanum, eius impiæ vanitatis accuſari, ob excogitatum à ſe thema natalitium Domini noſtri Ieſu Chriſti, quod tamen Tyberius Ruſſilianus Sextus Calaber, ſæculo præcedente, tribus variis ſchematibus propoſuerat, in *Apologetico*, vt illum vocauit, *aduerſus Cucullatos*, qui ex quadringentis propoſitionibus, quas Bononiæ, Florẽtiæ, Patauij publice tuendas ſuſceperat, duodecim velut Hæreticorum placitis affines, damnauerant, & hanc in primis qua dicebat, quòd *Chriſtum quoad Corporis compaginem elementariam aſtris ſuppoſitum, eiuſque genituram, & Prophetam magnum, & ea quæ circa corpus euenerunt, præſertim violentum eius mortis genus nuntiaſſe, non inconuenit*. Hanc enim concluſionem ſimul cum aliis vt Tyberius defenderet, librum edidit ſedente Leone X. eo titulo quem ſupra retulimus, & *tria Chriſti geneſeos themata, ſecundum tres rationabiles differentium Doctorum opiniones* in eo tam luculenter enarrauit, vt mirum potius ſit Cardanum, habuiſſe, vnde

poſt ipſum racemationes & ſpicilegia colligeret. Verum nec ipſe Tyberius Ruſſilianus, nullo alio auctore tam grãde nefas molitus eſt, nam Petrus de Alliaco Cardinalis & Archiepiſcopus Cameracenſis, qui ſub Martino V. in viuis eſſe deſiit, præter quam contendit Chriſti natiuitatem prænoſci potuiſſe ex genethliacis obſeruationibus, eiuſdem inſuper natiuitatis ſchema cœleſte propoſuit, in elucidario Aſtronomicæ concordiæ cum Theologica & hiſtorica veritate; & ipſo Petro vetuſtior Albertus Magnus Ratiſbonenſis Epiſcopus, in ſpeculo ſuo aſtronomico, loquutus de ea hunc in modum fuerat. *Iam ſcimus quod ſub aſcendente eiuſdem parte Cæli* (ſcilicet Virginis) *natus fuit Dominus noſter Ieſus Chriſtus, non quia ſubiaceat motui aut eius indicio natorum deſideratiſſimus, qui creauerat ipſas ſtellas, ſed quia cùm extenderet Cælum ſicut pellem. Formans librum vniuerſitatis, noluit literis eiuſdem deeſſe, ex eis quæ ſecundum prouidentiam ſuam in libro æternitatis ſunt ſcripta, non quod Cæli figura cauſa eſſet quare naſceretur, ſed ſignificatio, imo & vero*

vero verius ipſe erat cauſa, quare modus admirandæ ſuæ natiuitatis ſignificaretur per Cælum. Quid plura? ſuperior adhuc Alberto Albumaſar, aut ſi mauis Alboaſar, quantumuis foret Mahumedanus, multa tamen de Chriſto dicit nō protrita apud alios Arabes, & inter alia, natum eum fuiſſe ſub prima facie Virginis contendit: Quanquam Rogerius Bacchonus dubium reliquerit, poſt allata verba Albumaſaris, ex interpretatione Latina Hermanni Dalmatæ, num Chriſti Domini, aut beatæ Virginis eius matris natalitium thema, literis ab hoc Arabe proditum fuerit, nam verba Bacchoni ſunt ex opere tertio quod ad Clémentem V. dedit, *Intentio eſt quod Beata Virgo, habet figuram & imaginem infra decem primos gradus Virginis, & quod nata fuit quando ſol eſt in Virgine, & ita habetur ſignatum in Calendario, & quod nutriet filium ſuum Chriſtū Ieſum in terra Hebræorum*, cuius etiam opinionis videtur fuiſſe Chriſtianus auctor libri de vetula, quem Ouidio nonnulli perperam adſcribunt, ille ſi quidem numero quadrageſimo ſexto,

& poſtremo, ſic virginem compel-
lat,

O Virgo felix, ô Virgo ſignificata
Per ſtellas vbi ſpica nitet, quis det mihi tantum
Viuere, quòd poſſim laudum fore præco tuarum.

Verum quicquid tandem de hac difficultate ſtatuendum ſit, certum eſt Saluatoris noſtri geneſim, à quatuor aliis auctoribus grauiſſimis exaratam fuiſſe, priuſquam Cardano de ea pariter exaranda in mentem veniſſet, vnde mirari ſatis non poſſum illos non viſos, nec auditos vnquam fuiſſe duobus illis eruditorum Coryphæis Thuano, & Scaligero, qui ſaltem ex Bacchone, Pico Mirandulano, aut commentariis Roberti Holkot in Sapientiam Salomonis, diſcere potuiſſent, erratum à nonnullis ante Cardanum hunc errorem fuiſſe, vt Chriſtum falſis, & commentitiis aſtrorum imaginibus ſubmitterent: nec propterea æquum eſſe vt Cardanus, quaſi ſceleris iſtius primus

opifex fuerit, tam acerbe ab illis vapulet: cum alioqui, vel eo tantum nomine culpandus ſit, quod iſtud, licet magnorum virorum; & omni fermè exceptione maiorum exemplo fecerit. Cæterum patet inde quàm vafer Cardanus fuerit, nam cum certo certius exploratum haberet, themata Chriſti natalitia ab Alliacenſi, & Tyberio Ruſſiliano exarata fuiſſe, nec illum latere poſſent quæ Picus, Albumaſar, & Bacchonus de illis dixerant, noluit tamen eorum vnquam meminiſſe, vt vulgo literatorum, inuẽtum iſtud ſuum fuiſſe, perſuaderet, quod ei poſtquam ex voto ceſſit, non ſecus ac in igne contigerat, quem nullum eſſe ſub concauo Lunæ, poſt Laurentium Vallam, ſed illius tamen ſuppreſſo nomine; primus aſſeruit, noluit deinceps quantumuis ab æmulis vrgeretur, & in diſcrimen capitis veniret, vel minimam de illis auctorib. mentionem iniicere; maluitque de ſua impietate tot rumores diſſeminari, quàm ex opinione tam audacis facti, partam gloriam amittere. Atque hæc ſunt quibus tela calumniarum,

quæ aduerſus Cardani libros, effrænemq; eius audaciam, cùm ab Æmulo Scaligero, tum ab aliis diſſeminata fuerant, retundi poſſe mihi perſuaſi.

Supereſt nunc, vt qualis Cardanus in libris ſuis fuerit, & quo ſtilo, qua methodo, quanta cum facilitate, & doctrinæ varietate illos ſcripſerit, ex attenta ſingulorum inſpectione, diſquiram. Stilum igitur vſurpauit liberum, æqualem, apertum, non comptum nec elaboratum qualis in Fernelio, & Scaligero cernitur: ſed minime etiam neglectum, aut inquinatum, vt illum habuere Foroliuienſis, Conciliator, Niphus, Pomponatius, & id genus Philoſophi & Medici, qui ab impuro ſermone, Barbari vulgo nominãtur: quin etiam cùm libet, aſſurgit, ludit, excurrit, delitiaſq; ſectatur, & veneres amœniſſimas, in quarum ſpecimen illud tantum proferam, quod in libro 2. de Venenis capite vii. de ea re dixit, quam hic nominari non flagitio ducet, qui flagitioſe nunquam exercuit, *magna res eſt concubitus, quòd ad conſeruationem generis ſit: ideoque multis modis à natura il-*

lius appetitus ornatus: & vbi finis nullus ad metam, ibi nec eſt inuenire terminum voluptatis. Eſt in concubitu ipſo voluptas, eſt in illecebris dum exercetur, eſt dum abſoluitur, eſt in meditatione, eſt in memoria: & dolor, & voluptas in patiente delectant: ſeu pudeat, ſeu vltro ſe offerat, paria ferme ſunt: ipſa forma, quæſtus, modus, tentigo, ſeminis effuſio, omnia ex æquo iucunda, iuuat occurrentem vltro videre, iuuat occurſum declinantem, iuuat è rimula aſpicere, vbique eſt quod præferas, nudam, ornatam, ſemicomptam, omnia libidinis ſtimulos accendunt, ſi in domo ſit, gaudes commodo, gaudes ludis: ſi extra gaudes furto, ſi humilis ſit conditionis, quòd omnia tibi liceant: ſi nobilis, quòd diligaris ab illa: ſi publica ſit res, quòd cuncti tuæ felicitatis participes ſint, ſi occulta, quòd plus habeas quàm exiſtiment: Nil mirum eſt igitur, ſi ob hoc ipſum, maria, terræque perturbentur: & in ipſo tot faſcina, philtra, veneficia, tot affectus, & corporis atque animæ paſsiones ſint conſtitutæ; Cedo nunc in exercitationibus Scaligeri, in oratoribus & elegantiarum magiſtris, venuſtiorem ſermonis floſculum, & hunc proferens

ti, viciſſim herbam porrigam, concedamque Cardanum non quoties, & ybicumque voluit fuiſſe diſertiſſimum. Tantum igitur ab eloquentia non aberat Cardanus, quin omnibus in præfationibus ſuis, in encomiis rerum diuerſarum, & ſimilibus libellis qui ſermonis ornatum deſiderabant, eum cumulatiſſime præſtiterit, & in aliis operibus, cùm vti cogeretur vocibus barbaris, & impuris, iſtud præfata ſemper venia fecerit. Hinc in Arithmetica, *Ne mireris*, inquit, *candide Lector, quod opus hoc minime Latinum, nedum elegans effecerim, cum & mihi facilius fuiſſet meo more ſcribere, quàm aliorum voluntati ſatisfacere, ſed ne ſermonis difficultas quæ puram excolentes Romanam linguam, in tam arduis commentis conſequi ſolet, artis peritos à lectione deterreret.* Sic in commentariis ad Ptolemæum, *reuerendiſſimi*, & aliarum vocum vſum reſpuit, quia non ſunt probæ germanæque latinitatis nota ſignatæ; Scaligero quoque, *penitiores intimæ barbariei* notas quaſdam inurit, in actione contra calumniatorem, & capite xxxix. de vita ſua,

non omnem ſe elocutionis curam depoſuiſſe ſignificat: maiorem tamen attuliſſe, in tanta multitudine ſcriptorum non potuit, nec forſan debuit, vitandæ, vt ſupra dixit, confuſionis, & obſcuritatis gratia, quæ plus iuſto, eloquentiæ ſtudiis addictos, ferme ſemper conſequitur. Et hæc ipſa cauſa fuit, cur Mercurialis in arte Gymnaſtica, & libris variorum, quos prouectioribus ingeniis ſcribebat, eas caſtigati ſermonis delitias ſectatus eſt, quas poſtea certo conſilio neglexit, cùm in ſcholis doceret, & eos libros ſcriberet, quos politioribus ingeniis minime futuros vſui cognouerat: Quod inconueniens vt Cardanus vitaret, ſtilo inter ſublimem & infimum medio eſt vſus, eumque adeo ſibi domeſticum fecit, nihil vt docere vellet, quod non maxima cum facilitate, & amœnitate diceret, ſiue libera oratione, ſine metris adſtricta, quemadmodum in nænia de morte filij, & quibuſdam tetraſtichis, vteretur. Ab hoc igitur ſtilo minime ingrato, vaſto, confrago, ſicco, ampullato, interciſo, ſed æquali potius & perſpicuo, do-

ctrina etiam maxima parte clara, facilis, & iucunda defluxit: nec ab elocutione venit, quod Cardanus quibuſdam in libris obſcurus, impeditus, & nōnunquam etiam tædij plenus fuiſſe cenſeatur, ſed tribus aut quatuor aliis de cauſis, quas ſigillatim excutere, nō erit forſan ab inſtituto noſtro alienum: quoniam omnes ab immenſa illa doctrina pendent, quam Cardano peculiarem fuiſſe, & antea quidem, & nunc etiam maxime contendo. Neque enim poterat ſibi temperare cum artium ſecreta, ſcientiarum principia, & rerum omnium naturam teneret, quin ad alicuius difficultatis explicationem, præſidiis multum ab illa ſæpe diuerſis, & externis veluti militibus vteretur: ſicque Geometrica Phyſicis, Aſtronomica Medicis, Ethicis Metaphyſica, Politica hiſtoricis, humanis diuina, ſupremiſque infima, quoties vel impetus vrgebat, vel eruendæ per tot ambages veritatis ratio poſtulabat, nullo diſcrimine permiſceret. Iſtudque cùm duplici modo facere poſſet, non eo tantum vſus fuit, qui Platoni, Gale-

ro, Ariſtoteli familiaris eſt, ſcilicet dum numeris, aut Geometricis quibuſdam exemplis, Phyſicas, vel Medicas concluſiones ſtabiliunt; ſe παρεκβατικῶς multa dicit, & longas affert diſſertationes, non prorſus quidem ab illa re de qua tunc agitur diuerſas, ſed quas, ne cogitatione tamen, quiſquam expectaret. Nam quis amabo in Arithmetica, præclaros illos diſcurſus requirat de proprietatibus numerorũ mirificis, de motu Planetarũ, de creatione rerum, de turri Babilonica, de duratione mundi Platonica, eiuſque viciſſitudinibus, de gradibus, vt vocant, medicinarum, & eiuſmodi rebus aliis? Quis in Dialectica iudicium de hiſtoricis, & epiſtolarum ſcriptoribus? Quis in commentariis de alimento explicationem trium rerum quæ ſunt difficillimæ cognitu? Quis alibi paſſim tot excurſus grauiſſimos de rebus variis? quos omnes ſi velim indicare, dies me potius quam oratio deficeret: nam quales illi, & quàm frequentes ſunt in libris de vtilitate ex aduerſis capienda? quot in libris Medicis? quot in hiſtori-

cis? quot vel in epiſtola ſola quam ſcripſit ad Thaddæum Dunum? vt miſſos faciam quos de rebus ſuis frequentiſſimos habet: eo tantum fine, quemadmodum alicubi fatetur, vt plura folia Typographis mitteret, quibuſcum antea de illorum pretio pepigerat; atque hoc modo fami, nō ſecus ac famæ ſcriberet: & ſane cùm culpari ea de re non poſſit, quando modum honeſtiorem non habuit, quo paupertati ſuæ ſubueniret; eo adhuc Galeno commendatior eſt, quod is non pretio illectus, aut inopia compulſus, ſed innato ſibi & genti ſuæ vitio, lectoribus, Aſiatica ſua facundia, tædij non parum, ſæpius attulerit. Præterea illud Cardano familiare fuit, vt nonnunquam breuitatis ſtudio, multa ſibi cognita, & vſu ipſo trita ſupponeret: diuiſionumque membra ſingula, non explicaret; aut longius petita, abſque intermediis, tanquam maxime neceſſaria, & tractationi opportuna iungeret; mens enim illius acris, & ad diſſerendum intenta, vbique permeabat, & inquirebat argumenta, tranſiliendo per varia media,

quæ non vt tunc decuit explicata, orationem poſtmodum longe difficillimam reddebant, vt præſertim in libris contradicentium medicorum videre eſt, & in commentariis etiam de alimento, qui hac de cauſa tyrones procul à lectione ſua ſummouent. Denique ipſa quoque rerum tractandarum difficultas, plerumque cauſa fuit eius obſcuritatis quam in Cardano multi reprehendunt; ſed iniuria tamen, cùm philoſophorum nullus, qui conatus fuerit multa ſimul complecti, variaque ſcribere, non Ariſtoteles, Theophraſtus, Alexander, Themiſtius Auerroes, Plotinus, vitium iſtud, ſi modo vitium dici debet, effugere potuerint, & qui facillimus exiſtimatur Plato is, Cardani iudicio, cęteris omnibus obſcurior eſt. Verum minime tamen obſtant hæc omnia, quominus qui totum ſimul Cardanum aſpicit, qui libros eius ſingulos explorat, qui mentem excutit tot fœtam rerum pulcherrimarum notionibus, vt velut Emporium ſit ſcientiarum omnium nobiliſſimum, à quo res Mathematicas Germani; prædictiones

aſtronomicas Angeli: medicas commentationes Itali, morales Galli, naturales denique totius orbi populi reportare ſecum conſueuerant, is nō poterit in eo, tantam ſcriptorum copiam; tam variam multiplicemque lectionem: tam diligentem rerum indagationem, tantum ſermonis & ſententiarum ornatum, non magni facere, & ex illis pariter non tenaciſſimam eius memoriam, feliciſſimam ſagacitatem, iudicium in tanta rerum diuerſitate ſemper rectum, æquale, firmiſſimum deprehendere & mirari. Nam licet *in quibuſdã*, vt recte doctiſſimus Thuanus animaduertit, *interdum plus homine ſapere, in pluribus minus pueris intelligere videatur*: eiuſmodi tamen inæqualitas, velut fæx eſt, & amurca, ſine quibus liquores præſtantiſſimi conſeruari non poſſent, tantum abeſt vt propter illas, viliori pretio diſtrahantur. Et re vera non illa quicquam obfuit Cardano, cuius libros velut luxuriantis ingenij partus feliciſſimos, Typographi certatim Typis ſuis committunt: cum interim ipſe totius Europæ calculis,

ſcriptorum omnium decus mira quadam ingenij volubilitate, & ad res diſſitas, obſcuras, penituſque inter ſe diſſidentes percipiendas, promptitudine, ſuperaſſe videatur.

Porro nequis amplius dubitare poſſit, quot & quibuſnam libris Cardanus, tantum ſibi nominis, & famæ conciliarit: ſimulque vt illorum accurata recenſione, iudicio iſti de Cardano coronidem imponam. Primi ordinis & indicis eos faciam, qui typis expreſſi reperiuntur, ſimulque modum editionis indicabo, quæ in inſtructiſſima, & ornatiſſima Bibliotheca cæteris omnibus præferenda ſit. Deinde vero eoſdem omnes in certas claſſes referam, vt Typographi quoties illorum editionem integrã moliri voluerint, facere iſtud commodius, & maiori cum elegantia poſſint. Ac tandem M. S. operum Cardani, quorum ad me notitia peruenit, Catalogum ſubiiciam, vt quemadmodum ego, mea bona fortuna, quoſdam ex illis nactus ſum, eoſque publici iuris feci, & faciã ſi me Deus adiuuet, in poſterum, ſic

omnibus aliis liberum ſit, ſuam in ſimilibus theſauris eruendis diligentiam, bonis omnibus teſtatam facere.

Primus igitur Catalogus qui operum editorum eſt, pro varia Chartæ complicatione, non vnius etiam formæ libros continet; ita vt alij ſint in Charta expanſa, alij in complicata bis, aut pluries, & ab illa diuerſitate maiores aut minores, quos deinceps cum Bibliopolis breuitatis, & facilitatis de cauſa, in folio, in quarto, in octauo, & duodecimo, vel decimoſexto vocabimus, & quidem

Libri Cardani qui in maiori forma haberi debent ſunt ſequentes.

Opus de proportionibus numerorum, motuum, ponderum, ſonorum, &c. cum duobus libris adiunctis, vno de arte magna ſeu regulis algebraicis, qui priuſſeparatim editus fuerat in folio Norimbergæ, ſcilicet anno 1545. *altero de Aliza regula, Baſileæ ex officina Henric. Pe-*

trina anno 1570. *menſe Martio.*

In Claudij Ptolemæi de Aſtrorum iudicijs, aut vt vulgo appellant quadripartitæ conſtructionis libros IV. *commentaria, cum libellis de ſeptem Ciraticarum ſtellarum qualitatibus; de xii. geniturís, de interrogationibus, & Cunradi Daſypodij tabulis in libros* IV. *apoſtelematicos Ptolemæi, ac deſcriptione Horologij Argentoratenſis. Baſileæ apud eundem* 1578. *menſe Septembri.*

Verum cùm in editione Lugdunenſi in octauo, & in alia quæ prius Baſileæ facta maiori in charta fuerat, Seruatoris noſtri geneſis, non ſine multorum indignatione legeretur; ex poſteriori iſta neſcio cuius conſilio, ſed optimo tamen, ſublata fuit. Neque enim pias mentes minus offendebat, quàm caſtas, locus ex 8. capite libri 2. Politicorum Ariſtotelis, quem idcirco Leonardus Aretinus Latinum reddere noluit; quamuis Perionius, Sepulueda, Gifanius, aliique interpretes, eum poſtea retinere non veriti ſint: & ſimilis alius ex poſteriori libro Hippocratis de morbis popularibus, qui cum Valeſio non probaretur, nec dignus etiam ha-

bitus eſt ea interpretatione, iiſque no-
tis quibus libros omnes Epidemion il-
luſtrauit.

De ſubtilitate libri xxi. cum Apologia aduerſus horum librorum calumniatorem, Baſileæ apud eundem Henric. Petrum 1582. editi primùm fuerant in octauo variis in locis, & poſtea etiam Baſileæ anno 1611. cum eadem Apologia in Scaligerum.

De rerum varietate libri xvii. Baſileæ apud eundem 1581. iique non ſecus ac alij de ſubtilitate, ſæpiſſime editi fuerunt in octauo.

In ſeptem aphoriſmorum Hippocratis particulas commentaria, item de venenorum, ac peſtis præſertim differentiis, præſeruatione, & cura libri 3. & de prouidentia temporum liber, Baſileæ apud eundem 1564.

In eiuſdem Hippocratis prognoſtica, & libros de ſeptimeſtri, & octimeſtris partu, commentarij abſolutiſſimi : cum ſeptem conſiliis pro grauiſſime diuerſis morbis laborantibus. Baſileæ apud eundem anno 1568.

In eiuſdem libros de aëre, locis, & aquis com-

commentarij, cum oratione de Medicorum inſcitia, & tribus conſiliis, necnon exiguo libello Ioan. Baptiſtæ Cardani de fulmine, Baſileæ apud eundem anno 1570.

Opuſcula quædam artem medicam exercentibus vtiliſsima, ſcilicet de aqua, & æthere, de Cynaradice: Medicinæ encomium, & conſilia tria: itemque actio prima in calumniatorem librorum de ſubtilitate, Baſileæ apud eundem 1569. Verum quoniã: Hæc omnia præter actionem in Scaligerum, quæ cum libris de ſubtilitate toties excuſa fuit, tranſlata poſtmodum à Cardano fuerunt, in opuſculorum Medicorum volumina duo, de quibus poſtea nobis dicendum eſt, ſi quis hoc volumine in folio carere velit, iſtud, me iudice, nullo ſuo damno facere poterit.

De ſanitate tuenda, ac vita producenda libri IV. *editi à Rodulpho Sylueſtrio, Baſileæ apud eundem* 1582.

Reperiuntur autem in Quarto.

L*ibelli* V. *aſtronomici* 1. *de ſupplemento Almanach,* 2. *de reſtitutione tem-*

perum. 3. de iudiciis geniturarum. 4. de reuolutionibus. 5. de exemplis centum geniturarum, cum Aphoriſmorum aſtronomicorum ſegmentis VII. *Norimbergæ apud Ioan. Petreium* 1574. duo priores cum quinto non integro, editi antea fuerant ab eodem Petreio 1543. & prius adhuc Mediolani, auctore ipſo ſumptũ Typographo ſubminiſtrante, quoniam exiguæ tunc molis erant, & opus erat illos quàm emendatiſſimos in lucem prodire.

Contradicentium Medicorum libri duo, quorum vterque centum, & octo contradictiones continet, in ſecundo vero habentur etiam libelli de Sarzaparilla, de Cyna radice, & conſilium pro dolore vago, Lugduni apud Sebaſtianum Gryphium anno 1548. Prodierunt etiam Pariſiis in octauo apud Iacobum Macæum 1546. & Marpurgi cum adiuncto vtrobique libello contradictionum, quas Peletarius ex Lacuna collegit: certum eſt etiam Venetiis editos fuiſſe, ſed mihi illos hactenus vidiſſe non fuit conceſſum.

Theonoſton ſeu de vita producenda, atque incolumitate conſeruanda Dialogus,

ſtudio & opere Fabricii Corcanarij Tyburtis editus Romæ, apud Ioannem Baptiſtam Roblettum 1617.

Somniorum Syneſiorum omnis generis inſomnia explicantes libri IV. *quibus accedunt opuſcula de libris propriis: de curationibus & prædictionibus admirandis: Neronis encomium: Geometriæ encomium: de vno: actio in Theſſalicum Medicum: de ſecretis: de gemmis & coloribus: Dialogi duo Guglielmus ſiue de morte: Tetim ſeu de humanis conſiliis: de minimis & propinquis: de ſummo bono, Baſileæ per Henricum Petri anno* 1562. Ex iſtis encomia Neronis & Geometriæ, edita poſtea fuerunt in ſecunda parte Amphitheatri ſapientiæ Socraticæ Ioco Seriæ Caſparis Dornauij, primum vero in notis etiam Lotichij ad Petronium tomo ſecundo, & ſeparatim Lugduni Batauorum in exiguo, & elegantiſſimo volumine.

De ſapientia libri V. *quibus omnis humanæ vitæ curſus viuendique ratio explicatur: item de conſolatione libri tres, & Ephemerus ſiue libellus de libellis propriis Norimbergæ, apud Ioannem Petreium*

1544. & poſtea Geuenæ in octauo, apud Petrum & Iacobum Chouet 1624. cum Petri Alcyonii viri doctiſſimi, & eloquentiſſimi duobus libris de Exilio: ſeparatim vero Hieronymus Scotus libros de cõſolatione Venetiis ediderat in octauo, ſub annum 1542.

Sequentes haberi tantum poſſunt in octauo.

PRactica Arithmeticæ, & menſurandi ſingularis Mediolani opera Ioan. Ant. Caſtellionei, pro Bernardino Caluſcio 1539.

De immortalitate animorum liber, Lugduni apud Sebaſt. Gryphium 1545.

Commentaria in librum Hippocratis de Alimento, prælecta dum profiteretur Bononiæ ſupra ordinariam medicinam, Romæ apud Hæredes Antonij Bladij 1574. & Baſileæ apud Sebaſtian. Henric. Petri, anno 1582. menſe Martio.

Libellus cui titulus eſt Examen xxii. ægrorum Hippocratis, quem edidit Cardanus annum agens lxxiv. Romæ apud eoſdem

Hæredes impreſſores Camerales ; anno 1575.

De malo recentiorum medicorum medendi vſu, libellus centum errores illorum continens: Item alius de ſimplicium medicinarum noxa, Venetiis apud Hieronymum Scotum 1545. Priorem editionem iam antea molitus fuerat idem Scotus, ſed complectebatur tunc lxvi. tantum errores, adeoque mendis erat deformata, vt Cardanus in præfatione ſecundæ iſtius editionis dicere non veritus fuerit, *Erubeſco cum vltra etiam trecentos errores meos in hoc libro, præter etiam admiſſos à Librariis recognoſco*, & nihilominus à tam debili, principio, Cardanus, adeo celebris, & peruagatæ famæ initium auſpicatus eſt: primus enim iſte fuit librorum ab ipſo editorum, ſed tertio demum recuſus iterum fuit Pariſiis, in ædibus Rouillij in octauo 1565. vt poſtea commodius dicetur.

De Cauſis ſignis, ac locis morborum liber; Baſileæ per Sebaſtianum Henric. Petri anno 1583.

Opuſcula Medica & Philoſophica in duos tomos diuiſa, quorum primo continentur:

Ars medendi parua. Conſilia pro difficultate ſpirandi, ventriculi dolore, ſurditate, ſanguinis fluxu, lepra, Medicinæ & Podagræ encomia, & Apologia in Andream Camutium: ſecundo vero Dialectica, Hyperchen, de Socratis ſtudio, Antigorgias, de aqua, æthere, & Cyna radice, Baſileæ tomis duobus ex officina Henric. Petrina anno 1566. Ex iſtis Conſilia, Medicinæ encomium, & libri de Aqua & Æthere, quemadmodum ſupra diximus, edita prius fuerant in folio Baſileæ anno 1559. libellus quoque de Cyna radice habetur in eodem volumine: nec non ſub finem libri ſecundi contradicentium, & in collectione auctorum de Lue Venerea. Denique encomium Podagræ, vna cum Loſelio de Podagra editum fuit, Lugduni Batauorum anno 1639.

Opuſcula Medica Senilia in IV. *libros tributa, quorum primus eſt de dentibus, 2. de rationali curandi ratione, 3 de facultatibus medicamentorum præcipue purgantium, 4. de morbo regio, Lugduni ſumptibus Laurentij Durand 1638.* qui M. S. copiam habuit à Leone Allatio viro do-

ctiſſimo, & mihi amiciſſimo.

Methodi medendi ſectiones IV. *in quarum prima recentium medicamentorum errores refelluntur, in* 2. *de ſimplicium medicamentorum nocumentis agitur*, 3. *admirandas curationes, & prædictiones continet*, 4. *conſilia in diuerſis morborum generibus complectitur, Pariſiis in ædibus Rouillij via Iacobæa, ſub ſigno Concordiæ* 1565. fatetur ipſemet Rouillius, nihil in his ſectionibus contineri, quod non item in aliis operibus Cardani iam editis haberetur: nam 1. & 2. libellum de malo medendi vſu conſtituunt, 3. extat integra poſt librũ de Inſomniis; quartam vero ſecundus opuſculorum Tomus ſubminiſtrat, vnde qui ab ipſo libro ſibi comparando temperauerit, non propterea cenſebitur aliquo carere ex Cardani libris, ſi reliquos omnes habuerit.

De vtilitate capienda ex aduerſis libri IV. *Defenſiones pro filio coram Præſide Prouinciæ habitæ: & Ioan. Bapt. Cardani libellus de abſtinentia ab eſu ciborum fœtidorum, Baſileæ per Henric. Petri anno* 1561. *menſe Auguſto.*

ũ iiij

De præceptis ad filios libellus, ex Bibliotheca Gabr. Naudæi, Pariſiis apud Thomam Blaſium 1635.

Lettera di Meſſer Girolamo Cardano, nellaquale, tuti i Giouani alla virtu, & allo ſtudio delle piu Lodeuoli diſcipline, mirabilmente eſorta, in Bologna per Aleſſandro Bonaccio.

Liber de libris propriis, Lugduni apud Gulielmum Rouillium ſub Scuto veneto 1557. videri poſſet hic non ab alio diuerſus, qui in ſecunda parte libri de Inſomniis editus poſtea fuit, ſed cum non ita penitus ſeſe res habeat, & liber ſit exiguus, atque inuentu facilis, rectius ille faciet, qui in reliquorum cenſu, eo ipſo carere noluerit.

De propria vita liber, ex Bibliotheca Gabrielis Naudæi, Pariſiis apud Iacobum Villery in Palatio 1643.

Denique in duodecimo habetur tantum

P*Roxeneta, ſeu de humana ſapientia liber recens in lucem protractus, Lug-*

duni Batauorum ex officina Elzeuiriana anno 1627. prodiit etiam Geneuæ eadem forma 1630. apud Paulum Marceau,& rurſum ex officina Elzeuiriana anno 1633. ſed minori adhuc voluminis forma.

Tot igitur libris, aut potius voluminibus diuerſis, opera omnia Cardani conſtant, ſaltem quantum ego, pòſt adhibitam hic & in Italia maximam ſemper in illis perquirendis diligentiam, hactenus obſeruare potui: niſi forſan aliquis, amplioris oſtentatione ſtudij, iſtos etiam penes ſe habere velit, ſcilicet

Thaddæi Duni Locarnenſis epiſtolas medicinales, editas Tiguri in octauo An. 1592. propter vnam bene longam Cardani, quæ cum reſponſione Thaddæi in eodem habetur volumine.

Andreæ Camutij diſputationes, quibus Hieronymi Cardani magni nominis viri xxx. *Concluſiones infirmantur, &c. Papiæ in octauo* 1563. nempe vt ſimul habeat ipſas concluſiones, quas Cardanus Papiæ anno 1561. aduerſus errores Galeni, in expoſitione Aphoriſmorum

Hippo[illegible] propoſuit.

[illegible] *in Archimedem, &* [illegible] *alia Nicolai Tartagliæ, ſed* [illegible] *rum ſermone conſcripta, edita* [illegible] *quarto* 1605. *& aliis tempori-* [illegible], quoniam habentur in illis multæ [illegible] Cardani, de rebus Geometri- [illegible], & Algebraicis, quas, non ſecus ac [illegible]nclusiones illas in Galenum, fruſtra [illegible] qui alibi quàm in Camutij, & Tar- tagliæ libris requirat.

Quoniam vero non minimum refert *Iulij Cæſaris Scaligeri exercitationes*, vnà cum Cardani libris qui de ſubtilitate ſunt, euoluere, conſulo, vt cæteris præ- feratur ipſarum editio facta *in quarto Lutetiæ, à Michaele Vaſcoſano* 1557. quo- niam omnium eſt emendatiſſima, & elegantiſſima.

Poſſem quoque inter libros Carda- ni referre *interpretationem operis de ſub- tilitate, factam propria Gallorum lingua, à Richardo le Blanc, & editam Pari- ſiis in Quarto apud Carolum Langelier* 1556. ac poſtea etiam in octauo. Verum quoniam plures aliæ, & horum librorũ de ſubtilitate, & aliorum etiam inter-

pretationes fieri potuerunt, quas omnes ob linguarum Europæ varietatem, & Prouinciarum quibus illæ familiares ſunt, diſtantiam, videre non potui, & ſi vidiſſem magnum tamen operæ pretium fore non exiſtimaui, vt iſthuc afferrentur, propterea ſatius habui, ab illis omnibus inueſtigandis aut recenſendis, temperare.

Secundus index Typographorum potius, quàm literatorum hominum commodis, deſtinatus eſt, vt ſi velint omnia Cardani opera ſimul excudere, filum aliquod habeant, quod in illis probe conuenientérque diſponendis, ſequi poſſint: ſed poterit etiam diſpoſitio noſtra, ſtudioſis omnibus inſeruire, quò ſaltem ex illa diſcant, quæ Cardani opera, ad eam facultatem ſpectent, quam illis excolere certum eſt: vt eorum ſimul, vel ſeparatim editorum, copiam ſibi parare, iiſque pro ſtudiorum ſuorum ordine, & neceſſitate, diligenter euoluendis incumbere poſſint. Verum quoniam res in præſentia mihi potius eſt cum Typographis, quàm cum iis qui ſuopte ingenio

porum. 3. de iudiciis geniturarum. 4. de reuolutionibus. 5. de exemplis centum geniturarum, cum Aphoriſmorum aſtronomicorum ſegmentis VII. *Norimbergæ apud Ioan. Petreium* 1574. duo priores cum quinto non integro, editi antea fuerant ab eodem Petreio 1543. & prius adhuc Mediolani, auctore ipſo ſumptũ Typographo ſubminiſtrante, quoniam exiguæ tunc molis erant, & opus erat illos quàm emendatiſſimos in lucem prodire.

Contradicentium Medicorum libri duo, quorum vterque centum, & octo contradictiones continet, in ſecundo vero habentur etiam libelli de Sarzaparilla, de Cyna radice, & conſilium pro dolore vago, Lugduni apud Sebaſtianum Gryphium anno 1548. Prodierunt etiam Pariſiis in octauo apud Iacobum Macæum 1546. & Marpurgi cum adiuncto vtrobique libello contradictionum, quas Peletarius ex Lacuna collegit: certum eſt etiam Venetiis editos fuiſſe, ſed mihi illos hactenus vidiſſe non fuit conceſſum.

Theonoſton ſeu de vita producenda, atque incolumitate conſeruanda Dialogus,

ſtudio & opera Fabricii Coccanarij Tyburtis editus Romæ, apud Ioannem Baptiſtam Roblettum 1617.

Somniorum Syneſiorum omnis generis inſomnia explicantes libri IV. *quibus accedunt opuſcula de libris propriis: de curationibus & prædictionibus admirandis: Neronis encomium: Geometriæ encomium: de vno: actio in Theſſalicum Medicum: de ſecretis: de gemmis & coloribus: Dialogi duo Guglielmus ſiue de morte: Tetim ſeu de humanis conſiliis: de minimis & propinquis: de ſummo bono, Baſileæ per Henricum Petri anno* 1562. Ex iſtis encomia Neronis & Geometriæ, edita poſtea fuerunt in ſecunda parte Amphitheatri ſapientiæ Socraticæ Ioco Seriæ Caſparis Dornauij, primum vero in notis etiam Lotichij ad Petronium tomo ſecundo, & ſeparatim Lugduni Batauorum in exiguo, & elegantiſſimo volumine.

De ſapientia libri V. *quibus omnis humanæ vitæ curſus viuendique ratio explicatur: item de conſolatione libri tres, & Ephemerus ſiue libellus de libellis propriis Norimbergæ, apud Ioannem Petreium*

1544. & poſtea Geuenæ in octauo, apud Petrum & Iacobum Chouet 1624. cum Petri Alcyonii viri doctiſſimi, & eloquentiſſimi duobus libris de Exilio: ſeparatim vero Hieronymus Scotus libros de cõſolatione Venetiis ediderat in octauo, ſub annum 1542.

Sequentes haberi tantum poſſunt in octauo.

Practica Arithmeticæ, & menſurandi ſingularis Mediolani opera Ioan. Ant. Caſtellionei, pro Bernardino Caluſcio 1539.

De immortalitate animorum liber, Lugduni apud Sebaſt. Gryphium 1545.

Commentaria in librum Hippocratis de Alimento, prælecta dum profiteretur Bononiæ ſupra ordinariam medicinam, Romæ apud Hæredes Antonij Bladij 1574. & Baſileæ apud Sebaſtian. Henric. Petri, anno 1582. menſe Martio.

Libellus cui titulus eſt Examen xxii. ægrorum Hippocratis, quem edidit Cardanus annum agens lxxiv. Romæ apud eoſdem

Hæredes impreſſores Camerales ; anno 1575.

De malo recentiorum medicorum medendi vſu, libellus centum errores illorum continens: Item alius de ſimplicium medicinarum noxa, Venetiis apud Hieronymum Scotum 1545. Priorem editionem iam antea molitus fuerat idem Scotus, ſed complectebatur tunc lxvi. tantum errores, adeoque mendis erat deformata, vt Cardanus in præfatione ſecundæ iſtius editionis dicere non veritus fuerit, *Erubeſco cum vltra etiam trecentos errores meos in hoc libro, præter etiam admiſſos à Librariis recognoſco*, & nihilominus à tam debili, principio, Cardanus, adeo celebris, & peruagatæ famæ initium auſpicatus eſt: primus enim iſte fuit librorum ab ipſo editorum, ſed tertio demum recuſus iterum fuit Pariſiis, in ædibus Rouillij in octauo 1565. vt poſtea commodius dicetur.

De Cauſis ſignis, ac locis morborum liber, Baſileæ per Sebaſtianum Henric. Petri anno 1583.

Opuſcula Medica & Philoſophica in duos tomos diuiſa, quorum primo continentur:

Ars medendi parua. Conſilia pro difficultate ſpirandi, ventriculi dolore, ſurditate, ſanguinis fluxu, lepra, Medicinæ & Podagræ encomia, & Apologia in Andream Camutium: ſecundo vero Dialectica, Hyperchen, de Socratis ſtudio, Antigorgias, de aqua, æthere, & Cyna radice, Baſileæ tomis duobus ex officina Henric. Petrina anno 1566. Ex iſtis Conſilia, Medicinæ encomium, & libri de Aqua & Æthere, quemadmodum ſupra diximus, edita prius fuerant in folio Baſileæ anno 1559. libellus quoque de Cyna radice habetur in eodem volumine: nec non ſub finem libri ſecundi contradicentium, & in collectione auctorum de Lue Venerea. Denique encomium Podagræ, vna cum Loſelio de Podagra editum fuit, Lugduni Batauorum anno 1639.

Opuſcula Medica Senilia in IV. *libros tributa, quorum primus eſt de dentibus, 2. de rationali curandi ratione, 3 de facultatibus medicamentorum præcipue purgantium, 4. de morbo regio, Lugduni ſumptibus Laurentij Durand 1638.* qui M. S. copiam habuit à Leone Allatio viro do-

ctiſſimo, & mihi amiciſſimo.

Methodi medendi ſectiones IV. *in quarum prima recentium medicamentorum errores refelluntur, in* 2. *de ſimplicium medicamentorum nocumentis agitur*, 3. *admirandas curationes, & prædictiones continet*, 4. *conſilia in diuerſis morborum generibus complectitur, Pariſiis in ædibus Rouillij via Iacobæa, ſub ſigno Concordiæ* 1565. fatetur ipſemet Rouillius, nihil in his ſectionibus contineri, quod non item in aliis operibus Cardani iam editis haberetur: nam 1. & 2. libellum de malo medendi vſu conſtituunt, 3. extat integra poſt librũ de Inſomniis; quartam vero ſecundus opuſculorum Tomus ſubminiſtrat, vnde qui ab ipſo libro ſibi comparando temperauerit, non propterea cenſebitur aliquo carere ex Cardani libris, ſi reliquos omnes habuerit.

De vtilitate capienda ex aduerſis libri IV. *Defenſiones pro filio coram Præſide Prouinciæ habitæ: & Ioan. Bapt. Cardani libellus de abſtinentia ab eſu ciborum fœtidorum, Baſileæ per Henric. Petri anno* 1561. *menſe Auguſto*.

De præceptis ad filios libellus, ex Bibliotheca Gabr. Naudæi, Pariſiis apud Thomam Blaſium 1635.

Lettera di Meſſer Girolamo Cardano, nellaquale, tuti i Giouani alla virtu, & allo ſtudio delle piu Lodeuoli diſcipline, mirabilmente eſorta, in Bologna per Aleſſandro Bonaccio.

Liber de libris propriis, Lugduni apud Gulielmum Rouillium ſub Scuto veneto 1557. videri poſſet hic non ab alio diuerſus, qui in ſecunda parte libri de Inſomniis editus poſtea fuit, ſed cum non ita penitus ſeſe res habeat, & liber ſit exiguus, atque inuentu facilis, rectius ille faciet, qui in reliquorum cenſu, eo ipſo carere noluerit.

De propria vita liber, ex Bibliotheca Gabrielis Naudæi, Pariſiis apud Iacobum Villery in Palatio 1643.

Denique in duodecimo habetur tantum

PRoxeneta, *ſeu de humana ſapientia liber recens in lucem protractus, Lug-*

duni Batauorum ex officina Elzeuiriana anno 1627. prodiit etiam Geneuæ eadem forma 1630. apud Paulum Marceau,& rurſum ex officina Elzeuiriana anno 1633. ſed minori adhuc voluminis forma.

Tot igitur libris, aut potius voluminibus diuerſis, opera omnia Cardani conſtant, ſaltem quantum ego, pòſt adhibitam hic & in Italia maximam ſemper in illis perquirendis diligentiam, hactenus obſeruare potui: niſi forſan aliquis, amplioris oſtentatione ſtudij, iſtos etiam penes ſe habere velit, ſcilicet

Thaddæi Duni Locarnenſis epiſtolas medicinales, editas Tiguri in octauo An. 1592. propter vnam bene longam Cardani, quæ cum reſponſione Thaddæi in eodem habetur volumine.

Andreæ Camutij diſputationes, quibus Hieronymi Cardani magni nominis viri xxx. *Concluſiones infirmantur, &c. Papiæ in octauo* 1563. nempe vt ſimul habeat ipſas concluſiones, quas Cardanus Papiæ anno 1561. aduerſus errores Galeni, in expoſitione Aphoriſmorum

Hippocratis, propoſuit.

Quæſita, diſcurſus in Archimedem, & opera quædam alia Nicolai Tartagliæ, ſed vulgari Italorum ſermone conſcripta, edita Venetiis in quarto 1605. *& aliis temporibus*, quoniam habentur in illis multæ literæ Cardani, de rebus Geometricis, & Algebraicis, quas, non ſecus ac concluſiones illas in Galenum, fruſtra ſit qui alibi quàm in Camutij, & Tartagliæ libris requirat.

Quoniam vero non minimum refert *Iulij Cæſaris Scaligeri exercitationes*, vnà cum Cardani libris qui de ſubtilitate ſunt, euoluere, conſulo, vt cæteris præferatur ipſarum editio facta *in quarto Lutetiæ, a Michaele Vaſcoſano* 1557. quoniam omnium eſt emendatiſſima, & elegantiſſima.

Poſſem quoque inter libros Cardani referre *interpretationem operis de ſubtilitate, factam propria Gallorum lingua, à Richardo le Blanc, & editam Pariſiis in Quarto apud Carolum Langelier*. 1556. ac poſtea etiam in octauo. Verum quoniam plures aliæ, & horum librorũ de ſubtilitate, & aliorum etiam inter-

pretationes fieri potuerunt, quas omnes ob linguarũm Europæ varietatem, & Prouinciarum quibus illæ familiares ſunt, diſtantiam, videre non potui, & ſi vidiſſem magnum tamen operæ pretium fore non exiſtimaui, vt iſthuc afferrentur, propterea ſatius habui, ab illis omnibus inueſtigandis aut recenſendis, temperare.

Secundus index Typographorum potius, quàm literatorum hominum commodis, deſtinatus eſt, vt ſi velint omnia Cardani opera ſimul excudere, filum aliquod habeant, quod in illis probe conuenientérque diſponendis, ſequi poſſint: ſed poterit etiam diſpoſitio noſtra, ſtudioſis omnibus inſeruire, quò ſaltem ex illa diſcant, quæ Cardani opera, ad eam facultatem ſpectent, quam illis excolere certum eſt: vt eorum ſimul, vel ſeparatim editorum, copiam ſibi parare, iiſque pro ſtudiorum ſuorum ordine, & neceſſitate, diligenter euoluendis incumbere poſſint. Verum quoniam res in præſentia mihi potius eſt cum Typographis, quàm cum iis qui ſuopte ingenio

diſtributionem illam librorum Cardani facere poſſunt; admonebo primùm illos, tentatum anno 1624. à Petro, & Iacobo Chouet Bibliopolis Gebennenſibus negotium iſtud fuiſſe, vt Cardani opera quæ extant omnia, IV. in tomos diſtributa nobis exhiberent; quemadmodũ indicio eſt titulus operis quem typis ſuis excuſum, per vniuerſam Europam inuulgarunt: nec alia de cauſa conatus ipſorum tam præclarus, huc vſque retardatus fuit, quàm ex ſpe per illud tempus iniecta, multos Cardani M. S. codices obtinendi: quæ ſpes cum poſtea decollaſſet, non mirum eſt, ſi votum iſtud Typographorum Gebennenſium, paulatim refrixit. Cæterum cùm tantæ molis opus, quatuor tomis abſoluere tentarent, & libris editis manuſcriptos admiſcerent, vana forſan quorundam pollicitatione deluſi: multos etiam ex editis omitterent, nec in aliorum diſpoſitione conuenientem ſatis ordinem ſeruaſſent, ego potius VIII. tomis negotium iſtud abſoluerem, ea ſingu-

lorum librorum diſpoſitione ſeruata, vt haberentur

In primo tomo introductorio, hiſtorico & Philologico.

DE propria Vita liber.
Defenſio pro Ioanne Baptiſta filio ſuo, qualis habetur ſub finem librorum de vtilitate, &c.
Priuilegium Caroli V. vt habetur ſub finem Arithmeticæ.
Ephemerus ſiue libellus de libris propriis, qui pone libros de ſapientia, & de conſolatione reperitur.
Liber de libris propris, editionis Rouillianæ.
Idem opus de libris propriis, eorumque vſu, editum Baſileæ 1562.
De Socratis ſtudio.
Encomium Neronis.
Encomium Geometriæ.

Encomium Aſtrologiæ, quod extat initio libri de ſupplemento Almanach.

Encomium Podagræ.

Encomium Medicinæ.

Canis Cerberi ſeu oratio de Medicorum inſcitia.

In Theſſalicum medicũ, actio ſecunda.

In ſecundo tomo Ethico, & Politico.

Antigorgias ſeu de recta viuendi ratione, Dialogus.

De ſummo bono, Liber.

Tetim, ſeu de humanis conſiliis Dialogus.

De minimis & propinquis, liber vnus.

De Præceptis ad filios.

Epiſtola parænetica ad virtutem, quæ Italico tantum ſermone reperitur.

De ſapientia libri V.

Proxeneta ſeu de prudentia ciuili.

De Conſolatione libri tres.

Gulielmus ſeu Dialogus de morte.
De vtilitate capienda ex aduerſis libri IV.

In tertiò tomo Mathematico.

Practica Arithmeticæ & menſurandi ſingularis.
Opus nouum de proportionibus motuum, numerorum, ſonorum, ponderum, &c.
Ars magna de regulis Algebraicis.
De Aliza regula liber.
Epiſtolæ & quæſita Algebraica, edita in opere Italico Nicolai Tartagliæ.

In Quarto tomo Aſtronomico.

Commentarij in Quadripartitum opus Ptolemæi.
De ſeptem Erraticarum ſtellarũ qualitatibus liber.
Geniturarum xij. exempla.
De interrogationibus libellus.
Aphoriſmorum Aſtronomicorum ſegmenta vij.

Libri quinque 1. de ſupplemento Almanach.

2. De reſtitutione temporum, & motuum cœleſtium.

3. De iudicijs geniturarum.

4. De reuolutionibus.

5. De exemplis centum geniturarum.

In eiuſdem Appendice.

Somniorum Syneſiorum libri IV.

In Quinto tomo Philoſophico.

Dialectica.

Liber de vno.

Hyperchen ſeu quod neceſſe eſt.

Ioan. Bapt. Cardani de fulgure liber vnus.

De Animorum immortalitate liber.

De ſubtilitate libri xxi.

In Calumniatorem eiuſmodi librorum actio prima.

De Rerum varietate libri xvij.

De Gemmis & Coloribus liber vnus.

De Secretis liber primus.

In

In ſexti tomi Medici parte
prima.

Commentarij in Aphoriſmos Hippocratis.

Concluſiones xxx. de erroribus Galeni, in expoſitione Aphoriſmorum.

Andreæ Camutij diſputationes, quibus prædictæ concluſiones infirmantur.

Apologia ad Andream Camutium.

Commentarij in prognoſtica Hippocratis.

Commentarij in libros eiuſdem de ſeptimeſtri & octimeſtri partu.

Commentarij in libros eiuſdem de aëre, locis & aquis.

In eiuſdem tomi parte ſecunda.

Commentarij in librum Hippocratis de Alimento.

De ſanitate tuenda libri IV.

Theonoſton ſeu de vita producenda.

De venenis & peſte libri tres.

De non edendis cibis fœtidis à Medico

Ioan. Bapt. Cardani libellus.

De prouidentia ex anni conſtitutione liber.

Contradicentium Medicorum lib. 2.

In tertia denique & vltima parte.

Ars curandi parua.

De cauſis, ſignis, ac locis morborum liber.

Examen xxii. Ægrorum Hippocratis.

Opuſcula ſenilia 4. de dentibus & podagra, de methodica curandi ratione, de facultatibus medicamentorum præcipue purgantium, & de morbo Regio.

De malo recentiorum medicorum vſu.

Quod nullum ſimplex medicamentum noxa careat.

De Cyna radice ſeu de decoctis magnis.

De Sarza parilla.

De Aqua & eius vſu in medicina.

De Aqua vitali, ſeu æthere.

Epiſtola ad Thaddæum Dunum.
Hiſtoria morbi validiſſimi, prout extat ſub finem ſecundi contradicentium.
Conſilia xix. 1. pro Archiepiſcopo S. Andreæ, laborante difficultate ſpirandi. 2. Ephemeris pro eodem. 3. pro Hieronymo Pallauicino eodem morbo laborante. 4. in ventriculi dolore & diſpoſitione ad luem veneream. 5. pro ſurditate ciuis Genuenſis. 6. pro fluxu ſanguinis cohibendo. 7. pro Mantuano Leprã patiente. Habentur hæc omnia in primo volumine opuſculorum. *8. & 9. pro Cardinali Morono. 10. pro Æmilio Maluetio.* 11. *pro Romulo Cæſio. 12. in deſtillatione capitis cum præparatione ad tabem & impotentia ad venerem. 13. pro ſpirandi difficultate in Ciue Bononienſi. 14. pro Germano quodam*, extant ſub finem cõmentariorum in progno

ſtica. *15. pro Theologo quodam. 16. pro Fabritio Auſtriaco Corregij Principe. 17. pro Cardinali S. Clementis.* Sequuntur hæc, commentaria in Hippocratẽ de aëre, aquis, & locis. *18. pro M. A. Maioragio, in exhibitione radicis Cinç. 19. pro dolore vago.* annectuntur ſecundo libro contradicentium.

De *curationibus & prædictionibus admirandis.*

Enimuero qui ſatis, ex præcedenti catalogo non intelligit quantus, & qualis vir fuerit Cardanus, quàm πολυμαθὴς extiterit, quam varia ſcripſerit, poſſet is rectius pro ſaxo, & caudice cenſeri, quam vt nobis de illo, ab hac immani ſupinitate liberando, valde laborandum ſit. Veruntamen, quoniam Cardanus, non pauciores ab obitu libros reliquit, qui typis demandari poſſent, quàm illi ſunt, qui priuſquam vita decederet, publici iuris facti fuerant: Exiſtimaui propterea,

nihil me facturum eſſe ab officio meo diuerſum, ſi paucis quænam hactenus manuſcriptorum Cardani ſors fuerit, & penes quos maxima parte nunc reperiantur, in medium afferam. Primus igitur qui Cardani M. S. fidei ſuæ ab autore commiſſos habuerit, fuit Rodolphus Syluestrius Medicus Bononienſis, cuius diligentia factum eſt, *vt quatuor libri de ſanitate tuenda*, ſexto, aut ſeptimo poſt Cardanum è viuis ſublatum anno, in lucem venerint: idemque cùm in ipſorum præfatione ad Gregoriũ XIII. ſe multas alias Cardani lucubrationes editurum receperit, neſcio ego qua poſtmodum de cauſa, promiſſis ſuis ſtare non potuerit: ſed quicquid de illo fuerit, valde rationi conſentaneum eſt, libros omnes Cardani quos habebat, in Fabritij Coccanarij Medici Tyburtis manus conceſſiſſe. Nam præterquam ille *librum de vita producenda*, ſub annum 1617. ex Theſauris illis eruit, & Romæ in lucem protulit: memini me xx. ferme M. S. codices operum Cardani, penes fratrem eius vidiſſe; quos hic, ex Fabritij

hæreditate deuolutos ad ſe contendebat. At enim cum literarum penitus eſſet ignarus, neſciebat integros à mutilis, aut iam editos à non editis diſtinguere: omneſque ſimul xx. ſeſtertiis, aut quemadmodum hodie dicũt, quingentis aureis commutare volebat, quãuis, tribus tantum, aut quatuor ad ſummum ſeſtertiis, æſtimari deberent. Mira enim erat eiuſmodi librorum confuſio, & maxima pars iam editorum erat, reliqui autem, vel aqua corrupti, vel muculi, vel à Fabritio Coccanario lituris, vulneribuſque, deprauati fuerant. Vt ſtragem potius hanc librorũ, quàm collectionem diceres. Verum cum ipſe Cardanus, multos ex M. S. ſuis, principibus viris, & amicis obtuliſſet; quoſdam etiam Syluester, & plures alios Fabritius variis modis, & locis, occaſionibuſque diſtraxiſſent: Factum ex eo eſt, vt ſegnior pars Tyburi, apud hunc Coccanarii fratrem relicta ſit, & quicquid ferme in M. S. Cardani boni fuit, iſtud potius penes alios reperiatur. Hincque *Proxenetam* Elzeuiriis debemus, & *opuſcula* 4. *ſe-*

nilia; ex Eminentiſſimi Cardinalis Biſciæ Muſæo, Leonis Allatii opera prodierunt: quemadmodum etiam ex mea, quantulacunq; tandem ſit, Bibliotheca *liber de præceptis ad filios*, & alius *de propria vita*, quem poſtremum Vincentius Alzarius à Cruce celeberrimi nominis medicus, ab Eminentiſſimo Cardinali Beuilaqua acceptũ, mihi, priuſquam Piſas vbi fatis conceſſit proficiſceretur, pro ea qua in me fuit incredibili beneuolentia, obtulerat. Et quidem ſpes eſt non minima, prodituros eſſe breui in lucem, plures alios eiuſdem Cardani libros, quandoquidem

Septem illi de arcanis æternitatis, qui bonorum omnium vota tamdiu diſcruciant; præterquam doctiſſimo Antiſtiti Philippo Thomaſino viſi apud mecum fuerunt: habentur etiam Romæ, in Bibliotheca Eminentiſſimi quondam Cardinalis Pii de Sabaudia, cui Facius Cardanus Hieronymi Pronepos, vt ipſemet mihi retulit, eos anno ferme antequam ad plures abiret, videndos tradiderat; & ſecundum ex eodem opere decerptum, oſtendit mihi

nonnunquam Marcus Antonius de Paliano, quamuis à Fabritio Coccanario iis omnibus locis expunctum, qui probari ab inquiſitoribus ſacræ fidei non potuiſſent.

Commentarij quoque *in* IV. *primas Principis primæ ſectionis doctrina*, qui libri Floridorum inſcribuntur: necnon *in Artem medicam Galeni*; & *in libros de victu in acutis*, quos omnes Syluester pollicebatur, viſi à me & ſæpius attrectati fuerunt, in Bibliotheca Eminentiſſimi Cardinalis Biſciæ.

Liber de origine ventorum, habebatur, vt audiui, Venetiis, apud Dominicum à Molino.

Tractatus de optimo vitæ genere, ſeruabatur etiam Romæ ante annos x. à M. Antonio de Paliano, apud quem vidi etiam alium eiuſdem auctoris librum, cui titulus erat *Norma vitæ conſarcinata*, in tres partes & 70. capitula diſtinctum.

Libros de Muſica ſed non integros, aſſeruari in Bibliotheca Vaticana, imo viſos & perlectos à ſe fuiſſe, retulit mihi non ſemel doctiſſimus Ioannes

Baptiſta Doni Patricius Florentinus, cui veterum muſica, & omnis liberalior diſciplina ſuam perfectionem debent.

Mihi quoque *conſilia aliquot* Cardani quæ à Nicolao Maſſinio exſcripta fuerant, cùm agerem Cæſenæ, Comes Maſſinius obtulit: Romæ etiam poſtea, doctiſſimus Abbas Ferdinãdus Vghuellus, donauit me commentariis aliquot in Euclidem; Ibidemq; nanciſci mihi contigit ex Bibliopola quodam, librum de Prudentia eximia, quem arbitror extrema tantum ſenectute inchoatum à Cardano fuiſſe, quandoquidem manu eius propria totus exaratus eſt; teſtanturque lacunæ ingentes, Cardano non ſatis fuiſſe temporis, & vitæ, vt illas expleret.

Denique penes Coccanarium habebatur anno 1632. qua mutila, qua confuſa, M. S. ſequentium congeries.

Paralipomenon libri xx. quorum 1. eſt de ciuilibus conuerſationibus. 2. de humana perfectione. 3. de Portentis. 4. de dubiis naturalibus. 5. de rebus factis, raris & artificiis. 6. de humana

compoſitione naturalium. 7. de mortalibus morbis, & ſymptomatis. 8. de interpretatione difficilium dictorum. 9. de Mathematicis quæſitis. 10. de Aſtrorum, ac temporum ratione, & diuiſionibus. 11. Hiſtoriæ lapidum, & Metallorum. 12. Hiſtoriæ animaliū. 13. Hiſtoriæ plantarum. 14. de anima. 15. de dubiis ex hiſtoria. 16. de hominum clarorū libris, & editis, & amiſſis. 17. de illuſtrib. viri noſtri temporis. 18. de dubiis circa opinionem hominum, ſeu de iis quæ videntur, & non ſunt. 19. de vſu hominum, & dignitate eorum cum cura. 20. de ſapiente.

De Natura, vbi de principiis rerum, de corporibus ſimplicibus, de anima & animatis, & pertinentibus ad illam.

Problematum ſectiones vii. 1. naturalium. 2. Medicorum. 3. moralium. 4. flagitiorum. 5. Mathematicorum. 6. Caſuum. 7. mixtorum quæ continet caſtigationes in libros ſuos, & quamplurimas additiones.

Liber de Orthographia, ſiue de recta ſcribendi ratione in quo de literis, accentibus, ſyllabis, ac diuiſione orationis.

Contradictionum medicarum libri xii. ex quibus duo priores editi ſunt, reliqui adeo ſunt exiles, & ieiuni vt omnes vix ac ne vix quidem duobus illis prioribus æquari poſſint.

De ludo Aleæ liber.

Contradictiones Logicæ *numero* CXL. *per capita reſoluta.*

Dialogo ſe la qualita puol trapaſſare di ſogetto in ſogetto.

Experimentorum ad omnes morbos, tr. 2.

Opuſculorum volumina duo.

Fragmentorum volumina totidem.

Aduertendum denique Pataui j, Metopoſcopiam quandam ſub Cardani nomine circumferri quæ DCC. facies in ære delineatas, abſque vllo diſcurſu, aut explicatione continet: vnde Magini, aut cuiuſuis potius, quàm Cardani eã eſſe iudico. Nam eorũ de quibus Cardanus ſe in XIII. libris Metopoſcopiæ ſuæ tractaſſe contendit, nihil prorſus ipſa continet, ſed figuras tantum & capita, quæ Cardano ne per ſomnium quidem veniſſe in mentem, mihi omnino perſuaſum eſt.

Atque hi ſunt fructus, quos Cardanus

ex agro omnium fertiliſſimo, labore ſcilicet, per totum vitæ ſuæ tramitem, mira pertinacia continuato, nobis fruendos reliquit; ſcribit enim ipſemet in hiſtoria librorum ſuorum poſtrema, *tempus ſibi agrum fuiſſe*, in quo vt ſementem, ſic & meſſem hanc tot librorum vberrimam fecerit: & habemus præterea Franciſci Amboſij nobilis Galli, non diuerſum ab hac re teſtimonium, dum in libro ſuo de ſymbolis Heroïcis aſſerit, viſum à ſe Cardanum Romæ in laxis ædibus fuiſſe, quarum parietes, non picturis elegantibus aut variegatis aulæis tecti, ſed ingentibus tenuis ornati ſpectarentur, in quarum medio, tria tantum iſthæc verba, literis vncialibus expreſſa legebantur TEMPVS MEA POSSESSIO.

Cæterum quoniam Straboni, Plutarcho, Athenæo, ſatis fuit in texenda librorum Ariſtotelis hiſtoria, Theophraſtum, Neleum, Apelliconem nominaſſe, qui curam ipſorum, quaſi per manus traditam ſuſceperint: mihi etiã hoc te Cardano iudiciũ meditãti, ſatis eſſe debet, quod Rodulphum, Cocca-

narium, alioſque non paucos indicarim, qui Cardani libris, quominus peſſum irent, diligentia ſua opitulati ſunt. Plura de eo ſi quis deſiderat, libros habet in promptu, de vita, & libris propriis, in quibus tamen adeo varius, & inconſtans eſt Cardanus, vt quamuis de ſe nihil non dixiſſe videatur; locũ tamen ei reliquerit non inglorium, qui vellet Cardani vitam, ex operibus ſuis, & aliunde collectam, ordine certo, ſermone claro, breui & accurata methodo, qualem Moræus in Syluio, aut ſaltem Melchior Adamus in Illuſtribus Germanis, ſequutus eſt, nobis exhibere. Mihi vero ſimile quicquam in præſentia facere, non eſt integrum, ſed cùm Eminentiſſimus, & ſapientiſſimus Cardinalis IVLIVS MAZZARINVS, qui me nuper Domum ſuam recepit, amplioris etiam & beatioris otij ſpem iniiciat, quàm illud ſit, quod nunc moleſtiſſimis negotiis ſurripio; non inuitus aliquãdo faciam, vt Cardanus, meo labore rurſum excultus, in publicum prodeat.

FINIS.

TABVLA LIBRI
DE VITA PROPRIA
per Capita.

PRoœmium. 1
I. Patria & parentes & 10. & 34. 4
II. Ortus. 7
III. Communia quædam maiorum meorum. 10
IV. Vitæ curſus breuiter explicatus vſque ad annum lxxiv. 12
V. Forma corporis. 23
VI. Valetudo. 25
VII. Exercitatio. 31
VIII. Victus ratio. 33
IX. Cogitatio de nomine perpetuando. 38
X. Vitæ inſtitutum. 43
XI. Prudentia. 49
XII. Diſceptandi & profitendi peritia. 51
XIII. Mores & animi vitia & errores. 56
XIV. Virtus & conſtantia. 63
XV. Amici & Patroni. 68
XVI. Inimici & æmuli. 74
XVII. Calumniæ diffamatio inſidiæ ab accuſatoribus 75
XVIII. Delectatio. 80
XIX. Ludus & alea. 81
XX. Veſtitus. 82
XXI. Inceſſus & cogitatio. 84

XXII. *Religio & pietas.* 86
XXIII. *Obſeruationes præcipuæ.* 88
XXIV. *Domus & habitationes.* 92
XXV. *Paupertas & detrimenta in patrimonio.* 94
XXVI. *Matrimonium & filij.* 96
XXVII. *Filiorum aduerſa fortuna.* 98
XXVIII. *Lites.* 102
XXIX. *Peregrinationes.* 104
XXX. *Pericula & caſus, & de inſidiis lethalibus multiplicibus variis atque aſſiduis.* 109
XXXI. *Felicitas.* 128
XXXII. *Honores delati.* 134
XXXIII. *De dedorа quæ is locus ſomnis, & de hirundine in inſignibus.*
XXXIV. *Magiſtri & quos audiui.* 155
XXXV. *Alumni atque diſcipuli.* 156
XXXVI. *Teſtamenta & Codicilli.* 158
XXXVII. *Proprietates naturales mirificæ inter quas inſomnia.* 159
XXXVIII. *Proprietates quinque præcipuæ quæ mihi plurimum profuerunt.* 178
XXXIX. *Eruditio vel repræſentatio.* 182
XL. *Fortuna bona in curando.* 188
XLI. *Oſtenta naturalia viſa rara tamen de propria vita & vltione filij.* 206
XLII. *Præcognitio in arte & in aliis.* 217
XLIII. *Res ſupra naturam.* 222
XLIV. *Quæ admiranda in quibuſdam artibus adinuenerim.* 234

XLV. *Libri quo tempore à me conſcripti, cur quibus mendati.* 240
XLVI. *De me ipſo.* 259
XLVII. *Spiritus bonus.* 261
XLVIII. *Teſtimonia clarorum virorum de me.* 269
XLIX. *Sententia de rebus mundi huius.* 279
L. *Dicta familiaria. Et ſunt obſeruationes in poſterum excludit falſam opinionem, Nania. Dialogus.*
LI. *In quibus deficere me ſentiam.* 306
LII. *Commutatio ætatum.* 309
LIII. *Conuerſationis qualitas.* 315
LIV. *Epilogus.* 320
Adduntur Teſtimonia præcipua de Cardano. 323

Finis Tabulæ.

HIERON.

HIERON. CARDANI MEDIOLANENSIS ciuiſque Bononienſis,

DE PROPRIA VITA, LIBER VNVS.

CVM omnium rerum quas indipiſci humano generi licet, nihil iucundius, nihil præſtantius, veritatis cognitione videatur: nec vlla mortalium ſtructura perfecta eſſe poſſit, quanto minus à calumnia tuta: Exemplo ſapientiſſimi & optimi, vt creditum eſt, viri Antonini Philoſophi, librum de vita noſtra ſcribere aggredi-

mur. Teſtati nihil adiectum iactantiæ, aut ornandæ rei cauſa. Sed quantum licuit collectis euentibus, quibus interfuerunt diſcipuli; præcipuè Hercules Vicecomes, Paulus Euſomia, & Rodulphus Syluester, tum à nobis conſcriptis hiſtoriæ partibus, librum conflaſſe. Tentauerat id iam paucis ante annis, ex agnatis & diſcipulis meis Gaſpar Cardanus profeſſione medicus: ſed morte præuentus abſoluere non potuit. Licuit & priuato homini, & Iudæo hoc ipſum abſque reprehenſione agere, ut ſi mihi non res adeo magnæ obtigerint: admiratione dignæ certè plures. Nec nos Galenum idem tentaſſe latet: honeſtius vt ſibi viſum eſt, quaſi aliud agens ſparſim; ignauia tamen factum eſt ſtudioſorum, vt nullus claſſicus illam ordinare tentauerit. Noſtra autem ſine fuco, & non doctura quemquam, ſed pura hiſtoria contenta, vi-

tam non tumultus habet. Quales L. Syllæ, & C. Cæſaris, nec non Auguſti, quos haud dubium eſt vitam ſuam ſcripſiſſe, ac geſta, vt fuerit hæc res exemplo veterum non noua, aut à nobis excogitata.

CAPVT PRIMVM.

Patria & Maiores.

PATRIA mihi Mediolanum: oppidum, ex quo familia profluxit Cardanum, xxiiij. M.P. ab Vrbe diſtans: à Gallareato M. P. tantum ſeptem. Pater Facius Iuriſconſultus: auus Antonius: proauus alter Facius: Abauus Aldus. Facio primo fuere filij Ioannes, Aldus ſecundus, & Antonius auus. Antonio Gotardus, Paulus Iuriſconſultus & Antiſtes, & Facius pater, ac Nothus, & ipſe Pauli prænomine. Nunc extant ex eadem ſtirpe agnati mei xxx. prope. Seu ergo Cardanorum familia ipſa per ſe ſit, ſeu, vt quidam putant, ramus Caſtillioneorum, certum eſt nobilem & antiquam fuiſſe. Ab anno enim M.clxxxix.

præfuit Vrbi noſtræ Milo Cardanus, tam ſacris quã profanis menſibus xcii. Et nõ ſolum ciuilibus cauſis, ſed vt cæteri Principes capitalibus iudiciis; Et tum etiam aliis vrbibus quæ ſub ea ditione erant, & regioni illi toti. Inter illas autem fuit Comum. Sed hanc poteſtatem cõſecutus eſt Milo ab Archiepiſcopo Cribello dum euaſiſſet in Pontificem Vrbanum Tertium. Sunt etiam qui velint Francum Cardanum militię, Mathæi Vicecomitis Ducem, ad nos pertinere. Sed ſi Caſtilioniorum ex familia, ſumus adhuc nobiliores, Cæleſtino quarto Põtifice Maximo, ex eadem familia oriundo. Longæui autem fuere maiores noſtri; Facij primi filij vixere xciiii. lxxxviii. lxxxvi. Ioanni duo fuere filij Antonius qui vixit lxxxviii. annis, Angelus xcvi. hunc nos decrepitum pueri agnouimus. Aldo vnicus Iacobus, qui exceſſit lxxii. Gotardus Patruus meus vixit lxxxiiii. hunc nos vidimus, pater meus lxxx. annis. Cæterum Angelus ille fuit, qui filios prope lxxx. annum procreauit decrepitis ſimiles (quorum vnus tamen adhuc viuit

lxx. maior) & viſum poſt lxxx. recuperauit; audio, & quoſdam vidi ex illis, procerioris fuiſſe ſtaturæ. Cæterũ materno ex genere fuere Micherii, Clara mater, auus Iacobus, qui vixit lxxv annis, frater eius Angelus cum eſſem puerulus, vt ex ipſo audiui lxxxv. agebat. Communia patri, & paterno patruo, & auo materno, eruditio & ſingularis integritas. Sed patri & materno auo ſenectus magna, & mathematicarum peritia. Idem maternus auus in carcere fuit parum diferenti ætate, qua ego, cũ vterque lxx. anno. Fuerunt & quinque aliæ Cardanorum ſtirpes ab Aldina noſtra, Antonioli an. M. ccc. lxxxviii. Gaſparini an. M. cccc ix. Raynerij M. cccxci. Henrici antiquiſſima M. ccc. cuius deſcendentes Bertus & Ioannes Facioli quaſi ętatepares: Et Gugliermus qui quando floruerit incertum eſt, eius tamen filii Zolus, Martinus, & Ioannes qui Gallareate habitauit.

CAPVT II.

Natiuitas noſtra.

TEntatis, vt audiui, abortiuis medicamentis fruſtra, ortus ſum an. M. D. VIII. Calend. Octobris, hora noctis prima non exacta, ſed paulo magis dimidia, & tamen beſſe minore. Erant autem figuræ loca principalia eiuſmodi, vt in genitura viii. poſt finem Quadripartiti Ptolemæi diximus. Conſideraui ergo quod luminaria ambo cadebant ſub angulis, & etiam nullum eorum aſpiciebat aſcendens, quia erant in vi. & xii. poterant etiam eſſe in viii. cum hac conditione. Illa enim quia deſcendit, & non eſt angulus, dici poteſt cadens ab angulo, & licet maleficæ non eſſent in angulis, Mars tamen vtrunque luminare damnabat ob locorum odium, & cum Luna quadratum: ideò poteram eſſe monſtroſus: ſed quia locus coniunctionis præcedentis fuit

virgin. xxix. cui præeſt Mercurius: Et neque hic, neque locus Lunæ, nec aſcendentis eſt idem, nec aſpicit virgin. penultimam partem, debui eſſe monſtroſus: imò facile erat vt diſcerptus ex ventre matris prodirem, à quo parum abfui. Natus ergo, imò à matre extractus, tanquam mortuus, cum capillis nigris & criſpis recreatus balneo vini calidi, quod alteri potuit eſſe pernitioſum, mater conflictata tribus perpetuis diebus in partu, ſuperſtes euaſi tandem.

Cæterum vt ad rem redeam, cùm Sol & maleficæ ambæ, & Venus & Mercurius eſſent in ſignis humanis, ideò non declinaui à forma humana: Sed cum Iupiter eſſet in aſcendente, & Venus totius figuræ domina, non fui oblæſus, niſi in genitalibus: vt à xxi. anno ad xxxi. non potuerim concumbere cum mulieribus, & ſæpius deflerem ſortem meam: cuique alteri propriam inuidens. Et cùm Venus dominaretur, vt dixi, toti figuræ, & Iupiter eſſet in aſcendente, factus ſum abiectæ ſortis: lingua parum blæſus, & addita eſt propenſio (vt Ptolemæus ait) media inter fri-

gidam & Harpocratiam, id eſt rapacem & inconſultam diuinationem: in quo genere (præſenſionem honeſtiore vocabulo dicunt) non obſcurè aliquando valui: ſimiliter ac in aliis diuinandi generibus. Et quoniam Venus & Mercurius erant ſub radiis Solis, illi vim vniuerſam tribuentes, poteram & hoc modo aliquis euadere, quamuis cum Geneſi adeò (vt Ptolemæus appellat) miſera & infortunata, niſi Sol ipſe prorſus fuiſſet abiectus, cadens loco ſexto, & à ſua altitudine. Remanſit ergo ſola quædam vafricies, & animus minimè liber: verùm omnia abrupta & interdicta conſilia: vt vno verbo dicam deſtitutus corporeis viribus, cum paucis amicis, paruo patrimonio, pluribus inimicis, quorum maximam partem neque nomine, neque vultu agnoſco, abſque humana ſapiẽtia, nec memoria validus, ſed prouidentia aliquãto melior: vt neſciam cur conditio quæ ad familiam & maiores contemptibilis cenſetur, glorioſa, imò inuidioſa apud eoſdem ſit. Hac die ortus eſt olim Auguſtus. Toto Romano Imperio noua In-

dictio incipit, Ferrandus Hiſpaniarum Rex generoſiſſimus, vxorq; eius Elizabetha claſſem primum emiſerunt, qua totum occidentem adepti ſunt.

CAPVT III.

Communia quædam quæ parentibus meis contigere.

PAter purpura veſtiebatur, inſolito ciuitatis more, quamquã capitium nigrum retinuerit, eratque blæſus in loquendo: variorum ſtudiorum amator: ruber, oculis albis & quibus noctu videret; vſque ad extremum vitæ, vſu perſpiciliorum nõ opus habuit. In ore illud ſemper ei erat, *Omnis ſpiritus laudet Dominum, quia ipſe eſt fons omnium virtutum*. Iuueni ex vulnere capitis detracta fuerunt oſſa, vt abſque capitio diu manere non poſſet. Caruit dentibus omnibus à Iv. anno ſupra. Erat Euclidis operum ſtudioſus, & humeris incuruis: & filius meus natu maior ore, ocu-

his, inceſſu, humeris, illi ſimillimus: ſed lingua forſan ob ætatem, expeditior. Vtebatur amico vnico & familiari, ſed ſatis diſparibus ſtudiis Galeazio Rubro (familiæ hoc nomen erat) qui illi præmortuus eſt: Et Io. Angelo Saluatico Senatore, aliàs diſcipulo & contubernali. Similitudo morum & ſtudiorum fabrum illi amicum effecerat; is enim eſt qui Archimedis cochleam inuenit nondum vulgatis Archimedis libris: Gladios qui plumbi inſtar flecterentur, & ferrum penè vt lignum ſcinderent: & quod maius fuit, thoraces ferreos (me ſpectante ſæpius experimentum, eram autem adoleſcentulus) qui ictibus igneorum tormentorum militum legionariorum reſiſterent; adeò vt quintuplici ictui, vnus idem ſuffecerit: vixque rimulam contraxit. Mater fuit iracunda, memoria & ingenio pollens, paruæ ſtaturæ, pinguis, pia. Ambobus parentibus commune fuit iracundos eſſe, parum conſtantes etiam in amore filii: indulgentes tamen, adeò vt pater ſineret, imò iuberet, ne à lecto ante ſecundam diei horam abſolutam ſurge-

rem: quod mihi ad vitam & incolumitatem magno adiumento fuit. Melior etiam (ſi dicere licet) viſus eſt fuiſſe & amantior pater, matre.

CAPVT IV.

Vitæ ab initio vſque ad præſentē diem (finem ſcilicet Octobris, an. 1575.) enarratio breuis.

FOrſan hoc ſi Suetonius animaduertiſſet, addere ob commodum legentium poterat, neque enim, vt Philoſophi dicunt, quicquam eſt, quod vnū non ſit. Ergo natus Papiæ, primo menſe, nutritium ipſa die qua ægrotauit (vt audiui) ex peſte amiſi: rediit mater; mihi carbunculi quinque in facie, crucis in effigiem, ſuperuenerunt, vt vnus foret in naſi apice: Quibus locis poſt triennium, totidem tubercula (variolas vocant) renouata ſunt. Menſe ſecundo nondum expleto, Iſidorus Re-

ſta Ticinenſis patritius, me nudum balneo aceti calidi exceptum, tradidit nutrici: per illam delatus ſum Moiragum (villa eſt vii. M. paſſuum diſtans à Mediolano, in via recta ex Vrbe noſtra Papiam per Binaſci oppidum:) ibi cùm venter obduruiſſet & intumeſceret, corpus contabeſceret, intellecta cauſa, quòd nutrix vtero gereret, meliori nutrici traditus ſum, ſub qua tertio anno ablactatus ſum. Quarto delatus Mediolanum, mitius tractatus ſum à matre, & amita Margarita illius ſorore (mulier cui fel defuiſſe exiſtimo) niſi quòd & à patre & à matre ſine cauſa verberatus, toties ægrotaui ad mortis periculum. Tandem ſeptennis cum factus eſſem, (neque enim pater cum matre habitabat) tum primum cum meritò poſſem verberibus dignus haberi, à verberibus abſtinendum decreuerunt. Sed mala ſors minimè me deſeruit, infortunium commutauit nō ſuſtulit; conducta enim domo, pater me, & matrem, & materteram ſecum traxit in domum: atque ibi iuſſus ſequi patrem, tam molli corpore, ea ætate, à ſumma quiete, ad ſummam

& aſſiduam exercitationem retractus, meritò in capite octaui anni, laboraui dyſenteria cum febre: & erat morbus tum Epidemius, ſi non peſtilens vrbi noſtræ, & ego clam multam vuam acerbam deuorauerām. Itaque aduocatis Bernabone cruceio, & Angelo Gyra, nō prius in ſpem ſalutis redij, quàm cùm prorſus vt mortuum defleuiſſent vtrique parentes ſimul cum matertera. Ibi pater qui pio vir corde erat, diuinā B. Hieronymi vim experiri potius voluit (ſalutem meam illi voto commendans) quàm à Dæmone, quem palam familiarem habere ſe profitebatur, cuius cauſam nunquam exquirere recordatus ſum: cōualui dum Galli, deuictis in Abduæ cōfiniis Venetis, celebrabāt triumphum, quem à feneſtra ſpectare licuit. Tum remiſſa eſt cura comitandi patrem, & aſſiduus labor. Sed nondum ex ſatiata ira Iunonis, nō planè reſtitutus ex morbo, cecidi è ſcala (habitabam autem in via quæ Maynorum appellatur) cum malleo, à quo pertuſa frontis pars ſumma ſiniſtri lateris, vulnuſque acceptum nō ſine offenſa oſſis,

Vt cicatrix perpetua maneat, in hanc vſque diem. Vix conualueram ex hoc, ſedebamque in limine domus: cùm lapis à vertice viciniæ altiſſimæ deſcēdens, latus longuſque vt nux, ſed tenuis vt quaſi corticalis dici poſſet, verticem ſiniſtræ partis, vbi capilli frequentes aderant, vulnerauit. Sub initio decimi anni domum quaſi infauſtam pater cō-mutauit, è regione in eadem via: vbi triennio toto manſi: Sed non mutata ſors meà, nam rurſus pater me vt ſeruum ducebat ſecum mira pertinacia, ne dicam ſæuitia, vt diuino potius cōſilio factum, ex his quæ poſt ſequuta ſunt credas quàm patris culpa: tum maximè quòd mater, & matertera ſimul cōſenſerint. Longè tamen mitius mecum egit, nam nepotes duos interim, vnum poſt alium habuit, quorum ſeruitute leuior tanto mea facta eſt, ſi non irem ſecum, & minus moleſta ſi ſimul comitarer. Pòſt mutatis domibus, illi ſemper comes, tādem xvi. perfecto anno, iuxta piſtrinum Boſſiorum, in domo Alexandri Cardani, habitare cœpimus. Erant autem patri meo duo ex ſorore

filii, Euangeliſta ex ordine D. Franciſci ætatis prope lxx. annorum: & Otto Cãtonus Publicanus, ac diues: qui prius moriens, voluerat me hæredem ex aſſe relinquere, ſed pater vetuit, dicens malè parta eſſe: Itaque arbitrio fratris ſui qui adhuc ſupererat, bona diſtributa ſunt. Anno exacto xix. contuli me in Ticinenſem Academiam, cum Ioanne Ambroſio Targio, vbi ſequenti etiam anno manſi, ſed ſine ſocio. xxi. peracto cum eodem rurſum Papiam me cõtuli. Quo anno publicè diſputaui, & profeſſus ſum Euclidem in Gymnaſio: Dialecticam paucis diebus; tum & primam philoſophiam, primùm pro fratre Romulo Seruita, poſt pluribus pro quodam medico Pandulfo. Exacto xxii. anno, mãſi in patria, ob bella quibus regio noſtra grauiter tenebatur. Poſt initium anni M. D. XXIV. contuli me Paduam, vnde forte fortuna ſub finem anni, id eſt menſe Auguſti, cum Io. Angelo Corio Mediolanũ me cõtuli, vbi patrem extremo morbo laborantem inueni, qui de mea potius quam propria ſalute ſolicitus, iuſſit redire Patauium: hoc ipſo

etiam lætior, quòd me lauream Venetiis adeptum in Artibus, vt dicunt, intelligeret. Vbi rediiſſem accepi literas illum obiiſſe, nona die à qua à cibo prorſus abſtinuiſſet: mortuus eſt xxviii. Augusti, cœpit abſtinere xx. quæ fuit ſabbati. Sub anni xxiv. finem, factus ſum rector eius Academiæ: in fine ſequentis Medicinæ Doctor. in priore vno ſuffragio bis repetita ſuffragatione, victor in ſecundo cum iam bis excidiſſem, xlvii. ſuffragiis cõtra me latis, nec eſſet vltra tertium experimentum locus ſuperior; euaſi ix. contra me latis, cùm totidem ſolum pro me fuiſſent antea xlvii. ante approbantibus. Hæc tam & ſi parua eſſe nõ ignorem, eo ordine quo euenerunt retuli: vt mihi legenti (neque enim aliis hæc ſcribo) voluptati eſſent, & ſimul hi (ſi qui etiam legere dignentur) ſciant magnorum caſuum obſcura fore initia, & ſucceſſus, ſeu quòd aliis talia, ſed nõ animaduertentibus accidere ſoleant.

Ergo mortuo patre, & peracto magiſtratu, ſub initio xxvi. anni, cõtuli me in Saccenſe oppidum (abeſt id à Pata-

uio M. P. x. à Venetiis xxv.) hortatu auxilioque Franciſci Bonæfidei Medici Patauini: qui (cum nec illi beneficium cõtuliſſem, nec eius fuiſſem auditor, quamquam publicè profiteretur,) ſummæ integritatis ſtudio tantum, mihi addictus fuit. Manſi ibi dum Patria omni malorum genere vaſtaretur. Peſte nempe atroci M. D. xxiv. & bis mutato domino: Anno M. D. xxvi. & M. D. xxvij, annonæ penuria exitiali, vix pecunia atramentum ſignatum, pro Cerere, redimi poterat: tributis intolerabilibus: Anno M. D. xxviii. morbis ac peſte: quæ ſolum aliquanto mitius ferri poterant, quòd vniuerſum depopulabantur: Anno M. D. xxix. redij in patriam bellicis infortuniis paululum remittentibus: tunc reiectus à Collegio, nil boni à Barbianis impetrare potens, matre etiam moroſa, redij in meum oppidulum: ſed nõ adeò integer vt abieram, moleſtia enim, laboribus, curis poſtmodum accedẽtibus tuſſi atque tabefactione, empyemate ex crudo humore fœtido, eo perductus ſum, vnde nemo ad ſalutem redire ſo-

leat. Tum eo morbo ſolutus, voto B. Virginis: ſub finem anni xxxi. duxi vxorem. Luciam Bandarinam ex oppido Saccenſi. Quatuor autem ad hanc diem obſeruaui actiones meas ante Plenilunium, nō cogitando ſemper perfectas fuiſſe. Et tum in ſpem ingreſſum, vnde alij excedere ſoleant: Et vt dixi extremo in limite cōſtitiſſe fortunam. Et itinera fere omnia ad lx. vſque annum menſe Februario initium habuiſſe. Ea ergo poſt ſecundum abortum peperit mihi duos maſculos & vnam medio tempore fœminam. Sequenti anno contuli me circa Aprilis finem Gallareatum, vbi manſi xix. menſibus, quibus ſanitati reſtitutus sū. Et deſij pauper eſſe, nam nil mihi relictum eſt. Mediolani ex humanitate Præfectorum Xenodochij magni, tum Philippi Archinti auxilio viri Illuſtris, & tum oratoris inſignis, profiteri cœpi publicè Mathematicas, xxxiii. annis iam perfectis, oblata eſt poſt biennium condicio medicinam publicè profitendi Papiæ, non accepi; nam ſpes non erat vnde ſumerem ſtipendium. Eo anno ſcilicet

M. D. xxxvi. Placentiam me contuli, aduocatus litteris Anthiſtitis Archinti (ſed nondum factus erat Sacerdos) ad Pontificem nil peractum: ſolicitabat & Prorex Gallorum inſtante, vt audiui poſt, Illuſtri viro Ludouico Birago Duce peditatus Regis Gallorum in Italia: multa & magna offerebat (erat enim Briſaccus Prorex ſingularis in ſtudioſos amoris & humanitatis) ſed nihil actum eſt. Sequenti anno M. D. xxxvii. pactus ſum cum Collegio, & excluſus planè: anno autem M. D. xxxix. tot non obſtantibus receptus, præter omnium ſpem, Sfondrati auxilio & Franciſci Cruceij viri optimi. Poſt anno M. D. xliii. Medicinā Mediolani profeſſus ſum: ſequenti autem cùm domus mea ruiſſet Papiæ medicinam profeſſus ſum, (nullo licet concurſore) ſed pecuniæ non numerabantur; ceſſaui ergo anno xliv. peracto, mãſique Mediolani cum filio natu maiore, qui tum agebat annum xi. filia ix. explebat: Aldus bimus erat, cùm Moronus Cardinalis (quem honoris cauſa nomino) æſtate anni M. D. xlvi. conditiones non

áſpernandas obtulit; at ego qui, vt dixi, Harpocraticus ſum, dicebam, ſummus Pont. decrepitus eſt: murus ruinoſus, certa pro incertis derelinquam? neque ego tum Moroni probitatem, nec Pharneſiorum ſplendorem intelligebam, eram etiam inſinuatus ab anno M.D. xlii. in amicitiam principis Iſtonij, qui aliquid dedit plura dabat quæ nolui accipere Sed poſt æſtatem redij ad profitendi munus, & ſequenti anno inſtante Andrea Veſælio viro clariſſimo, & amico noſtro, oblata eſt conditio D. ccc. Coronatorum in ſingulos annos à Rege Daniæ, quam recipere nolui cùm etiam victus impenſam ſuppeditaret, nõ ſolum ob regionis intemperiem, ſed quod alio ſacrorum modo conſueuiſſent: vt vel ibi malè acceptus futurus eſſem, vel patriam legem meam maiorúmque relinquere coactus. Peracto I. anno quòd ſtipendium nõ numeraretur, manſi Mediolani: ſequenti menſe Februarij M. D. lii. oblata eſt occaſio eundi in Scotiam, áccepique antequam diſcederem aureos coronatos Gallicos Sco, & M.cc.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

in reditu, abſui cccxi. diebus, poteram ſi manere voluiſſem multo maiorem ſummam recipere: ab anno M.D.liii. in Calendis Ianuariis vſque ad annum M. D. lix. ad Calendas Octobris Mediolani moram traxi. Sed oblatas maiores conditiones renui, vnam Regis Gallorum, metui Cæſarianos offendere cum inter eos Principes deſæuirent bella; aliam paulo poſt cùm rediiſſem, à Mantuæ Principe, patruo illius, intercedente D. Ferrando: aliam ante hanc locupletiorem, ſed nimis diſſitam, cum Scotorum Regina, cuius leuirum curaueram; & tamen ſpe ſanitatis adipiſcendæ. Poſt cum ſanaſſem experimento, & gratia inductum. Anno igitur M.D. lix. cùm Papiam acceſſiſſem, ibi paulo poſt occaſio nata eſt mortis filij: Duraui tamen vſque ad annum M. D. lxii. Et tunc Bononiam vocatus adij, & munere continuato vſque ad annum M.D.lxx. Pridie Nonas Octobris detentus ſum in carcere: vbi præter libertatem amiſſam, omnia fuere ciuiliter adminiſtrata. xi. Calendas Ianuarii M.D.lxxi. hora & die ſimili qua

detentus fueram,ſcilicet Veneris,&ſub crepuſculo nocturno, redij domum; ſed ita vt domus mihi carcer eſſet. Itaque vt prima mora fuit lxxvii. dierum ita in domo lxxxvi. vniuerſa clxiii. manſi eodem anno, vſque ad exitum lxx. anni menſis Septembris in fine: inde veni Romam die pugnæ contra Turcas celebratæ, Nonis Octobris. Nũc vero exactus eſt, ab ea die ingreſſus in Vrbem annus Quartus, à carcere Quintus; ex quo vt priuatus dego, niſi quod Collegium Romanum Idibus Septembris me recepit, & Summus Pont. penſionem exhibet.

CAPVT V.

Statura & forma corporis.

STatura mediocris; pedibus breuibus, latis prope digitos, dorſo eorum altiore, adeo vt vix calceos congruentes inueniam, cogererque antea illos inſtituere: pectore anguſto ali-

qualiter: brachiis admodum tenuibus, dextra manu craſſiore, digitiſque incompactis, vt chiromantici rudem eſſe pronunciarint ac ſtupidum: inde vbi norunt puduerit. In ea linea vitæ breuis, & Saturnina vocata longa & profunda: ſiniſtra autem pulchra, oblongis digitis, & teretibus ac compactis: vnguibus ſplendidis; collo aliquantulum longiore, & tenuiore: mento diuiſo, labro inferiore craſſo & pendulo: oculis valde paruis, ac quaſi conniuentibus, ni quid intentius aſpicio: ſuper palpebram ſiniſtri oculi macula lenti paruæ ſimilis, vt nec facile deprehendi queat: fronte latiore, & in lateribus vbi temporibus iungitur capillis nuda, quorum color & barbæ flauus erat, detunſos ſoleo crines ferre, & barbam breuem quæ vt mentum bifida erat: pars tota ſub mento pilis abundabat longis, vt ibi magis barbatus viderer. Senectus barbam mutauit, capillos parum: Sermo altior adeò vt reprehenderer ab his qui ſe amicos mihi ſimulabant: vox aſpera, magna, & quæ tamen profitendo nõ procul audiretur; ſermo

non admodum ſuauis & nimius: intuitus fixus quaſi cogitantis, dentes ſuperiores anteriores magni: color ex albo ruber: facies oblonga, non multum tamen: caput retro in anguſtum deſinit, tanquam in ſphærulã exiguam. Adeò verò nil rarum eſt in nobis vt pictores plures qui ex longinquis regionibus venerant, me delineandi cauſa, nihil inuenire potuerint, quo exprimere ita poſſint vt ex pictura dignoſcerer. In gutturis parte inferiore tumor velut ſphærula dura, non admodum conſpicua, à matre hereditaria, & deriuata.

CAPVT VI.

De Valetudine.

INfirmo ſtatu corporis plurifariam fui, natura, caſu, ſymptomatibus. Natura enim caput laborauit defluxionibus, modo ad ventriculum, modo ad pectus, adeò vt tum maximè ſanum me exiſtimem, cùm tuſſi raucedinéque

laboro: nam cùm ad ventriculum defluit, fluxum ventris, abominationem cibi efficit: nec ſemel credidi veneno me tentatum, ſed poſt modum ex inſperato ſalus redibat. Alia deſtillatio fuit ad dentes, per quam ab anno M.D. lxiii. cœpi amittere illos confertim, anteà non niſi vnum aut duos. Nunc adſunt xiv. & vnus infirmus: ſed qui diu durabit, vt reor, multum enim profuit auxilium. Cruditas prȩterea & ventriculi imbecillitas. At ab anno lxxii. ſupra, cœpi cum aliquid plus comederim, aut biberim, vel importunè aſſumpſerim, aut quod parum vtile ventriculo, lædi: Auxilium ex ſecundo de Tuenda ſanitate docui. Adfuit & palpitatio cordis in iuuenta, hæreditaria à qua prorſus liberatus fui arte medica. Hæmorrhoides etiam & podagra à qua firmiter adeò liberatus ſum, vt ſæpius quæſierim, non venientem reuocare, quàm cum aduenerit depellere. Enterocele item, hanc primùm contempſimus; poſtmodum à lxii. anno ſupra pænituit ſatis non obuiam iuiſſe, tum maximè cum animaduerti illam fore hæ-

reditariam à patre: In qua illud contigit admiratione dignum, quod cùm ab vtroque latere cœperit, neglecta in ſiniſtro, ſponte, ac plenè ſanata eſt: in dextro, diligentius per vincula & alia curata, inualuit. Vexatus quoque perpetuò morbis cutaneis ac pruritu: modo his, modo illis. Inde anno M.D.xxxvi. (quis crediđiſſet?) correptus fluxu vrinæ, & magno etiam, cum annis penè xl. laborem eodem, à lx. vnciis ad centum in ſingulos dies, viuo, nec contabeſco (inditio annuli iidem) nec ſitio: & multi eodem anno hoc malo correpti adiutore nullo, longè plus perdurarunt, quàm qui medicorum opem quæſiere. Decimum vigilia anniuerſaria penè octo dierum: vere, æſtate, autumno atque hyeme: vt penè totus menſis ſi quando minus, abſumatur in anno, & duo quandoque. Hanc cibi abſtinentia in qualitate & duritie, non in quantitate curare ſoleo, nec vllo anno intermiſit.

Morbi autem qui caſu ſuperuenerũt, Peſtis ſecundo menſe à quo natus ſum; inde xviii. anno ſeu peracto ſeu curren-

uio M. P. x. à Venetiis xxv.) hortatu auxilioque Franciſci Bonæfidei Medici Patauini: qui (cum nec illi beneficium cõtuliſſem, nec eius fuiſſem auditor, quamquam publicè profiteretur,) ſummæ integritatis ſtudio tantum, mihi addictus fuit. Manſi ibi dum Patria omni malorum genere vaſtaretur. Peſte nempe atroci M.D.xxiv. & bis mutato domino: Anno M. D. xxvi. & M. D. xxvij, annonæ penuria exitiali, vix pecunia atramentum ſignatum, pro Cerere, redimi poterat: tributis intolerabilibus: Anno M. D.xxviii. morbis ac peſte: quæ ſolum aliquanto mitius ferri poterant, quòd vniuerſum depopulabantur: Anno M. D. xxix. redij in patriam bellicis infortuniis paululum remittentibus: tunc reiectus à Collegio, nil boni à Barbianis impetrare potens, matre etiam moroſa, redij in meum oppidulum: ſed nõ adeò integer vt abieram, moleſtia enim, laboribus, curis poſtmodum accedẽtibus tuſſi atque tabefactione, empyemate ex crudo humore fœtido, eo perductus ſum, vnde nemo ad ſalutem redire ſo-

ſeat. Tum eo morbo ſolutus, voto B. Virginis: ſub finem anni xxxi. duxi vxorem. Luciam Bandarinam ex oppido Saccenſi. Quatuor autem ad hanc diem obſeruaui actiones meas ante Plenilunium, nõ cogitando ſemper perfectas fuiſſe. Et tum in ſpem ingreſſum; vnde alij excedere ſoleant: Et vt dixi extremo in limite cõſtitiſſe fortunam. Et itinera fere omnia ad lx. vſque annum menſe Februario initium habuiſſe. Ea ergo poſt ſecundum abortum peperit mihi duos maſculos & vnam medio tempore fœminam. Sequenti anno contuli me circa Aprilis finem Gallaratum, vbi manſi xix. menſibus, quibus ſanitati reſtitutus sũ. Et deſij pauper eſſe, nam nil mihi relictum eſt. Mediolani ex humanitate Præfectorum Xenodochij magni, tum Philippi Archinti auxilio viri Illuſtris, & tum oratoris inſignis, profiteri cœpi publicè Mathematicas, xxxiii. annis iam perfectis, oblata eſt poſt biennium conditio medicinam publicè profitendi Papiæ, non accepi, nam ſpes non erat vnde ſumerem ſtipendium. Eo anno ſcilicet

M. D. xxxvi. Placentiam me contuli, aduocatus litteris Anthiſtitis Archinti (ſed nondum factus erat Sacerdos) ad Pontificem nil peractum: ſolicitabat & Prorex Gallorum inſtante, vt audiui poſt, Illuſtri viro Ludouico Birago Duce peditatus Regis Gallorum in Italia: multa & magna offerebat (erat enim Briſaccus Prorex ſingularis in ſtudioſos amoris & humanitatis) ſed nihil actum eſt. Sequenti anno M. D. xxxvii. pactus ſum cum Collegio, & excluſus planè: anno autem M. D. xxxix. tot non obſtantibus receptus, præter omnium ſpem, Sfondrati auxilio & Franciſci Croceij viri optimi. Poſt anno M. D. xliii. Medicinā Mediolani profeſſus ſum: ſequenti autem cùm domus mea ruiſſet Papiæ medicinam profeſſus ſum, (nullo licet concurſore) ſed pecuniæ non numerabantur; ceſſaui ergo anno xliv. peracto, mā ſique Mediolani cum filio natu maiore, qui tum agebat annum xi. filia ix. explebat: Aldus bimus erat, cùm Moronus Cardinalis (quem honoris cauſa nomino) æſtate anni M. D. xlvi. conditiones non

áſpernandas obtulit; at ego qui, vt dixi, Harpocraticus ſum, dicebam, ſummus Pont. decrepitus eſt: murus ruinoſus, certa pro incertis derelinquam? neque ego tum Moroni probitatem, nec Pharneſiorum ſplendorem intelligebam, eram etiam inſinuatus ab anno M.D. xlii. in amicitiam principis Iſtonij, qui aliquid dedit plura dabat quæ nolui accipere Sed poſt æſtatem redij ad profitendi munus, & ſequenti anno inſtante Andrea Veſælio viro clariſſimo, & amico noſtro, oblata eſt conditio D. ccc. Coronatorum in ſingulos annos à Rege Daniæ, quam recipere nolui cùm etiam victus impenſam ſuppeditaret, nõ ſolum ob regionis intemperiem, ſed quod alio ſacrorum modo conſueuiſſent: vt vel ibi malè acceptus futurus eſſem, vel patriam legem meam maiorúmque relinquere coactus. Peracto I. anno quòd ſtipendium nõ numeraretur, manſi Mediolani: ſequenti menſe Februarij M. D. lii. oblata eſt occaſio eundi in Scotiam, accepique antequam diſcederem aureos coronatos Gallicos 500, & M.cc.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

in reditu, abſui cccxi. diebus, poteram ſi manere voluiſſem multo maiorem ſummam recipere: ab anno M.D.liii. in Calendis Ianuariis vſque ad annum M. D. lix. ad Calendas Octobris Mediolani moram traxi. Sed oblatas maiores conditiones renui, vnam Regis Gallorum, metui Cæſarianos offendere cum inter eos Principes deſæuirent bella: aliam paulo poſt, cùm rediiſſem, à Mantuæ Principe, patruo illius, intercedente D. Ferrando: aliam ante hanc locupletiorem, ſed nimis diſſitam, cum Scotorum Regina, cuius leuirum curaueram; & tamen ſpe ſanitatis adipiſcendæ. Poſt cum ſanaſſem experimento, & gratia inductum. Anno igitur M.D. lix. cùm Papiam acceſſiſſem, ibi paulo poſt occaſio nata eſt mortis filij: Duraui tamen vſque ad annum M. D. lxii. Et tunc Bononiam vocatus adij, & munere continuato vſque ad annum M.D.lxx. Pridie Nonas Octobris detentus ſum in carcere: vbi præter libertatem amiſſam, omnia fuere ciuiliter adminiſtrata. xi. Calendas Ianuarii M. D. lxxi. hora & die ſimili qua

detentus fueram,ſcilicet Veneris,&ſub crepuſculo nocturno, redij domum; ſed ita vt domus mihi carcer eſſet. Itaque vt prima mora fuit lxxvii. dierum ita in domo lxxxvi. vniuerſa clxiii. manſi eodem anno, vſque ad exitum lxx. anni menſis Septembris in fine: inde veni Romam die pugnæ contra Turcas celebratæ, nonis Octobris. Nũc vero exactus eſt, ab ea die ingreſſus in Vrbem annus Quartus, à carcere Quintus, ex quo vt priuatus dego, niſi quod Collegium Romanum Idibus Septembris me recepit, & Summus Pont. penſionem exhibet.

CAPVT V.

Statura & forma corporis.

STatura mediocris; pedibus breuibus, latis prope digitos, dorſo eorum altiore, adeo vt vix calceos congruentes inueniam, cogererque antea illos inſtituere: pectore anguſto ali-

qualiter: brachiis admodum tenuibus; dextra manu craſſiore, digitiſque incompactis, vt chiromantici rudem eſſe pronunciarint ac ſtupidum: inde vbi norunt puduerit. In ea linea vitæ breuis, & Saturnina vocata longa & profunda: ſiniſtra autem pulchra, oblongis digitis, & teretibus ac compactis: vnguibus ſplendidis; collo aliquantulum longiore, & tenuiore: mento diuiſo, labro inferiore craſſo & pendulo: oculis valde paruis, ac quaſi conniuentibus, ni quid intentius aſpicio: ſuper palpebram ſiniſtri oculi macula lenti paruæ ſimilis, vt nec facile deprehendi queat: fronte latiore, & in lateribus vbi temporibus iungitur capillis nuda, quorum color & barbæ flauus erat, detunſos ſoleo crines ferre, & barbam breuem quæ vt mentum bifida erat: pars tota ſub mento pilis abundabat longis, vt ibi magis barbatus viderer. Senectus barbam mutauit, capillos parum: Sermo altior adeò vt reprehenderer ab his qui ſe amicos mihi ſimulabant: vox aſpera, magna, & quæ tamen profitendo nō procul audiretur; ſermo

non admodum ſuauis & nimius: intuitus fixus quaſi cogitantis, dentes ſuperiores anteriores magni: color ex albo ruber: facies oblonga, non multum tamen: caput retro in anguſtum deſinit, tanquam in ſphærulã exiguam. Adeò verò nil rarum eſt in nobis vt pictores plures qui ex longinquis regionibus venerant, me delineandi cauſa, nihil inuenire potuerint, quo exprimere ita poſſint vt ex pictura dignoſcerer. In gutturis parte inferiore tumor velut ſphærula dura, non admodum conſpicua, à matre hereditaria, & deriuata.

CAPVT VI.

De Valetudine.

INfirmo ſtatu corporis plurifariam fui, natura, caſu, ſymptomatibus. Natura enim caput laborauit defluxionibus, modo ad ventriculum, modo ad pectus, adeò vt tum maximè ſanum me exiſtimem, cùm tuſſi raucedinéque

laboro: nam cùm ad ventriculum defluit, fluxum ventris, abominationem cibi efficit: nec ſemel credidi veneno me tentatum, ſed poſt modum ex inſperato ſalus redibat. Alia deſtillatio fuit ad dentes, per quam ab anno M.D. lxiii. cœpi amittere illos confertim, anteà non niſi vnum aut duos. Nunc adſunt xiv. & vnus infirmus: ſed qui diu durabit, vt reor, multum enim profuit auxilium. Cruditas pręterea & ventriculi imbecillitas. At ab anno lxxii. ſupra, cœpi cum aliquid plus comederim, aut biberim, vel importunè aſſumpſerim, aut quod parum vtile ventriculo, lædi: Auxilium ex ſecundo de Tuenda ſanitate docui. Adfuit & palpitatio cordis in iuuenta, hæreditaria à qua prorſus liberatus fui arte medica. Hæmorrhoides etiam & podagra à qua firmiter adeò liberatus ſum, vt ſæpius quæſierim, non venientem reuocare, quàm cum aduenerit depellere. Enterocele item, hanc primùm contempſimus; poſtmodum à lxii. anno ſupra pænituit ſatis non obuiam iuiſſe, tum maximè cum animaduerti illam fore hæ-

reditariam à patre: In qua illud contigit admiratione dignum, quod cùm ab vtroque latere cœperit, neglecta in ſiniſtro, ſponte, ac plenè ſanata eſt: in dextro, diligentius per vincula & alia curata, inualuit. Vexatus quoque perpetuò morbis cutaneis ac pruritu: modo his, modo illis. Inde anno M.D.xxxvi. (quis crediſſet?) correptus fluxu vrinæ, & magno etiam, cum annis penè xl. laborem eodem, à lx. vnciis ad centum in ſingulos dies, viuo, nec contabeſco (inditio annuli iidem) nec ſitio: & multi eodem anno hoc malo correpti adiutore nullo, longè plus perdurarunt, quàm qui medicorum opem quæſiere. Decimum vigilia anniuerſaria penè octo dierum: vere, æſtate, autumno atque hyeme: vt penè totus menſis ſi quando minus, abſumatur in anno, & duo quandoque. Hanc cibi abſtinentia in qualitate & duritie, non in quantitate curare ſoleo, nec vllo anno intermiſit.

Morbi autem qui caſu ſuperuenerũt, Peſtis ſecundo menſe à quo natus ſum; inde xviii. anno ſeu peracto ſeu curren-

uio M. P. x. à Venetiis xxv.) hortatu auxilioque Franciſci Bonæfidei Medici Patauini: qui (cum nec illi beneficium cõtuliſſem, nec eius fuiſſem auditor, quamquam publicè profiteretur,) ſummæ integritatis ſtudio tantum, mihi addictus fuit. Manſi ibi dum Patria omni malorum genere vaſtaretur. Peſte nempe atroci M.D.xxiv. & bis mutato domino: Anno M. D. xxvi. & M. D. xxvij, annonæ penuriâ exitiali, vix pecunia atramentum ſignatum, pro Cerere, redimi poterat: tributis intolerabilibus: Anno M. D.xxviii. morbis ac peſte: quæ ſolum aliquanto mitius ferri poterant, quòd vniuerſum depopulabantur: Anno M. D. xxix. redij in patriam bellicis infortuniis paululum remittentibus: tunc reiectus à Collegio, nil boni à Barbianis impetrare potens, matre etiam moroſa, redij in meum oppidulum: ſed nõ adeò integer vt abieram, moleſtia enim, laboribus, curis poſtmodum accedẽtibus tuſſi atque tabefactione, empyemate ex crudo humore fœtido, eo perductus ſum, vnde nemo ad ſalutem redire ſo-

ſeat. Tum eo morbo ſolutus, voto B. Virginis: ſub finem anni xxxi. duxi vxorem, Luciam Bandarinam ex oppido Saccenſi. Quatuor autem ad hanc diem obſeruaui actiones meas ante Plenilunium, nõ cogitando ſemper perfectas fuiſſe. Et tum in ſpem ingreſſum, vnde alij excedere ſoleant: Et vt dixi extremo in limite cõſtitiſſe fortunam. Et itinera fere omnia ad lx. vſque annum menſe Februario initium habuiſſe. Ea ergo poſt ſecundum abortum peperit mihi duos maſculos & vnam medio tempore fœminam. Sequenti anno contuli me circa Aprilis finem Gallareatum, vbi manſi xix. menſibus, quibus ſanitati reſtitutus sũ. Et deſij pauper eſſe, nam nil mihi relictum eſt. Mediolani ex humanitate Præfectorum Xenodochij magni, tum Philippi Archinti auxilio viri Illuſtris, & tum oratoris inſignis, profiteri cœpi publicè Mathematicas, xxxiii. annis iam perfectis, oblata eſt poſt biennium conditio medicinam publicè profitendi Papiæ, non accepi, nam ſpes non erat vnde ſumerem ſtipendium. Eo anno ſcilicet

M. D. xxxvi. Placentiam me contuli, aduocatus litteris Anthiſtitis Archinti (ſed nondum factus erat Sacerdos) ad Pontificem nil peractum: ſolicitabat & Prorex Gallorum inſtante, vt audiui poſt, Illuſtri viro Ludouico Birago Duce peditatus Regis Gallorum in Italia; multa & magna offerebat (erat enim Briſaccus Prorex ſingularis in ſtudioſos amoris & humanitatis) ſed nihil actum eſt. Sequenti anno M. D. xxxvii. pactus ſum cum Collegio, & excluſus planè: anno autem M. D. xxxix. tot non obſtantibus receptus, præter omnium ſpem, Sfondrati auxilio & Franciſci Cruceij viri optimi. Poſt anno M. D. xliii. Medicinā Mediolani profeſſus ſum: ſequenti autem cùm domus mea ruiſſet Papiæ medicinam profeſſus ſum, (nullo licet concurſore) ſed pecuniæ non numerabantur; ceſſaui ergo anno xliv. peracto, mãſique Mediolani cum filio natu maiore, qui tum agebat annum xi. filia ix. explebat: Aldus bimus erat, cùm Moronus Cardinalis (quem honoris cauſa nomino) æſtate anni M. D. xlvi. conditiones non

áſpernandas obtulit; at ego qui, vt dixi, Harpocraticus ſum, dicebam, ſummus Pont. decrepitus eſt: murus ruinoſus, certa pro incertis derelinquam? neque ego tum Moroni probitatem, nec Pharneſiorum ſplendorem intelligebam, eram etiam inſinuatus ab anno M.D. xlii. in amicitiam principis Iſtonij, qui aliquid dedit plura dabat quæ nolui accipere Sed poſt æſtatem redij ad profitendi munus, & ſequenti anno inſtante Andrea Veſælio viro clariſſimo, & amico noſtro, oblata eſt conditio D. ccc. Coronatorum in ſingulos annos à Rege Daniæ, quam recipere nolui cùm etiam victus impenſam ſuppeditaret, nõ ſolum ob regionis intemperiem, ſed quod alio ſacrorum modo conſueuiſſent: vt vel ibi malè acceptus futurus eſſem, vel patriam legem meam maiorúmque relinquere coactus. Peracto I. anno quòd ſtipendium nõ numeraretur, manſi Mediolani: ſequenti menſe Februarij M. D. lii. oblata eſt occaſio eundi in Scotiam, accepique antequam diſcederem aureos coronatos Gallicos Sco, & M.cc.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

in reditu, abſui cccxi. diebus, poteram ſi manere voluiſſem multo maiorem ſummam recipere: ab anno M.D.liii. in Calendis Ianuariis vſque ad annum M. D. lix. ad Calendas Octobris Mediolani moram traxi. Sed oblatas maiores conditiones renui, vnam Regis Gallorum, metui Cæſarianos offendere cum inter eos Principes deſæuirent bella: aliam paulo poſt, cùm rediiſſem, à Mantuæ Principe, patruo illius, intercedente D. Ferrando: aliam ante hanc locupletiorem, ſed nimis diſſitam, cum Scotorum Regina, cuius leuirum curaueram; & tamen ſpe ſanitatis adipiſcendæ. Poſt cum ſanaſſem experimento, & gratia inductum. Anno igitur M.D. lix. cùm Papiam acceſſiſſem, ibi paulo poſt occaſio nata eſt mortis filij: Durauì tamen vſque ad annum M. D. lxii. Et tunc Bononiam vocatus adij, & munere continuato vſque ad annum M.D.lxx. Pridie Nonas Octobris detentus ſum in carcere: vbi præter libertatem amiſſam, omnia fuere ciuiliter adminiſtrata. xi. Calendas Ianuarii M.D.lxxi. hora & die ſimili qua

detentus fueram,ſcilicet Veneris,&ſub crepuſculo nocturno, redij domum; ſed ita vt domus mihi carcer eſſet. Itaque vt prima mora fuit lxxvii. dierum ita in domo lxxxvi. vniuerſa clxiii. manſi eodem anno, vſque ad exitum lxx. anni menſis Septembris in fine: inde veni Romam die pugnæ contra Turcas celebratæ, Nonis Octobris. Nũc vero exactus eſt, ab ea die ingreſſus in Vrbem annus Quartus, à carcere Quintus; ex quo vt priuatus dego, niſi quod Collegium Romanum Idibus Septembris me recepit, & Summus Pont. penſionem exhibet.

CAPVT V.

Statura & forma corporis.

STatura mediocris; pedibus breuibus, latis prope digitos, dorſo eorum altiore, adeo vt vix calceos congruentes inueniam, cogererque antea illos inſtituere: pectore anguſto ali-

qualiter: brachiis admodum tenuibus, dextra manu craſſiore, digitiſque incompactis, vt chiromantici rudem eſſe pronunciarint ac ſtupidum: inde vbi norunt puduerit. In ea linea vitæ breuis, & Saturnina vocata longa & profunda: ſiniſtra autem pulchra, oblongis digitis, & teretibus ac compactis: vnguibus ſplendidis; collo aliquantulum longiore, & tenuiore: mento diuiſo, labro inferiore craſſo & pendulo: oculis valde paruis, ac quaſi conniuentibus, ni quid intentius aſpicio: ſuper palpebram ſiniſtri oculi macula lenti paruæ ſimilis, vt nec facile deprehendi queat: fronte latiore, & in lateribus vbi temporibus iungitur capillis nuda, quorum color & barbæ flauus erat, detunſos ſoleo crines ferre, & barbam breuem quæ vt mentum bifida erat: pars tota ſub mento pilis abundabat longis, vt ibi magis barbatus viderer. Senectus barbam mutauit, capillos parum: Sermo altior adeò vt reprehenderer ab his qui ſe amicos mihi ſimulabant: vox aſpera, magna, & quæ tamen profitendo nō procul audiretur; ſermo

non admodum ſuauis & nimius: Intuitus fixus quaſi cogitantis, dentes ſuperiores anteriores magni: color ex albo ruber: facies oblonga, non multum tamen: caput retro in anguſtum deſinit, tanquam in ſphærulã exiguam. Adeò verò nil rarum eſt in nobis vt pictores plures qui ex longinquis regionibus venerant, me delineandi cauſa, nihil inuenire potuerint, quo exprimere ita poſſint vt ex pictura dignoſcerer. In gutturis parte inferiore tumor velut ſphærula dura, non admodum conſpicua, à matre hereditaria, & deriuata.

CAPVT VI.

De Valetudine.

INfirmo ſtatu corporis plurifariam fui, natura, caſu, ſymptomatibus. Natura enim caput laborauit defluxionibus, modo ad ventriculum, modo ad pectus, adeò vt tum maximè ſanum me exiſtimem, cùm tuſſi raucedinéque

laboro: nam cùm ad ventriculum defluit, fluxum ventris, abominationem cibi efficit: nec ſemel credidi veneno me tentatum, ſed poſt modum ex inſperato ſalus redibat. Alia deſtillatio fuit ad dentes, per quam ab anno M.D. lxiii. cœpi amittere illos confertim, anteà non niſi vnum aut duos. Nunc adſunt xiv. & vnus infirmus: ſed qui diu durabit, vt reor, multum enim profuit auxilium. Cruditas prȩterea & ventriculi imbecillitas. At ab anno lxxii. ſupra, cœpi cum aliquid plus comederim, aut biberim, vel importunè aſſumpſerim, aut quod parum vtile ventriculo, lædi: Auxilium ex ſecundo de Tuenda ſanitate docui. Adfuit & palpitatio cordis in iuuenta, hæreditaria à qua prorſus liberatus fui arte medica. Hæmorrhoides etiam & podagra à qua firmiter adeò liberatus ſum, vt ſæpius quæſierim, non venientem reuocare, quàm cum aduenerit depellere. Enterocele item, hanc primùm contempſimus; poſtmodum à lxii. anno ſupra pænituit ſatis non obuiam iuiſſe, tum maximè cum animaduerti illam fore hæ-

reditariam à patre: In qua illud contigit admiratione dignum, quod cùm ab vtroque latere cœperit, neglecta in ſiniſtro, ſponte, ac plenè ſanata eſt: in dextro, diligentius per vincula & alia curata, inualuit. Vexatus quoque perpetuò morbis cutaneis ac prurítu: modo his, modo illis. Inde anno M.D.xxxvi. (quis crediidiſſet?) correptus fluxu vrinæ, & magno etiam, cum annis penè xl. laborem eodem, à lx. vnciis ad centum in ſingulos dies, viuo, nec contabeſco (inditio annuli iidem) nec ſitio: & multi eodem anno hoc malo correpti adiutore nullo, longè plus perdurarunt, quàm qui medicorum opem quæſiere. Decimum vigilia anniuerſaria penè octo dierum: vere, æſtate, autumno atque hyeme: vt penè totus menſis ſi quando minus, abſumatur in anno, & duo quandoque. Hanc cibi abſtinentia in qualitate & duritie, non in quantitate curare ſoleo, nec vllo anno intermiſit.

Morbi autem qui caſu ſuperuenerũt, Peſtis ſecundo menſe à quo natus ſum; inde xviii. anno ſeu peracto ſeu curren-

te, non ſatis memini: niſi quod Auguſto menſe accidit, & quod tribus diebus fere ſine cibo permanſi; ſuburbia & hortos circundans, veſperi redibam domum, apud amicum paternũ Auguſtinum Lanizarium, ediſſe, mentiens: quantum verò toto eo triduo aquarum hauſerim nõ dico: vltima cùm non poſſem dormire, cor maximè palpitabat, febris magna, videbar in lecto eſſe Aſclepiadis, in quo perpetuò aſcẽderem impulſus, atque deſcenderem: tum exiſtimaui me ea nocte interiturum: interim ſomno deprehenſus, antracéque abrupto, qui ſuperiori dextri lateris ſpuriæ coſtæ incumbebat: materiáque ab initio pauca & nigra eiecta, forte ob impoſitum medicamentum patrium, quod etiam ſingulis diebus quater deuorabam, ſudor fluxit tantus, vt lecto ſuperato, per tabulas in terram defluxerit. Vigeſimoſeptimo an. correptus ſum tertiana ſimplici: in quarta & ſeptima deliquio animi, eaque die liberatus ſum. Anno xliv. Papiæ primũ podagra lv. febre amphimerina, quæ durauit xl. diebus, criſi per vrinã cxx.

vnciarum liberatus ſum, xiii. die Octobris anni M. D. lv. Anno M. D. lix. quo Papiam reuerſus ſum coli dolore per biduum.

At ſymptomata fuere varia, primùm à ſeptimo anno ad xii. penè vſque ſurgebam noctu, clamabam, ſed nil explicitè: & niſi mater & matertera inter quas dormiebam me apprehẽdiſſent, ſæpius præcipitatus eſſem: tamen cor ſaliebat, ex compreſſa manu breui ſubſidebat, id enim flatus proprium eſt. Eodem tempore, ſed durauit ad annos me xviii. ſi obuiam fuiſſem vento præſertim frigido, inſpirare nõ poteram; verùm retento ſpiritu vbi animaduertiſſem ceſſabat. Eodem tempore, ab hora qua me contuleram in lectum, vſque ad ſextam exactam, à genibus infra nunquam incaleſcebam: Vnde mater præcipuè inter alias, negabat me ſuperfuturum diu. Præterea ſingulis noctibus, vbi incalueram, ſudabam totus ſudore copioſo & calidiſſimo, vt qui audiebant non crederent. xxvii. anno in duplicem tertianam incidi, quæ ſoluta eſt ſeptima die. Poſt in am-

phimerinam anno liv. quæ durauit xl. diebus. Anno lvi. menſe Nouembri, ex modici aceti ſcillitici potu, correptus ſum dyſuria, valde acri, ieiunaui primùm xxxiv. horis, poſt aliis xx. & ſumpſi abietis lachrymam, & euaſi. Fuit mihi mos (de quo plures admirabantur) vt cauſas doloris ſi non haberem, quærerem, vt dixi de podagra: Vnde plerumque cauſis morbificis obuiam ibam (vt ſolum deuitarem quantum poſſem Vigilias) quòd arbitrarer voluptatem conſiſtere in dolore præcedenti ſedato: Si ergo voluntarius ſit dolor, facile ſedari poterit: Et quoniam experior me nunquam poſſe prorſus carere dolore, & ſi modo cõtingat, ſubit in animum impetus quidã adeò moleſtus; vt nihil poſſit eſſe grauius, vt multo minus malus ſit dolor, aut doloris cauſa, in qua nulla prorſus ineſt turpitudo, periculumve. Itaque ob hoc morſum labij, & digitorum diſtorſionem, & compreſſionem cutis, ac tenuis muſculi brachij ſiniſtri vſq; ad lachrymas excogitaui; quo præſidio ſine calumnia adhuc viuo. Natura, alta loca

timeo quanquam latiſſima: & ea vbi ſuſpitionem rabiei canis habuerim. Laboraui interdum etiam amore Heroico, vt me ipſum trucidare cogitarem; verùm talia etiam aliis accidere ſuſpicor: licet hi in libros nō referāt. Demum in adoleſcentia, tentatus ſum circiter ad biennium vſque, carcinomatis ſuſpitione: & forſan initium in mammilla ſiniſtra; erat tumor ruber, fuſcus, durities, morſus; hanc ſuſtulere prope iuuentam varices, quas in iuuenta ſubſecuta eſt, vt dixi, palpitatio cordis; à qua hæmorrhoides multo cum ſanguine, & pruritus ille ac ſorditiès cutis, ac planè ita præter ſpem aut curam vllam leuatus ſum; quamuis quædam ex his auxilio ſuſtulerim: natura commutante maſſam morbi.

CAPVT VII.

De Exercitatione.

AB initio, omni genere meditationis gladiatoriæ operā dedi, adeò

vt apud iſtos præferoces, in aliquo nũmero eſſem ludebam gladio,& ſolo,& cum ſcuto oblõgo,& rotundo magno, & paruo : & cum pugione ac gladio,ſariſſa, haſtis, tum vero gladio, & pallio ſatis commodè inſiliebam equum ligneum : Noram inermis eripere habenti pugionem euaginatum : curſu ſaltu me exercebam, ſatis validus in hoc, nam brachiis minus ob exilitatem. Equitandi,natandi,exonerandi machinas igneas parum cõfidens: adeò vt fulmina quaſi Deorum iram perhorreſcerem. Eram enim natura timidus, artis peritia fortis: vnde & in numerum militum tumultuariorum aſcriptus ſum. Noctu etiam aduerſus decreta Principum, armatus inambulabam vrbes, in quibus degebam. Die armatus incedebam ſoleis plumbeis ponderis octo librarum, noctu velo laneo nigro facie tectus, calceis ex Endromide. Exercebar multis diebus à ſummo mane ad veſperam vſque armatus, ſudoréque madidus operam dabam muſicis inſtrumentis, nocte tota ſæpe ad diem vſque vagabar. Vbi medicinæ

operam

operam dedi, equis & mulis vectus ſum: ſed pedibus magis, ab anno M. D. lxii. carpento vehi cœpi Bononiæ, Romæque, atque in hoc perſto: mane exeo carpento, pedibus redeo: leuioribus veſtibus à prandio, grauioribus perpetuo dum vehor.

CAPVT VIII.

Victus ratio.

DEcumbere horis decem, dormire ſi bene valeo & rectè, octo, ſi malè quatuor aut quinque, ſurgere hora diei ſecunda: ſi vigilia torqueret, ſurgebam, & deambulabam circa lectum, cogitabam de Orochilia; abſtinebam à cibo, vel pluſquam dimidio: medicamentis parum, præterquam populeonis vnguento vſus ſum, vel vrſi adipe, aut oleo nymphearum quibus inungebantur loca xvii. femora, pedum plãtę, ceruix, cubiti, carpi, tempora, iugulares, cor, iecur, ſuperius labium. Ma-

tutina vigilia diſtorquebar nimis, & prandium ſemper cœna minus fuit: cùm poſt L. annum, mane contentus fuerim pane ex iure, & ab initio etiam ex aqua, & vuis Creticis magnis Zibibis appellatis. Poſt variè egi: nil minus tamen quàm vt vitello oui cum panis vnciis 2. aut parum plus, modicoque vini meri, aut ſine, prandium exigerem. Vel ſi dies ſit Veneris aut Sabbati pane ex iure chamarum, vel aſtacorum tentaui carnis modicum, nihil melius vitulina ſolida, in olla cocta abſque liquore vllo, verum dorſo gladiorum diu verberata, inueni: huic acquieui, deſtillare ſolet per ſe intinctum, quo nullus melior, eſt enim multo humidior; pinguiorque ipſa carne aſſata in veru. In Cœna ferculo vtor maximè ex beta, aliquando oriza, acetario ex cichorea, ſed magis placet ſonchus ſpinoſus latiore folio, ex cichorea candida radix. Piſcibus veſcor libentius quã carne, modo boni atque recentes. Carnes ſolidas amo (& iumen vitulinum & apri) aſſatas, & ſubtiliter detritas tenuiſſimis gladiis, placet ignis. In Cœna

dulci vino, & nouo delector ad quantitatem ſemi libræ, aquæ duplum, & plus etiam: delector maxime alis Gallinaceorum iuuenum, iecoribus Gallinarũ, & Columborum turritorum, totaque parte ſanguinea. Aſtacorum etiam fluuialium vſu oblector, quòd mater dum eſſem in aluo tam auidè comederit: item Chamis atque Oſtreis. Præterea libentius & maiore cum vtilitate piſcibus, quàm carnibus veſcor: ſoleis, paſſeribus, rhombis, gobiis, teſtudinibus terreſtribus, laſchis, tum trigliis ſeu mullis: caponibus ſeu cuculis, coruis, merluciis, id eſt, aſellis: ſpigola, id eſt, lupo, laterinis, atherinis: vmbrina, vmbra. Ex dulcibus autem aquis Luciis, Cyprinis, Perſicis, vtriſque laſchis, id eſt, ſargonibus: Cauedenis, ſqualis: Tarantela, Thymnis, Halicibus ſalſis, mollibus, ac duris magis. Mirum quod Thelinas, id eſt, chamas vt ſuaues edamus, & ſanas Gongolas ſeu Conchas vt venenoſas fugiamus. Item limaces niſi purgatos: placent aſtaci dulcium aquarum, & cætera cruſtata: ſalſarum nimis dura ſunt. Anguillæ, Ranæ, fun-

gi etiam maligna. Gaudeo dulcibus melle, ſaccharo, vuis penſilibus, maturis, peponibus poſtquam illorum intellexi Theriacam. Ficubus, Ceraſiis, Perſicis, Sappa, nec ab vllo horum læſus vſque in præſentem diem. Oleo ſupramodum delector, & ſale miſto, ac mollibus Oliuis: ab allio etiam iuuor, ſed ruta alexipharmacum nõ ſolum ad cuſtodiam, ſed ad omnia veneficia, proprium mihi ſemper fuit iuueni atque ſeni, vtile etiam expertus ſum abſynthiũ Romanum. Veneri neque immoderatè incubui, nec ex ſuperfluo vſu multum læſus ſum: nunc tamen manifeſtè ventriculum labefactat; piſcibus in craticula vilioribus, modo recentibus, mollibus, carne alba delectatus, non ſine commodo ſum. Ouillum caſeum valde pinguem non aſpernor. Cyprinum à iii. libris ad vii. ſed ſelectis paſtibus, omnibus præfero eduliis. Ex piſcibus magnis ſumo caput & ventrem, ex paruis dorſum & caudam. caput ſemper elixum, & in magnis partes reliquas, aut in patina: in paruis frixa, ſiccos elixos aut in craticula: molles frixos aut

non multum elixatos. In quadrupedibus alba meliora, ſanguinea duriora cor, iecur, renes; pulmo mollior: extrema parum nutriunt. In quibus rubra præter cor mollia: alba mediocria, præter teſtes, qui ſunt molles: liuentia duriora. Summa rei genera ſeptem, aër, ſomnus, exercitatio, cibus, potus, medicaméta, medium, ſpecies, Quindecim: Ex aëre, ſomno, exercitio, pane, carnibus, lacte, ouis, piſcibus, oleo, ſale, aqua, ficubus, ruta, vuis aut acri cœpa. Præparatoria Quindecim Ignis, Cinis, Balneum, Aqua, Patina, Sartago, Veru, Crates, Piſtillus, Gladij acies, Dorſum: Tyrocneſtis, Petroſelinũ, Roſmarinus, & Laurus. Exercitationes Rota Moletrina, Deambulatio, Equitatio, Pila parua, carpentum, ſpataria nota armorum fabris, Equitatio, ſella, Nauigatio, Politura Chartarum, Frictio ſeu lotio, Quindecim. Verum vt in ſacris, rem ad pauca, profunda cogitatione, & ſplendida ratione redegi: nam ſine ſplendore quædam tibi minus aperta videbuntur, quæ ſunt clariſſima. Quinque ſunt quæ modice nõ niſi ſeni ſu-

menda ſunt: Panis, piſces, caſeus, vinum & aqua: duo vt medicamenta maſtix, & coriandrum, ſed ex multo ſaccharo: condimenta duo crocus & ſal, hoc & elementum: Quatuor mediocriter: ſunt enim alimenta caro, vitelli ouorum, zibibum, & oleum: quod & elementum abſconditum, & proportione reſpondens ſtellarum elemento ignitum.

CAPVT IX.

Cogitatio de nomine perpetuando.

PErpetuandi nominis rationem, & votum, tam cito inij quàm ſerò, ſpectare potui: namque haud dubiè duplicem eſſe intelligebam vitam, ſolidã, & communem animalibus ac ſtirpibus: Et propriam homini gloriæ atq; actorum ſtudioſo. Verùm in prima naturam defuiſſe, votum reliquiſſe; in altera nihil forè quo ſperare deberẽ, non opes, potentiam, firmam valetudinem, robur, familiam, induſtriam aliquam pro-

priam: non ſaltem vel linguæ Latinæ peritiam; non amicos, non quicquam in parentibus niſi miſerum & abiectum. Poſt aliquot annos, ſomnio in ſpem huius ſecundæ iniectus ſum: modum tamẽ non videbam, niſi quantum miraculo ad intelligendum Latinam linguam adiutus fui. Verùm reuocatus ratione ab huiuſmodi deſiderio, vt nihil inanius ea ſpe, nedum voto ſolo animaduerterem. Scribes, inquam, quomodo legenda: Et de qua re præclara, & adeò tibi nota vt deſiderare legẽtes poſſint? quo ſtylo, qua ſermonis elegantia, vt legere ſuſtineant? ſit vt legant? nõne æuo præterlabẽte, in ſingulos dies fiet auctio, vt prius ſcripta contemnantur, nedum negligantur? At durabunt aliquot annis? quot? centum? mille? decies mille? oſtende exemplũ, vel vnum inter tot millia? Atque omnino cum deſitura ſint etiam, ſi per reditus Mundus renouaretur, vt Academici volunt non minus quam, ſi vt initium habuit, & finem accepturus eſt, nil intereſt, an poſt decimam diem, an decem millia myriadum annorum? Nihil vtrunque,

& ex æquo ad æternitatis ſpatium. Interim tu diſcruciaberis ſpe, metu torqueberis, laboribus eneruaberis? quicquid vitæ eſt reliquum ſuauis amittes. O egregium inuētum! Sed tamen Cæſar, Alexander, Annibal, Scipio Curtius, Heroſtratus etiam cum vitæ diſpendio, cum ſumma infamia, cum cruciatu maximo, hanc ſpem cunctis prætulerunt? ſit ita: cùm nihil ſit: tamen ad metam iam prope acceſſerant: rationem illam Philoſophorum non viderant: multo minus inierant. iam multa ad hoc parata habuerant; Et tamen quis negat ſtultos prorſus fuiſſe? vt etiam ex illa O de 29. lib. 3. *Tyrrhena regum progenies*, ipſius Horatij iudicio dignoſcitur. Placet illud

Ille potens ſui
Lætuſque deget: cui licet in diem
Dixiſſe, vixi, cras vel atra
Nube polum, pater occupato,
Vel ſole puro; non tamen irritum
Quodcunque retro eſt efficiet, neque

Diſſinget, infectumque reddet,
Quod fugiens ſemel hora vexit.

Concluſerat autem rem prius paucis, dicens: Quod adeſt memento cõponere ęquus. Ideſt prę́ſentib. rectius quã potes diſpoſitis vti. At Cæſari, atque Annibali, & Alexandro hoc fuit conſilium, proprium nomen pro vita producere: ſimulque familiæ, & ſuorum tum etiam Vrbis, aut Prouinciæ, atque interim gaudere partis: Fac vt inde potiti ſint. At qualis finis? Sylla veterum omnium labores, & quæcumque ante ſe, ac miracula perdidit: vnuſquiſque ſequentium familias ac ſuos: namque Iuliorum familia, prorſus à Commodo Imperatore ſublata eſt, dũ adulterinus tot modis Princeps, ſuſpectum habet quodcunque legitimum germen. Similiter & patriam perdidit. Vbi nũc enim Romanorum Imperium? ridicula res & inaudita, in Germania. Quanto igitur melius fuiſſet ſupereſſe Iulios adeò claros, Æneæ ſtirpem? Romanos orbis Dominos eſſe, quàm vanis iſtis nominibus, laruas ſtuppeoſque ho-

mines decorari? Itaque ſi perpetua eſt anima, quid opus eſt vanis nominibus? ſi interit: quid proſunt? ſi Generatio finem habitura eſt, finientur hæc omnia, ſupereruntque eo modo quo lepores & cuniculi? Ergo nil mirum eſt, me illo amore coactum flagrare; at nunc mirum eſt, his intellectis poſſe, & tamē manſit hæc ſtolida cupiditas. Nam Cæſaris & illorum ſtultum fuit conſilium: at cupiditas mea gloriæ, inter tot & aduerſa, & impedimenta, ſtolida nō tantum ſtulta. Non tamen vnquam concupiui gloriam aut honores: imò ſpreui, cuperem notum eſſe quod ſim, nō opto vt ſciatur, qualis ſim. De ſtirpe ſcio quā inuoluta ſit res, & quam parum proſpicere illi poſſimus. Itaque quàm licuit vixi mihi: & in aliquam ſpem futurorum, præſentia ſpreui. Ergo ſi aliqua eſt excuſatio propoſiti noſtri, ea eſſet, vt intermedio tempore, qualicunque modo poſſem, ſupereſſem. Hæc enim videtur honeſta, quæ & ſi nos fallat ſpes, votum tamen naturale cum ſit laude dignum eſt.

CAPVT X.

De Vitæ inſtituto.

IVxta hoc igitur, vitæ genus mihi inſtitui, non quale volui, ſed quale licuit: neque quod debui elegi, ſed quale opinabar fore melius: nec vnum & conſtãs cum omnia ſint periculoſa, dura, & imperfecta: ſed quale opportunum vnoquoque tempore viſum eſt: vnde factum eſt vt aliena metientibus, varius habitus ſim, imò vt dixi inconſtãs; vbi enim nulla eſt certa vitæ ratio, neceſſe eſt illos, multas tentare, & per varios anfractus procedere. Finis fuit perpetuitas qualiſcunque, vt dixi, haberi poſſet: non opes, nõ deſidia, honores, magiſtratus, potẽtia, verùm hoc votum, & ſucceſſus, & caſus, & æmuli, & temporum conditio, & ignorãtia mea interpellant, & mihi ſanè nullus apparatus ad has res: Et aſtrologiæ cognitio quam tum habebam, & vt mihi videba-

tur, & omnes aiebant, me non exceſſurum xl. vitæ annum, certè nō ad xlv. peruenturum, multum obfuit. Ego interim partim neceſſitate, partim offerentibus ſe voluptatibus quotidie, cùm rectè viuere deliberarem, delinquebā. Negligens ob malam ſpem res ipſas: in deliberando aberrabam, & frequentius in opere peccabam. Donec eo deuentum eſt, vt qui finis vitæ futurus credebatur, viuendi initium fecerit xliii. ſcilicet annus.

Itaque à voluptate initium ſumpſi ætate, natura, curis præteritis, & occaſione ſuadentibus. Mane ſi profitendum eſſet, vt Mediolani primùm, poſt Papiæ longè ſæpius profitebar: Inde deambulabam in vmbra extra vrbis mœnia: prandebam, muſicæ poſt operam dabam: inde piſcatum ibam iuxta lucos, & ſyluas paulum ab Vrbe diſtātes: ſtudebam, ſcribebam, veſperi domum me recipiebam: perdurauit hoc tempus annis ſex, ſed hei: *Fulſere quondam candidi tibi ſoles.* Dixit ille; Ingreſſus poſt longum illud iter atque honorificum; ſed valeant lucra, honores, am-

bitus illi, intempeſtiuæ voluptates: perdidi me, perij, creuerunt difficultates atque moleſtiæ: velut vmbra taxi, vt ferunt; nullum iam reſtabat ſolatium, niſi exitiale: ſed in hoc genere beatitudo eſſe non poteſt, nam ſecus tyranni qui à beatitudine plurimum abſunt, forent beatiſſimi. Itaque vt taurus iunctis oculis furens, dum maiore impetu fertur, neceſſe eſt vt impingat, & ruat. Impegi igitur ac rui: Interim & ante hæc, calamitas illa de filio natu maiore accidit. Confeſſi ſunt quidam è Senatu (ſed puto nō de ſeipſis intelligi voluiſſe) ea ſpe damnaſſe illum, vt dolore interirem, aut inſanirem, ab vnoque quam parum abfuerim, ſuperi norunt (& ego ſuo loco enarrabo) ſed nō ſucceſſit. Volo vt intelligas (nam parerga adiunctum eſt) quæ tempora, qui mores! nam certus ſum me neminem ex illis offendiſſe, ne vmbra quidem. Meditatus ergo ſum defenſionē qualemcumque pro filio illo: ſed quid valere poterat, tam exulceratis quorumdam animis? Ego memoria doloris filij perculſus, imminentium attonitus, præte-

teritorum eneruatus, futurorum anxius; ſic tamen exorſus, vt commemorarem Senatus humanitatē, æquitatem, miſericordiæ exempla; laudabatur eius benignitas ac ſimul factum Io. Petri Solarij tabellionis, qui cum filium ſpurium conuictum haberet de veneficio, in duas ſorores legitimas, ſolum hæreditatis conſequendæ cauſa, ſatis habuit damnaſſe illum ad triremes. Laudatur Auguſtus in interrogatione, non tu patrem occidiſti? Deinde quæ ſæuitia occidere patrem innoxium, & decrepitum in filio? ſi dignus habitus eſt pater beneficio damnati ad beſtias, quanto magis in alterius facto? Quid poſſunt merita humani generis, ſi ſingularis virtus innocentia, tam crudeliter plectatur? An non maius eſt plectere patrem ſupplicio filij, quàm proprio? ſi occidar vnus perit: paulo poſt ſine alio fructu moriturus: ſi filium occiditis, ſpem ſucceſſionis amputatis. Fingite totum humanum genus vobis ſupplicare pro filio eius, cui omnes debēt: adoleſcente irato, tot incommodis laborāte, dedecore ſummo affecto, decepto,

propter vxorem ſine dote: mulierem corruptam ſine pudore, patre inuito & inſcio conductam, quid facturi eſtis? At nõ ſupplicant, non norunt? nemo eſt tam acerbus meus aut illius hoſtis, qui non vltro ſit condonaturus vitam illi, cuius mors, etiam inferos ad commiſerationem ſit prouocatura. Hæc & alia huiuſmodi cùm protuliſſem, nõ valere tamẽ, niſi eouſque, vt decretum ſit, ſi impetrare pacem potuiſſem, vitæ parceretur. Sed nõ potuit filij ſtultitia, qui dum iactat opes quæ nõ ſunt, illi quod nõ erat exigunt. Sed mittamus hæc: in eo inſtituto à prima ætate manſi, vt vitę conſulerem: ſtudia autem medicinæ, magis huic propoſito conducebant, quã legum: & vt propiora fini, & vt orbi communia toti: Et omnibus ſæculis: tamen vt candidiora, ac quæ rationi (æternæ naturæ legi) non hominum opinionibus inniterentur: ideò hæc ipſa amplexatus ſum, nõ iuris prudentiam. Tum præcipuè, quòd, vt dixi, amicorũ huiuſmodi amplexus, opes, item potentiam, atque honores, non ſolum aſpernarer, ſed refugerem. Verùm pater

cùm deſeri ſtudia à me Iuriſprudentiæ, vt Philoſophiam ſequerer animaduertit: fleuit me præſente, indoluit quod non eiſdem ſtudiis incumberem: nam nobiliorem diſciplinam (& id ſæpe ex Ariſtotele iactabat) arbitrabatur, quæ eſſet ad opes & potentiam aptior: tum etiam ad totam familiam euehendam: Quod munus profitendi inſtitutiones in vrbe ipſa cū honorario centum coronatorum, quo iam tot annis gaudebat, non in me (vt ſperauerat) tranſiturum intelligebat: ſed alium hac in cauſa ſucceſſurum videret. Nec eius commentaria peruentura eſſent, nec à me illuſtranda forent. Illuxerat.n. paulo ante ſpes quædam gloriæ, quòd cum emendaſſet commentaria Ioannis Cantuarienſis Epiſcopi in opticam ſeu perſpectiuam, carmen typis euulgatum ſit huiuſmodi:

Hoc Cardana viro gaudet domus: omnia nouit
Vnus: Habent nullum ſæcula noſtra parem.

Quod

Quod potius augurio quodam fuit illis, qui laboribus ſuis profecturi eſſent, quā ipſi, qui vltra Iuriſprudentiam, quam ſatis vt audiui inſigniter excoluit, in Mathematicis ſolum rudimenta tenuit, nihil noui excogitauit, nil ex Græca lingua tranſtulit: Quod ei potius ex varietate ſtudiorum, & inconſtantia propoſiti accidit, quàm quòd naturæ muneribus deſtitueretur: aut ignauiæ; vel iudicij defectu, quorum vitiorum nullo laborauit. Ego autem tùm voto firmo propoſito, tum rationibus adductis, tum quòd parum illum etiam abſque impedimento profeciſſe viderem, & alias etiam ob cauſas, immotus ad illius adhortationes manſi.

CAPVT XI.

Prudentia.

MElius eſt nonnunquam, etſi non tam bene eligas, in propoſitò perſiſtere, quàm optimè eligendò poſtmo-

dum variare: Et ſi aliud non eſſet quã alacritas ſtudiorum & humanarum rerum inconſtantia, fluxus atque inanitas: Itaque conſtituta mihi difficillimæ rei ratione, vt ſimul de meipſo, & de prudentia agerem, intellexi nõ ſolum alia, ſed & hoc ipſum facillimum eſſe. Primùm quòd cum ſint varij rerum fines, variique eligant quę magis placet, tot ſint modi, caſus, ſubiecta, occaſiones, vt ne quis meritò me reprehendere audeat, niſi qui ſe melius noſtra tenere quàm ego, atq; propoſitum (quod omnino eſſe non poteſt) profiteatur. Eo adhuc ſuppoſito, quis modus melior adipiſcendi, & ſi liceat. Et hoc maius eſt cogitatione noſtra: inde quis commodior? Poſt quis retinendi adeptum? Demum quomodo adepto vti liceat? Iam ab initio teſtatus ſum, quàm parum valuerim in εὐβουλία ſeu φρόνησι, nam & ſi hæc prudentiam ſolum ſignificent, idẽ tamen eſt ac ſi dicamus (humana prudentia) quòd nulla res ſit quam ſciamus, prudentiam quæ habeat, præter homines ſolos. Diui enim aliquod melius habent ſcilicet intuitum, animaliũ

cæterorum nullum: De Harpocraticâ cum aliud genus ſit, ſermo non eſt: igitur res prudentiæ ita ſe habuit. Specie autem aliis aliud viſum eſt, omnia ab ingenio ſuo metientibus: verè humanæ illius manſuetudinis atque ſagacitatis parum habere, habuiſſéque me intelligo; quod parum etiam, propoſita à nobis ſupra, vitiarunt,

CAPVT XII.

Diſceptandi & profitendi ſtudium.

TAnto ardentior & efficacior in hoc fui: Bononiæ fermeſemper extemporaneè profeſſus. Indè quibus cum diſputaturus eſſem, nõ audebant, & triduana illa diſceptatio Papiæ cum Camutio inſtituta, publicata apud Senatum: ipſe primo argumento primæ diei ſiluit: vel iudicio etiam omnium æmulorum qui intererant: Habentur eiuſdem imagines quædam typis excuſæ in Camutij monumentis: Adeò

verò hoc notum fuit omnibus, vt non iam de argumenti ſubiecto, ſed de vi quæ inexpugnabilis videbatur diſputarent: & adhuc credo viuat ea diſceptatio: Branda vt dixi præceptor meus arti & ingenio tribuebat: æmuli Dæmoni: alij magis veriſimili coniectura, meliori cuidam cauſæ ac perfectiori. Neque enim Mediolani, aut Papiæ, vel Bononiæ, neque in Gallia, nec Germania ab annis xxiii. citra, aut contradictorem, aut diſputatorem inueni: nec ego glorior de hoc; nam puto ſi lapis eſſem, idem facturi eſſent. Non hoc enim eſt naturæ meæ vel excellentiæ priuilegium, ſed illorum qui congredi debent, tenebrarum, nec ſi delphinem ſæpia inuoluat, & fugere cogat, glorioſum ſæpiæ eſſe debet: ſed conditio natalium. Angelus Candianus coram multis eruditis, cùm argumentatus eſſet, & ego reſpondiſſem; inde vellem vicem ei reddere, nõ erubuit dicere. *Ego me velle argumentari teſtatus ſum, non tibi reſpondere.* Et erat medicus eruditiſſimus, qui primas apud Principem noſtrum in patria, & apud Panno-

niæ Reginam in Belgio obtinuerat partes: vir maximæ authoritatis, & ſi quid ad rem facit, opulentus. Vnde cùm profiterer ſimplicitatem, & imperitiā, multi dicebāt de vno ſcimus te mentiri, & eſſe peritiſſimum, de altero dubitamus, cùm nō videamus, quorſum tendat verbum illud de imperitia? & maximè ab homine qui profeſſus ſit toties, nunquam mentiri. De profitendi exemplo inimitabili, iam deſiit eſſe mirum, quod in poſitiuo eſt (vt Grammatici dicunt) cum in ſuperlatiuo factum ſit familiare. Nec experimentum videre velle tentarunt, nec deſiit eſſe Sol cum obducta eſt nubes profunda. Nec diſcruciari debes, cùm tibi tot egregia lumina ſint in cubiculo, ſi qui foris ſunt nolint videri: neque enim timendum vt res diuina intereat; nam ſlores exorientem Solem adorant, Garamantes execrantur: vbique enim nō ſolum diuina prouidentia eſt, ſed vis æterna lucet. Porro de profitendi munere extemporaneo nō ſolum ſemper præſtiti, ſed alios etiam docui: Et cùm tantus in his videri potuerim; ne-

que in ſermone gratia, nec in perorã-do facultas, vt quicquid additũ ex vna parte putes, tantundem ex altera ademptum videas. Namque in diſputando adeò acris fui, vt omnes mirarentur exemplum, deuitarent experimentum: itaque vacuus ab hoc onere diu vixi, ſed nõ magis, quàm cũ duos vidiſſent præter ſpem caſus: vnum Papiæ, inſecuerat ſe Branda Porrus præceptor olim meus in Philoſophia, diſputationi ordinariæ, quam cum Camutio habebam in Philoſophia: namque vt dixi ſæpius ad eam me trahebant, exiſtimantes in Medicina nullam ſupereſſe Gloriæ ſpem, adducebatque Ariſtotelis authoritatem: tum ego, cùm referret verba, dixi, *caue, quia deeſt (non) poſt album, & eſt contra te*, exclamauit Branda, non profecto, ego meo more pituitam qua abũdo exercens, lentè contra dicebam, donec ipſe iratus mittit pro Codice, poſtulo ipſum, dari iubet: lego vt iacet, ille ſuſpicatus me ſublinire os, arripit librum è manibus, exclamãs velle fallere auditores, incipitque legere, vt aduenit ad verbum illud, legit, ſiluit, ob-

ſtupuerunt omnes: qui aderant coniectis in me oculis, mirabantur: Accidit autẽ per eos dies vt Branda Mediolanũ iret, res ſcripta erat Senatui: interrogãt an verum eſſet; vir ſincerus & probus, certè reſpondit nimis verum eſt, credo quod ea die eſſem ebrius, Senatus conticuit labris diſtentis. Alterum Bononiæ cum Fracantiano primo profeſſore in praxi medicæ artis: cum veniſſet in contentionem de meatu fellis ad ventriculum, & recitaſſet Græcè coram tota Academia (diſſectio enim anatomica exercebatur) dixi *deficit* l', tum ille non profectò, cum ego quietius affirmarem, exclamant diſcipuli, mittatur pro Codice: mittit ille lætus, ſtatim affertur, legit, inuenit vt dixeram ad vnguem, ſiluit, obſtupuit, admirabatur, ſed magis etiam diſcipuli, qui eo me per vim traxerant; ex illa die, adeò congreſſum meum fugiebat, vt monuerit famulos, vt me venientem oſtenderent, atque ita deuitabat ne in via occurreret, Cumque ſemel per dolum aſſidenti Anatomiæ ſuperinduxiſſent, aufugit, & togæ implicitus pronus ce-

cidit, ex quo omnes qui aderant obſtu-pebãt, & ipſe paulo poſt diſceſſit, cum eſſet conductus ad plures annos.

CAPVT XIII.

Mores, & animi vitia, & errores.

DIfficillimum cùm per ſe ſit omniũ hoc argumenti genus, tum multo magis cogitantibus nobis, illos qui legere ſunt aſſueti propriam vitam ſcribentium Libros, nõ ſinceram narrationem ab illis traditam videre, vt nos hic narramus; ſed alios qualis eſſe debuerat literis mandaſſe, vt Antoninus: alios vera tradidiſſe quidem, ſed erroribus ſuis ſuppreſſis, vt Ioſephus; at nos maluimus veritati in hoc inſeruire, haud ignari, nõ habere excuſationem vllam, qui peccat in moribus, quemadmodum in cæteris: Quis cogere potuit? an ergo vnus ero ille leproſus, qui ex decem ſanatis ſolus ad dominum rediit, ea ratione Medici, & Aſtrologi morum na-

turalium cauſas in primas qualitates, voluntariorum in educationem, ſtudia, conuerſationem, referunt. Hæc omnia omnibus inſunt, ſed proprie congruentibus ætatibus, perturbationes quoque ex iiſdem tamen caſibus; itaque delectum in his habere oportet: præcipue ergo de his dicendum eſt, mihi, & eatenus quatenus cõuenit illud γνῶθι σεαυτὸν Me ergo natura mea nõ latuit, iracundus, ſimplex, veneri deditus: ex quibus tanquam principiis etiam profluxere ſæuitia, pertinacia contentioſa, aſperitas, imprudentia, iracundia, vltionis deſiderium etiã vltra vires, nedũ prona voluntas: vt illud placeat quod multi damnant, verbo ſaltem. *At vindicta bonum vita iucundius ipſa.* In vniuerſum nolui aberrare in me, quod dici ſolet, *Natura noſtra prona eſt ad malum.* Et ſi verax, memor beneficiorum, amans Iuſtitiæ, & meorum, contemptor pecuniæ: Gloriæ poſt obitum cultor. mediocria etiam nedũ parua omnia ſpernere ſolitus: cùm tamẽ ſciam quantum minima afferrent momenti ab initio, occaſiones nullas contemnere ſoleo.

Natura ad omne vitium, & malum pronus, præter ambitionem agnoſco imperitiam meam ſi quis alius. Ceterum Dei ob venerationem, & quod omnia hæc vana quantum ſint dignoſco, occaſiones oblatas vltionum etiam conſulto negligo. Frigidi ſum cordis timidus, & cerebri calidi, addictus cogitationi perpetuo; multa ac maxima, & etiam quæ eſſe nõ poſſunt reuoluens: duobus etiam ſimul negotiis mentem adhibere poſſum: qui garrulitatem & immoderantiam in laudes meas obiiciunt, non de meis vitiis, ſed alienis me accuſant; repugno, nõ oppugno quenquam. Quid enim eſt vt laborem propter hoc, cùm inanitatem huius vitæ toties teſtatus ſim? quæ eſt excuſatio, laus ab eis dicitur, tam magnum putant nõ eſſe ſceleſtum. Aſſueui vultum in contrarium ſemper efformare; ideo ſimulare poſſum, diſſimulare neſcio: ſed hoc facile, ſi ad habitum nihil ſperandi conferatur, cui adipiſcendo xv. perpetuis annis, maximo labore incubui, & obtinui. Itaque propter hæc pãnoſus quãdoque incedo, alias ornatus, tacitus, verboſus,

lætus, triſtis: omnia enim reduplicant his ex cauſis. In iuuenta parum, & raro caput curabam, ob auiditatem incumbendi potioribus; in eundo inæqualis, celeriter tarde: Domi cruribus ad talos vſque nudus: Parum pius, & lingua incontinens: maximè iratus, vt pudeat & tædeat mei. Et licet pœnitentia ducerer, lui tamen graues, vt dixi, omnium pœnas: vt vitæ Sardanapaleæ, quã anno quo præfui gymnaſio Patauino egi, flagitia purgauerim: vt laus ſit in probro, & virtus in crimine ſapienter, & patienter tuliſſe atque emendaſſe. Excuſet dicentem me neceſſitas, nam ſi dona Dei præterire voluero, ingratus ero: ſi iacturam quam acceperim enarrare abſque vitæ genere, & tum magis: Tum verò maximè, quòd, vt dixi, noſtra hæc nõ tanti ſunt æſtimãda, quãti vulgus facit, inania, vacua, & ſtatim velut vmbræ illæ in occaſu ſolis adeò grandes, ſed nulli vſui, breui deſiturę. Hæc ſi quis nõ inuidiosè æſtimare voluerit, & meditari quod modum nõ licet opponere: Quo animo, neceſſitate, occaſione, quãtum doloris ex his con-

traxerim. Quod alij nullo impedimẽto affecti, admittunt deteriora etiam multo his; non-confitentes vel priuatim, nedum publicè, non beneficia accepta commemorantes; imò nec eorũ vix memores: forſan æquiores mihi in iudicio erunt. Sed pergamus: illud intér vitia mea ſingulare & magnum agnoſco, & ſequor, vt libentius nil dicam, quàm quod audientibus diſpliceat: atque in hoc ſciens, ac volens perſeuero: neque ignoro quãtum mihi inimicorum vel hoc ſolum concilict: tantum poteſt natura longæ conſuetudini coniuncta! Hoc autem in meis benefactoribus deuito, atque potentibus: ſufficeret nõ adulari, ſaltem non blandiri. Sed & non minus incontinens in vita, cùm noſcerem optime quę ſequi expediret, & oporteret: vixque alius in huiuſmodi errore, adeò pertinax facile inuentus eſſet. Sum etiam ſolitarius quãtum poſſum, quamuis hoc genus vitæ ab Ariſtotele damnatum intelligam; inquit enim *homo ſolitarius, aut beſtia, aut Deus*; at huius cauſam reddidi. Simili vecordia, nec leuiore dam-

ho, eos retineo domeſticos, quos mihi non ſolum inutiles, ſed etiam opprobrio eſſe intelligo: adeò vt etiam animalia dono accepta hædos, agnos, lepores, cuniculos, ciconias, vt totam defædarent domum. Amicorum etiam penuria, & maxime fidorum laboraui: Et multa, imò plurima admiſi errata, quòd quæcunque ſciebam, ſeu parua, ſeu magna, ſeu opportunè, ſeu importune, vbicunque intermiſcere volui; tum etiam adeo, vt quos laudare propoſueram læſerim, inter quos Præſes Lutetianus vir eruditiſſimus Æmarus Ranconetus natione Gallus: atque in hoc, præcipiti nō ſolum conſilio, & rerum atque occaſionum alienarum ignorãtia (quas certè difficile vitare fuiſſet) actus ſum: ſed quod certis illis rationibus quas poſtmodum adinueni, & ciuiles homines magna ex parte norunt, non innixus ſim. In deliberando celer nimis, & pene præcipitis ob hoc conſilij, & in quouis negotio impatiens moræ: Id vero obſeruãtes æmuli vt difficilem captu, ſi tempus habeam, nō aliud magis agunt, quàm quod vrgent, & ego il-

los manifeſte deprehendo, ac vt æmulos caueo, & vt hoſtes mihi habendos (qui ſint) cenſeo. Quod ſi nō conſueuiſſem, nō pœnitere, vllius rei quā voluntarie effecerim, etiam quæ malè ceſſiſſet, prorſus vixiſſem infœlix: verumtamen cauſa plerunque malorum fuit filiorum ſtultitia ſumma, non ſine flagitio, & agnatorum ſocordia, atque inuidia in ſuos, peculiare vitium familiæ: licet municipalibus plerunque commune. Deditus fui etiam immodicè ab ipſa adoleſcentia ludo latrunculorum: quo etiam Frāciſcò Sfortiæ Mediolani Principi innotui, & nobilium amicitiam multorum mihi comparaui. Sed cùm multis annis, ac penè xl. aſſiduè illi incubuerim, quātum, familiaris rei iacturam paſſus ſim, compendio nullo, nō eſt facile dictu. Sed alea etiam longè deterius ceſſit, filiis ad aleam inſtructis, & domo aleatoribus ſæpe patefacta: Nec vlla mihi niſi leuis huius facti excuſatio relinquitur, nataliū paupertas, cūm ego ad huiuſmodi ſolertiā, nō prorſus ineptus eſſem. Hic mos mortalium, ſed alij nolunt dici: alij etiam

non patiuntur, vtrum ne meliores aut ſapientiores? Quid ſi quis alloquatur Reges, & dicat, nemo eſt veſtrum qui nō pediculos, muſcas, cimices, vermiculos, pulices ederit, & fædiora etiam ſtercora miniſtrorum? quo animo accepturi ſunt, quāquam veriſſima? Quid eſt hoc, niſi ignorātia conditionis, nolle ſcire quæ ſcimus, & rem vi velle cōprimere? ita de peccatis, & reliquis omnia fœda, vana, confuſa, incōſtantia: & vt in arbore mala putrida, caduca: non ergo quidquam noui attuli, ſed nudaui veritatem.

BIBL. NAZIONALE V.E. ROMA

CAPVT XIV.

Virtutes & Conſtantia.

CVm multa ſint in quibus homines aberrant, nulla tamen in re magis, quàm in conſtātiæ nomine hallucinātur. Primùm quidem, quòd quæ vera eſt diuini muneris ſit, altera potius ſtupidorum aut amentium: Quam quis vt

inanem, & prorſus ſtultam irriſerit in Diogene, cũ æſtate in Sole, arenæ ferventi ſe inuolueret: hyeme gelidas columnas nudus amplecteretur. Virtus contra fuit egregia Bragadini patritij Veneti, pati ea, quorum nec inſolentiũ victorum quiſquam miniſter eſſe voluit: Ea immortali gloria digna viuum decoriari, & ſi diuinum munus fuit potuiſſe ferre, humanum certè voluiſſe. Et quamuis circa aduerſa clarior emineat, nõ rarius tamen in ſecundis occaſionem ſortitur, vt digna ſit admiratione. Et rurſus ſi etiam quibuſdam occaſio deſit, nõ tamen ob hoc illi minus cõſtantes haberi debent. Tot modis igitur, cùm in hac virtute errare contingat, nec gloriæ quòd pertulerimus, nec vituperationi quod occaſio defuerit tribui debet; nec noſtrum cenſere quod natura negatum eſt. Neque id nos defendimus, quòd occaſiones aliqua in parte defuerint, cùm nemo tam nobis infenſus, tam iudex iniquus fuerit, qui nõ magis patientiã in aduerſis, cõtinentiam in proſperis admiratus ſit, quàm crimini dederit, ſeu iucunda aſ-

per-

pernando,ſeu difficilia tolerando: Dico voluptates,ſpectacula, morbos, imbecillitatem virium,æmulorum obtrectationes, ſucceſſus parum felices,lites, oppugnationes, minas potentium,ſuſpitionem quorundam, cōfuſionem familiæ, defectum multarum rerum, denique diſſuaſiones quorundam, ſeu amicorum verè, ſeu ſub ſpecie illorum, tum pericula ob tot hæreſes quæ ingruebant: inde vero quauis bona fortuna,aut tot felicibus ſucceſſibus, numquam mutaui mores, nec aſperior factus,nec ambitioſior, nec magis impatiens,nec contemptor pauperum, nec oblitus veterum amicorum, nec durior in cōuerſatione, nec elatior in verbis: nec veſtibus vſus præcioſioribus, niſi quātum ex perſona quam gerebam coactus fui, vel quia vt dixi ab initio nimis obſoletis ob paupertatem vſus eſſem. In aduerſis tamen non adeò natura conſtans, quippe quædam imparia viribus ferre coactus ſum, ad quæ arte naturam vici: nam in maximis animi doloribus crura verberabam virga, ſiniſtrum brachium mordebam acriter,

ieiunabam, leuabar fletu multùm, vbi contigiſſet flere, ſed perſæpè nõ poteram; ratione autem pugnabam, dicens, nihil nouum aduenit, ſed ſolum tempus mutatum eſt, & anticipauit: numquid poteram nõ carere illius aſpectu, & conſuetudine perpetuo tempore? at ſubtracti ſunt aliquot anni? quota pars hæc temporis ſi ad æternitatem conferatur? Denique ſi paucis annis ſuperuixero, parum amiſi: ſi pluribus longior vita videbitur mihi, & plura forſan euenient per quæ leuabo dolorem, & illius æternam gloriam reddam: Quid tandem ſi is natus non fuiſſet. Verùm impar dolori vt infra dicemus, diuina benignitate, & manifeſto miraculo leuatus ſum. In actionibus etiam conſtantior, & maximè in ſcribendis libris, adeò vt oblatis occaſionibus optimis ab inſtituto nõ receſſerim, ſed in priori negotio perſeuerabam, quod mutationem propoſiti in patre plurimum ei obfuiſſe animaduerterem. Non puto quenquam improbaturum, quòd cùm eſſem receptus in Academia Ticinenſi Affidatorum, in qua erant non pauci

Principes & Cardinales primarij, quã etiam ob timorem receperam, nec abſens tamen reieci, nec ab ea me exemi: Verum Regi cum inſignibus dum exhiberetur, me ſubtraxi: dicens huiuſmodi pompam mihi haud conuenire. De virtute autem non eſt, vt aliud dicam quàm quod Horatius:

Virtus eſt vitium fugere.

Amicitiam numquam abrupi: neque ſi cõtigerit abrumpi, eorum quæ in amicitia contigerunt, vel arcanum patefeci, aut illis obieci; quin etiã nihil alienum mihi aſcripſi: in quo genere Ariſtoteles aliquantulum, Galenus ad turpem vſque contentionem peccauerũt: adeò vt Platoni ſoli hac in parte cedã; teſtimonium ex Veſalio modeſto viro, qui paruis cõtentionibus à Curtio exagitatus, nullibi eius mentionem facere voluit: cùm nos bonarum literarum tantum amore (quamuis ab eodem Curtio de furto accuſati, quòd pignus retinerem pro ſponſione pecuniarum quam ſine teſte fecerat) nõ eruditioni eius inuidi; quo factum eſt, vt eo Piſas ſe conferente, Senatus cum interroga-

ret, an ego illius loco ſubſtitui poſſem, reſpondit nullus melior : cumque illi ſcirent nos haud recõciliatos eſſe, profitendi munus mihi tribuerunt. Illud ad virtutem pertinere haud dubiè exiſtimo, numquam à iuuenta mendacium dixiſſe; paupertatem, calumnias, tot aduerſa patienter tuliſſe, numquam potuiſſe meritò ingratitudinis vel inſimulari : ſed hæc nimis.

CAPVT XV.

De amicis, atque Patronis.

AMicorum ex adoleſcentia primus Ambroſius Varadeus Latrunculorum ludi, & muſicæ & ſimilitudinis morum : poſt Proſper Marinonus Papienſis; Octauianus Scottus Mediolanenſis, à quo ſæpè pecunia mutuò accepta adiutus ſum : inde Gaſpar Gallaratus. In Sacenſi autem oppido, arcta amicitia cum Ioanne Maria Mauroceno patritio Veneto, & Paulo Illyrico

Pharmacopola: Poſt reditum, cum Philippo Archinto Mediolanenſi Archiepiſcopo, per quem Ludouico Madio, cuius ope & indigui, & adiutus ſum. Præter cæteros Hieronymi Guerrini Gemmarij Mediolanenſis, à quo multa didici arcana, quæ in libros, non vt qui à libris ſubripiunt contuli: & per eum Franciſco Belloto Florentino inſinuatus ſum: poſt Franſciſci Crucei Iuriſconſulti egregij viri probi, & Mathematicarum periti, à quo multum adiutus ſum in cauſa Collegij: per Donatum etiam Lanzam Pharmacopolam, amicitiæ Franciſci Sfondrati Senatoris Cremonenſis, qui poſtmodum Cardinalis euaſit: per hunc autem Præfecto criminum, & ipſi Cremonenſi Io. Baptiſtæ Speciario, viro erudito, & virtutis ſingularis: per quem innotui etiam Alfonſo Daualo Prouinciæ Procōſuli, & militiæ Cæſareæ Duci. Per Sfondratum quoque munus profitendi Papiæ medicinam adeptus ſum. Inde in amicitiam receptus Andræ Alciati, illius admirabilis Iuriſconſulti & Rhetoris: tum in eius agnati Franciſci, qui nunc

Cardinalis eſt: poſt duorum Cardinalium Io. Moroni viri magnæ ſapientiæ, ac Petri Donati Cæſij, quorum trium Mæcenatum patrocinio res mea ſtat. Et cum his Quartus eſt Chriſtophorus Madrutius Cardinalis Tridentinus, è Principum Illuſtriſſimo genere, beneficiis erga nos, & liberalitate in cunctos nemini ſecundus. Poſt quos vt ad pares etiam amicos redeam, Panætij Beneuenti Aretini viri optimi familiaritas, mihi omni auro dignior viſa affulſit, ipſa per ſe propria virtute conſtãs. Tum Thadæi Maſſæ venerabilis Antiſtitis Romæ, ac ſingularis prudentiæ & integritatis: Antea verò Io. Meonæ à ſęcretis Gubernatoris Prouinciæ Dom Ferrandi Gonzaghæ, ſimiliter militiæ Cæſaris Ducis. Sed & cum Carolo Bõromeo, & Marco Antonio Amulio Veneto Cardinalibus ſingularis virtutis, totque aliis vt referre lõgum eſſet: quippe vbi opera, & authoritate Bonromei, & Alciati Bononiam veni medicinam profeſſurus, cum Senatu illo toto Illuſtriſſimo amicitiam cõtraxi: Sunt enim nobiles illi mirum in modum officioſi,

humani,atque prudẽtes ſplendidique. Ex medicis duos inculpatæ vitæ eruditionis haud mediocris, & ambos Mutinenſes Camillum Mõtagnanam, & Aurelium Stagnum: Melchiorem prætereà deValleMediolanenſem, & Thomam Iſeum Brixienſem, ſingulari beneuolentia proſequutus ſum, grauibus etiam ex hoc ſuſceptis inimicitiis. Ex Anglis purpuratis Ioãnem Checum inſtitutorem tenerioris ætatis Regis Odoardi ſexti, & Claudium Laualum Gallum Legatum Regis ſui apud Anglos, Principemque Badolfiæ E noſtris etiam ciuibus, nõ parum debeo ſingulari virtuti. Ludouici Tabernæ Præfecti Vrbis ſapientiſſimi. Ex profeſſoribus Frãciſcum Vicò mercatum Mediolanenſem Philoſophum, & ſuſpexi Andream Veſalium in Anatomica arte primarium: duos quoque amicos paternos in pueritia colui, Auguſtinum Lauizarium à libellis Senatus Comenſem, & Galeazium de Rubeis fabrum, cuius mentionem ſæpius fecimus: ſed & Frãciſcum Bonafidem medicum Patauinum de quo etiam alias: multorum

quoque eruditorum virorum, & amicorum mentionem prætereo, quod ſine hac noti ſint orbi, eruditione ſua: vt quod teſtatus ſum de gratia experimẽto videatis, nõ oblitum eorum, quibus quãtum in me eſt vitam nomini ſuo, præſenti teſtimonio daturus ſum. Subiiciam ergo, & Guiglielmum Choul Præfectum Mõtium Prouinciæ Narbonenſis ſeu Alobrogum: virum doctum, & Bonifacium Rhodiginum Iuriſconſultum Aſtrologumque egregium: velut & Georgium Porrum Rheticum, & Lucam Iuſtinianum Genuenſem: Gabrielem Aratorem Carauagienſem Arithmeticum inſignem. Verùm ſingularem cum Ioãne Petro Albutio Medico & Profeſſore Mediolanenſi, ac M. Antonio Maioragio, item Mario Geſſio Bononienſi amicitiam cõtraxi: Laurẽtium quoque Zehener Carinthiæ medicum, ſed & Adriani Belgæ ſingularis fuit fides erga me, & multiplex officiũ, ac beneficium. Patrocinium autem Principis Matellicæ diuinius fuit, eſtque maius, quàm vt humano argumẽto partum videri poſſit: Omitto nũc ani-

mi illius ſingulares virtutes Rege dignas: peritiam omnium rerum, ac diſciplinarum, amœnitatem ingenij, benignitatem, quid incrementa fortunæ, ſplendorem patris, ac ſapiẽtiam humano faſtigio maiorem, memorẽ in vtroque animum & beneficiorum, & coniunctionis priſtinæ: quid in me erat, quod allicere potuerit ad eiuſmodi mãſuetudinem? nõ beneficia collata, nõ ſpes ex me cõcepta, ſenex, fortuna deſpectus, iacens, nõ ego vir gratioſus: ſi quid eſſe potuit, ſola opinio probitatis. Hos quales exiſtimetis viros an Deos potius? qui tãtum amori ſtudiorum, ſimplicitati morum, grato animo atque fideli: æternis laboribus, laude dignis conatibus ac cœptis tribuerunt, quãtum quiſque alius potentiæ, ſpei, beneficiis, conſuetudini diuturnæ, atque blanditiis imperti-ri ſolet.

CAPVT XVI.

De inimicis & æmulis.

NON eandem inibo, rationem, in enarrandis nominibus inimicorum aut æmulorum, tam ſtudioſè vt amicorum: quippe Galenum nõ parum erraſſe puto, qui Theſſalum dum nomẽ eius proterit, aliquem eſſe docuerit: & cuius rationem haberet. Et ſi nõ ignauus ſit, melius eſt reconciliari ſi iniuriam accepiſti: aut non vlciſci: aut potius factis quàm verbis: ergo æmulos non ſolum ſpernere didici, ſed eorum vanitatis misereri. Eos qui clam egerunt ſuo facto ſe miſeriores teſtantur, qui aperte ſi ius æquum eſt, accuſandi.

CAPVT XVII.

Calumniæ, diffamatio, inſidiæ ab acuſatoribus.

INſidiarum duo genera ſunt, vnum quod ad famam pertinet, & honores de quibus nunc agere inſtitui, aliud de quo infra: nunc cum de inſidiis, & maximè occultis agere decreuerim, ſi modo paterent nõ adeò occultæ fuiſſent, ſi magnæ, difficilè fuiſſet occultare eas; paruarum ſtulta eſt curioſa obſeruatio: quapropter quatuor tantum narratione contentus ero. Primæ quæ accidit dum Bononiæ accerſendus eſſem, miſerunt hoſtes nominis mei quẽdam à libellis, Papiam, qui neque auditorium vidit, nec diſcipulos conſuluit, ſed neſcio vnde, in hæc verba reſcripſit, ſeu potius ſententiam, cum quædam de alio mirifica enarraſſet, puto, quòd nõ ſperaret illum venturum: *De Hieronymo Cardano intellexi illum ſine*

ſcholaribus profiteri, ſed ſedilibus: hominem malorum morum, & ingratum omnibus, qui à ſtultitia non abſit: moribus ſanè deformē; quin etiam artis medicæ parum peritum, & opiniones quaſdam in ea ſectātem: vt in vrbe ſua nemini acceptus ſit, nec artē exerceat.
Legebantur hæc à Nuncio Bononienſium, coram illuſtriſſimo Bonromeo vrbis eius Legato Pontificio, iamque deliberauerat negocio finem imponere, ſed cum inter legendum, verbum illud audiſſent, quod artem nō exercerem, vnus ex his qui aderant, Hui inquit, ego noui hæc nō eſſe vera, namque ſummos viros vidi opera ſua vti, & ego quāquam nō ſummus vir, vſus ſum; artipuit verbum Legatus, & ego ſanè teſtari poſſum, matrem meam iudicio omnium aliorum deploratam ſanaſſe; Tum alter ſubdidit, profectò, & reliqua tam vera eſſe debent, quàm hoc ipſum, aſſenſus eſt Legatus, nuncius ille obmutuit, & erubuit: Cōcluſum igitur eſt in hāc ſententiam, vt vno tantum anno, poſtquam de hoc actum eſt, iam munus profitendi ſubirem, ſi eiuſmodi erit qualem ſcripſitis, aut aliter parum

vtilis Academiæ & Vrbi, ſinamus eum ſibi cõditionem quærere, ſir. ſecus poterit in poſterum firmari pactum, & ſtatui de ſtipendio, de quo eſt contentio, aſſenſus eſt Legatus, atque ita concluſum eſt. Non eò cõtenti delegatum à Senatu impulerunt, vt cõditionibus in quibus conueneramus, alias adderet quas cũ obtuliſſet nolui recipere: ſumma ſtipendij minor, nõ locus promiſſus in profitendo, nullæ pecuniæ pro viatico, quibus cum nõ aſſentirer, coactus eſt redire, atque reuerti cum omnibus conditionibus propoſitis. Et quãquam talia impedimẽta videantur? plurimum obeſſe, hoc opinione falſa hominum accidit: Cum enim fines mortalium actionum breuem ad interitum ſpectent, nedum vt perpetui ſint: ſatis ſapienti ſi ad ea ſpectet, nedum vt curet: media verò prorſus nihil: ne ſomnij quidem vmbra. vt cuiuis in ſuis actionibus ſpectare, ac clarè videre licet: & ideo penitus, contemnenda, cum ad fines comparãtur, ad vnguem ſimilia ludis puerilibus cum nucibus vnicuique, vt ſi eorum exitum, ad lauream, vel

magiſtratum, aut etiam regnum quod ei obuenerit homine iam facto, pertinere putet cõnexu aliquo, aut cauſa, aut ſimilitudine, nõne ſtultus planè erit. Poſt hæc dum profiterer, hac arte auditorium ſubtraxerũt, horam cõſtituere penè prãdij, ſcholã ea horá vel paulo ante alteri dederũt, & de tribus quas ego offerebam cõditionibus, vt vel celerius vellet incipere, atque ante abſoluere: aut mutaret ſcholam, vt in aſſignata ego liberè poſſem profiteri: aut viciſſim ipſe profiteretur in illa, ego aliã deligerem; cùm vidiſſem in omnibus reluctãtem, iam impetraueram in noua electione, vt ipſe alicubi profiteretur: hinc dolor, hinc lachrymæ, interrupit caſus accuſationis ſuccedẽs, vt neque ego tot cõſpirationibus ſuccubuerim, neque illi profitẽtem quem oderãt videre cogerẽtur. Demum ſub cõductionis fine, voces ſparſerũt, & maximè apud Moronum Cardinalem, me exiguo cum auditorio profiteri, quod quãquã nõ omnino verum eſſet, quinimo ab initio Academiæ multos, & vſque ad diesieiunij haberem auditores, tot ta-

men oppugnatus æmulis, tot inſidiis, demum vi vt dictum eſt cedebat fortunæ virtus: ergo cum Cardinalem ſpecie honoris mei perſuaſiſſent, vt ſpontè cederem muneri: effecerũt vt ille hoc ageret; itaque peracta res eſt, illorum qui tãtum concupierant obſequio maiore, quàm felici euentu.

Porrò de calumniis, de falſa infamia, non eſt quod dicam: tanta, tam aſſidua, tam ſtulta & abſurda, vt non niſi quæſitos rumores, non intentatas accuſationes conſtet: palamque ſit, deterius illos propria conſcientia, excruciatos eſſe, quàm mihi obfuiſſe: quin imò & maius tempus condendis libris reliquerunt, & nomẽ ampliarũt, & vitam produxerũt, dum nimios illos labores ſubtraxere, & voluptatem, & ſcientiam multorum arcanorum peperere: Idque ſoleo dicere, & ſemper in ore habere, non odiſſe illos, neque etiam dignos aliqua pœna quòd obfuerint, ſed obeſſe voluerint. Quæ autem acerbiora, antequam Bononiæ conducerer aggreſſi sũt, inferius etiam exponã cap. 33.

CAPVT XVIII.

Delectatio.

DElectant me gladij parui, ſeu ſty-li ſcriptorij, in quos plus viginti coronatis aureis impendi: multas etiã pecunias in varia pennarum genera: audeo dicere apparatum ad ſcribendũ, ducentis coronatis nõ potuiſſe emi. Præterea gemmis, vaſculis, caniſtris æreis, & argenteis, vitreis quoque ſphærulis depictis, libris raris, natatione parũ, piſcatione plurimũ, cui quã diu Papię mãſi opus dedi, atq; vtinam nõ mutato propoſito. Hiſtoriarũ præterea lectione præcipuè, & in Philoſophia Ariſtotele & Plotino, Myſticiſque illis inuentionibus, necnõ medicina: Poëtis quoque Italicis Petrarcha & Aloyſio Pulcio; ſolitudine potius quàm ſociis, quoniam pauciſſimi nõ improbi, nulli verè docti: nõ hæc dico quod doctrinam requiram, (admodum enim parua eſt to-

ta)

ta) ſed quis cogit vt iacturam temporis faciamus? Hoc eſt quod abominor.

CAPVT XIX.

Ludus & Alea.

IN nulla forſan re dignus laude haberi poſſum: an nō tam certè, quàm quod latrunculis, & alea tam immodicè operam dedi; vt me dignum repræhenſione fore intelligam. Luſi per plures annos vtroque modo, ſed latrunculis ſupra quadraginta: Alea circa vigintiquinque, nec ſolum tot annis, ſed totis diebus, turpe dictu. Itaque iacturā ſimul exiſtimationis feci, & rei & tēporis: nec angulus defenſioni relictus eſt, præterquam ſi quis velit me defendere, vt dicat nō amaſſe ludum, ſed odiſſe ea, propter quæ ludere cogebar: calumnias, iniurias, paupertatem, quorumdam inſolentiam, cōfuſionem ordinum, contemptum, & morboſam

naturam, atq; ex his indignum ocium: cuius indicio fuit, cùm primum licuit me exercere digna perſona, illa reliquiſſe: ergo non amor ludi, non luxuria hæc fuit, ſed odium atque fuga. Multa & pręclara quáquam inuenerim in libro de latrunculis, quædam tamē ob occupationes exciderunt: octo aut decem quæ nunquam licuit recuperare, ea omnino humanam ſolertiam excedere, & impoſſibilia inuentu eſſe videbātur. Ob id hæc adieci, vt monerem (quod ſpero venturum) ſi quando occurrant curioſis, vt coronidem, ſeu apicem adiiciant.

CAPVT XX.

Veſtitus.

NOn aliter de me ego ſentio quàm Horatius de ſuo Tigellio: Quinimo Horatium dixerim, tum de me ſub illius perſona locutum.

Nil æquale homini fuit illi: ſæpe velut qui
Currebat, fugiens hoſtem: perſæpe velut qui
Iunonis ſacra ferret; habebat ſæpe ducentos,
Sæpe decem ſeruos: modo Reges atque Tetrarchas,
Omnia magna loquens: modo ſit mihi menſa tripes, &
Concha ſalis puri, & toga, defendere frigus,
Quamuis craſſa queat.

Quæras cauſam, imò cauſas, in promptu ſunt, varietas primo cogitationum & morum: deinde vt ſaluti prorſus conſulerem corporis; & quòd cùm mutauerim ſæpius patriam ſeu habitationis locum, coactus ſum etiam mutare veſtes, quas neque ob iacturam vendere, nec fruſtra ſeruare conueniebat, ob id neceſſitas intulit legem. Alia eſt cauſa non minor hac, aut quæ minus vrgeat,

è ſtudiis neglectus familiæ, ex neglectu domeſticorum, negligitur cura veſtium, ideo ex multis numero in paucas vſu rediguntur. Quamobrem minimè aſpernor Galeni ſententiam, qui quatuor veſtibus, aut binis tãtum, ſi ſubuculam cõnumerare nolis, contentum hominem eſſe debere docet. Quare cum talia pro præſenti occaſione ſeruato fine, & cõgruo propoſito, variari poſſint, imò debeant: ſatis eſſe puto quaternis veſtibus, vt binas feramus grauiore, grauiſſima, leui, leuiſſimaque, fient enim quatuordecim coniugationes, pereunte ſolum illa quæ omnes complectitur.

CAPVT XXI.

Inceſſus & cogitatio.

INceſſus inæqualis cauſa fuit cogitatio, niſi quis enim adhibeat mentem, pedes mouentur, imò & pluribus manus ad exemplum ſoliciti animi; tum verò negociorum varietas, & occaſio-

nes: quinetiam & corporis diſpoſitio: cùm valemus cùm leues ſumus, cum nõ delaſſati, cùm vacui properamus & læti: cætera retardant greſſum. Itaque abire in prouerbium poſſet inceſſus meus, nam eſt incõſideratus, dum aliena ab his quæ præ oculis ſunt meditor: in vniuerſum omnia inæqualia, quæ neceſſitas dura agit, cuique impetus animi dominatur, qui hæc continuare bona poteſt, nec ſuſtinere velit mala: ſola cogitatio perpetua, vt dixi, ſed non perpetuo in eiſdem: nihilominus tam intentè adeſt, vt neque comedere, neque voluptatibus operam dare, imò nec dolorem ſentire, aut dormire ſine illis conceſſum ſit. Hoc igitur vnum bonum, quod malum arceſſat, & requiem præbeat, vt neſciam an commodo, an incommodo maiore iuncta ſit, aut deſineret. Cæterum ambulatio modo celer, modo tarda, modo capite & humeris erectis, modo inclinatis, parum diſtans, ab ea quæ in iuuenta ſpecie, re magis.

CAPVT XXII.

Religio & Pietas.

TEmporibus adeo turbulentis natus, tot occaſionibus obiectus, atque pauperie grauis, tot itineribus obuiam factus viris nõ ſolum à religione alienis, ſed etiam hoſtibus, nec fuiſſe commotum, potius miraculo quam ſapientiæ, &, diuino auxilio, quã virtuti tribuendum eſt: quippe ab ipſa ſtatim infantia, mihi hanc ſupplicationem inſtitui. *Domine Deus infinita tua bonitate dona mihi vitam longam, & ſapientiam ſanitatémque mentis & corporis*: Vnde nil mirum, ſi religionis, & Dei cultus fuerim obſeruantiſſimus. Alia etiam munera videor accepiſſe, ſed ita vt conſtet alterius fuiſſe, non propria: ſanus perpetuo, æger, & doctus, vt ita dicam plus in his quibus nõ ſtudui, & quæ ab alio nullo didici, quã in quibus ad magiſtros me contuli. Circa pietatem etiã

diligentior, contra filij mortem ac dolorem pugnaui; moriturus erat, & eodem anno, ni fallor, parum abfuit quin interiret ſine ſobole; nunc ſupereſt ex illo nepos, ſed quid plura cur confeſſas mortales miſerias, & dolores, immortalium voluptati? ſanè dicam ingenuè ſi nil ſupereſſet, & ſi nõ tum mortuus eſſet, ſemper ſuperuicturus erat? quid ergo mihi ſi aliquid quid amiſi? ô ſtultam cogitationem hominum! ô Delyna nefanda! nec ſolum diuinę Maieſtatis memor ſum, ſed & B. Virginis Mariæ, B. q. Martini, ſomnio monitus futurum, vt ſub eius patrocinio aliquando quietiorem vitam, & perẽnem ducerem. Longa olim diſſertatio à me conſcripta eſt, quam hic contraxi, non poſſe eſſe pares vllo modo moleſtias huius vitæ, ei felicitati, quam de ſequẽti ſperamus, neque obſtat quod eiuſmodi ſupra naturam cum adſunt, ita mouent, vt nihil maius eſſe poſſe putes, nec queas ambigere, ſed vbi receſſerint quaſi ſomnium res ipſa videatur. Vtinã ſi Deo placuiſſet hæc Charybdis tanto muneri ſublata fuiſſet, nam & intentius

monita cœleſtia obſeruarent, & obſeruatorum meminiſſent, & eorum quæ meminiſſent voluptate largius fruerentur, & eo magis piè viuerent, ac exemplo aliis forent; ſed iam graui infamia laborare me intelligo, qui legem ſapientiæ inſtituere mortalibus volui: rapuit me eo pietas: & dolor miſerorum, quia etiam de immortalitate animi naturaliter, Platoni & Ariſtoteli, atque Plotino conſentanea, & rationi, & inſtitutioni me dixiſſe reor, inter eos qui ſimpliciter locuti ſunt: In Platone enim grauitas, in Ariſtotele diuiſio, in Plotino finis, & præmia deſiderãtur, quãquam hoc inuentum nõ meum ſit, ſed Auicennæ cuius opinioni, vt veriſimiliori inter Philoſophos, libentius ſubſcribo.

CAPVT XXIII.

Obſeruationes noſtræ præcipuæ.

NVlla in parte melior mihi viſus ſum quã in obſeruationibus, præ-

pter longitudinem vitæ, & aduerſorum multitudinem. Ergo primum præter preces illas pueriles, vbi proficere mẽte cœpi; gratias reddere ſolitus ſum Deo, de his quæ mihi cõtigerunt, propitia quidem, de quibus turpe etiam homini ingratum fuiſſe, vel etiam belluæ exiſtimarem: in aduerſis autem quę leuia erant, pro admonitione vt cauerem accepi; & ô quoties eiuſmodi monitis, maximas vitaui calamitates; quæ verò mediocria etiam de his debere me ſentiebam, tum quòd nil ex his quę tempus obliterare ſolet, magnum eſſe crederem; tum quia omnium aduerſorum Deum diſpenſatorem eſſe intelligebam: & licet mihi infenſa videri poſſent, ad ordinem tamen vniuerſi optima fuiſſe non dubito, quid quod mors omnino ineuitabilis eſt, quam leuiorem reddunt multitudo aduerſorũ, & vt Ægineta dicebat: qui lapidem magnum è veſica eximunt, minus patiuntur ob labores præcedentes, quàm qui exiguum, & ob id etiam rarius moriuntur. In extremis verò malis, Deum, vt ita dicam, mei meminiſſe perſuaſus

ſum: quo cõſilio (mira res dictu!) mortem morte depuli. Secunda obſeruatio ſpecialis, fuit vt Dei numen implorarem: ex ſcriptis etiam inuocarem Dei ſummi vitam, & vt doceret me facere voluntatem ſuam, quia Deus meus eſt; ecce quàm bonum, & quàm iucundum, ita triplici leuatus ſum infortunio: dedit antequam auferret: tutatus eſt aduerſus currentes maris vndas: vitam quietam permiſit. Tertia, vt in iacturis non ſuffecerit redimiſſe damna, ſed aliquid plus ſemper occupaui: adeò, vt ſolus fermè mortalium ea, non ſolum conſilio, ſed experientia nõ oderim. Quarta, vt temporis ſummam haberem rationem: nam equitando, edendo, in lecto, vigilando, colloquendo, ſemper aliquid meditabar, aliquid repoſui. memineram illius vulgaris adagij, *multa modica faciunt vnum ſatus.* Id eſt efficiunt cumulum: dicam breui fabellam, imò hiſtoriam, dum habitarem in domibus Ranutij Bononiæ, duo erãt loca, vnus obſcurus, ſed tutus: alter ſplendidus, ſed cui immineret tectoriũ ad momenta ruinoſum, & cuius partes

dum inhabitarem, deciderāt certo vitæ diſcrimine, modo ſubeſſem, vix ex multis ſemel ad tutum me contuli. Quinta, vt ſenes colerem, ac cum illis eſſem. Sexta vt omnia obſeruarem, nec exiſtimarem fortuitò quicquam à natura fieri, qua ratione arcanis magis ditatus ſum, quàm pecuniis. Septima vt certa fermè ſemper incertis anteponerem, in qua cauſa adeo fortunatus fui, vt pleraque ex his quæ mihi feliciter contigerunt, huic mentis propoſito me debere perſuadeam. Octaua vt in nulla re quæ mihi malè cederet, perſuaſus ratione, voluerim perſiſtere, imò plus tribui experimento, quàm ſapientiæ meæ, aut confidentiæ de arte, idque præſertim in ægrorum curatione in ceteris volui ſorte me committere, nec de præteritis cogitaui vt plerique: Quid ſi ſic feciſſem? cui enim bono hæc? lucrum quo maius aufertur, non eſt lucrū, maximè ob temporis diſpendiū. Actū nunquam poſtpoſueris potentiæ in curandis ægris, vt ænemata inani fiſtulæ: lactis aquam in hydrope. Vbi cum potentiori, aut cum vno ex ordinibus, &

maximè benè merito iniquè tractaris, tu tanto mitius age: æqua enim dixi oportere eſſe omnia. Niſi vacuus, ecipio negocium, nō contentioſum ſolum quia melius, ſed vt temporis compendium faciam. Amicitiam etiam ſubdolam non lacerabo, ſed diſſuam. Paulo poſt lxxv. annum nolui intereſſe lucri cauſa congregationi, niſi ſcirem quot & qui ſocij? fuge vbi familiaritas contemptum parit. Quantum potui minus memoriæ reliqui? ſed ſcriptis.

CAPVT XXIV.

Domus.

INfans Mediolani in porta Ticinenſi loco qui dicitur via arenæ, poſt in via Mayni è regione arcis, & in propinquo in domo Lazari Soncini Medici, dum eſſem puer paruulus: adoleſcentulus in via Rouellorum in domo Hieronymi Hermenulſi, poſt in domo Cuſanorum, adoleſcens & vſque ad

ad xix. annum in domo Alexandri Cardani; Papiæ ad ſanctum Ioannem in Burgo, ad ſanctam Mariam, ad venerem in domo Cataneorum, & ad ſanctum Georgium in Mõfalcono in Burgo liate, inde propè ſcholas, prope Ceranouam procuratorem, & exinde in domo mea, quam emi iuxta templum B. Mariæ in Pertica. Bononiæ autem in via Gombru, inde in Galera in domo Ranutij, poſt in domo mea quam emi prope ſanctum Ioãnem in Monte; Romæ ad Populum, in area B. Hieronymi, propè Curiam Sabellam: inde in via Iulia propè B. Mariam Montis Serrati; antea verò Mediolani in domo quam emerat mater, iuxta templum B. Michaëlis ad Cluſiam: inde in P. Orientali; poſt ad Quinque vias: inde exædificata domo quæ corrnerat, redij ad B. Michaëlem.

BIBLIOTECA NAZIONALE ROMA

CAPVT XXV.

Paupertas & detrimenta in patrimonio.

PAuper neque lucri cupidus, neque diligens dignitate ornatus vana & ambitioſa caſus domus, bello in patria & tributis intolletandis, quaſi perpetuò, familia multa, ab æmulis laceratus, à Collegio diu reiectus, ego quandoq; prodigus, & inconſideratus: corpore infirmus, furtis dilapidatus, profuſus in emendis libris, mutata toties neſcio an dicam ſæpius Vrbe, an in Vrbe habitatione: mora Gallareatæ infructuoſa, vt in xix. menſibus ne xxv. coronatos precium conductæ domus lucratus ſim: alea aduerſa oppigneratis ornamentis vxoris, & ſupellectile, vt mirum ſit potuiſſe omnibus carere præſidiis: magis, non mendicare carentem: magis adhuc nil admiſiſſe ne cogitaſſe quidem indignum, aut maioribus meis,

aut virtute, aut honoribus, quibus antea decoratus eram, & in poſterum flotui, ſed æquo animo tuliſſe omnia: hæc quindecim annis perpetuis, nec interim munere aſſidentis Medici perfrui voluiſſe. Verùm dices, qua ratione? an docuiſti priuatim? non, an mutuò accepiſti ſine pignore? non: An rogaſti quenquam vt dono daret? neque inueniſſem puto, & puduiſſet me, an forſan victum attenuaſti? neq; illud. Quid ergo? ephemerides ſcribebam in ſcholis à Platinis publicè docebam: medendo aliquid colligebam, domeſtici fermè ſinguli, muneri quæſtuoſo addicti erant. Archinti domus munuſculis aliquot adiuuabat, conſulta vendebam: fortuita obſeruabam, & ſpicilegium imitabar, à ſumptu veſtiario prorſus abſtinebam, ita pertuli aduerſam fortunam, vt etiam in ſecunda melius partis fruerer.

BIBLIOTECA NAZIONALE V.E. ROMA

CAPVT XXVI.

Matrimonium & filij.

ANtea vero habitabam in Saccenſi oppido lætus & hilaris, quaſi expers omnium malorum, (refero autem importunè, ſed nimis propoſito huic conueniens ſomnium) ac quaſi mortalis in immortali ſede collocatus, aut vt melius dicam, iucunditate: cùm ecce nocte quadam, video me in horto quodam amœno, nimiſque pulchro, floribus ornato, fructibus diuerſi generis referto, ſpirabat aura ſuauis, vt nihil iucundius non pictor, nõ Pulcius Poëta, non cogitatio ſimile quicquam cõfingere poſſet; eram in veſtibulo horti, oſtium apertum patebat, & aliud inde exaduerſo: cùm ecce video puellam candida veſte indutam, eam adeo amplector, exoſculor, ſtatim à primo oſculo hortulanus clauſit oſtium, enixè cœpi rogare vt apertum dimitteret, nunquam

nunquam potui obtinere: mœſtus itaque, & puellæ hærens, excluſus manere viſus ſum: paucis poſt diebus arſit domus: nocte ſuſcitati ſumus ad incendium, intellexi cuius domus eſſet quæ ardebat, ſcilicet Altobelli Bandareni, qui Tribunus erat collectitiæ militiæ Venetæ in agro Patauino: nihil egi, vix enim facie mihi cognitus erat, ſed fortè fortuna conducit domum quæ meæ contigua erat, ægrè tuli: nō enim tales vicinos habere deſiderabam, ſed quid facere poterā: interim poſt pauculos dies, è via, conſpicor puellam facie ad vnguem, & veſtibus ſimilem ei, quam nocte illa videram: verùm dicebam, quid mihi cum hac puella? ſi vxorem ducere voluero pauper, nihil habentem, & fratrum ac ſororum multitudine oppreſſam, perij, cùm vix, vel ſic ſumptum ſuſtinere queam; ſi tentem abducere, aut occultè eam comprimere, cum ipſe ſit Oppidanus, non deerunt exploratores, tribunus militum non iniuriam patietur, & in vtroque caſu quid mihi agendum erit? O miſer, ſi optimè cedat, fuga opus eſt:

hæc &talia volutanti ſubiit in mentem, melius eſſe mori quàm ſic vitam agere: ab ea die cœpi non amare, ſed ardere; intellexi quantum coniectura excipere poteram, me ſolutum eo vinculo, duco volentem volens, parentibus etiam rogantibus, & offerentibus auxilium ſi quo opus eſſet: neque enim parum poterat. Verùm ſomnij interpretatio non in puella deſiit, ſed in filiis vim ſuam oſtendit. Vixit mecum annis xv. ſed tamen hoc incommodũ, omnium malorũ, quæ mihi in tota vita acciderunt, cauſa fuit. Vtrum hæc diuino conſilio, aut mihi, mei maiorumve pro erratis debebantur. Ipſe enim ſecus ferreus natura, ac omnibus futurus eram aduerſis ſuperior.

CAPVT XXVII.

Filiorum aduerſa fortuna.

AT in filiis non dubiè vis ſomnij explicata eſt; primùm duplici

abortu duorum maſculorum quadrimeſtrium, adeò vt deſperarem de ſobole, aliquando ſuſpicarer de maleficio: tandem protulit primogenitum prorſus patri meo ſimilem facie, vt in iuuenta patuit, bonum, benignum, ſimplicem, dextra tamē aure ſurdum, oculis paruis, albis, & qui nunquam quieſcebant: duobus etiam digitis in ſiniſtro pede, ni fallor, ſcilicet tertio & quarto à pollice numerando ſimul iunctis: dorſo prominentiore, ſed non ad deformitatem: hic vſque ad xxiii. annum fermè quietus vixit; poſt amore captus, vbi laureā conſecutus eſt, Brandoniam de Serono, abſque dote vxorem accepit: mater eius vt dixi iamdiu obierat, & multo ante matris pater, quippe qui à nuptiis paucis menſibus ſuperfuerit, viuebat tantum matris mater Thadea: tum vero cœpere dolores, & lachrymæ: nam antea multa perpeſſus viuente matre ſua, finem tandem habuerunt, tempus enim id fuit in quo oppugnabar. Interim accuſatus filius, quod vxorem veneno tentaſſet, & in puerperio, decima ſeptima die

Februarij captus, poſt quinquageſimũ tertium diem IdibusAprilis,ſecuri percuſſus eſt in carcere. Atque hoc primum & maximum infortunium, per quod,neque retineri honeſte poteram, neque ſine cauſa dimitti, nec tutò habitare in patria, nec eam ſecure relinquere poteram; deſpectus obambulabã Vrbem, contemptus conuerſabar, ingratus deuitabam amicos,quid agerem non occurrebat, quo me conferrem non habebam, neſcio an infœlicior, an odioſior. Subiere poſt filij minoris ſtultitia,flagitia,vexationes vt nihil addi poſſit: coactuſque ſim eum in carcerem non ſemel trudere, & exilio condemnare, & hæreditate paterna priuare,cùm maternæ nihil eſſet. A ſola filia, præter dotis ſumptum, nihil moleſti perpeſſus ſum, ſed hoc illi vt gratè debui ita perſolui. Ex filio igitur natu maiore, duos ſuſcepi nepotes, atque vna domus, paucis in diebus, tria funera vidit, filij, nurus, & neptis Diareginæ: parum abfuit, quin & nepos interierit. In vniuerſum tota res filiorum peſſime ſe habuit, nam filia ex qua

duntaxat ſpes aliqua boni ſupererat; nupta diuiti, & egregio adoleſcenti Bartolomeo Saccho patritio Mediolanenſi, ſterilis euaſit, vt vnica ſpes in nepote ſuperſit. Haud me latet hæc inania videri poſſe temporibus futuris, & præcipuè alienis: ſed nihil, vt dixi, in hac mortalitate, niſi inane, vacuum, & ſomnij vmbra: præcipuè quod ſolum eſt, quo omnia mortalium facta, res, vita, caſuſque cōſtant? ſed vt apud Crantorem pater ipſius eloquētiæ Cicero didicit, quo conſolaretur in morte filiæ, ita eiuſmodi in maximis aduerſitatibus, modo hic, modo illic reuiuiſcunt, & non contemnendo vſui atque vtilitati ſunt. Cæterum haud me latet, ſolum ea digna videri, quæ in libris referantur, velut magnarum rerum ſeries ex minimis ortæ initiis, atque in his vel properandum, vel maximè ordinatim vnumquodque explicandum, vt fiat hiſtoriæ pictura perſimilis: vel ingentium operum exempla, virtute, vel flagitio nata, aut caſu, quàm breuiſſime; niſi ad artem pertineāt aut ſapientiam. At nunc ô tempora, & ô mores,

non ſcribimus, niſi turpes adulationes, liceat laudibus efferre virtute, & innocentia dignos, Plinius Traianum, Horatius Mecænatem. At facimus docentes quid facere debeant, ſtultè: ſed ſi modo fac vt ſperare poſſis, ergo vt hæc non laudabilis ita fœdiſſima in qua muli mutuo ſcabunt, verùm ſi merita? vno verbo per tranſennam, & vt de re notiſſima, velut Plinij ſecundi cũ Martiale. At in ſapientia, & arte perfectus ſit oportet liber, quem emere præſtat: Ille perfectus eſt qui vno filo ab initio rei ad finem peruenit, nil relinquit, nil extra finem adiicit, diuiſionis normã ſeruat, abſtrùſa docet, fundamenta demonſtrat, vel ſi artis Principem exactè delineauerit, velut Vitruuiũ Philãder.

CAPVT XXVIII.

Lites iuges.

AB obitu patris ad annum vſque xlvi. ſcilicet xxiii. annis, perpe-

tuò fermè litigaui; & primum cum Alexandro Caſtillioneo Gatico vocato, pro quibuſdam nemoribus: poſt cum agnatis: deinde cum Barbianis Comitibus: poſt cum Collegio: inde cum hæredibus Dominici de Tortis, qui me ſacro fonte leuauerat: cum omnibus ſuperior euaſi. Illud mirum, quòd Alexandrum Caſtillioneum iudicio, & patruo ſuo Iudice, euerterim, quamuis ſentētiam obtinuiſſet aduerſus me, quæ in iudicatum (vt Iuriſconſulti dicunt) tranſierat: coëgique illum pecunias omnes perſoluere. Simili bona fortuna iudicatus à rectoribus Collegij, atque excluſus pluribus ſententiis, inde etiam pactione confirmata vltima ſententia, vt ſocius eſſem, & Collegio ſubiectus, non tamen ex his vnus, tot aduerſantibus planè receptus ſum. Cum Barbianis etiam, poſt longas lites, minas, aliaque impedimenta conueni, & accepta pecunia pacta, planè liberatus ſum à lite.

CAPVT XXIX.

Peregrinationes.

INuiſi Italiam pluribus itineribus penè totam, præterquam Neapolim, & Apuliam, regionéſque illis conterminas; item Germaniam maximè inferiorem Heluetios, Rhetos: præterea Galliam, Angliam, vt dicunt, & Scotos, ſed libet enarrare quid acciderit. Erat Amulthon Archiepiſcopus beati Andreæ in Scotia ciuitatis principalis, frater Proregis nothus, idemque Pontificius legatus, & primas: is laborabat difficultate ſpirandi per circuitus, primum lõgiores, demum cùm annum xl. ſuperaſſet, ſingulis octo diebus, adeò vt planè moriturus videretur: Verum intra xxiv. horas, nullo vel planè leui auxilio liberabatur. Fatigauerat fruſtra Caroli V. tum Cæſaris, & Henrici Gallorum Regis medicos: itaque audito nomine noſtro, miſit per medicum ſuum, primum ducentos coronatos Mediolanum, vt Lugdunum

me conferrem, aut ad ſummum Lutetiam, quaſi ibi venturus: ego qui tum vacuus eram à profitendi munere, vt ſuperius enarraui, libenter conditionem amplexatus ſum. Itaque anno M. D.lii. Octauo Calendas Martij, me itineri accinxi, tranſiens Dondoſola, Sione, Geneua, per Montem Sempronium, lacu Lemano relicto, tertio Idus Martias, Lugdunum me contuli: Erat dies bacchanalium Mediolanenſium, qui ſextus numeratur à communi: ibi moram traxi xlvi. diebus, nullum videns Archiepiſcopum, neque ipſum Medicum quem expectabam: ſumptum tamen lucro vici, aderat Ludouicus Biragus Illuſtris vir Mediolanenſis, peditum regiorum Dux, cum quo amicitiam ego arctam contraxi, adeò vt ſi vellem Proregi Briſacco inſeruire, ſtipendium offerebat mille coronatorum in ſingulos annos. Aduenit interim Guglielmus Caſanatus Medicus Archiepiſcopi, attulitque trecentos alios coronatos, quos mihi dedit, vt in Scotiam me conferrem: impenſas pro viatico eò vſque offerens; tum alia multa

dona pollicitus: ergo per Ligerim fluuium, Lutetiam traductus ſum, vbi Orontium videre contigit, ſed ille ad nos venire recuſauit: vidi Duce Magnieno Theſaurum Regis Gallorum in templo B. Dionyſij, rem fama minorem, exiſtimatione mea maiorem, tum maximè ob integrum Monocerotis cornu; ex hoc congreſſus cum Regiis medicis, vnà pranſi ſumus, ſed nō obtinuerunt, vt me audirent à prandio, quoniam ante prandium volebant me priorem dicere. Proſecutus igitur iter, amicè ſatis cum Pharnelio, & Syluio, alioque Regis medico quos ibi reliqueram, Bononiam Galliæ me contuli, vbi, quatuordecim equitibus armatis, & viginti peditibus comitatus, ita volente Sareponti Principe, perueni Caletem, vidique Cæſaris turrim adhuc ſtantem: inde ſuperato maris ſinu, Londinum ingreſſus, tandem tertio Calendas Iulij, ad Archiepiſcopum Edimburgum veni: manſique ibi vſque ad Idus Septembris, acceptiſque quadringentis aliis aureis coronatis, torque vno centum vigintiquinque co-

ronatorum, aſturcone præſtantiſſimo, multiſque aliis donis, vt ne vnus quidem vacuus redierit: veni in Brabantiam, atque in Tangarorum regione vidi Grauelingam, Antuerpiam, Brugiam, Gandaum, Bruxellem, Louaniũ, Mallinem, Liram, Aquiſgranum, Coloniam, Confluentiam, Cleuem, Andernacum, Maguntiam, Vormatiam, Spiram, Argentinam, Baſileam, Neuſtat, Bernam, Biſanzonum, Rhetos interiores, Corium, Clauenam vrbes illorum; demum per lacum Larium tranſiens, Mediolanum redij tertio Calendas Ianuarij M.D.liii. Ex his omnibus locis, Antuerpiæ, Baſileæ, & Vexuntij ſolum moram traxi, cupiebant enim Antuerpiani omni ſtudio me retinere: Londini Regem allocutus ſum, accepique dono centum coronatos, renui quingentos, certè aliqui dicunt mille (veritatem ſcire non potui) quod titulo ipſius Regis, in Pontificis præiudicium ſubſcribere noluerim: in Scotia familiaris factus ſum Proregi Gallorum Vſellæ Principi: Baſileæ parum abfuit, niſi admonitus à Guglielmo

Gratarolo, ne in peſtifero hoſpitio reciperet: Vexuntij ab Antiſtite Lexouienſi bene acceptus, vt alias commemoraui, & donatus, tum aliis in locis. Itaque Romæ quatuor annis, Bononiæ nouem, Patauij iii. Papiæ xii. Moiraghi iv. primis, Gallareatæ vno: In oppido Saccenſi vi. prope annis: Mediolani xxxii. penè in tribus vicibus, tribus annis, vt ita dicam, vagatus ſum. Præter hoc iter, vidi Venetias, Genuã, & Romam, & Vrbes quæ ſunt in itineribus his, velut Bergamum, Cremam, Brixiam, & reliquas: item Ferrariam, atque Florentiam: vltraque Vogheram atque Derthonam: Et vt breuiter dicam, penè totam Italiam, excepto Regno Neapolitano, & coniunctis regionibus, vt Apulia, Latio, Piceno, Vmbria, Brutiis, magna Græcia, atque Lucania, & Abbruzo. Sed quæres cui bono tot vrbium commemoratio? magno, modo vna die ſpectaueris iuxta doctrinam Hippocratis, nam natura loci intelliges qualis ſit, & mores habitantium, & quam partem præſtet eligere, qui morbi regnent: Et ex his

quæ cõmodior, nam tota illa pars olim & ob frigus, & nunc magis ob diſſidia, parum eſt vtilis: tum vero ad hiſtoriarum intellectum, & præcipuè auxilio Mathematicorum talia deſcribentium: naturam quoque & prouentum plantarum, atque animalium, & iter peregrinantibus, vnde libri etiam in hoc genere impreſſi habentur lingua Italica, hoc docentes etiam addita diſtantia.

CAPVT XXX.

Pericula & caſus, & de inſidiis multiplicibus, variis, & aſſiduis.

CAſus autem quos referam incurri, habitabam in domo Cataneorũ, mane ibam ad ſcholas, erat nix in terra, ego propè murum ruinoſum à dextra ſcholaris minxi, inde per callem inferiorem incedenti, later è muro è regione ruit, hoc ergo periculum deuitaui ſolum ob niuem, quod ſuperiore tramite, maximè impellente comite,

ire nequiui. Sequenti, ni fallor, anno M.D.xl. cum eſſem in via orientali, venit in mentem, & ſi nulla ratione, vt à ſiniſtro latere tranſgrederer ad dextrum, cumque ibi eſſem, magna pars cæmenti ex altiſſima ſubgrunda aduerſo latere cecidit, tanto ſpacio ante me, vt certè niſi mutaſſem illud iter, totum me contriuiſſet, & ſic euaſi Deo volente. Paulò poſt propè eundem locum, in mula ſedens ibam iunctus currui, & tum à dextra volebam præcedere, negocio inuitante, & mora torquente: dixi mecum, quid ſi ruat currus, & paulo poſt dum ſubſtitiſſem, cecidit, nec dubium eſt quin oppreſſurus me fuiſſet, manifeſto detrimento, & periculo etiam non leui: Non de hoc miror quòd ita contigerit, ſed quòd cum toties viam mutauerim, nunquam ſponte, niſi in huiuſmodi periculis, forſan alias non animaduerti: Attamen res magna, non admiranda, ſi exemplum frequens non adeſſet. Cùm puer, ni fallor, annorum xi. eſſem, ingreſſus cortem Donati Carchani viri Illuſtris, à cane non magno, mollis pili, demor-

ſus ſum in ventre, & in quinque locis illius vulneratus ſum, licet non grauiter, nigricantibus tamen plagis, in hoc nihil dicam niſi profuiſſe neſcire periculum rabiei, ſi maiori natu contigiſſet, quod morbus nõ feciſſet, timor forſan peperiſſet. Anno M. D.xxv. quo Rector euaſi, in Benaco penè ſubmerſus ſum, cùm inuitus ingreſſus eſſem habens equos conductitios, fracta malus, Temo, & è duobus remis vnus, rupta vela, etiam minoris arboris, nox ſuperuenerat: Sirmij ſeruatus ſum, cùm nulla aliis ſpes ſupereſſet, mihi exigua: quod ſi dilatus fuiſſet ingreſſus vel xl. parte horæ perieramus, nam tanta tempeſtas ingruit, vt vectes feneſtrarum ferrei in hoſpitio flecterentur: Ego vero qui ab initio timere viſus ſum, inducto Lucio piſce magno in menſam, lætus cœnaui: cæteri nõ ita; præter conſultorem erroris, & in periculo acrem defenſorẽ. Cum Venetiis eſſem Natali Virginis, pecuniam alea amiſi, ſequenti die reliquum, eram autem in domo colluſoris: cumque animaduertiſſem chartas eſſe adulterinas, pugione ipſum vulneraui

in facie, tenuiter tamen: Aderant præſentes duo eius familiares adoleſcentes, & duæ haſtæ laquearibus affixæ, & ianua domus claue cõcluſa: ſed ego vbi pecuniam omnẽ tam ſuam, quàm propriam abripuiſſem, ac veſtes meas, tum annulos quos pridie perdideram, ſequenti ab initio victor recuperaſſem, domumque per puerum meum iam amandaſſem, partem pecuniæ ſponte abieci, quòd illum vulneratum viderem, ac ſtatim aggreſſus famulos, cum educere arma nequirẽt, ſupplicãtibus vitam cõdonaui, ea cõditione, vt ianuam domus reſerarent: Dominus tantam rerum perturbationem atque confuſionem videns, moramque omnem ſuſpectã habẽs, quod in domo (vt reor, chartis adulterinis me circumueniſſet, poſtquam coniectura animaduertit parum differentiæ eſſe inter lucrum, & iacturam, ianuam aperiri iuſſit, itaque ego abij. Eadem die dum periculum à prætorio, ob iniuriam ſenatori illatam, euitare conor, armatus ſub veſtibus, hora ſecunda noctis, lapſus pedibus, cecidi in mare: Ego cadens mei
non

non oblitus,iactaui dextram, & appræhenſo tranſtro, à ſociis ſeruatus ſum,cũque nauim ingredior, inuenio (dictu mirum) cum quo luſeram,faciem vitta ligatam ex vulnere habentẽ,qui ſponte obtulit veſtes nauticas, quibus indutus cum illo Pataulum vectus ſum. Antuerpiæ cùm vellem emere gemmam (neſcio qua ratione quo fineve foret in officina) in foueã cecidi,læſus & attritus in aure ſiniſtra, excuſabam ſatis leuiter factum, qui nõ niſi in cute offenſus ſim. Anno M. D.l.xvi. dum eſſem Bononiæ, me proieci, è carpento currente,quod retineri nõ poterat:vnde confractus annularis digitus dextræ manus,brachium quoque læſum,adeo, vt reflectere nõ poſſem ; manſit per aliquot dies, inde tranſmutata eſt affectio ad ſiniſtrum,dextrum manſit illæſum,miro euentu, ſed magis mirũ quod poſt annos ix. rediit nulla ex cauſa, quaſi omine, in dextrum rurſus, & nũc me fatigat;at digitus nullo præſidio adhibito,eo peruenit, vt nec noxam ſentiam, & ab obliquitate pene liberatus ſim. Quid dicam de periculo peſtis

quod accidit anno M. D. xli. inuiſeram famulum Colonelli ex Inſula Genuenſis Illuſtris viri, is detinebatur peſte, venerat enim ex Heluetiis, & inter duos ægros qui obierant dormierat. Ego inſcius rei, vmbellam Cæſaris Mediolanum ingredientis detuli, quòd rector eſſem Collegij Medicorum, cognita re, volebat Colonellus, vt abſconderemus in villa mortuum, pro mortuo enim habebatur, nolui aſſentiri vt abſconderetur, nihil magis timens quàm dolum, & à dolo, ſed Deus iuuit, conualuit enim æger, quamuis præter ſpem non parum adiutus præſidio noſtro paterno. Quid quod in anno M. D. xlvi. hoc autem penè prodigioſum eſt, veniebam cura quaſi ſolutus, ex domo in qua canis pridie me parum attigerat, nō tamen vulnerauit morſu, ſed quòd clam, & tacitus intentaſſet, metuebam ne rabidus foret, itaque oblata aqua licet noluerit bibere, non tamē aufugit, & Capi crus me iubente oblatum comederat: cum interim video canem magnum valde, ad me venientem procul ſatis, & erat dies

ſanctæ Crucis menſi Aprilis læta admodum, via autem ſepibus vtrinque virentibus munita, atque arboribus: dicebam ergo mecum, quid mihi hoc cum canibus heri & hodie? vitaui metum vanum, qui ſcit quod hic verè non ſit rabidus, & dum hæc cogito, canis iam appropinquabat, & ad vnguem è regione capitis mulæ, adeò vt conſilium capere neſcirem, ſtatimque vbi appropinquauit, exiliit me inuaſurus, ego autem ſedebam in mula patua, quod vnicum fuit ſalutare auxilium iā tamē meditatum inij, inflexo enim capite ſuper collum mulæ, canis tranſiit collidens dentes, neque me læſit, neque prorſus tetigit, quod ſanè poteſt inter miracula adnumerari, adeò vt niſi hoc ſæpius, & multis in locis ſcriptis mandaſſem, exiſtimarem me ſomniaſſe, & tum cogitatione hallucinatum, niſi retrò reſpiciens ne forte rediret & inuaderet, puerum qui ſequebatur retrò, & à ſiniſtra propè ſepem interrogaſſem, dic quæſo (nam canis iam abierat impetu curſus actus) num tu vidiſti quid egerit canis ille, & an tibi mo-

leſtus fuit? dixit minimè moleſtus fuit, ſed apprimè vidi quid tecum egerit; dic ſodes rurſus interrogaui, quid egit? tum ille inſiliit recta ſuper caput tuum, te vero inflexo tranſiit, nec læſit, tum ego dixi mecum, certe nõ hallucinatus ſum, ſed res tamẽ hæc ſupra fidem omnibus videri poterit. In vniuerſum quatuor fuere extrema pericula, id eſt in quibus niſi occurriſſem, de vita actum eſſet, ſubmerſionis primum, canis rabidi ſecundum, caſus cæmenti tertium minus, quia non inchoatum; rixa denique in domo nobilis Veneti. Totidem maxima detrimenta & impedimenta, primum concubitus, ſecundum mortis ſæuæ filij, tertiũ carceris, quartum improbitatis filij natu minoris: ſic examinari ordine vita debet Omitto modo ſterilitatem filiæ, Collegij litem longã; tot iniquas nedum iniuſtas inſectationes, malam corporis intemperiem, & imbecillitatem perpetuam; nullum coniunctum qui ſaperet, & frugi eſſet: nam ſi nõ defuiſſet, magna ex parte me alleuaſſet, & à pleriſque incommodis minoribus immunẽ reddidiſſet.

Quod vero ad inſidias lethales attinet, narrabo mira dictu, attentus eſto, nam rara hiſtoria eſt. Profitebar Papię, legebamque in domo mea, erat mihi ancilla fortuita, & adoleſcens Hercules Vicecomes, duoque pueri, & famulus ni fallor: horum puerorum vnus erat Amanuenſis, & Muſicus, alter à pedibus; agebatur annus M. D.lxii. in quo ego decreueram abire Papia, & munus profitendi derelinquere, ſed Senatus hoc ægrè ferebat, tanquam in homine irato, itaque cum eſſent duo Doctores, quorum vnus vir callidus, & qui diſcipulus meus olim fuerat, alter profitebatur medicinam extraordinariam, ſimplex, neque vt puto malus: verum quid nõ agit cupiditas honorũ atque opum, tum maxime cùm ſimul, & honeſtis ſtudiis coniungitur? Erat autem nothus hic: Æmuli autem maximo ſtudio quærebant, vt vrbem relinquerem, omnia facturi, vt videbatur, huius voti explendi cauſa. Itaque cùm depellere propter Senatum nõ ſperarent, quamuis me diſceſſum quærente, inierunt conſilium trucidandi, nõ ferro propter in-

famiam, & metum ſenatus, ſed dolo, namque concurſor videbat ſe nõ poſſe eſſe primum, niſi ego diſcederem, ergo rem procul exordiuntur. Primum Epiſtolam exarant nomine Generi mei, adeò turpem, & adeò fœdam, imo etiã nomine filiæ, pudere affinitatis mecũ, pudere nomine Senatus, & nomine Collegij, rem eò ſpectare vt me munere profitendi indignum putent, & ab eo remoueant; perculſus tam impudenti, & audaci reprehenſione meorum, neſciebam quid agerem, quid dicerem quidve reſponderem: neque interpretari poteram quorſum hæc? tam impudens & importunum factum, & ſi nunc liqueat profectum eo conſilio, quo & alia excogitata ſunt, namque intra paucos dies, alia Epiſtola affertur nomine Florauanti, quæ in hunc ſenſum ſcripta erat; *Pudere ipſum nomine patriæ, collegij, congregationis profeſſorum, vt paßim ſparſum eſſet me abuti pueris, nec ſufficere vnum, niſi etiam alterum adiunxiſſem: rem prorſus inauditam: rogare nomine tot amicorum, vt publicæ infamiæ cõſulerem, non aliud Papiæ quam hæc conſilia*

referri : domuſque ciuium deſignari vbi hæc agitarentur. Ego cum hæc legiſſem obſtupui : nec credere poteram illius fore epiſtolam, amici & modeſti viri:attamen adhuc in memoria hærebat prior Generi vt rebar Epiſtola: nam nunc, nunquam illam eius fuiſſe puto, ſed nec quicquam tale vnquam excogitaſſe, cum ab eo tempore vſque ad hanc diem, & amicus & iratus, ſemper me coluerit, neque vllius de me malæ opinionis, nedum tam abſurdæ veſtigium oſtenderit:Omitto reliqua ſi etiam hæc credidiſſet vir alioquin prudens, quorſum Epiſtolæ mandare, quæ in manibus multorum eſſe poſſet, & ſocerum repræhendere criminis, quod vt incertum ſaltem erat: ita fœdum, turpe, & ei graue futurum. Statim ergo veſtem poſtulo, adeò Florauantem, interrogo de epiſtola, fatetur eſſe ſuam : tunc magis etiam obſtupui : neque enim prorſus de dolo ſuſpicabar, nedum vt cogitarem. Cœpi rationibus agere, & interrogare vbinam hæc tam celebria cõcilia agitarẽtur? in hoc cœpit nutare, nec habe-

bat quod diceret : ſolum iactabat famam publicam, & gymnaſij Rectorem, erat enim totus ille addictus Delphino : nihilominus vbi vidit rem eò ſpectare, vt potius ipſe in periculum nõ leue, quam ego in ſuſpicionem criminis traheretur, conſilium mutauit, & ceſſit, videbat enim quamuis vt dixi ſimplex, quantam rem ageret. Itaque ex illa die ceſſarunt omnia hæc, & machinæ excogitatæ ruerunt: dicam autẽ, vt poſt intellexi, quonam pacto res agitata ſit: perſuaſerant lupus, & vulpes pecudi illi, ſi ego nõ eſſem, omnino decreuiſſe Senatum, vt munus profitendi Papiæ illi ſecundo loco daretur; nam primum concurſor ipſe, ſibi arrogabat ſucceſſionis antiquo quodam, & vſitato more, locum ſuum vulpecula retineret, ſed nõ ſic erat, vt poſtmodum euentus docuit. Ergo abſoluto primo actu tragœdiæ, inchoatur ſecundus, qui lucem attulit primo : ante omnia ergo curarunt, vt hic (qui rubori eſſe debuerat patriæ, familiæ, ſenatui, Collegio Mediolanenſi ac Ticinenſi, concilio profeſſorum, diſcipulis denique) .

Academiam Affidatorum Papiæ ingrederetur, in qua erant plures Theologi egregij, duo vt referebant Cardinales, & duo Principes Mantuæ Dux, & Marchio Piſcariæ ; & quoniam me ægrè eò deduci videbāt, vt conſentirem, minas addiderunt; quid facerem, perculſus tanto filii caſu ? omnia aduerſa expertus, tandem acquieui, tum maximè, quòd me à profitendi munere in Academia, certis quibuſdam diebus liberarēt: neque tum ego animaduertebam technam, vt vellent recipere eum, quem omnes ordines iam nondùm xv. exactis diebus, vellent proſcribere, tanquam omnium puerorum cōiugem, ô fidem Deùm! ô immanitatem mortalium! ô ſceleratorum amicorum, & proditorum acerbitatem! ô impudentiam, & ſæuitiam ſerpentibus maiorem! Quid plura? in primo ingreſſu, animaduerto ſic collocatam trabem, vt facile eſſet, quemcunque ingredientem lapſu inconſiderato poſſe occidere: neſcio modo an fortuito, an cōſultò id egerint. Verum quanto rarius poteram, fingendo cauſas, & cum

irem importunè & inexpectatus, ade-ram: obſeruans diligenter muſcipulã, ſed nihil hac actum, ſeu quòd nõ tam publice facinus perpetrãdum exiſtimauerint, ſeu quòd omnino de eo nõ cogitarent; aut quod alia in conſiliis agitauerint. Vnum eſt, quòd intra paucos dies vocatus ad filium Petri Marci Throni Chirurgi ægrotantem, extulerant plumbum in oſtio, quo iuncea ſi paria retineri fingebãtur, quicquid ſit, quomodo, & qua arte id factum, non aſſequor, vt decideret: decidit ergo, ſi attigiſſet actum erat de me, quàm parum abfuerim, Deus nouit: Ex hoc tũc cœpi neſcio quid ſuſpicari, inſcius tamen quid ſuſpicarer, tantus erat mentis meæ ſtupor. Sed audi tertium actum qui omnia detexit, venit paulo poſt Pe-çus illa rogatum, quòd vellent Miſſam celebrare nouam, vt duos quos habebã pueros muſicos, mutuo concedere vellem ad celebritatem: norant autem prægustatores eſſe mihi, & cum ancilla conuenerant de veneno dando: antea verò rogarant Herculem, vt huic negocio intereſſe vellet; ille nihil ma-

li cogitans, pollicitus fuerat, ſed vt vidit etiam hos requiri, malum ſuſpicatus eſt; itaque reſpondit, ſolum vnus eſt muſicus, nō duo; tum Florauantus vir rudis, adeo ardebat cupiditate abducendi, vt dixerit, det ambos, nouimus enim quod, & ipſe Muſicus eſt, & licet nō adeò expertus, cum aliis tamē chorum puerorum implebit, rēſpōdit Hercules, ſinite parum (erant enim duo) vt alloquar herum, venit itaque inſtructus omnibus modis, vt ſi nō prorſus fuiſſem amens & excors, poſſem facile interpretari, quid agitarent, cum tamē neque tūc animaduerterem: ſatis ergo habui pueros (hortāte me Vicecomite) non dare: itaque diſceſſerunt illi, reſpondit enim Hercules, puerum alterum prorſus ne notam quidem muſicæ cognoſcere. Nō exactis quindecim diebus, vel paulo pluribus, reuertuntur iidem, rogant vt mutuò dem pueros illos, velle recitare comœdiam; tum verò Hercules ad me rediit, dicens, nunc iam aperta eſt fabula, volunt detrahere domeſticos omnes tuæ menſæ, vt veneno te enecent: neque ſolum di-

ligenter huiuſmodi technis proſpiciendum eſt, ſed cuicunque occaſioni, haud dubium enim eſt, quęritarę illos in exitium tuum, dixi ego puto, ſed tamen nō poterā tantæ rei acquieſcere. Quid dicam reſpondi Herculi, ille, tibi opus eſſe tuis domeſticis, & ita illi abierunt. Tandem vt reor multis conſultationibus actum eſt, vt omnino me perderent: Erat dies ſabbati vi. ni fallor, Iunii, iuxta mediā noctem expergiſcor, inuenio me carere annulo, cui incluſus erat hiacinthus: iubeo puerum ſurgere & quærere, ſed fruſtra quæſiuit, ſurgo, impero vt lumen accendat, vadit, & redit: negat adeſſe ignem, comminatus ego grauiter: iterum iubeo quærere, venit lætus cum forcipe ferens ignem, carbonem ſcilicet ignitum quantitate piſi, dico nō ſatisfacturum, negat eſſe alium, iubeo vt inſufflet, cum ter inſufflaſſet, amiſſa ſpe flammæ, dum remouet cādelam ab igne, flāma emicuit magna, & candelam accendit: Ego dixi animaduertiſti ne Iacobe Antoni (hoc enim erat prænomen) equidem ille reſpondit, quid? dixi,

quoniam cādela, inquit, nulla à carbone flamma edita, tamen accenſa eſt, dixi ergo caue ne iterum extinguatur, quærimus annulum, inuentus eſt in pauimento è regione media lecti, vt eò peruenire nō potuerit, niſi magna vi excuſſus à muro, & reſiliens: Voui ergo me nō exiturum die ſequēti domo, fauebat occaſio voto, feſtus enim dies fuit, & mihi nullus æger: Ergo mane adueniunt quatuor, aut quinque ex diſcipulis meis, cum zapphira: rogantque, vt velim intereſſe cœnæ in qua omnes profeſſores Gymnaſij, & Academiæ nobiliores adfuturi erant, nego me poſſe, ipſi quod ſcirent me non prandere, & ob id intereſſe nolle exiſtimabant, inquiūt, tua cauſa diſtulimus in cœnam: rurſus reſpondi nō poſſum omnino; rogant cauſam, dixi de prodigio, & voto, omnes admirabantur, ſed duo ex his ſe intentè reſpiciebant, rogarunt ſæpe, ne vellem tam celebre conuiuium mea abſentia conturbare, reſpondi vt prius: circiter poſt horam iterum redeunt enixius aliquanto rogarunt, reſpondi nolle votum frange-

re: omnino decreuiſſe nõ exire domo: quamuis veſperi obnubilato aëre, exierim ad inuiſendum macellarium haud diuitem ægrum, nam voto nõ vetabar. Itaque confuſus ſemper manſi, donec ex patria diſceſſi; nam ſtatim deprehenſum eſt vulpeculam ſucceſſiſſe in munus profitendi à Senatu, & ſaltantem, & gaudentem quòd hoc ei obueniſſet: ſed ô mortalium ſpes! non ter aut quater profeſſus eſt, inuaſit eum morbus, vt audiui, qui perdurauit circiter tres menſes, & obiit: ſolo crimine perfuſus, intellexi enim poſt quendam è ſuis, à poculis in cõuiuio deſtinatum rei conſcium: Mortuus eodem anno Delphinus; paulo poſt Florauantus. Quin etiam in inſidiis Bononiæ ergà me fabrefactis, idem in totidem Medicis licet aliquãto ſerius accidit, mortui enim ſunt qui quærebant animam meam: ſi tamen Deus annuiſſet tot calamitatibus afflictum me pro beneficiorum mercede, quæ in humanum genus adeò aſſiduè contulit, ita remuneraſſent. Didiceram autem abſtinere ab hujuſmodi caſibus, patrui Pauli qui

veneno obierat, & patris qui bis venenum ſumpſit, licet euaſerit dentibus amiſſis, exemplo.

Quid poſtmodum, eodem fermè tempore malorum nõ accidit? menſe Iulio coactus iter agere, ob grauem morbum quo nepos infans Papię premebatur, cùm eſſem Mediolani: Ex illo correptus Eryſipelate in facie, tum etiã ob dentis dolorem, parum abfuit quin ſectione venæ occurrerem, ni ſuccedens nouilunium cõtinuiſſet: à nouilunio melius me habui, & ita euaſi vtrũque mobi periculum, & auxilii. Inde necem intentatam à domeſtico ob pecunias, quã ſolum paucis horis præueni. His ſucceſſit podagra grauis & longa: ſubij & anno lxxii. vitæ pericula nõ leuia ex inſidiis, cùm parum mihi notæ eſſent viæ Romæ, mores adeò inconditi, vt multi Medici me ipſo cautiores, & peritiores conſuetudinis, cauſam mortis inde contraxerint. Ergo cum viderem me potius prouidentia diuina ſeruatum, quàm propria ſolertia, deſij in poſterum ſolicitus adeo eſſe de periculis: verùm quis non

videt hæc omnia, quaſi fuiſſe gloriæ cõſecuturæ præiudicia, aut vigiliam quandam? velut anni M.D.lxii. quam cõſecutum eſt munus profitendi Bononiæ octo annis, honeſtum & vtile, cum quadam intermiſſione tot moleſtiarum, atque laborum, & iucundiore vita.

CAPVT XXXI.

Felicitas.

QVanquam felicitatis nomẽ à noſtra natura longè abſit, cùm tamen quod propius vero eſt, id ex parte aſſequi contingit, ideò & eius particeps fui, primùm euidenti ſigno quòd ad amuſſim cuncta euenerunt, ſi cui mortalium, vt plerique fines atque principia, ſi paulo ſerius, aut citius inœpiſſent, vel finem diſtuliſſent, omnia fuiſſent euerſa. Secundum eſt in portione temporis comparata ad totũ: velut cum in Saccenſi oppido habitarem:

rem: cum inter Gigantes vnus ſit neceſſario minimus, & inter pygmeos maximus: neque tamen paruus Gigas, neque magnus Pygmæus eſt: ita etſi dum in oppido Saccenſi fui, felix eram, nō tamen ſequitur, vt aliquando felix fuerim. Itaque ludebamus, muſicæ operam dabamus, ſpaciabamur, epulabamur, licet raró ſtudiis operam nauabamus, nullæ moleſtiæ, nō timores, ſuſpiciebamur, venerabamur, congrediebamur nobilibus Venetis, ætas mea floridiſſima: nihil fuit ea vita iucundius, quæ durauit quinque annis cum dimidio, à Septembri menſe M. D. xxvi. ad mēſem Februarij M. D. xxxii. conuerſabamur cum Prætore, publica domus erat regnum & roſtra: Indicio quod tempus illud nō ſolum euanuit, ſed memoria eius adeò contracta eſt in anguſtum, ob voluptatis ſenſum, vt læta ſomnia eo me deducant. Tertium eſt maius omnibus quòd ſicut ad felicitatem pertinet, vbi nō poſſis eſſe quod velis, eſſe quod poſſis: ita ad vberiorem felicitatem, vt eius quod optimum eſt, ex his quæ deſideramus: Oportet

igitur, vt dignoſcamus quorum ſimus poſſeſſores, & eorum vnum quodque quàm bonum, vt optimum eligamus: ſeu duo vel tria ex his, & tale aut talia ardenter amare ac concupiſcere, & vt minore incommodo, nō ſolum ob ipſa quæ eliguntur, ſed etiam ob alia poſſideantur: Demum vt optimè poſſideamus, aliud enim eſt poſſidere, aliud optimum eſſe quod poſſidetur, aliud optime, id eſt, perfectè poſſidere. Defuturos nō ignoro, qui hæc vt paradoxa contempturi ſint, ſed vanitatem rerum mortalium intuenti, præterita memoranti, facile erit intelligere, hæc pluſquam vellemus, eſſe veriſſima: Quòd ſi nondum illis aſſentiris, tempus omnia deteget, & talia oſtendet ſic ſe habere. Capiamus gratia exempli Auguſtum, M. Scaurum, Senecam, Acilium. Certè Auguſtus ampliſſimæ fortunæ vir fuit, & iudicio hominum felix, quid nunc illius ſupereſt? non ſtirps, non monumenta, omnia extincta ſunt, ſi oſſium aliquid maneat? Quis ſecum habere velit, nedum cupiat? Quis illius nomini vim facienti iraſcatur: Et ſi etiam

ſecus ſit? quid ad illum? Dum viueret felix erat? Quid plus illi quàm aliis ſuis beatis præter meditationes, iras, furores, timores, cædes? domus plena tumultus, aula perturbationum: intimi inſidiarum, ſi non dormiebat infœlix fuit: ſi dormiebat ſomnus potior vigilia erat, vigilia ergo mala quando ſomnus eſt melior: qui tamen eſt indifferens. M.Scaurus quid cum tantis Theſauris, ſpectaculis, profuſionibus, quorum omnium ne vmbra quidem ſupereſt: ætate ſua tumultus, anxietates, vigiliæ, labores authorum? ſpectacula, pompa, voluptas aliorum? Quid felicitatis poterat eſſe in Acilio cùm opes euanuiſſent, dolores pro voluptatibus, & egeſtas loco diuitiarum ſubingreſſæ forent? non laborabo vt oſtendam Acilium fuiſſe infelicem, cùm nil maius ſit infeliciſſimæ vitæ argumentum quã olim iucundè, & proſperè vitam duxiſſe, nunc autem miſerè. At Senecæ quid nunc reliquum præter malam famam: anima beata eſſe non poteſt, cũ viueret cũ gregibus exoletorum, cum menſis cedrinis eburneiſque, fœnore

Italiam obruente, tot hortis vt etiam in adagium tranſierint? poſtquam coactus eſt metu venenorum Neronis, viuere pane & pomis ſolis ac aqua è fontibus hauſta; idem docuit nemini deeſſe, modo velit, victum ad felicitatem, poſtquam ſufficiunt tam pauca etiam luxurioſiſſimo nepoti: nam cætera erãt ad voluptatem, nõ ad victum. Sed quid magis noſtra decreta cõfirmat ſtulta iactantia L. Syllæ? qui ſe, occiſo Mario iuniore, felicẽ iuſſit appellari, cùm tam maximè eſſet miſer, ſenex, cædibus, & proſcriptionibus fœdus, cum tot inimicis, depoſito magiſtratu: Quòd ſi ſic licet eſſe felicem, & nos multo magis eo nomine digni erimus. Viuamus ergo cùm nulla felicitas ſit in his mortalibus, quorum ſubſtãtia eſt marcida, inanis, & vacua. Quòd ſi quicquam boni eſt, quo adornes hanc ſcenam, neque eiuſmodi fraudati ſumus. Cuiuſmodi quies, tranquillitas, modeſtia, temperantia, ordo, viciſſitudo, hilaritas, ſpectacula, ſocietas, temperãtia, ſomnus, cibus, potus, equitatio, nauigatio, deambulatio, notitiã rerum noua-

rum, meditatio, contemplatio, educatio, pietas, cõiugium, conuiuia, memoria præteritorum bene diſpoſita, munditiẽs, aqua, ignis, muſicæ auditus, oculorum luſtratio, ſermones, fabulæ, hiſtoriæ, libertas, continentia, auiculæ, catuli, feles, conſolatio mortis, communis temporis tranſitus miſeris æqualis ac beatis, caſuum & fortunæ. Spes etiam inſperatorum, exercitatio in aliqua arte quam noris, tranſmutatio quæ multiplex eſt, orbis amplitudo. Quid eſt ergo malum, in tot benefactorum, & ſapientum multitudine, vt omnia ſint plena ſpei? nõ ergo viuimus infelices, & niſi communis conditio hominum repugnaret, auderem prædicare amplam felicitatem: ſed turpe ac futile conſilium, vt alios decipias mentiri. Ergo ſi mihi optio loci detur Aquilã, vel Portum Veneris amœna ad habitãdum loca me transferam; aut ſi extra Italiam Erycim Siciliæ, Diepam iuxta Drudim fluuium, Tempeue Theſſaliæ: neque enim ætas fert Cyrenaicam regionem, aut montem Syon Iudeæ, vel vt quæramus Zeilam inſulam Indiæ:

felices enim ferunt homines, regiones, non faciunt.

CAPVT XXXII.

Honores delati.

HOnorum neque auidus, nec cupidus, nec amator fui: vt qui intelligerem quantum mali in vita humana afferrent. Ira magnum malum eſt, ſed temporale, honoris incommoda ſunt perpetua. Primùm honoris ſtudium exhaurit opes, dum labores vitamus: & reliquas lucri anſas, dum ambitiosè veſtimur, conuiuamur, & plures domeſticos alimus: idem cogit nos ad mortem, tot modis vt nõ ſuccurrat numerus, Monomachia, bello, rixa, litibus improbis, aſſidendo apud Principes, conuiuiis importunis, concubitu cum vxore, vel meretrice: experimur maria, profitemur honorificum pro patria pugnare: familiare erat Brutis ſe deuouere in prælio, Scæuola exurit

dextram, Fabritius aurum reiicit, hoc forſan prudẽtis, cætera ſtultorum, imò amentium exempla. Non eſt vt iactes patriam: Quid eſt patria, niſi conſenſus (maximè loquor de Romanis, Carthaginienſibus, Lacedęmoniis, Athenienſibus, qui hoc prætextu mali bonis volebant dominari, luxurioſi miſeris) tyrãnorum minutorum ad opprimendos imbelles, timidos, & qui plerũque ſunt innóxij. O improbos mortales! An putas illos adeò vitæ prodigos, vt mortem pro patria honoris gratia ſubire vellent? ſed ruſtici, pauperes ſecum verſabant illud, quid me miſerius? ſed ſi vixero, ego numerabor inter Principes ciuitatis, & aliena vt hic & ille bona poſſidebo, vt nunc alij mea: ſi moriar, deſcendentes ab aratro ad currus, & pompas vocabuntur; hic erat amor patriæ, ſtimulus honoris. Nolim ſubiici his accuſationibus, neque vrbes illas quæ pugnãt pro libertate: neque eos Principes, quorum fructus Principatus ſolum eſt iuſtitiam tueri, bonos fouere, miſeros eleuare, virtutes alere, proprios & eos qui plurimum iam potẽtiæ ſunt

conſecuti meliores efficere, vt præmiũ talis honoris ſolum ſit labor: neque hoc eſt vitium vrbium, velle dominari, aut ciuium præeminere aliis, ſed neceſſitas ordinis efficit dominationem, improbitas tyrannidem. Sed redeamus ad trita, nam hæc pauci norunt: honos ſubripit tempus, dum tot hominibus, tot ſalutationibus cogimur aures præbere: eripit ſtudia ſapientiæ, quibus nihil in homine diuinius poteſt inueniri. O quot mortales iacent, nec digni auditores, qui ſi duas illas horas quas diebus ſingulis comando ſe, & exornãdo conſumũt ſtudiis impendiſſent, biẽnio toto, aut triennio, iam poſſent profiteri? hoc honoris præmium ac decus. Idem impedit curã familiarem etiam filiorum, quid amentius. Subiicit nos inuidiæ, ex inuidia odium & æmulatio, ex his infamia popularis, inſectationes, accuſationes, mortes, amiſſio bonorum, ſupplicia; eo amittimus magnã partem libertatis ſi non totam: Quin etiam ſi cum populo ſentire velis, quicquid boni nobis in hac vita relictũ eſt, ipſam voluptatem. Hac ipſa via ad per-

nitioſiſſimum malorum (quaſi prote-ctore illo.) honeſtè progredimur, ſci-licet ignauiam, hanc ingrediuntur im-probi adoleſcentes, hoc ipſo domus periclitantur funditus, & euertuntur. Omnia quæ appellantur bona, aliquid huiuſmodi boni retinent, præter hono-rem: Filij, perpetuitatis initiū: Amici-tia, partem felicitatis non leuem: opes, commoda omnia: virtus, in infelicitate ſolatium, in felicitate ornamentum, ſocietates & collegia, ſecuritatem ma-gnam, & nunc & alias ſemper. Nun-quid ergo perpetui honores deuitare debemus, ac fugere? Nō ſanè, primùm cùm honos, opes, potentiam, & lu-cra adauget vt in magiſtratibus, & Me-dicis, atque pictoribus, & generaliter in artibus, vnde dici ſolet honos alit artes: ſecūdo cum honos leuat homi-nem à periculo, vt collegia & congre-gationes, in his qui inuidia graui labo-rant, & in falſa calumnia & damnatio-ne præpoſtera. Tertio cùm honos ad-dit potentiam, hoc maximè in militari arte, & quibuſdam magiſtratibus, quorū eſt viciſſitudo per optionem, vt vocāt,

& ſucceſſiuos ex ordine gradus. Generaliter vel ad ſarciendum ignominiam & dedecus, quæ ſunt deteriora honore, vel ob vtilitatem quæ ex coniunctа illi re ſequitur, vel cùm verſaris vbi incognitus ſis. Quartus eſt cùm potes illũ exercere gratia virtutis, nec labor multum impedit. Ergo in huiuſmodi munere, neque ſors áuara fuit: puerum, Cardani, multi comitabãtur cum eo me contuliſſem, in augurium quoddam fortunæ meæ: vbi adeptus literas Latinas, ſtatim etiam in vrbe noſtra cognitus fui: Poſt vbi Papiam me cõtuli multi me ſponte comitabantur, & oblata fuit conditio, quam ſi amplexatus fuiſſem, ad magnos honores aliquãdo cum Pontifice Pio Quarto via patuiſſet: diſputaui ſatis feliciter, & mecum Matthæus Curtius honoris cauſa congreſſus eſt; profeſſus ſum Mathematicas, anno vnico, nam Academia diſſoluta eſt, Anno M.D.xxxvi. vocatus ad Pontificem Maximum Paulum tertium: Tum iam duobus ante annis Mathematicas profitebar, Geometriã, Arithmeticam, Aſtrologiam, Archite-

ſturam. Anno M. D. xlvi. oblata eſt conditio ab Illuſtriſſimo Morono profitendi Romæ, cum honorariis etiam Pontificis. Sequenti per Andream Veſalium, & Legatum Regis Daniæ, in ſingulos annos aurei coronati Pānonici ccc & vi. ſuper vectigalibus pellium nobilium: hi à regia pecunia differūt octaua parte, & quidem tardius numerantur, & nō adeò integra fide, ſortiq; in parte ſubiacent. Et victum pro me & quinque familiaribus, & tribus equis. Tertia fuit in Scotia, verecundor ſummam explicare, vt in paucis annis fuiſſem ditiſſimus: Priorem non accepi, quòd regio eſſet admodum frigida, & humida, homines planè barbari, ritus ſacrorum & præcepta multum à Romana Eccleſiá alieni: Hanc quòd non liceret pecunias per trapezitas ac curſores in Angliam, quanto minus Galliam, aut Italiam traducere. Hæc fuit anno M. D. lii. menſe Augusti; menſe Octobris ſtudioſiſſimus Princeps Badolfiæ, & à Secretis Gallorum Regis Vilāder cōditionem aliam obtulerūt, Decc. coronatorū in ſingulos annos:

Et ſi vellem ſolum regiam manum deoſculari (vt dicunt) ac ſtatim diſcedere, torquem aureorum D. Alij ſolicitabant pro Cæſare qui obſidebat Mediomaticum, ſeu Diuodurum: Ego nulli volui aſſentiri : huic quòd viderem in ſummis difficultatibus (vnde maximam partem exercitus frigoribus, & fame amiſit) verſari; illi quod nõ par eſſet relinquere dominum, vt hoſti illius adhærerem. Ergo dum Antuerpia Baſilæam me cõferrem, Illuſtris vir Carolus Affaitatus me in villa ſua excepit, & vel inuitum omnibus artibus conatus eſt Mula generoſa donare, quæ ad pretium propè C. aureorum accedebat: Erat enim vir ſingularis humanitatis, ac liberalitatis, & amator hominum virtute præſtantium. In eodem itinere nobilis Genuenſis Azalinus, Aſturconem obtulit (Angli cum appellant patria lingua *obinum*, pudor me continuit, ſecus accepturus, cum nihil poſſet formoſius iudicio meo, aut præſtantius deſiderari, Candidus totus, teres, erant autem duo prorſus ſimiles equi, optionémque offerebat: Anno

ſequenti oblata eſt conditio à Principe Dom Ferrãdo (vt moris erat eum appellare) xxx M. Coronatorum, vt fratri Mantuæ Domino, (& vt vocant Duci) perpetuo inſeruirem: numerabant die prima inter reliqua M. coronatos, nõ placuit recipere: admirabatur DomFerrandus, & ægre tulit. Ad id propenſior, quòd tentaſſet me pro negocio illi honeſto, mihi nõ ita, & hortationes nõ valuiſſent, & ad minas cõuerſus eſſet: intellexit deniq; cur mallem (more Hermelinorum) mori quã fœdari, plurimumque ab ea die in poſterum me amauit, vt mos eſt eorũ qui animo ſunt generoſiſſimo. Fuit & vt dixi an. M. D.lii. ſexta Proregis Briſaci, qui omnia offerebat, præcipuè ſuaſu Ludouici Biragi Illuſtris Ciuiſque noſtri: Cæteri vt Medicum accerſebãt, Briſacus vt Machinatorem, ſed multũ aberat à votis. Interim antequam diuertam à propoſito, verbo vel vno docere volo, cur tam locuples cõditio à Rege pauperrimo, qualis eſt Scotiæ, cui nõ amplius vt referũt xl. M. aureorum reddituum eſt in anno, offerretur? Sub-

ſunt proceres, vt dicunt xiv. M. (quamquam nõ tot eſſe putem) hac lege deuincti, vt pro Regno armati in Caſtris ſint per menſes tres, precario alij dicunt: Et dum moritur aliquis, Rex eſt tutor (& ex conſuetudine, cui Rex hoc munus delegauerit) filiorum, donec maximus natu xxi. annum attigerit, ſeu expleuerit. Interim victu & veſtitu dempto, redditus oẽs ſunt tutoris, abſque ratione reddenda, nam in locum Regis venit: Et quod maius eſt, ſeu maſculus, ſeu fœmina, tutor cõnubio cui vult iungere poteſt, modo is, vel ea quæ iungitur, & ipſa nobilis ſit, eamq; dotem, nõ pro conditione pupilli, ſed dantis accipere cogitur. Redeo ad noſtra: ter Papiæ cõductus ſum, ſeu quater à Mediolanenſi Senatu: ter à Bononienſi, quamuis irrita fuerit vltima. Reditum meum è Scotia Lutetiæ præſtolabantur xl. viri nobiles, vt meam experirẽtur in arte Medica operam, & vnus M. coronatos ſui duntaxat cauſa, offerebat, ſed ego vix tranſire poterã, certè auſus nõ ſum: Extat Epiſtola Præſidis Lutetiani. Emari Ranconèti, vi-

ri, vt dixi alias, Latinè Græceque eruditiſſimi de hoc. Dum per Galliam, ac Germaniam tranſirem, nō aliter accidit mihi, quàm olim Platoni in Olympicis. Teſtimonium quoque, de quo diximus, Collegij Patauini, recitauimus ad vrbis Præfectum; cui nō abſimile fuerit, quod Venetiis, cum niſi nemine reluctante res confici poſſet, erant autem ſupra lx. ſuffragia, omnia obtinui: ſimili felicitate cùm eſſent xxix. ſuffragia in Bononienſi Senatu, xxiix. electus ſum, cùm minori numero xxv. nō potuiſſem. Et illud, omnibus gentibus nō ſolum notum fuiſſe, ſed etiam totius orbis Principibus, ac Regibus, & Imperatoribus nomen meum: quod & ſi abſurdum poſſit dici, & inane, illud negari nō poteſt, vt ſi ſingula ſpernas, aceruus contemptu indignus eſſe nequeat. Scientia multarum rerum, itinera, pericula, munera quæ exercui, conditiones oblatæ, Principum amicitia, fama, libri, miracula circa ſanationes, & in aliis quæ contigerunt, & res raræ penè ſupra naturam, Spiritus inſuper, & cognitio ſplendoris: E tribus eſ-

ſe Collegiis Mediolanenſi, Papienſi, atque Romano. Omnium autem honorum, nihil à me vel verbo quæſitum, præterquam Collegium Mediolanenſe in quo cooptatus ſum menſe Auguſti M. D. xxxix. in fine; & profitendi Bononiæ, ambo neceſſitate coactus, non ambitione ſtimulatus. Decoratus præterea ſum ciuitatis beneficio à Bononienſi Senatu: In vniuerſum, vt dixi, honor res miſera mortalibus, ſed ſi ad rem hic, non ſolum plus aliquid cōſequutus, ſed multo quàm ſperabam, velut & illud cognominis, ſed de dedecore ſermonem faciamus.

CAPVT XXXIII.

Dedecora, quis locus ſomniis? De Hirundine in inſignibus.

DEdecoris igitur ratio longè aliter quam honoris, eſt interpretanda: vt fugere honores pleriſque præſtat: dedecora vero pati, nemini vtile

aut

aut honeſtum iuxta popularem opinionem credunt, dici enim cõſueuit:

Veterem ferendo iniuriam inuitas nouam.

Vbi enim feras, vt neglectum agredientur & profligabunt, neque de pueritiæ ætate agendum eſt, quia non eſt capax dedecoris, ſed ſi modo, conueniet illud Horatianum de patris educatione:

Ipſe mihi cuſtos incorruptiſſimus, omnes
Circum doctores aderat.

Verum vt dixi dedecora & turpitudinem ferre, primum omnia parit incommoda quæ honor, ſed maiora: Maximè autem ſunt talia quæ circa fœminas verſantur: cùm verò duplicia ſint dedecora atque honores, peſtifera illa eſt hominis ſors, quæ in cute habet honores; intus autem dedecore marcida eſt, honorantur à ſtultis, & à plebe, odio habentur à præſtantibus, ab inſolentibus irridentur: Contra qui intus honorantur, extra contemnun-

tur: horum vita tuta eſt, & quieta ſi per eoſdem liceat, vt ſint contenti ſorte ſua. Qui vtrinque ſpreti, & inanes decoréque premuntur, hi ſunt vt geruli, & agricolæ apud nos, qui ſi ſub iuſtis Principibus vitam agant, ſatis bene valent, maximè ſi in vnum per ſocietatem coierint. Qui verò intus & extra honorantur calumniis, inſidiis priuatis, accuſationibus ſunt valde obnoxij: à publicis iudiciis tuti ſunt: quod homines tam iuſtos offendendo, populi inuidiam, vel etiam vitæ periculum vereantur. Dum eſſem Bononiæ, & ageretur de conditione paciſcenda, bis aut ter nomine Senatorum & Iudicum venerunt noctu, qui petebant, vti ſubſcriberem, mulierem iam damnatam, de impietate, & veneficio ſeu maleficio, prætorio & Pontificio nomine eſſe abſoluendum: maxime hoc argumento, quòd iuxta Philoſophos nulli eſſent dæmones: aliam mulierem (ſed hæc nondum erat à iudicibus damnata) vt iuberem à carcere liberari cùm periiſſet æger in manibus aliorum Medicorum: afferebant quoque, natiuita-

tum faſciculos, vt de his pronunciarem, tanquam ariolus & vates, non vt medicinæ profeſſor, omnes tamen hi nil tulerunt, præter irritum laborem, & malum nomen. Principio tamen cùm eſſem xii. annorum, & exoneraſſem ſagittam pyrio puluere plenam, & chartaceo operculo vulnerata foret vxor honeſta muſici: in mala colapho cæſus ſum adeò acriter, vt ceciderim. Diſputatio habita Mediolani fuit cæpta ſupra vires, & parum feliciter ceſſit. Violentia quorundam Medicorum addactus ſum anno M.D. xxxvi. ſeu xxxvii. turpi conditione paciſci cum Collegio, ſed vt dixi, poſtmodum diſſoluta eſt, anno M. D. xxxix. & reſtitutus ſum integrè. Anno M.D.xxxvi. cùm curarem in domo Bonromeorum, vidi diluculo per ſomnium ſerpentem magnitudinis eximiæ, à quo interfici timebam: paulo poſt aduenit nuncius vt inuiſam filium Camilli Bonromei Comitis (vt vocant) & viri illuſtris atque primarij, eo ad illum: videtur puer (erat enim ſeptenis) exiguo laborare morbo, ſed obſeruanti pulſum, quarto

ictu perpetuo intermittebat: rogat mater Comitiſſa Corona, quómodo ſe habeat? reſpondi non videri magnam febrem, nihilominus quòd ad quartum ictum perpetuò ceſſaret vereri aliquid, quod neſciebam (nõdum enim libros Galeni de Præſagiis ex pulſibus, habebam: itaque cum per eadem omnia vſque ad tertiam diem permanſiſſent, medicamẽtum quod vocatur Diarob, cum Turbit, propinare in morſulis decreueram : & iam conſcripſeram, & nuncius ad pharmacopolam ire cœperat, recordor ſomnij, *Quiſcio*, mecum dixi, *ne hic puer moriturus ex ſigno præſcripto?* (Et poſtquam libri apparuere ita inuentum eſt) *cauſamque Medici iſti adeo mihi infenſi, in medicamentum referant*; reuoco nuncium, qui nondum quatuor paſſibus ab oſtio aberat, dico deeſſe quippiam quod addere vellem, lacero prius factum, clam, & aliud ſcribo è margaritis, oſſe monocerotis, gẽmis. Datur puluis, euomit: intelligunt aſtantes malè ſe habere puerum: aduocantur tres medici principales: ſed ex his vnus mitior, qui in caſu filij Sfon-

drati interfuerat, vident medicamenti deſcriptionem: Quid facias, quamuis duo me admodum odiſſent, Deo non permittente vlterius graſſari, nō ſolum collaudant medicamentum, verùm denuo exhiberi iubent, quod factum me ſeruauit; cum veſperi veniſſem intelligo omnia: mane ſequenti in aurora aduocor, video laborare in extremis puerum, patrem plorantem, proiectũque: *Ecce*, inquit, *quem dicebas non ægrotare*: (quaſi hoc ego dixiſſem) *ſaltem ne deſeras illum donec viuit*: pollicitus ſum, animaduerto detineri à duobus nobilibus paulo poſt; inſurgere tentabat exclamans; non permiſerunt, cauſam in me reiiciebat: Quid plura, ſi locus fuiſſet medicamento Diarob cũ Turbit (quod ſanè nõ tutum erat) de me actum fuiſſet, cum vel ſic tam grauiter donec vixit de me quereretur, vt omnes fugerent: Velut me canidia afflaſſet peior ſerpentibus Afris; ſic euaſi mortem, & commutaui iacturam ex infamia in ſtudia, vt poſtmodum nõ pœnituerit. Non credam ſomnium illud, vt neque alia narrata ſuperius, fuiſſe fortui-

ta, ſed vt facile eſt videre monita, vt quæ ab animo pio à multis oppreſſo miſeriis, quem Deus noluit derelinquere: ſed eo ſtimulo excitatus, cùm viſio congrueret negocio, erat enim domus in campo B. Mariæ Pauonis, tota depicta ſerpentibus, vt qui viperam habeant iunctam veteribus inſignibus Bonromeorum: vt nos Cardani antea pro inſigni arcem rubram cum ſuis turribus, ſed turricula inſuper in medio nigra, & ſpatium circa arcem album, vt turrricula diſtingueretur à Caſtellioneis, quorum nomen inſigne declarat oppidum Icone: Cæſar ergo Cardanis Aquilam nigram (præter roſtrum) totam expanſis alis (aliqui ore integro, alij diuiſo depingunt) ſpacio croceo ſuperaddidit: Vnde quidam ſpacia vtraque crocea ſeu aurata depingunt, alij antiquo more Aquilæ croceum, arcis album. Quin & ego ea die qua detentus ſum, hirūdinis imaginem ſub tegete ſeu nubilario canentis, ſigillo adieci, quod difficillimum eſſet inſignia ob colorum varietatem referre. Accepi hirundinem multis modis con-

uenientem moribus noſtris, innoxia mortalibus: pauperum ſocietatem nō abhorret, cum mortalibus verſatur perpetuò, nunquam támen familiaris, mutat regionem., itque reditque ſæpius, connubialis nō ſolitaria, neque gregalis, cantu oblectat hoſpitem, carceris impatiens, Redeunt (ſoli) oculi obcæcati, & cum tantula ſit, lapides perpulchros in ventre gerit, gaudet mirum in modum aëris clementia, & calore, Artificioſa in condendo nidum, vt ſoli Alcyoni hac in parte inter aues cedat: alba ſub ventre intus deforis nigra, remeat ad hoſpitium quaſi grata & memor, nulla auis etiam carniuora eam perſequitur, nulla illam volatu vincit, aut æquat: ſed redeo ad hiſtoriam, bis in Saccenſi oppido cura cum ignominia mihi ceſſit, matrona ciue noſtra Rigona cui in ſexta ſanguinem miſi ex pede, in ſeptima obiit: Alteri qui pauper erat, & patronalis Eccleſiæ (vt vocant) nolam, ſeu Campanam dictam pulſabat, cum medicamentum dediſſem, nocte illa ni fallor obiit. Cauſa in vtroque eadem, quod huiuſmodi mor-

bum quo ambo laborabant, nunquam videram: verùm parum abfuit infamia, quæ ſi increbuiſſet malè actum foret mecum, adeo profligatis rebus meis, tam priuatis quam publicis, ſed Vignani factum malè quoque ceſſit citra mortem tamen, vnde & nos dereliquit, cùm nouem ex illa domo ſanitati per me reſtituti fuiſſent; ter ergo in LI. annis, quibus ſum à Medicina erraui, cùm Galenus non ſe accuſauit, quia toties errauerat, vt accuſatio non habeat locum excuſationis. Itaque dedecori nulli publico obnoxius fui, ſparſis verò vocibus nullo authore, nemo magis, maximè Mediolani, Bononiæque: credo vt redderent gratias locupletes ciui ſuo; Papiæ nihil tale, quamuis verè ciuis eius vrbis, vt qui in ea natus & nactus domicilium. Verùm vt febris quoſdam morbos finit, & ægros, à morte liberat, qui nuſquam aliter ſanari poſſent, vt Hippocrates author eſt in Aphoriſmis; ita carcer ille ſuperueniens clamoribus tot ſcelerum, omnia illa extinxit, vt nec ſuſpitionis veſtigium emicuerit, argumentũ ſanè quã-

tum poſſit inuidia. Et vos Medici: Quid vobis feci? Ergo dedecora, & vituperationes finem quaſi inuenerunt, vnde initium ſumpſiſſe ſperabant. Sed relinquamus ſermones hos de infamia & dedecore, quæ noſtra ætate ad fœminarum opprobria magis quàm virorũ pertinent: nõne inſigne illud commentum fuit Bononię, Dialogi qui circunferebatur ſub Melanphronis, id eſt obſcuræ & nigræ ſapientiæ nomine? ſed adeò incomptè fabricatus, & infeliciter editus erat, vt experientia ipſa docuerit, authorẽ facti, nec albam, nec nigram ſapientiam habuiſſe, vnde coacti ſunt ſuum laborem ipſimet diſperdere: ſed redeamus ad patriam, vbi reiectus ſum à cura hoſpitalis B. Ambroſij, quæ in annum præſtabat vii. aureos viii. non attingebat: & eram ni fallor annorum xxxvii. iam antea excideram anno xxix. ex conductione villæ ſeu oppidi Carauagij, ſtipendium nõ attingebat lxxx. aureos: labor clitellarum, at Mazentæ iam pactum contraxerant; erat circiter lv. ego iam tranſacta hora me ſubduxeram, tam parum abfuit ne

ibi cõtabeſcerem, ſi nõ potuiſſem conſeneſcere. Baſſani circa annum xxix. quamuis intercedẽtibus amicis nõ accepi munus medendi, cuius munerarium erat centem aureorum: Eſt autem oppidum in agro Patauino. Sed præclara fuit oblatio Cæſaris Rincij Medici è primariis noſtræ ciuitatis, vt ſi vellem ſuſcipere curam villæ cuiuſdam in agro Nouarienſi, & diſtabat ab vrbe noſtra L.M. paſſuum, daturos illos xii. ni fallor coronatos pro annuo ſtipendio. Non mireris ergo ſi Saccenſi oppido nihil habebam ſtipendij, & perſeueraui quinque annis: Et Io. Petrus Pocobellus Modœtiæ, & Io. Petrus Albutius Gallareate patrimonium aquiſiuerunt aureorum prope xx. Hoc contigit ductis vxoribus in ſpem hæreditatis; quamuis vterque eorum non aliud matrimonium inierit prima ſuperſtite.

CAPVT XXXIV.

Magiſtri mei.

PAter meus in prima pueritia Arithmeticæ rudimenta, & quaſi tum arcana (neſcio vnde ſumpſerit) familiariter me docuit, anno circiter nono. Paulo poſt etiam Arabicæ Aſtrologiæ, dum & conaretur memoriam in me artificialem inſtillare, ſed ego ad memoriam illam minimè aptus eram. Poſt xii. annum docuit me primos ſex Euclidis libros, ſed ita vt quæ per me ipſum intelligere poſſem, nullam impẽderet operam. Hæc ſunt quæ ſine ludo literario adeptus ſum ac didici, ſine lingua Latina: anno xx. fermè exacto ad Academiam Papienſem me contuli, xxi. in fine diſputaui ſub Curtio medicinæ primario, qui me dignatus eſt honore argumentandi, cum nil tale ab eo ſperare auſus eſſem. Audiui & Brandam Porrium in Philoſophia, & quãdo-

que Franciſcum Taegium Nouatienſem, anno M.D.XXIV. Pataüij audiui Curtium, & Memoriam in medicina. Tum vidi Hieronymum Accorumbonum medicinam practicam (vt vocãt) profitentem, & Toſetum Momum inter profeſſores, & Hiſpanum Philoſophum magni nominis.

CAPVT XXXV.

Alumni, atque diſcipuli.

PRimus eorum fuit Ambroſius Bizozorus qui euaſit in nauis Epidauricæ gubernatorem, vir ingenioſus & audax. Secundus Ludouicus Ferrarius Bononienſis, qui mathematicas, & Mediolani, & in patria ſua profeſſus eſt, & ſingularis in illis eruditionis, Tertius Io. Baptiſta Boſcanus, qui à libellis fuit Senatus Cæſaris Caroli V. Quartus Gaſpar Cardanus nepos alterius Gaſparis patruelis mei, hic Medicus euaſit, & medicinam publicè Romę

profeſſus eſt. Quintus Fabritius Bozius, qui militiam exercuit Taurinæ regionis, licet pro Mediolanenſi habitus. Sextus Ioſephus Amatus à Secretis Proconſulis Prouinciæ noſtræ. Septimus Chriſtophorus Saccus, qui tabellio publicus factus eſt. Octauus Hercules Vicecomes Muſicus, iuuenis, lepidus, & gratioſus. Nonus Benedictus Cataneus Papienſis, qui operam dedit Iuriſprudentiæ. Decimus Io. Paulus Euphomia Muſicus, & ſatis eruditus. Vndecimus Rodulphus Syluester Bononienſis qui euaſit Medicus, & Romæ dum hæc ſcribimus Medicinam exercet. Duodecimus Iulius Pozus Bononienſis: hic ſolus deſeruit vadimonium. Tertius decimus Camillus Zanolinus, & ipſe Bononienſis muſicus, & tabellio publicus elegantis conſuetudinis. Quartus decimus Octauius Pitius Calabrenſis, qui nunc mecum eſt, ex his præſtantiſſimi Secundus Quartus & Vndecimus: ſed duo priores in iuuenta obiere, Secundus annorum xliii. Quartus nondum xl. ingreſſus:

Immodicis breuis eſt ætas, & rara ſenectus
Quicquid amas cupias, non placuiſſe nimis.

CAPVT XXXVI.

De Teſtamentis.

TEſtamenta plura condidi ad hanc vſque diem, quæ eſt Calendarum menſis Octobris anni M. D LXXVI. vltima per Iacobum Macchellum, & Thomam Barberium Bononienſes; alia Mediolani per Bartholomæum Sormanum, Hieronymum Amatum, & Io. Iacobum Cribellum. Et nunc decreui aliud, & vltimum condere: ſed & codicillos confeci. Omnium ſumma eſt, vt velim mea bona in filios tranſire ſi fieri poſſet, ſed minor natu adeò malè ſe geſſit, vt malim tranſire in nepotem ex primo filio. Secundum eſt, vt deſcendentes mei, ſint ſub cura, quam-

diu fieri poteſt, ob certas cauſas mihi notas. Tertium vt ſint ſubiecta bona fideicommiſſo; & vbi deficeret progenies mea; tunc ad agnatos patrimonium meum quãtum fieri poteſt, incõcuſſum trãſeat in perpetuum. Quartum vt libri mei corrigantur, & edantur typis, vt ea mente qua conditi ſunt, talem vſum præſtent humano generi. Quintum eſt, vt Domus Bononiæ vbi ſtirps deficeret in Collegium Cardanorum familiæ addictum tranſeat, & hæredes ſi nõ ſint ex familia tamẽ nomen ſubeant. Sextum pro opportunitate variationem ſuſcipit.

CAPVT XXXVII.

Proprietates quædam naturales, mirificæ, inter quas ſomnia.

PRimum inditum naturæ vt ita dicam anomalæ, fuit ipſa natiuitas cum capillis longis, nigris, criſpis, non ſanè miraculoſum, tamen planè

portentoſum: ſed maximè cum exanimatus in hūc mundum venerim. Secūdum apparuit anno quarto, & durauit circiter tribus annis: Ex mādato patris quieſcebam in lecto ad horam vſque diei tertiam, & cum ante illam euigilābar, quicquid ſupererat ad horam vſque diei conſuetam in ſpectaculo iucundo cōſumebam, nec vnquam vana expectatione de illo fruſtratus sū. Videbam ergo imagines diuerſas quaſi corporum æreorum. (Conſtare enim videbātur ex annulis minimis, quales ſunt loricarum, cùm tamē loricas nunquam eouſque vidiſſem) ab imo lecti angulo dextro aſcendentes per ſemicirculum, lentè & in ſiniſtrum occidentes, vt prorſus nō apparerent: Arcium, domorum, animalium, equorum cum equitibus, herbarum, arborum, inſtrumentorum muſicorum, Theatrorū, hominum diuerſorum habituum, veſtiumque variarum, tubicines præcipue cum tubis quaſi ſonātibus, nulla tamen vox aut ſonus exaudiebatur: præterea milites, populos, arua, formaſque corporum, vſque ad hanc diem mihi inui-

inuiſas: lucos, & ſyluas, aliaque quorum nõ memini, quãdoque multarum rerum congeriem ſimul irruentium, nõ tamen vt ſe confunderẽt, ſed vt properarent. Erant autem perſpicua illa, ſed non ita vt proinde eſſet, ac ſi non adeſſent, nec denſa vt oculo peruia nõ eſſent. Sed ipſi circuli opaci erant ſpatia prorſus perſpicua. Delectabat autem non parum, & ſpectabam intentus hæc miracula, vnde matertera mea ſemel me interrogauit an aliquid viderem? Ego quamuis adeò puer, mecum cogitabam, ſi fatebor indignabitur quicquid cauſam præbet huius põpæ, ſubtrahetque hoc feſtum: aderant enim etiam flores varij, & quadrupedia, & volucres cuiuſcũque generis, ſed omnibus tam bellè fabricatis deerat color, nam erant aërea: itaque ego qui nec iuuenis, nec ſenex mentiri ſolitus ſum, diu ſteti antequam dicerem: Tùm illa, quid ergo fili tam intentè reſpicis? Non memini quid reſponderim ipſi, exiſtimo autem nihil reſpondiſſe. Tertium fuit poſt hoc vt dixi, quòd vix vnquam niſi prope diem incaleſcerẽ,

à genubus infra. Quartum quòd poſtmodum totus à ſomno perfunderer ſudore calido, & valde. Quintum quod viderem quam ſæpiſſime per ſomnum gallum, quem timebam ne loqueretur humana voce, inde paulo poſt ita contingebat: Erant autem verba plerumque comminatoria, nec tamen memini quid vnquam in tot vicibus audierim: Erat autem gallus pennis rubris, & criſta atque ſubmentis ſimiliter, credo autem ſupra centum vices hoc vidiſſe. Poſt huiuſmodi tempora, iam ineunte pubertate, cùm hæc viſa ceſſaſſent, alia duo apparuerunt, quæ perpetuò ferme manſerunt, & nunc etiam manent: licet poſtquam problemata ſcripſi, & euulgaui amicis, vnum ex his interciderit aliquando; idque eſt, quod quoties ad Cœlum oculos attollo, video Lunam, & verè video à fronte ex aduerſo ſitam; cuius cauſam ibi enarraui: alterum, quòd cùm fortuito animaduertiſſem caſu ac fortuna, interueniente me rixis, nullum fieri ſanguinem, nec quenquam vulnerari, conſulto me immiſcui certaminibus, atque

ſeditionibus, ſed neque tum cuiquam vulnus inflictum eſt: Poſt etiam cum venatoribus iunctus nulla fera vulnerata, vel iaculo, vel à canibus eſſet, & id obſeruaui comitatus aliquoties licet raro admodum, tamen nunquam fruſtratus ſum hoc priuilegio: Adeo vt cum ſemel (dum comitarer Iſtonij Principem Vigleuanum) captus eſſet lepus, & à canum morſibus ſubtractus inuentus ſit illæſus, illis nõ parùm mirãtibus. Solum in voluntariis ſanguinis detractionibus, & his qui publicè plectuntur, hoc vt ita dicam priuilegio, non ſum potitus. Et ſemel in area tẽpli magni Mediolani, dum quendam inimici eius in terram proieciſſent, & aliquot vulneribus confeciſſent, ipſo interuentu meo vnus eum clamantem percuſſit, ſtatimque alios diſcedentes ſecutus eſt, nec ſcio an illo vltimo ictu vulnerauerit. Octauum eſt, quòd omnibus in occaſionibus tum emerſi, cùm iam nullus auxiliator eſſe videretur: Et licet hoc ſit naturale, modus, tamen vt adeò frequenter, & ſemper, efficit vt nec naturale dici, nec exiſtimari poſſit: licet il-

lud de gallo viſum fuiſſe in ſomnis, naturale ſit, toties & ſemper eodem modo certè prodigioſum dici merito poteſt: ſicut iacere alea legitima tria tantum puncta, agendo de re aliqua magna ac negocio naturale eſt, ac exiſtimari meretur, & vſque ad ſecundum ictum ſi repetatur: Ter autem & quater ſanè ſuſpectum etiam à cordato viro haberi poteſt. Et ſimiliter de ſucceſſu, quod nõ niſi deplorata iam omni ſpe illuxerit occaſio, vt omnino Dei voluntate factum videri debeat. Narrabo autem circa hoc duo exempla ſatis euidentia. Erat annus M. D. XLIII. ſalutis, æſtiuumque tempus, in quo ſolitus eram adire ſingulis diebus domum Antonij Vicomercati patritij noſtræ vrbis, atque ibi totam diem abſumere certamine latrunculorum; certabamus autem realibus vno, & vſque ad tria, vel quatuor in ſingulos ludos, adeò vt cum ego vincere eſſem aſſuetus, auferrem aureum propemodum vnum die ſingulo, aliquãto plus, modo aliquanto minus: ita illi volupe erat ſumptus eo modo, mihi vtrumque ſumptus & cer-

tamen; ex quo tamē adeo euiluerám, vt iam toto biennio aliquotque inſuper menſibus, neque artis exercendæ, neque lucri quod deperibat totum, præter id quod nuper dixi, nec exiſtimationis, neque ſtudiorum rationem haberem: Die quodam prope Auguſti finem, cœpit ipſe cōſulto, ſeu quòd iacturæ iam adeò aſſiduæ pigeret, ſeu quod exiſtimaret ius mihi æquum eſſe, quod nulla ratione, nullo iuramento, vel execratione à propoſito dimoueretur: adeò vt coëgerit me iurare, nunquam in poſterum rediturum ludendi cauſa: Deierauique Diuos per omnes, atque ita dies illa fuit extrema, ſtatimque me totum tradidi ſtudiis: Et ecce menſis Octobris initio, Senatus, cùm ceſſaſſet ob bella Academia Ticinenſis, omnéſque profeſſores Piſas ſe contuliſſent, profitendi in vrbe mea munus obtulit, idque inſperato obtigit, quod & amplexatus ſum, quia ex vrbe non recedebam, alias nullo modo recepturus, vbi vel recedendum è patria fuiſſet, vel concurſorem habiturus: cum nunquam præter Mathematicas, eaſque

diebus tantum feſtis profeſſus eſſem: amiſſurus luctum ex vrbe quotidianũ, & ſubiturus incommodum trãſferendi meos ac ſuppellectilem, & de exiſtimatione periculum facturus. His de cauſis, cum ſequenti anno, nollem à patria diſcedere, nocte præcedente diem quà ſenatus miſit, qui à me ſciſcitaretur, quid deliberaſſem (quis credat) tota domus funditus ruit, duntaxat ſeruato cubiculo in quo ego vxor, & filij dormiebamus: Itaque quòd nũquam ſponte facturus eram, nec ſine nota facere potuiſſem, coactus ſum recipere: Omnibus ſtupentibus qui rem norunt. Aliud autem dicam (cùm horũ exemplorum tota mea vita referta fuerit) ſed in alio genere: laborabam & iamdiu ad deſperationem vitæ vſque laborauerã, vt alias dixi empyemate illo notho. Legeram in collectis à patre meo, ſi quis hora matutina viii. Calendas Aprilis, exoraret virginem ſanctam, vt filium rogaret pro re licita, genibus flexis, adiecta oratione Dominica, nec non ſalutatione Virginis Angelica, obtenturum quod petierit: Ob-

ſeruaui diem horamque, peregi ſupplicationem, & non tunc ſtatim, ſed die corporis Chriſti, eodem anno, liberatus prorſus ſum. ſed & alias multo poſt, memor facti pro podagra ſupplicaui, (nam propriè de hoc, duo exempla pater adducebat eorum qui liberati erant) & multum profuit, inde etiam ſanatus ſum. Sed in hoc, auxiliis etiam artis vſus ſum. Quatuor vero adducam exempla, atque proprietatum experimenta mirabilia de filio natu maiore: vnum à die ſacri fontis; ſecundum ab anno illius ſupremo; tertium in hora ipſa qua confeſſus eſt cauſam, propter quam obiit; quartum quod à die qua captus fuit cœpit, & vſque in diem mortis perdurauit. Natus enim eſt anno M. D. XXXIV. Pridie Idus Maias, & cum vitæ illius timerem xvii. Calendas Iunij, quæ fuit Domini dies, leuatus eſt à Sacro fonte, illuceſcebat Sol clariſſimus in cubiculo, hora diei inter quintam & ſextam: Omnes ibi iuxta puerperam de more, præter puerum famulũve: à feneſtra abductum erat velamen lineum, & muro adhærebat: Cra-

bro magnus ingreditur, circũuolat infantem, omnes qui aderamus timebamus illi, nõ nocuit, paulo poſt in velum impegit, tanto ſtrepitu, vt diceres tympanum verberatum: accurrimus nil inuentum eſt, neque foras exire potuit, nobis id attentè obſeruãtibus: tunc omnes quod poſt euenit ſuſpicati ſumus, ſed nõ tam acerbum exitum. Anno quo interiit donaueram illi veſtem ſericeam nouam de more Medicorum, erat dies rurſus Domini, iuit ad Portam Tonſam; ibi erat lanius, & de more ante oſtium Porci, ſurrexit vnus è luto, & ita interturbauit, fœdauit, ac impulit filium, cum nõ ſolum famulus eius, ſed Lanij & vicini, cum haſtis porcum depellerẽt, vt appareret rem eſſe prodigioſam, vixque demũm laſſus, & filio fugiente, ipſum reliquit: Ex hoc ad me triſtis præter morem venit, & narrauit omnia, interrogãs quid hoc ſibi portenderet? Reſpondi caueret ne vitam ducendo ſuillam, etiam finem ſimilem ſubiret, quanquam præter aleam & delitias gulæ, optimus eſſet iuuenis, & inculpatæ vitæ. Erat menſis Februarij,

atque initium eius ſequentis anni, cùm ego degerem ac profiterer Papiæ, inſpiciens forte fortuna manus, video in annulari dextræ in radice, enſis effigiē ſanguinei, ſubito expaui: quid plura, veſperi nuncius adeſt à pedibus, cum litteris generi, monet captum filium, vt veniam Mediolanum: eo die ſequenti, ſignum illud liii. diebus intenditur, aſcendit, cùm ecce extrema die iam ad ſummum digiti pertingeret, & ruberet velut flammeus ſanguis: ego qui nil tale ſuſpicabar, territus ac mei impos, neſciebam quid agerem, quid dicerem, quid meditarer: noctis medio ſecuri percuſſus eſt, mane ſignum penè euanuerat, ſequenti & altera die abolitum eſt. Ante iam per dies ferme xx. dum detineretur in carcere plus minuſve, ſtudebā in bibliotheca, ſentio vocem penè confitentis miſerentium, & quam breui deſinentium; tum cor aperiri, dilacerari, auelli, coactus furore, exilio è loco in cortem, vbi alij erant è Palauicinis quibus domum locaueram: exclamo (nō neſcius quantum officerem cauſæ

filij, ſi ille crimen nõ fuiſſet confeſſus, imò vel ſi innocens ab eo fuiſſet, *Hei quia conſcius eſt mortis vxoris, & nunc confeſſus eſt, & damnabitur capite, & ſecuri percutietur.* Et ſubito accepta veſte ad forum pergo, in medio fermè viæ, inuenio Generum mœſtum, qui dixit, Quo is? Reſpõdi dubito ne filius conſcius facti omnia confeſſus ſit; tum ille ita eſt, nuper hoc accidit: accurrit explorator quem ego ſuppoſueram, totamque facti ſeriem renunciauit.

Inter propria mihi ſecundum naturam fuit illud, carnem meam quippiam olere ſulphur, thus, & alia quoque, pręcipue contigit hoc circa xxx. annum, quo morbo illo tam graui laboraui: inde ſanitati reſtitutus, nam tum ſulphur mihi grauiter olere brachia videbantur, & tunc etiam pruritu laboraui, nũc autem ceſſauit hoc ſymptoma ab ingreſſu ſenij.

Aliud quòd cùm ſtuderem, vacuus curis auxilio magiſtrorum, neque Archimedem, neque Ptolomæum intelligerem: in profunda ſenecta, cùm forſan xxx. annis intermiſiſſem, ple-

nus negociis, impeditus curis, nullo auxilio, clarè vtrumque aſſequor.

Somnia.

Nonne, & illud de ſomniis quòd tam vera fuerint, admiratione dignum videri poteſt? nec minimã partem attingere velim: Quorſum enim? ſed tãtum lucidiſſima, & maxima decernentia negocia: velut cum circa annum M.D.XXXIV. in diluculo, cùm nondum quicquam conſtitutum haberem, & omnia peſſum in dies irent, vidi in ſomno me currẽtem ad radicem montis qui mihi à dextra erat, cum immenſa hominum multitudine cuiuſcunque ſtatus, ſexus, ætatis, mulierum ſcilicet, virorum, ſenum, puerorum, infantium, pauperum, diuitum variis modis veſtitorum: interrogaui ergo quo curreremus omnes? reſpondit vnus ex his, ad mortem: exterritus ego, cùm mons à læua mihi eſſet, conuerſuſque vt à dextra ipſum haberem, vites (quæ mediũ illud montis, euſque vbi ego eram, frondibuſque inteℓtæ erant aridis, &

ſine vua prorſus, quales Autumno videri ſolent) apprehendere, atque in montem aſcendere cœpi : idque primùm ægre ob montem, ſeu potius collem, qui arduus in radice multum erat: poſtmodum ea ſuperata, per ipſas facile aſcendebam: & cùm iam in montis eſſem vertice, ac tanquam vltra impetu voluntatis tranſiturus, nudi lapides, & abrupti apparuere : parumque abfuit quin in terram profundam, ac tenebroſam voraginem me præcipitarē, adeo vt memoria huius ſomnij cum ſint xl. anni me contriſtet, ac ſimul terreat: itaque ad dextram conuerſus vbi ericis contectus ſolùm campus apparebat, eo proceſſi propter metum, qua iter agerem immemor, in veſtibulo villici tugurij palea, & iuncis atque arundinibus tecti, me eſſe animaduerti, puerum tenens dextra manu, veſte coloris cinerei, ætatis xii. circiter annorum: tuncque ſomno atque inſomnio ſimul ſolutus ſum. Quo manifeſtè ad nominis immortalitatem, ad labores perpetuos & immenſos, ad carcerem, & metum maximum ac triſtitiam, duram ſe-

dem ob ſilices, infructuoſam ob defectum arborum, & herbarum vtilium, lætam tamen, æqualem, ac mollem. Perennem ergo in futurum gloriam docuit: nam ſingulis annis vinea vindemiam reddit. Puer ille ſi ſpiritus bonus, fauſtum, ſtrictè enim tenebam: ſi nepos minus. Caſa illa in ſolitudine ſpem quietis. Sed horror tantus cum præcipitio etiam caſum filij declarare potuit, qui nup ſit, & periit indignum eſt credere fuiſſe præteritum, id verò Mediolani accidit.

Secundum, ibidem non multo poſt moranti: videbatur mihi quod anima mea eſſet in Cœlo Lunæ, nuda à corpore, & ſolitaria, & ob id querebar, audiui vocem patris mei dicentis, *Datus ſum tibi cuſtos à Deo, omnia hic ſunt plena animabus, ſed eas non vides, vt neque me, ſed illas neque alloqui licet: manebis autem in hoc cœlo vii. millibus annis, totidemque in ſingulis orbibus, vſque ad octauum; poſt peruenies ad Dei Regnum.* Id ego ſic interpretatus ſum, Patris anima tutelaris ſpiritus, quid amicius aut iucundius: Luna Grammaticam: Mercu-

rius Geometriam, & Arithmeticam: Venus Muſicam, diuinandi diſciplinã, & poëſim: Sol Moralem: Iupiter Naturalem: Mars Medicinam: Saturnus Agriculturam, herbarum ſcientiam, artes reliquas humiliores: Octauus orbis ſpicilegium, ſapientiam naturalem, & varia ſtudia, poſt hæc aliquando cum Principe requieſcam. Id quaſi expreſſum, etiam me non aduertente, in ſeptem particulis problematum, quibus abſolutis vel editis immineat tempus.

Viſus ſum etiam aliquando iuuenem mihi blandientem agnoſcere, cuius tamẽ experrectus minime mimini, quẽ cum interrogaſſem quis eſſet, & cuias, grauatè reſpondit, *Stephanus Dame*: Non fert lingua Latina aliter explicari quam aliena ſonet. Ego ſæpius cogitaui de hoc, στέφανος *coronam* ſignificat μέσος *media, medietasue.*

Aliud quod ſignificauit Romę quam ducturus eſſem vitam: vidi enim me anno M. D. LVIII. vii. Idus Ianuarias cùm Mediolani abſque munere publico degerem: eſſe in Vrbe quadã multis palatiis referta, atque ornata: Et in-

ter cætera domo aurea, cui poſtmodũ, vbi Romam veni, ſimilem conſpicatus ſum, videbatur autem dies feſtus, & ego ſolus cum famulo, & mula, & ambo latebant poſt domum, audiebam tamen vocem famuli: Ibi cum pauci occurrerent in via, & ab omnibus curioſe ſciſcitarer vrbis nomen, nemine docente, anus quædam dixit vocari *Bachettã*, Latine virgam qua ſolent pueri vapulare, antiquo tempore ferulam, Iuuenalis.

Et nos ergo manum ferulæ ſubduximus, ſolicitus ergo ibam quærens, qui me doceret nomen verum: nam mecum dicebam, non eſt nomen hoc barbarum, nec in Italia vnquã intellexi eſſe talem vrbem, hæcque iam obieceram anui, addidit, *In ea ſunt palatia quinque*, *vt ego vidi* (inquio) *pluſquam viginti*, tum illa repetiit, *at non ſunt niſi quinque*. Itaque nondum inuento famulo, nec mula, experrectus ſum. Quod afferam certi, non habeo quicquã, ſolum, illud apertum eſt Romam, & quid nomen illud Bachetta referret. Quidam dixit de Neapoli verbum. Hoc accidit in

perturbatis cauſis, atque materia, aut diuino conſilio.

Admonitus etiam M. D. XLVII. in æſtate, dum Papiæ filius natu minor ægrotaret, tanquam moriturus eſſet, vt linquerer animo: expergiſcor, & ſtatim ancilla accurrit dicens, *Surge, exiſtimo enim Aldum periturum*: Quid habet? *Oculus ei diſtortus eſt*: *tacet*, ſurgo, propino puluerem è margaritis, & gemmis in quo ſpem habebam, euomuit: iterum exhibeo? detinuit, dormiuit, ſudauit: intra tres dies conualuit. Talia decent viros opere pios, fide in Deum firmos, conſilio prudentes, fine ſalutari vt prouidi patres familias, vtiles captãtes occaſiones, ſeruandi corpora ac animam, quæ illi coniuncta eſt, & maximè congruenti medicinæ modo, quem volentes imitari alij, ridiculi habentur, velut vates inanes: neque enim in artem redigi poſſunt. Hic autem miſer ille eſt, qui tantum mihi attulit negocij. Multa quoque ſomnia mirabilia vidi, & ſupra fidem, quæ volens præmo.

Hæc igitur mira, & diuerſorum generum cogitationes, ſomnia, & momen-

mentanea quatuor, quorum tria ſuperius recitaui, conductio Mazente, caſus in mare, domus ruina, quarum ſigulæ hiſtoria admirabilis, de qua ſupra egi. Itaque munera Dei à me ſunt recognoſcenda: nec quiſquam, quod mihi accidit huiuſmodi, vel caſibus, vel occaſioni momentaneæ, vel ſomniis pro regula communi ſtatuere velit: Abunde enim, & forſan etiam grauiter decipietur; nec multo minus, qui volet in merita mea referre; ſunt enim largientis Dei munera, non quicquã cuiquc debentis, & multo minus mihi. Multo etiam fallũtur, qui ad induſtriã, ad labores, ac ſtudia mea, quæ vix milleſimam partem implere potuiſſet: peſſime vero qui cõficta à me inanis gloriæ ſtudio, imaginati fuerunt, à qua plurimũ abſum: deinde cur velim virtutem non ſolum mihi (ſi ita vultis) inſitam, ſed quàm à Deo partam ſcio, friuolis his nænniis, ac falſis fabulis fœdare.

CAPVT XXXVIII.

Proprietates quinque quibus adiutus ſum.

HVcuſque tanquam de homine locutus ſum, atque etiam aliquantò hominibus cæteris, natura inferiore ac diſciplina: nunc de mei ipſius natura quadam admirabili, & eo mirabiliore, quod in me ſentio eſſe quippiam, quod quid ſit neſcio: Et id me eſſe, cũ non à me proficiſci talia percipiam: adeſſe cum expedit, non cum volo. Quod oritur inde maius eſt viribus meis, quod detectum fuit anno M. D. XXVI. in fine, ſeu initio ſequentis, vt ſint peracti ex eo anni ſupra xlviv. ſenſio ingredi foris in aurem, rem cum ſtrepitu ex ea parte directè, vnde fit ſermo de me: & ſi ad bonum decumbit in latere dextro, aut ſi à ſiniſtro venit penetrat in dextrum, & fit ſtrepitus ordinatus: Et ſi contentioſus conten-

tio mira exauditur: ſi ad malum decumbit in ſiniſtro latere, venit ex parte ad vnguem, vnde voces illæ tumultuantur. Et ideò à quacunque parte capitis ingreditur. Et perſæpe cum res malê cedit, vox ex ſiniſtra parte dum finiri deberet intenditur, & multiplicantur voces. Et perſæpe ſi res ſit ex vrbe eadem, accidit vt voce vix finita, ingrediatur nuncius, qui me vocet illorum nomine: Et ſi ex alia ciuitate, & veniat nuncius, computa tempus interpoſitum à deliberatione, & initio itineris, & incidunt in idem, & vides ſententiam peractam ſub forma, qua concluſa eſt. Et durauit ad annum vſque M.D.lxviij. ſub tempore cui conſpiratio ſuccedebat, & ego mirabar quod ceſſaret.

Poſt paucos annos ſcilicet viii. vel circa id eſt M. D. xxxiv. cœpi videre per ſomnia quæ futura eſſent breui, & ſi eadem die, videbam vt erant clara, & poſt ortum ſolis, & explicata, adeò vt aliquando cauſam Collegij prorſus iudicatam, pactam, & condemnatam viderim, & quod obtenturus eſſem, pro-

fitendi munus Bononiæ, ceſſauit anno priore quam illud aliud, ſcilicet anno M.D.lxvii. dum Paulus vnus è contubernalibus abiret, & ita durauit annis circiter xxxiii.

Tertium fuit ſpendor, hunc ſenſim auxi, originem ſumpſit circa annum M.D. xxix. auctus fuit, ſed nunquam perfici potuit, niſi circa finem lxxiii. inter finem Auguſti, & initiū Septembris anni M.D lxxiv. ſed propriè hoc anno M.D. lxxv. nunc vt mihi videtur, habeo perfectū. Eſt autem res quæ non me deſerit, ſed loco duorum præcedentium quæ deſierunt, munit aduerſus æmulos, & pro incumbente neceſſitate. Et eſt compoſita ex exercitatione artificioſa, & lumine circunforaneo: Iucunda nimis, & per ſe præſtat longè plus ad authoritatem, exercitationem, lucra & ſoliditatem ſtudiorū, quam illa duo ſimul iuncta, & hominem non abſtrahit à communibus ſtudiis, & conuerſatione humana, & reddit promptum ad omnia, & ad compoſitionem librorum eſt præſtantiſſima, & videtur quaſi vltimum noſtræ naturæ, reptæ.

ſentat enim omnia ſimul quæ ad rem illam faciunt: & ſi non eſt res diuina, certe eſt perfectiſſimum opus mortalium.

Interim eſt quartum, quod incepit ab anno M.D.xxii. & perdurauit vſque ad annum M.D.lxx. vel lxxiii. ſcilicet hoc mihi datum eſt, vt reor ad conſolationem: poſtquam ſeruatus ſum in vita præter ſpem, & vt confirmarer in fide, ac intelligerem quòd à Deo ſum, & ille mihi omnia, ne aliquid indignũ tot meritis admitterem. Et ſi quis dicat cur non omnes homines, aut ſaltem pauci hæc vident, & ſimilia? Quid ſi ſentiunt plures, aut per ſe clara nō nobis? ſed quod amoris indicium, mors ſæua filij? ſi ſecus aliquis immortalis eſſe poteſt, expoſtulo: ſi non, quid mihi plus? Mors enim omnis acerba, & penè eadem præter ſimilem, quam æquat diuturna eius, & certa expectatio.

Quintum peculiare fuit, quod & ipſum perpetuò durauit, vt nō niſi deſperatis rebus emerſerim, non niſi florentibus merſus ſim, qual es triremes in tēpeſtate eſſe ſolent, modo ex imo ad ſu-

prema, modo ex ſupremis in vortices, idque tota vita. O quoties conditionem meam adeò miſerabilem mecum defleui: non ſolum quod omnia peſſum iſſent, & omnis ſpes ſalutis ſublata foret, ſed quòd neque res meas cogitatione diſponenti vt vellem, inuenirem modum euadendi: cùm nullo meo ſtudio aut labore, intra duos aut tres menſes, vidi omnia commutata: vt maiores effectus quam voluntatem, & actum poteſtate fore crediderim, idque toties vt numerum referre pudeat. Et hac viciſſitudine accidit ſæpe vt omnia ſimul ruerent.

CAPVT XXXIX.

Eruditio, vel repræſentatio.

SEu verè aliquid ſciam, ſeu videar: Grammaticam nunquam didici, vt neque Græcam, aut Gallicam, aut Hiſpanicam linguam, ſed vſum ſolum mihi neſcio quomodo tributum: nõ ma-

gis quicquam de Rhetorica noui, non etiam opticam, vt nec diſciplinam de ponderibus, quòd his ſtudium non impenderim: neque verò aſtronomiam, viſa enim eſt mihi nimis difficilis, vt contra in muſica ineptus vſui fui, contemplationi non impar: Geographiæ, Philoſophiæ illi altercatiuæ, diſciplinę morali, Iuriſprudentiæ, Theologiæ, operam non nauaui, nimis enim prolixæ, & alienæ à meo propoſito, & totũ hominem expoſcebant. Sed neque vlli diſciplinæ malæ, aut pernitioſæ, aut vanæ: Vnde neque chiromantiæ, nec ſcientiæ componendorum venenorũ, aut chymicæ: Phyſiognomiæ etiam non me dedi, nam longa res eſt, difficillima, & quæ multa memoria indiget, & ſenſibus acutis, quæ mihi adeſſe haud credo; non arti magicæ, quæ per prę cantationes agit, aut euocandis Dęmonibus, aut animabus mortuorum. Ex laudabilibus etiam, minimè, cognoſcendis plantis ob memoriæ defectum: neque agriculturæ, quòd exercere oporteat magis quam ſcire: ab anatomia autem multa me deterruere.

Nec etiam pangendis carminibus, niſi neceſſariis & valde parum. Quid ergo eſt; quod tot mihi, vel ne cogitanti tribuerunt, niſi vt opinionem in arte medica minuerent?

Pluribus intentus minor eſt ad ſingula ſenſus.

Quod ad Aſtrologiam quæ prædicere docet, operam dedi, & nimis quam debui, fidi quoque in perniciem meam: ea quæ naturalis magis eſt, nulla vſui fuit; namq; à tribus annis, id eſt, lxxi. ætatis citra, primùm illam edoctus sũ. Callui ergo Geometriã, Arithmeticã, Medicinam: contemplatiuam & praxim: Dialecticam magis; Magiam naturalem, id eſt proprietates rerum, & quæ ſunt illis ſimilia, vt quod ambra, calorem confirmet innatum, & cur, & (ſi adnumerandus) latrunculorum ludum: Præterea vſum linguæ Latinæ, & aliarum etiam quarundam: tum Muſicam cõtemplatiuam: Nauticam autem nõ attigi: de Militari, non eſt vt inter diſciplinas hanc adnumerem, ob multa difficilia in ea tamen carui, vt etiam

Architectura. Sunt etiam quædam ſemidiſciplinæ, velut ſymbolicarum literarum vſus, compoſitio, interpretatio. In proprio agro deſtituor Chirurgiæ vſu: Si igitur diſciplinarum celebriorum numerum ſtatuas, xxxvi. à xxvi. ſtudiis ac cognitione prorſus abſtinui: Decem me dedidi. Exiſtimarunt autem aliqui maiorem cognitionem, atque peritiam, ob repræſentationem: repreſentatio adiuuãtur contemplatione profunda, & ſtabili, connexu multarum rerum bene intellectarum, Principiis melioribus non contradicendi ſtudio vt in Galeno; non nimis laxis, & partim falſis (liceat mihi ob veritatis ſtudium in aliquibus paululum, non multum vt quidam credunt diſcedere à communi opinione) ac imaginariis vt in Plotino: ſed iudicio exacto, & firmo, ſenio, Harpocratia, & exercitatione illorum quinque modorum iam ſæpius cõmemoratorum auxilio vti. Verùm addamus illis decẽ quæ nouimus, vnum: cognitionem hiſtoriarum multarum, quæ licet nulli diſciplinæ peculiariter propria ſit, tamen multum facit

perturbatis cauſis, atque materia, aut diuino conſilio.

Admonitus etiam M. D. XLVII. in æſtate, dum Papiæ filius natu minor ægrotaret, tanquam moriturus eſſet, vt linquerer animo: expergiſcor, & ſtatim ancilla accurrit dicens, *Surge, exiſtimo enim Aldum periturum*: Quid habet? *Oculus ei diſtortus eſt*: *tacet*, ſurgo, propino puluerem è margaritis, & gemmis in quo ſpem habebam, euomuit: iterum exhibeo? detinuit, dormiuit, ſudauit: intra tres dies conualuit. Talia decent viros opere pios, fide in Deum firmos, conſilio prudentes, fine ſalutari vt prouidi patres familias, vtiles captãtes occaſiones, ſeruandi corpora ac animam, quæ illi coniuncta eſt, & maximè congruenti medicinæ modo, quem volentes imitari alij, ridiculi habentur, velut vates inanes: neque enim in artem redigi poſſunt. Hic autem miſer ille eſt, qui tantum mihi attulit negocij. Multa quoque ſomnia mirabilia vidi, & ſupra fidem, quæ volens præmo.

Hæc igitur mira, & diuerſorum generum cogitationes, ſomnia, & mo-

men-

mentanea quatuor, quorum tria ſuperius recitaui, conductio Mazente, caſus in mare, domus ruina, quartum ligulæ hiſtoria admirabilis, de qua ſupra egi. Itaque munera Dei à me ſunt recognoſcenda: nec quiſquam, quod mihi accidit huiuſmodi, vel caſibus, vel occaſioni momentaneæ, vel ſomniis pro regula communi ſtatuere velit: Abunde enim, & forſan etiam grauiter decipietur; nec multo minus, qui volet in merita mea referre; ſunt enim largientis Dei munera, non quicquã cuique debentis, & multo minus mihi. Multo etiam fallũtur, qui ad induſtriã, ad labores, ac ſtudia mea, quæ vix milleſimam partem implere potuiſſet: peſſime vero qui cõficta à me inanis gloriæ ſtudio, imaginati fuerunt, à quo plurimũ abſum: deinde cur velim virtutem non ſolum mihi (ſi ita vultis) inſitam, ſed quam à Deo partam ſcio, friuolis his næniis, ac falſis fabulis fœdare.

CAPVT XXXVIII.

Proprietates quinque quibus adiutus ſum.

HVcuſque tanquam de homine locutus ſum, atque etiam aliquanto hominibus cæteris, natura inferiore ac diſciplina: nunc de mei ipſius natura quadam admirabili, & eo mirabiliore, quod in me ſentio eſſe quippiam, quod quid ſit neſcio: Et id me eſſe, cũ non à me proficiſci talia percipiam: adeſſe cum expedit, non cum volo. Quod oritur inde maius eſt viribus meis, quod detectum fuit anno M. D. XXVI. in fine, ſeu initio ſequentis, vt ſint peracti ex eo anni ſupra xlviv. ſentio ingredi foris in aurem, rem cum ſtrepitu ex ea parte directè, vnde fit ſermo de me: & ſi ad bonum decumbit in latere dextro, aut ſi à ſiniſtro venit penetrat in dextrum, & fit ſtrepitus ordinatus: Et ſi contentioſus conten-

tio mira exauditur: ſi ad malum decumbit in ſiniſtro latere, venit ex parte ad vnguem, vnde voces illæ tumultuantur. Et ideò à quacunque parte capitis ingreditur. Et perſæpe cum res malè cedit, vox ex ſiniſtra parte dum finiri deberet intenditur, & multiplicantur voces. Et perſæpe ſi res ſit ex vrbe eadem, accidit vt voce vix finita, ingrediatur nuncius, qui me vocet illorum nomine: Et ſi ex alia ciuitate, & veniat nuncius, computa tempus interpoſitum à deliberatione, & initio itineris, & incidunt in idem, & vides ſententiam peractam ſub forma, qua concluſa eſt. Et durauit ad annum vſque M.D.lxviij. ſub tempore cui conſpiratio ſuccedebat, & ego mirabar quod ceſſaret.

Poſt paucos annos ſcilicet viii. vel circa id eſt M. D. xxxiv. cœpi videre per ſomnia quæ futura eſſent breui, & ſi eadem die, videbam vt erant clara, & poſt ortum ſolis, & explicata, adeò vt aliquando cauſam Collegij prorſus iudicatam, pactam, & condemnatam viderim, & quod obtenturus eſſem, pro-

ſitendi munus Bononiæ, ceſſauit anno priore quam illud aliud, ſcilicet anno M.D.lxvii. dum Paulus vnus è contubernalibus abiret, & ita durauit annis circiter xxxiii.

Tertium fuit ſpendor, hunc ſenſim auxi, originem ſumpſit circa annum M. D. xxix. auctus fuit, ſed nunquam perfici potuit, niſi circa finem lxxiii. inter finem Auguſti, & initiũ Septembris anni M.D lxxiv. ſed propriè hoc anno M. D. lxxv. nunc vt mihi videtur, habeo perfectũ. Eſt autem res quæ non me deſerit, ſed loco duorum præcedentium quæ deſierunt, munit aduerſus æmulos; & pro incumbente neceſſitate. Et eſt compoſita ex exercitatione artificioſa, & lumine circunforaneo: Iucunda nimis, & per ſe præſtat longè plus ad authoritatem, exercitationem, lucra & ſoliditatem ſtudiorũ, quam illa duo ſimul iuncta, & hominem non abſtrahit à communibus ſtudiis, & conuerſatione humana, & reddit prõptum ad omnia, & ad compoſitionem librorum eſt præſtantiſſima, & videtur quaſi vltimum noſtræ naturæ, reptæ.

ſentat enim omnia ſimul quæ ad rem illam faciunt: & ſi non eſt res diuina, certe eſt perfectiſſimum opus mortalium.

Interim eſt quartum, quod incepit ab anno M.D.xxii. & perdurauit vſque ad annum M.D.lxx. vel lxxiii. ſcilicet hoc mihi datum eſt, vt reor ad conſolationem: poſtquam ſeruatus ſum in vita præter ſpem, & vt confirmarer in fide, ac intelligerem quòd à Deo ſum, & ille mihi omnia, ne aliquid indignũ tot meritis admitterem. Et ſi quis dicat cur non omnes homines, aut ſaltem pauci hæc vident, & ſimilia? Quid ſi ſentiunt plures, aut per ſe clara nõ nobis? ſed quod amoris indicium, mors ſæua filij? ſi ſecus aliquis immortalis eſſe poteſt, expoſtulo: ſi non, quid mihi plus? Mors enim omnis acerba, & penè eadem præter ſimilem, quam æquat diuturna eius, & certa expectatio.

Quintum peculiare fuit, quod & ipſum perpetuò durauit, vt nõ niſi deſperatis rebus emerſerim, non niſi florentibus merſus ſim, quales triremes in tẽpeſtate eſſe ſolent, modo ex imo ad ſu-

prema, modo ex ſupremis in vortices, idque tota vita. O quoties conditionem meam adeò miſerabilem mecum defleui: non ſolum quod omnia peſſum iſſent, & omnis ſpes ſalutis ſublata foret, ſed quòd neque res meas cogitatione diſponenti vt vellem, inuenirem modum euadendi: cùm nullo meo ſtudio aut labore, intra duos aut tres menſes, vidi omnia commutata: vt maiores effectus quam voluntatem, & actum poteſtate fore crediderim, idque toties vt numerum referre pudeat. Et hac viciſſitudine accidit ſæpe vt omnia ſimul fuerent.

CAPVT XXXIX.

Eruditio, vel repræſentatio.

SEu verè aliquid ſciam, ſeu videar: Grammaticam nunquam didici, vt neque Græcam, aut Gallicam, aut Hiſpanicam linguam, ſed vſum ſolum mihi neſcio quomodo tributum: nó ma-

gis quicquam de Rhetorica noui, non etiam opticam, vt nec diſciplinam de ponderibus, quòd his ſtudium non impenderim: neque verò aſtronomiam, viſa enim eſt mihi nimis difficilis, vt contra in muſica ineptus vſui fui, contemplationi non impar: Geographiæ, Philoſophiæ illi altercatiuæ, diſciplinę morali, Iuriſprudentiæ, Theologiæ, operam non nauaui, nimis enim prolixæ, & alienæ à meo propoſito, & totũ hominem expoſcebant. Sed neque vlli diſciplinæ malæ, aut pernitioſæ, aut vanæ: Vnde neque chiromantiæ, nec ſcientiæ componendorum venenorũ, aut chymicæ: Phyſiognomiæ etiam non me dedi, nam longa res eſt, difficillima, & quæ multa memoria indiget, & ſenſibus acutis, quæ mihi adeſſe haud credo: non arti magicæ, quæ per præcantationes agit, aut euocandis Dęmonibus, aut animabus mortuorum. Ex laudabilibus etiam, minimè, cognoſcendis plantis ob memoriæ defectum: neque agriculturæ, quòd exercere oporteat magis quam ſcire: ab anatomia autem multa me deterruere,

Nec etiam pangendis carminibus, niſi neceſſariis & valde parum. Quid ergo eſt, quod tot mihi, vel ne cogitanti tribuerunt, niſi vt opinionem in arte medica minuerent?

Pluribus intentus minor eſt ad ſingula ſenſus.

Quod ad Aſtrologiam quæ prædicere docet, operam dedi, & nimis quam debui, fidi quoque in perniciem meam: ea quæ naturalis magis eſt, nulla vſui fuit; namq; à tribus annis, id eſt, lxxi. ætatis citra, primùm illam edoctus sũ. Callui ergo Geometriã, Arithmeticã, Medicinam: contemplatiuam & praxini: Dialecticam magis; Magiam naturalem, id eſt proprietates rerum, & quæ ſunt illis ſimilia, vt quod ambra, calorem confirmet innatum, & cur, & (ſi adnumerandus) latrunculorum ludum: Præterea vſum linguæ Latinæ, & aliarum etiam quarundam: tum Muſicam cõtemplatiuam: Nauticam autem nõ attigi: de Militari, non eſt vt inter diſciplinas hanc adnumerem, ob multa difficilia in ea tamen carui, vt etiam

Architectura. Sunt etiam quædam ſemidiſciplinæ, velut ſymbolicarum literarum vſus, compoſitio, interpretatio. In proprio agro deſtituor Chirurgiæ vſu: Si igitur diſciplinarum celebriorum numerum ſtatuas, xxxvi. à xxvi. ſtudiis ac cognitione prorſus abſtinui: Decem me dedidi. Exiſtimarunt autem aliqui maiorem cognitionem, atque peritiam, ob repræſentationem: repręſentatio adiuuatur contemplatione profunda, & ſtabili, connexu multarum rerum bene intellectarum, Principiis melioribus non contradicendi ſtudio vt in Galeno; non nimis laxis, & partim falſis (liceat mihi ob veritatis ſtudium in aliquibus paululum, non multum vt quidam credunt diſcedere à communi opinione) ac imaginariis vt in Plotino: ſed iudicio exacto, & firmo, ſenio, Harpocratia, & exercitatione illorum quinque modorum iam ſæpius cõmemoratorum auxilio vti. Verùm addamus illis decẽ quæ nouimus, vnum: cognitionem hiſtoriarum multarum, quæ licet nulli diſciplinæ peculiariter propria ſit, tamen multum facit

ad decorem, & ornatum eorum quæ narrantur in illis. Hæc ſubiunxiſſe volui, quaſi hortando vnumquemque, vt potius (quãdoquidem vita noſtra breuis eſt, & plena variis impedimentis, tum etiam incommodis) paucis quam pluribus operam dare, velit atque illis diligẽter, & aſſidue; eligere autẽ præter omnia, vtilia humano vſui, & nobis ipſis primum: ac cõnexa & vera aſſumere principia, nec quaſi ira aut ambitione vetera relinquere, ſed vt meliora hæc vel illa experiri. Et ſi nominis cura te trahit, aut vtilitatem ex eo ſperare audes, melius eſt vnum inuentum perfectè expolire, quàm mille perſequi, & nihil abſoluere.

Sæpius in libro memoratur Perſius vno:

Quàm leuis in tota Marſus Amazonide.

Quod videmus præcipuè Horatio, ob vnum opus, nec magnum ſatis, ſed excultum & aureum contigiſſe. Et nunc vt vates gloriari poſſit: *Dum Capitolium ſcandet tacita cum virgine Pontifex: vi-*

ſturum ſe in chartis, nec Stygia cohibendũ vnda. Satis enim conſtat, ceſſaſſe iam Pontifices ab aſcenſu illo, & Horatij famam adhuc floreſcere. Sic ergo nos Arithmeticam ad decuplum; medicinam, non parum auximus. Proprium autem grauis viri eſt, ſtatim ad rem properare: Et adhoc, opus eſt multa lectione, toto triduo ingens volumen deuorantes; iudicio opus eſt, pertrita vel parum vtilia prætereundo, obſcurorum expectare occaſionem, obeliſco ſignando. Eſt in noſtra ſtructura familiare, vt principium ſequentis, idem ſit fini orationis. Orationis huiuſmodi diuinos habeo authores: Sitque ea nitida, pura, cõnexa, ordinata, Latina, ſermonis ſeruata proprietate, compoſitionis & ſenſus ab vno deducta principio textura. Quæ vero infinitæ ſunt artes, non patiuntur ſe exornari, vt Geometria, & Arithmetica: aliæ contra non augentur, verum diuiduntur & exornantur, vt Aſtronomia, & Iuriſprudentia.

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE ROMA

CAPVT XL.

Felicitas in curando.

1. ACcidit vt anno M. D. xxxvii. ſeu M. D. xxxiii. in æſtate, cùm eſſet, mihi arcta conſuetudo cum Donato Lanza, cui ex hæmoptoi laboranti iam pluribus annis multum, contuleram, vt eſſet Sfondrato Senatori, & à ſecretis Cæſaris intimus, cui perſuaſerat ſæpe vt opera mea vteretur in cura filij maioris, puerili conuulſione laborantis, qui potius inter mortuos quã inter viuos numerandus videbatur: imbecilis, tum diſtortus, parum mente valens, & ſi tandem conualuerit: Filius alter natu minor nonum, aut decimum agens menſem, febre corriperetur, & Lucas Cruceius eum curaret, ſpem bonam afferens vt mos eſt: (Erat enim amicus valde Sfondrato, quod Cruceius eſſet collegij procurator, Sfondratus patronus, & longa conſuetudi-

ne, & mutuis officiis ac beneficiis vincti) & repente cōuulſio acerrima, non deſinente febre acuta, infantem inuaderet: vnde cum periculum mortis nō obſcurè immineret Cruceius vocādum ſuadet Ambroſium Cauenagum, Sfondratus Lanzæ memor me: Adſumus hora diei ſecunda, & pater infantis: Ibi cum pauca Cruceius de morbo dixiſſet, quòd ſciret Sfondratum hominem eſſe prudentem, ipſe verò ſyncerus & & eruditus: Cauenagus nil afferebat in medium, quòd locus ei vltimus deberetur: tum ego dixi, videtis quoniam infans hic opiſtotono laborat, ad quā vocem Prothophyſicus, quaſi vellem obſcuritate verborum illum circunuenire, obſtupuit: ſed hanc dubitationem ſtatim ſuſtulit Cruceius, dicens, intelligit contractionem neruorum retro: Reſpondi ego equidem, & ſubiunxi, & id nunc oſtendam, & ſublato capite pueri quod pendulum erat in poſteriora, idque Medici, & alij arbitrabantur ex imbecillitate, & pondere proprio capitis accidere, iuſſi, vt in antiquā partem erigerent: ſenſim tamen, quod

cum nulla arte fieri potuerit, omnes mirabantur, & præcipuè pater. Tum Cruccius in hæc verba prorupit. *Hor-bon.*1. Ecce (vox eſt excitātis, & ſermonem inchoantis) *In digno ſcendis morbis non eſt D.H.par.*1. æqualis, Modo, Sfondratus hæc verba excipit, cõuerſus ad me, inquitque, poſt quã morbum agnouiſtis, eſt ne remedio locus, aliis ſilentibus ne gloriam partam vana promiſſione ſauciarem, conuerſus ad ſocios, vos ſcitis quod dicat Hippocrates in hoc, *Febrem conuulſioni*: Et recitaui Aphoriſmum, tum Crucc ius qui modeſtia amicitiã retinere cupiebat ſi poſſet, vt ſi puer ſanaretur locus eſſet beneuolentiæ priſtinæ, ſi interiret, ne videretur gloriæ æmuli inuidiſſe, curationem mihi addixit, conſentiente Prothophyſico Cauenago, intelligebãt .n. plus ex modeſtia laudis, quàm ex contentione ſperãdum. Ego perfuſionem, & lintea madefacta ex oleis lini, atque liliorum adhiberi iuſſi, molliter infãtem tractari, donec collum erigeretur, nutricem à carnibus, infantem ab omnibus aliis cibis ac potibus abſtinere,

prӕterquã à lacte: eoque etiam parcè iubeo: In cunis, loco calido habendũ: agitandum perpetuo, & leuiter, donec ſomnus obrepat. Dum reliqui Medici abſceſſiſſent, memini dixiſſe mihi patrem infantis. *Ego tibi hunc pro filio do:* & me reſpondiſſe, *Malè conſulis illi, qui velis patrem pauperem pro diuite ſubijcere*: tum ille, *at ego intelligo vt cures eum tanquam tuum, nil metuens quod hac cauſa eos* (ſcilicet Medicos) *ſis offenſurus*. dixi, *imo placet, vt ſocij ſint in omnibus, & vt me adiuuent*. Hӕc igitur ita miſcui vt neq; me prorſus deſperare de cura, nec cõfidere intelligeret, eſſeque magis modeſtum, quàm eruditum, aut peritia exercitationis vtilem: bene ceſſit. Nam factum eſt, cùm eſſemus prope xiv. diẽ, & tempus calidum, vt infans intra quatriduum prorſus cõualeſceret. Quo viſo nõ tam quòd cognouerim (vt reor) morbum, nam id exercitationi peculiari, nec quod ſanatus ſit, nam caſui tribui hӕc poterant, ſed quòd in quatuor diebus ſanaſſem, cùm fratrem eius pluſquam ſex menſibus fruſtra vexaſſent, demumque ſemimortuum reli-

querint; hoc ipſum de quo admirabatur, & cur omnibus aliis præponeret in poſterum, cauſam fuiſſe exiſtimo. Namque conſideraſſe eum probabile eſt, quod Cruceus æmulus & inimicus, dum procuratoris officio fungi cogeretur; Cauenago, & ipſo patre præſente hoc dixerit, quod laudare niſi coactus Collegij hoſtem honeſtè non poſſet; inuidiæ & æmulationis, nō natalium conditionem mihi obſtare cōſpicuum eſſe: itaque perculſum filij caſu, narraſſe cūncta in Senatu, & apud Proconſulem prouinciæ, & cæteros miniſtros, ac purpuratos effeciſſe, vt ſimul ad Collegium à quo tot ſententiis, & demum cōuentionibus, ac pactis reiectus fueram, pateret ingreſſus, & muneri profitendi publicè in Academia adiicerer, ac etiam dono remuneraret, & vt omnibus acceptus forem.

2. Proxima cura fuit Archiepiſcopi Amulthonis Scoti, qui annos natus xlii. iam decennio laborabat difficultate ſpirādi: Medicos Regis Galliarum primum, poſt Cæſaris Caroli V. fruſtra expertus, miſit cc. coronatos primùm

Medio-

Mediolanum, vt Lugdunum irem: inde adiecit ccc. vt Lutetiam me conferrem, & ſi per bella impediretur, vt irē in Scotiam; iui, curam agebat Medicus ex conſtituto Medicorum Lutetianorum: crimini dabatur quod nō proficeret, coactus ſum cauſam explicare: ille Medico ſuo indignabatur, is mihi, quòd aperuiſſem cauſam, ita ab vno metuebam, ab altero accuſabar dilationis, & maximè quòd vbi curare cœpiſſem, melius ſe haberet: inter tantas turbas veniam diſcedendi petij, ægrè ſed tamen conceſſit, conſilio relicto, quo poſt biennium cōualuit: lxxv. diebus apud illum manſi, extat fides recuperatæ valetudinis, miſſuſque primus è cubiculariis Michael, qui magnis præmiis reduceret pro Medico, ſed non aquieui: numerauit pro hoc acceſſu Archiepiſcopus aureos coronatos M. D ccc. è quibus Mcccc. ad me peruenerunt.

3. In patria curaui Franciſcum Gadium phratrium primarium Canonicorum B. Auguſtini, ex lepra biennali, in ſex menſibus, ſed hic & præcedens (ô

ſors hominum miſerabilis) liberati; vt propter factiones, decennio poſt violenta morte perirent.

4. Martham Mottam in duobus annis, quæ per annos xiii. in cathedra ſedebat, nec vnquam ambulauerat, cum duo priores violenta morte obierint decem circiter à curatione annis, hæc cum diſcederem à patria iam xxiii. annis ſuperſtes erat, verum per totam vitam inclinata, obambulauit.

5. Iulium Catium à phthiſi, hic paulo poſt inſtitutor teneræ ætatis Reguli Mantuæ euaſit.

6. Ex Hectica Io. Mariæ Aſtolfi filium.

7. Ex Empyemate Adrianum Belgã, qui poſtmodum, mirum in modum mihi gratus, & vtilis fuit, atque amicus, adeo vt in Italo tale experimentum deſiderarem.

8. Inde Io. Paulum Negrolum mercatorem toti vrbi notiſſimum, & duobus annis expertum omnium principalium Medicorum curationem, demum pro phthiſico derelictum, & hic valde mihi amicus factus eſt.

9. Gaſparem autem Roullam Cauponem iam per annum in lapidem penè molarem mutatum, ſanè per ſe prorſus ac perpetuo immobilem, ſanauimus; remanſit obliquo, & obſtipo collo.

10. Quid quod ex febribus nullus, ex aliis morbis vix è trecentis vnus perire ſolitus fuit: Indicio ſunt teſtimonia eorum qui obeunt, in ſanitatis libris ſeruata, nam mos hic magiſtratus, notiſſimus eſt cuique ciui; Quapropter cum nõ promptum ſit id oſtendere, de aliis locis, teſtimonia ad ducere, aut gloriari, nec decens, nec commodum puto, præſertim quod Medici parum hæc curant.

11. Vocatus ſum etiam ad Ducem Sueſſanum ex Ticinenſi Academia, accepique C. Aureos coronatos, & dona ex ſerico.

12. Similiter ad Cardinalem Moronum ex Bononia Mutinam: à quo inuitus munus recepi, plus enim illi me debere ſentiebam: Verum in his duobus ſocios habui, & auxiliatores claros viros; & ego propriis contentus ſum operibus: cùm in vniuerſum plus cen-

tum viris deploratis, Mediolani, Bononiæ, Romæque ſanitatem reſtituerim: nec mirum v deri debet me optimè ac feliciter exercuiſſe Therapeuticam, qui etiam tenerem optimè diagnoſticam medicinæ partem. Indicio duo ſunt, quæ publicè Bononiæ pollicebat: omnem ægrum qui tempeſtiue in manus meas veniſſet, nō natu maiorem lxx. annis, nec vii. minorē (vnde in Prognoſticis vbi huius ſæpe feci mentionem pro v. ſeptem legi debet) nec à cauſa procatartica morbus pendeat vulnere, ictu, caſu, terrore ingenti, aut veneno; (maxime repetito) quique ſit mentis compos, nec valetudinarius vtpote Phthiſicus, aut cum ſcirrho in iecore, profundove vlcere in loco malo: ſeu lapide magno in veſica, aut comitiali, me curaturum. Aliud (vt tamen liberum eſſet conditionem mihi recipere vel non) vt ſi moriturus eſſet æger, locum morbi oſtenderem, & ſi mortuo illo aberraſſem, teneri pœna centupli acceptarum pecuniarum: Itaque cum plurimi apertè primùm ſperantes me arguere poſſe, quod aberraſ-

ſem, corpora diſſecuiſſent, vt Senatoris Vrſi, Doctoris Peregrini, Georgij Ghiſileri: In quo illud viſum eſt admirabile prædixiſſe me morbum fore in iecore, cùm vrinæ eſſent optimę; incolumem vero ventriculum qui perpetuò doleret: poſt clam multos alios, nunquam errare me inuenerunt, nec conditionem recipere auſi, nec vt reciperetur conſuluerunt.

13. Redeo ad curationes, Bononiæ, Vincentium Torronem ex coxendicis dolore laborantem iam anno tranſacto, cùm perpetuo in lecto maneret, & nil leuaret morbum, ne dum vt minueret, reſtitui ſanitati.

14. Et ex ſimili affectu vxorem Claudij mercatoris hyeme profunda.

15.16. Verum Romæ nobilem matronam Clementiam Maſſam atque Io. Cæſarem Bontempum Iuriſconſultum ambos propè biennio laborantes, & ad ſummum calamitatis redactos, Medicoſque vrbis celebriores expertos ita curaui, vt iam diu viuant. Curabam autem Mediolani Hiſpanorum gentem, in qua mira experiméta dedi: Primum

quod nemo gloriari poſſit, aliquem ſanaſſe, quem ego vt inſanabilem reliquerim, cùm tãtam multitudinem derelictorũ ego reſtituerim? & alias dixi in arte nõ valere fortunam: Qua enim fortuna indiget tonſor vt tondeat, & muſicus vt canat aut pulſet? Ergo neque in medicina, ſed habet medicina tria præter artem, quibus caſui ſubiecta videtur: primũ quod ſenſibus nõ adeò pateat vt cerdonica, & tonſoris, ſi quis ergo in profundiorem partem inciderit, aut morbum valdè multiplicem, & compoſitum nõ artis, ſed artificis imperitia, parum prodeſſe poterit: Eſt autem multarum partium hæc ars, adeò vt & nunc, & olim in multos diuiſi eſſet vulnerarios, ocularios, Phyſicos, lapidarios, Herbarios, Oſſiarios: ſed & vnaquæque pars paruas multas ſortitur particulas, ſi quis ergo incidat in morbum, in quo diu & feliciter verſatus fuerit, fortunatus dici poterit, ſecus contra; præterea opus habet Medicus medicamentis, miniſtris, aſtantibus, pharmacopolis, chirurgis, coquis, & vt externa etiam ſine errore procedãt,

Ignis, aqua, cubiculum, mūdices, ſilentium, amici: timor contra, triſtitia ira efficient, vt morbus ſit ſanabilis, æger tamen pereat. Id verò vt breuiter dicam, cum ars ſit, nō ſubiicitur fortunæ; quatenus autem eſt plurium generum vt medicina, aut plurium agentium, vt militaris licet vnius generis, aut pluriū etiam eiuſdem generis, & ab eodem agente, velut fabrilis clauorum, & magis æreorum, & arandi & ſerendi, ita variis ſubiicitur. Et ſi quid facit ad rem, quod tamen plurimum facere teſtatur Hippocrates in pluribus locis exercuiſſe artem: primum Venetiis, poſt in Patauino agro Plebe Saccenſi, vt Italico vtar verbo, Mediolani, Gallareatæ: Papię ſed hic parum, Bononiæ, Romæ: In Gallia, Lugduni ſcilicet, in Anglia, & Scotia. Cōtulit etiam ad hoc ætas, iam ingreſſo lxxv. cùm Galenus lxvii. non exceſſerit, Auicenna, id eſt Haſen lvii. vterque tota vita in itineribus cōſumpta. Galenus xx. perpetuis annis, Haſen ſemper, Ætius in ſuo Epiſcopatu, Oribatius in Ponto proſcriptus, Paulus Vagabundus.

17. Sed mittamus hæc, & caſum Iulij Ringlerij adoleſcentis Patritij enarremus, hic habitabat apud B. Iacobi templum, in via ſancti Donati Bononiæ xii. Calendas Iulij M.D.LXVII. quem iam xl. plus diebus decumbentem, cum acutiſſima febre, grauique Phlegmone, amiſſis omnibus ſenſibus, cum de more conſignatus eſſet, liberauimus.

18. Quid de Annibale Arioſto iuuene nobili, & diuite, quem laborãtem ex abſceſſu in pectore in fiſtulam conuerſo, & cum tabuiſſet, alia hecticæ febre adiuncta, & ad duas libras ſaniei in ſingulos dies expueret, nec dormiret, Medici tanquam phthiſicum, & toto pulmone putrido, vt prorſus inſanabilem reliquerũt: ſeptumque erexere ne quatuor pueruli Michaelis Angeli iudicis Torroni inficerẽtur: hunc ego in xxx. diebus plenè curaui intus & extra, & ita pinguem reddidi, & bene coloratum, vt tota ciuitas miraretur. Nil forſan his duobus miraculis, Bononiæ quingentis iam annis ſimile viſum eſt.

19. 20. Quin etiam duos adoleſcentes ad portam quæ Mutinam tendit, diarrhæa laborantes, zeonarthum, & Io. Baptiſtam contiguis domibus, cum febre relictos vt mortuos, & nec tuſſi nec ſpirandi difficultate tenerentur, iamque xi. exegiſſent, intellexi laborare ſuppuratione in pulmone, & prædixi ſolo ſputo saniei poſſe ſanari, & ita ambo, admirantibus aliis Medicis; tum etiam coniunctis, intra xxv. diem ab initio, dum expuiſſent ſaniei puræ circiter libram vnã, in quatuor aut quinq; diebus plenè curati conualuerunt.

21. E regione horum habitabat adoleſcens Marcus Antonius Felicinus, qui ex longo morbo cum loqui nõ poſſet (erat autem Senatoris nobilis, vt audio ob familiam antiquiſſimam ex fratre nepos) & febre perpetuò laboraret, nihil intelligens, mutus euaſiſſet, & debilitatus ad mortem, derelictuſque ab aliis Medicis, cùm cõfiterentur, neque morbum intelligere, nec ſimilem vidiſſe, & erant qui potione meretritia eò deductum dicerent, ſuſceptum in manibus, quatriduo reddidi ſui com-

potem, & loquentem, intra decem autem alios aut duodecim dies perfecte ſanaui, & puto ipſum viuere: ægrè ferebant ob id Medici in his exemplis, quòd nō redderē vllam rationem, neque docerem.

22. Quid de Agnete vxore Claudij Galli mercatoris in vrbe noſtra, pro mortua derelicta à primariis Medicis? & iure, quandoquidem nullum ægrum alium, tametſi viderim morti multos proximiores, maiore labore curauerim.

23. Memini quæ alias commemorauerim in generali de inſanientibus, comitialibus, cæciſque quibuſdam ſeruatis; hydropicis, gibbis, inhibitis, claudiſque in melius traductis. 24. Filiis fabrilignarij ad portam Tonſam, 25. Itemque Laurentij Gadij miraculo propè, 26. ac Legati Mantuæ reguli, 27. & præclara inſignis Hiſpani Iuaræ, eorumque omnium curatione. 28. Quid de Simone Lanza: 29. De Mareſchalco: 30. de filia Io. Angeli Linati: 31. Antonio Scazoſo: 32. Admirabili denique illo caſu filij Marti-

ni Mercatoris: 33. Vxoris pharmacopolæ trium regum: 34. à doloribus inueteratis: 35. alios à ſanguinis mictu: 36. A quartana duplici nemo à me nõ curatus eſt: 37. à veneno in Syrtiris filios omnes ſeruaui tarde vocatus, tam etſi ambo parentes obiiſſent. 38. Auguſtini Fornarij caſum in hydrope. 29. De certamine cum Cauenago, & Candiano in cura Octauiani Mariani: ſed non minoris bonæ fortunæ meæ argumentum, omiſſa incredibili exemplorum multitudine, 40. caſus Antonij Maroragij infauſtus, & ex aduerſo cura febris, peſtilentiæ, podagræ, minime fallax: ob id Mediolanenſes Medici dicebant, hoc mihi nõ excellentia artis, ſed bona fortuna euenire, quoniam qui morituri eſſent in illorum, qui ſeruandi in manus meas deuenirent.

Ne mireris, ô Lector, nec mentiri ſuſpiceris, hæc omnia ita ſe habent, & huiuſmodi contigerunt, & maiora, & lõge plura: numerum nõ teneo, ſed exiſtimo ad clxxx. accedere, & plus vltra: nec tamen inaniter gloriari ſuſpiceris, aut cupere, vel ſperare me præferri

Hippocrati. Primum de mendacio, cur tam impudenter? indagare licet, vno deprehenſo mendacio omnia corruunt. Deinde cur ob gloriam & lucrum? at ſi graues morbi mihi plures occurrãt, nil exiſtimem infelicius: neque enim confido vſurum me felicitate præterita. Refert Plinius & Plutarchus Cæſarem cùm in acie aperta quinquagies collatis ſignis victor dimicaſſet, factum ſegniorẽ ad prælia, ne gloriam partam vitiaret atque pollueret. Quanto facilius id mihi accidere poſſet? Deinde quomodo ſperare quicquam magnum ex quotidiana opera poſſim? à Principe ſolum id liceat, ſi modo ſuperſit aliquid ſpei. Verũ quod ad gloriã attinet, nõ ſolùm multo minus, imo prorſus nihil; nam non glorioſus eſt Hippocrates quod multos ſanauerit, ſuo enim teſtimonio xxv. ex xlii. obierunt, xvii. ſanati ſolum, ſed quod rationem ſeruauerit. At ego bifariam in hoc inferior ſum: Primùm quod felicitas illa operum à diuino auxilio videbatur proficiſci, nõ ab eruditione; & tot mihi in hoc genere fau-

ſta ſucceſſerunt, vt ſpem operi æquari poſſe non cõfidam: raroque vere gloriari licuerit, quicquam ex conſilio & cogitatione, (quamquam in hoc præſtiterim quantum potuerim) accidiſſe. Morbi etiam Hippocratis fuere violentiſſimi, regio ſaxoſa in Theſſalia & prope, venti aſperi, vina cruda, legumina, aquæ prauæ, modus vitæ inconditus, nõ medicamenta, non electio, exercitationes mortiferæ; ſi ego tunc ibi fuiſſem, nõ potuiſſem certe talia miracula edere, aut ſi ille compoſito ſeculo, molli regione, commodis omnibus abundante, medicinam exercuiſſet, nullum tale naufragium paſſus eſſet. Quæ ergo iactantia mihi in hoc, ſed fuerit modo (poſtquam Dominus vt nunc ſentio, mihi vera ob id vt puto narranti fauet) quid inquit ille, an non abunde, ne dicam ſolum ſatisfecit huic inani voluptati, quãdo quidem florem fructu priuauit, in magna paupertate viuentem, cum tot æmulis, tot expoſitum iniuriis, tot afflictum calamitatibus: ergo iam ſcio obtinuiſſe hanc quamcunque gloriam, non ſolum abſ-

que mendacij ſuſpicione, ſed etiam ſine inuidia.

CAPVT XLI.

Oſtenta naturalia viſa, rara tamen de Vita propria, & filij vltione.

INter naturalia oſtenta, primum illud quod & rariſſimum eſt, natum me eſſe hoc ſeculo, in quo totus orbis innotuit, cũ antiquis paulo plus Triente cognitum fuiſſet: Hinc luſtramus Americam (nunc partem propriam appello) Braſiliam, maximam incognitæ antea portionem, terram ignitã; Patagones, Peru, Charcas, Parana, Acutia, Caribanam, Picoram, Hiſpaniã nouam, Quitum, Quiniram partem Occidentaliorem, Galliam nouam, & ea magis meridiem verſus Floridã, Cortercalem, Eſtotilant, Matata: Præter has ad Orientem ſub Antartico Antiſcios quaſi Scythas, & alios nondum notos Boreales, Laponiam, Binarchiã,

Amazones, & quæ eſt è regione inſulæ Dæmoniorum (ſi hæ fabuloſæ nõ ſint) hinc certe vt æqua fiat diſtributio, magnas ſequuturas calamitates veriſimile eſt : creuit opinio, minuentur & contemnentur bonæ artes, & certa pro incertis cõmutabuntur. Sed hæc alibi, interim nos florente prato gaudebimus. Nam quid mirabilius pyrotechnia, & fulgure mortalium, quod pernitioſius multo eſt quam Cæleſtium. Nec te ſilebo magne Magnes, qui nos ducis per vaſtiſſima maria , & noctes tenebroſas, & tempeſtates horribiles in peregrinas, & incognitas regiones. Addatur quartum typographica inuentio : manibus hominum facta, ingenio illorum inuẽta, æmula diuinis miraculis, iam quid deeſt amplius ni Cœlum occupemus. O inſaniam hominum ſi vanitatem, ſi principia nõ animaduertimus : ambitioſum ſupercilium ſi non admiramur, ſed ad ordinem redeo.

Erat dies xx. Decembris anni M.D. LVII. cùm mihi proſperè cuncta ſuccedere videbantur : non dormio ad mediam noctem vſque , cùm vellem

viſus eſt mihi lectus tremere, & cum eo cubiculum, terræmotum exiſtimabam: poſt tandem ſomnus obrepit: vbi mane dies illuxiſſet rogo Symonem Soſiam, qui nũc hic Romæ eſt, in curruli lectulo iacentem, an aliquid ſenſerit? reſpondet tremorem cubiculi & lecti: Qua hora? inquit ſexta aut ſeptima. Tũc ego in forum me cõfero, quæro à pluribus an terræmotum ea nocte ſenſerint, nemo affirmat; venio domum, accurrit famulus admodum triſtis, nũciat Ioãnem Baptiſtam duxiſſe in vxorem Brãdoriam Seronam puellam amatam ab ipſo, ſed omnium bonorum expertem: atque hinc dolor, hinc lachrymę; accedo prope locum, video rem trãſactam. Hoc ſanè fuit omnium malorum initium cogitaui diuinum nuncium, quòd cognouiſſet concluſum veſperi, nocte voluiſſe ſignificare, nam vbi illuxiſſet, antequam domo prodiret, aggreſſus eram filium: dixi (non eo tantum monitus oſtento, ſed quòd videretur à ſeipſo alienus) fili caue tibi hodie, magni mali quippiam ne efficias, locum memoria teneo, in oſtio enim

eram:

eram : ſed non, an ſubiecerim de oſtento. Non multis poſt diebus, ſentio rurſus tremere cubiculum, experior manu, cor ſentio palpitare, in latus ſiniſtrum enim decumbebam; eleuo me, ceſſat tumultus ille & palpitatio: iterum decumbo, itaque cum vtrumque rediiſſet, cognoui vnum ex alio pendere. Memineram etiam quòd, cũ viſum eſſet antea tremere, tum cor mihi palpitabat, vt eſſet res naturalis. verùm quomodo prior ille eſſet affectus non intelligebam, animaduerti ſolum quòd duplex hic erat tremor: naturalis qui ex palpitatione cordis prouenit, & à ſpiritu, qui eo medio prouenit: quod ex ſimilitudine deprehendi nõ paucis ante annis, nam cũ antea eſſem ſolitus, ſi antelucanis horis expergiſcerer, duris & grauib. curis angi, à paucis annis nunc citra, & ſi contingat vigilia, non tamen cura: quòd ea vigilia à morboſo habitu potius fiat quam ab afflatu.

Simile contigit cũ anno M.D.XXXI. canis modeſta vlularet præter conſuetudinem aſſiduè: corui inſiderent do-

mus vertici crocitātes præter ſolitum, puer cum faſciculos lignorum frangeret, erumpebant ignis ſcintillæ, duxi vxorem inexpectato, à quo tempore multa aduerſa concomitata ſunt: non tamen prorſus omnia hæc diuina fuerunt, nam cum eſſem annorum prope xiii. coruus arripuit in campo B. Ambroſij laciniam veſtis, nec dimittere magna vi me eum trahente, ac repellente voluit, nec quicquam tamen vel ad multos annos luctuoſum accidit, aut mihi, aut meorum vlli.

Magna etiam, ſed prorſus naturalia obſeruaui: quæ ſuperius à Cælo, hora penè xxii. ſtellam Veneri ſimilē (dum eſſem puer) quæ illuxit tam clara, vt à tota vrbe noſtra conſpiceretur. Vidi tres inde ſoles anno M.D.XXXI. & omnes in oriente, & cum radiis, Aprili menſe, Venetiis: vbi tum caſu eram, durauitque ſpectaculum totis penè tribus horis. Antea vero circa annum M.D.XII. in agro Bergomenſi propè Abduam fluuium, ceciderūt noctē vna ſupra M. vt referunt lapides, cùm præceſſiſſet veſperi ingens flamma, quæ in

aëre ferebatur trabis ingentis ſimilitudine: vidi ego ex his vnum dum puer eſſem, pōderis librarum ſupra cx (non recordor an communium, an maiorū: nam libræ cxi. maiores Mediolanenſes ſunt cclix) in domo M. Antonij Dugnani, iuxta ædem ſacram D. Franciſco dicatam, forma inæquali, & vndique abrupta, vt de caſu coniectari poſſemus: color cineris, & ſaturior, ſi affricaretur ſulphuris odorē redebat, cotibus vulgaribus ſimillimus erat: Potuit & eſſe techna, nam ibidem tales lapides effodiuntur, & per orbem paſſim, cotium nomine deferuntur. Volui hoc ſubieciſſe, quod neque apud Gaſparem Bugatum, neque Franciſcum Sanſouinum diligentes horum temporum Italos Scriptores, vllam mentionem huius rei inuenio. Sed quorſum tamen patritij illi hoc confinxiſſent? & paſſim alij licet minores oſtendebantur: nec ſpectaculum gratum futurum Principibus qui tum regnabant. Conſtat enim ſeditioſis, huiuſmodi ad res nouas moliendas animos addere, & forſan aliquid etiam in hoc euidenti cauſa poſ-

ſunt. Sed ſit modo vtrumque, circa id tempus, conſtat. Venetiis tam grauem fuiſſe terræ motum, vt nolæ templorũ ſponte pulſarẽt, accidit enim hoc prodigium anno M.D.XI. vt anno M.D. XIII. cùm Maximilianus Sfortia Mediolani Princeps, amiſſo toto Principatu, Nouariæ obſideretur à Gallis, canes Gallorũ in vrbem agminatim venerunt, canes Eluetiorum lingentes, atque illis blandientes, quo viſo accurrit Iacobus Motinus Torfaninus Tribunus militum Eluetiorum, qui pluribus præliis interfuerat, Sfortiæ certam ex obſeruatione victoriam ſpondens: quam ſequenti die adeptus eſt. Hic ordinem & propoſitum videor tranſgreſſus, ſed ad præſentia pertinet oſtendere, me eo tempore natum quo multa mirabilia viderim. Iuueni (& nunc nuper à ſomno experrecto) videbantur quæ in cubilo erant, ac ſi cum lumine fuiſſem, ſed paulo poſt euaneſcebat vis illa, referunt Tiberio hoc accidiſſe.

Cum nocte præcedente x. Calendas Februarij M.D.LXV. qua die receſſit Cæſius, ingreſſus Craſſus, bis arſiſſet

lectus, prædixi me non permanſurum Bononiæ & prima vice reſtiti, ſecunda non potui. Anno M. D.LII. catula domeſtica, & placida domi relicta aſcendit ſuper abacum & lectiones meas publicas lacerauit, librum de Fato, qui videbatur magis expoſitus nō attigit: A fine anni præter omnem ſpem, profiteri publicè deſij per octo annos perpetuos. Nonnunquam ex minimis cum immodice perſeuerant, coniecturam facere licet: cùm ex minimis, vt alias declaraui, ac vniuſmodi, velut retium maculis omnia apud homines cōſtent, repetitis, & in diuerſas figuras vt nebulæ formatis: nec ſolum per minima augeantur, ſed & illa minima ſenſim in infinitas partes, vt ita dicam, diuidere oportet, iſque ſolus in artibus, in conſiliis, in negociis ciuilibus præſtantiſſimus erit, & ad ſummum culmen perueniet, qui hæc intelliget, & in opere ipſo obſeruare nouerit: quamobrem in quibuſlibet euentibus talia minima erunt obſeruanda. Die qua venit è Bononia Ludouicus Ferrarius cum ſuo patrueli Luca: Pica in corte tandiu

deblaterauit, præter ſolitum omnino, vt nos aliquem expectaremus, erat autem pridie Calendas Decembris M. D.XXXVI. nunquid hoc in cauſa? minimè, quoties in irritum ceſſerunt? Ergo his proderunt incerta ratione obſeruata, vt Auguſto: aliis contempta vt Iulio Cæſari & Syllæ: atque eadem ratio in alea, vt nulla ſit aut obſcura. Quæ verò ſupra naturam ſunt, rationi naturali nõ ſubiacent; quæ ſubiacent, iam nil mirum continent, niſi eius imperitis. Aliud fuit cum penè merſus ſum in Benaco lacu, timebam ingredi, cauſam ignorans, & erat aëris magna trãquillitas. Eodem anno plura apparuerunt quæ liberationem, alia calamitatem portenderũt, velut ſolutio vinculi quo ſmaragdus collo appenſus erat. At antea tres annuli quos in digitis geſtabam (mirum ſanè dictu) in vnum cõfluxerant, vt tam exitus quàm coitus nõ parum eſſet admiratione dignus, tum magis quod liberatio, & damnatio poſt ſubſecutæ fuerint: ſed dona hæc ſunt Dei, nam quod ad prodigia attinet, nihil minus. Damnatus à prima pueritia

ad mortem ſpirandi illa difficultate, frigore maximo pedum ad mediam noctem vſque, palpitatione cordis ea in ætate, ſudore copioſo; quem poſtmodum excepit vrinæ profluuium perpetuum; dentes rari ac debiles admodum, manus dextra incompacta, linea vitæ valde breuis, inæqualis, interciſa, ramoſa, & reliquæ principales penè capillares aut valde obliquæ: aſtra quæ minitabantur omnino obitum, vt omnes dicebãt ante ãnnum xlv. omnia vana inuenta ſunt; viuo, & annum ago lxxv. nõ artium fallacia, ſed artificum inſcitia: quin quod, ſi quid tale eſſet, nõ magis eluceſcere poterit, quàm in Ariſtotele, de quo nihil tale legitur. Sed ad filij hiſtoriam accedamus, quæ verè quippiam habuit dignius cõſideratione.

Cecidit filius meus, intra cxxi. diem, ipſe mortuus eſt exclamans ſe perire ignorãtia eius, qui mortem filij mei ſuaſerat, & deprecatus fuerat Falcutius Senator: vir alioquin primarum partium, quem ſecutus eſt Hala, qui à damnatione filij ſic ſtatim ægrotauit, vt Phthiſi-

correptus reiecto pulmone expirauerit. Præſes ipſe Rigonus qui iudicium vrgebat, vxorem propriam extulit ſine cereis, mirum dictu, verum tamen vt à pluribus audiui: referunt ipſum quamuis nominis integri, ſola morte iudiciũ cuius inſimulabatur effugiſſe; tũ etiam filium eius vnicum adoleſcentem morte ereptum, vt diceres domum illius diris excantatam. At paucos intra dies ſocer filij mei qui eius mortem procurauerat, in vincula coniectus, tandem amiſſo exactionis munere mendicauit: filius eius quem maximè amabat ſuſpendio vitam finiuit, damnatus vt audio in Sicilia. Eorum qui ipſum accuſarũt nemo nõ niſi magna calamitate euaſit, aut perculſus, aut enectus: quin etiam dominus ac Princeps alioquin generoſus & humanus, cum ipſum ob inuidiam meam & accuſatorum multitudinem deſeruiſſet, & ipſe multis modis cõflictatus eſt grauibus morbis, cæde propriæ neptis à coniuge ſuo, litibus grauibus: tum etiam ſubſecuta calamitas publica, Zotophagite inſula amiſſa, claſſe Regia diſſipata, nõ quod tam im-

pudens vel inſanus, vt quicquam horum pertinere ad nos putem: ſed homines bonæ mentis, vt in tempeſtatibus ſegetes euertuntur, & magnarum calamitatum tempore cadunt, præſidio optimorum Principum, tum occupatorum publicis aut propriis infortuniis deſtituti, quæ tempora obſeruant improbi calumniatores ad amuſſim, non alia ſpe magis conſpicua.

CAPVT XLII.

Præcognoſcendi vis in arte, & aliis.

PORrò qualiſcũque cauſa fuerit quæ plus mihi nominis hac in parte attulerit quam cuperem, ſeu diuinus afflatus, ſeu Harpocratica conſtitutio, ſeu quędam iudicii & mentis perfectio, nõ ſatis dicere poſſim. In medica primum arte emicuerunt Ceciliæ Madiæ, de filio Io. Iacobi Reſte, totque aliorum, vt in tanto tempore nemo gloriari poſſit vidiſſe hallucinatum: quin imo etiam

qui alias partes artis à me detrahere conabãtur, in hac primas perpetuo reliquerũt, nihil mihi tale optanti. Sed omittam reliqua, Bononiæ nõne offerebam, ſi quis vellet pro ægris decem numerare coronatos, vt bis, vel ter, aut ſemel tantum ægrum inuiſere ſtudioſè poſſem, me perſoluturum quod accepiſſem centies, ſi aberraſſẽ in parte quã mortis cauſam futuram prædicerem. Diſſecuerũt plures nobiles, & primùm quidem me præſente, deinde cum viderent nõ falli vnquam, illis ne toties cõtingeret erubeſcere, clam diſſecabant: ſed nũquam in octo annorũ ſpatio in quo ibi medicinam publicè profeſſus ſum, cõtigit, vt vel de hoc nõ ſolum contradicere, ſed neque hiſcere auſi ſint, tam fœlix hac in parte. At extra artem quæ in cõſilio Regis Edoardi VI. Anglorum dixerim, & quomodo calamitates eius Regni impendere, & quales, certè quis admiretur. taceo quæ in carminibus Næniç mortis filij ſubiicere volo, quod ipſi prohibuerint, & tamen puto extare miraculo propiora quam oraculis, de eo quod futurum eſ-

ſet vſque ad octiuum annum, ab illius morte. Sed vt dixi, ea mihi nõ tribuo, quæ etiam malim perire, quàm vt gloriam hoc modo quæram; nam & de Cypri amiſſione ab initio pronunciaui, & cauſas reddidi; tum etiam de Aphricæ Arce nil hæſitans; nec velim quemquam opinari, quod hæc longius petita ſint, aut ex Dæmone, aut ex aſtris ſed ex Ariſtotelis oraculo: ſolum enim inquit ille prudentum, ac ſapientum eſſe veram diuinationem: Exquirebam quæ in re eſſent, primum didiceram locorum naturam, mores hominum, Principum præſtantiam, Hiſtoriarum & nobiliorum, & ſecretarũ magnum numerum euolueram, inde adiutus meis artificiis quæ nunc exponam, pronunciabam.

Audi ergo quæ & qualia, doctrina craſſa, dilẽma, τρόποι, amplificatio, ſplẽdor ſingularis, Dialectica, & in ea longa, diligẽs, aſſidua, exercitatio, & exercitatione maior cogitatio. Quędam tamen ſic mihi cõtigerunt, vt cauſas vix reddere poſſim, memini me dum eſſem adoleſcens, perſuaſum fuiſſe cui-

dam Ioanni Stephano Biſſo, quod eſſem Chiromanticus, & tamen nil minus: rogat ille, vt prædicam ei aliquid de vita; dixi deluſum eſſe à ſociis, vrget, veniam peto ſi quicquam grauius prædixero: dixi periculum imminere breui de ſuſpẽdio, intra hebdomadam capitur, admouetur tormentis: pertinaciter delictum negat, nihilominus tandem poſt ſex menſes laqueo vitam finiuit, illi prius amputata manu. Non ita fortuitum dici poteſt, quod nunc accidit in Io. Paulo Euſomia iuuene alias alumno meo, intra menſem, & extat chirographum: ſanus erat, quodam veſperi iubeo mihi chartam exporrigi, ſcribo in illa ni caueat, breui moriturum: non hic ſydera, non doli mihi explorati; reddo cauſas, tranſmitto, intra ſex vel octo dies ægrotat, nõ multo poſt perit: prope miraculum talia imperitis vidẽtur, ſi prudens illud ſcriptum legat, & cõſideret, dicet vidiſſe factum, non futurum præuidiſſe. Quid Romæ? tot ſunt teſtes quot aderant conuiuæ; dixi, niſi nõ æquo animo vos nõ accepturos exiſtimarem, di-

cerem aliquid : vnus ex his inquit forſan dicere vis vnum è nobis moriturum, reſpondi inquam ita videtur hoc anno, & die prima Decembris, qui vocabatur Virgilius obiit. Adde quod minimis conſtant res noſtræ, & ab ipſis magnas mutationes accipiunt : atque ab eiuſmodi, ac minoribus ſi dicere licet, iudicãtur. Non dicam quod ignoro, venit Gallus dum habitarem in domo Ranutii Bononiæ, volens alloqui me ſeorſum, dixi ſufficere debere ne alii audirent: cùm perſtarem diſceſſit, ſuſpicatus miſi qui quærerent, nõ eſt inuentus qui viderit: quid putas? ſcelus cogitabat ille.

Quid dicam de Cypro, non ſemel vt audiui quinam eſſent apparatus Turcarum & Chriſtianorum, dixi metuendum eſſe ne vinceremur: teſtis eſt Cardinalis Sfortia. Cauſas adducebã, tandem exitus oſtendit, & vi & errore inſulam amiſſam. Hæc & talia ſtudioſis diligentibus, & peritis accidunt, nõ tamen neque neceſſario, neque in omnibus, certiſſimæ enim ſunt quæ in artibus, vt fabrilis.

CAPVT XLIII.

Res prorſus ſupra naturam.

QVod mihi accidit dum ſtuderem Papiæ, vt mane quodam, antequam expergiſcerer ictum in muro ſenſerim, vacuum erat habitaculum quod loco illi erat cõtiguum: & dum expergiſcerer, & poſtea alium, quaſi mallei, & quòd eadem hora veſperi intellexerim obiiſſe Galeazium de Rubeis amicum ſingularem, & de quo tam multa, nõ id referam in miraculum: primum potuit totum ad ſomnium continuitate referri: Secundo, vt dixi, poteſt à cauſa quadam naturali proceſſiſſe vt de vapore illo: Tertio vt cùm me viderẽt perculſum prodigio, & metu me intra domum tota die retentum, confinxiſſe mortem hãc, atque traduxiſſe ad illam auroram, cùm antea multo obiiſſet, paucos enim videas, qui ea hora ex morbo pereant. Quamobrem hoc pro-

digium nõ inter miracula tot modis labefactatum reponam: ſed cuique vt de eo ſtatuat, vt melius videbitur, ſimilia.

Ergo anno M.D.XXXVI. cùm habitarem in P. Tonſa, erat menſis ni fallor Iulij, prodiens è cœnaculo in Cortem, ſenſi maximum odorem cereorum quaſi nuper extinctorum; territus voco puerum interrogans an quicquam ſentiret, ille cùm de ſtrepitu intelligeret, negabat, monui nõ de ſono intelligere, ſed an odorem perciperet, dixit, O quam magnum ſentio ceræ odorem, dixi, ſile, & ancillam rogans, & vxorem, omnes mirabantur præter meam matrem quę nil ſentiebat, credo grauedine præpedita: Itaque mortem imminere hoc oſtento autumans, cum ad lectum cõtuliſſem me, nõ poteram obdormiſcere: & ecce aliud prodigium priore maius, in via publica grunniẽtes ſues, cum nulli ibi eſſent, inde anates ſimiliter obſtrepentes: Quid hoc mihi, & vnde tot monſtra? Et anates cur ad ſues veniunt? qui tota nocte grũnientes perſeuerarunt. Mane tot viſis perculſus, neſciebam quid agerem: va-

gabar extra vrbem à prãdio:&rediẽs domum, video matrem quæ me hortabatur vt properarẽ, ictum fulmine vicinum Io. præfectum alias peſtilentiæ: Hunc ferebant, cùm xii. ante annis ei muneri vacaret, quòd peſtilentia ſæuiret, multa rapuiſſe: cõcubinam habebat, nec exomologeſim ſubibat: forſan & alia peiora admiſerat: erat autem vicinus, vt nõ intercederet niſi domuncula, vidi & cognoui eſſe mortuũ prorſus, tunc liberatus ſum à cura, illius obitu. Dices vnde tibi hoc viſum? an vt ſeruarer. Nam aliquãdo, licet raró, ſub porticu ſua ſedere confabulãdi gratia contigerat. Erat enim locus frigidiuſculus.

Secundum cùm mater eſſet in extremis, experrectus & illuceſcẽte altius ſole, videns & nihil videns, xv. ictus (illos enim numeraui) audiui, quaſi aquæ guttatim in pauimẽto cadẽtis, nocte autem præcedente, circiter cxx. prope numeraui, ſed dubitabam quod hos à dextra ſentirem, ne quis domeſticorum mihi anxio illuderet, vt hi ictus nõ viderẽtur in die cõtigiſſe, niſi

vt

vt noctúrnis fidem facerent. Paulo poſt ictum quaſi currus tabulis onuſti ſimul ſe exonerantis, ſupra laqueatia ſenſi, tremente cubiculo, mortua eſt vt dixi mater, ictuum ſignificatum ignoro. Omittam illud quod circa medium Iunij M.D.LXX. ſentire viſus ſim ambulantem noctu, occluſis oſtiis atque feneſtra clatrata, inde aſſidere mihi, ſtrepitum edente capſa; forſan ad nimiam cogitationem referri poteſt, nam alium de hoc interrogare non potui. Quis fuit ille qui mihi vendidit Apuleium iam agenti annum ni fallor xx. Latinum, & ſtatim diſceſſit, ego verò qui eouſque neque fueram in ludo literario niſi ſemel, qui nullam haberem Latinæ linguæ cognitionem, cùm imprudens emiſſem quod eſſet auratus, poſtridie euaſi qualis nunc ſum in lingua Latina, nec nō & Græcam quaſi ſimul, & Hiſpanicam, & Gallicam accepi, ſed duntaxat vt libros intel ligam : ignarus ſermonis, & narrationum, & regularum Grammaticæ prorſus? Anno M. D. L X. menſ Maij, cùm ob dolorem mortis filij pau-

latim ſomnum amiſiſſem, nec inædia, nec verbera quibus crura obequitando per ſegetes diſcruciabam, non ludus latrunculorum, quo tempus tranſigebam cum Hercule Vicecomite adoleſcente gratioſo: nam & ille iam vigiliis conſumebatur, rogaui Dominũ vt mei miſereſceret: nam ex perpetuis vigiliis neceſſe erat, aut me mori, aut inſanire, aut ſaltem munus profitendi deſerere. Itaque ſi deſererem nõ erat quo vitam honeſtè protraherem: ſi inſanirem ludibrio futurus eſſem omnibus, diſperderem quod eſſet reliquum patrimonij, ſpem nullam affulgere commutãdę ob ſenectutem cõditionis: rogare itaque vt mortem immitteret: namque hanc eſſe communem, & ſtatim cõceſſi in lectum. Erat enim hora tarda, & decima ſurgere cogebar: vix duobus horis licebat cõquieſcere in lecto: ſtatim abripuit me ſomnus, & ſubitò appropinquantem viſus ſum vocem ex tenebris audire, quam neque cuius eſſet, nec quis eſſet dignoſcere potui ob tenebras: Dicebat enim illa, *Quid quære-* [illegible] nec expectato reſ-

ponſo ſubiecit, *De filij nece?* cui ego, *an aui itas?* Tum is reſpõdit, *Lapidem quem collo ſuſpenſum habes in os impone, & quamdiu habebis, filij non recordaberis*; & ſomno illico ſolutus, cogitabam quid ſmaragdo cum obliuione? ſed poſtquam nulla erat alia euadendi ſpes, recordatus verbi illius *credidit in ſpem, præter ſpẽ & reputatum eſt ei ad iuſtitiam* (de Abraham loquentis) impoſui lapidem, & ecce quod ſupra fidem omnem eſt, ſtatim ita omnium quæ ad filij memoriam pertinebãt obliuiſcebar; tum tunc, cum iterum in ſomnum delatus ſum, tum in poſterum ad annum fermè vnum cum dimidio: donec cõſcripſi librũ Theognoſton, ſeu ſecundum Hyperboreorum. Interim dum comederem, & dum profiterer, cum non liceret ſmaragdi beneficio vti, torquebar ad mortis ſudorem vſque; ſic ſomnum, & habitum prorſus vt mihi videtur recuperaui. Quod verò eſt prorſus admirabile, neque in vna, neque in altera mutatione quicquam moræ vnquam interponi viſum eſt.

Nocte quæ præceſſit Idus Auguſti

M. D. LXXII. lumen aderat, & ego erã vigilans, paululum enim differebat à ſecunda hora noctis: & ecce ſenſi ſtrepitum ingentem à dextra, quaſi exonerantis currum tabulis onuſtum; reſpicio, erat hoc in ingreſſu cubiculi mei, ex cubiculo vbi puer dormiebat (erat autem oſtium apertum) video villicum ingredientem, reſpiciebam ad illum intentè ob multa, protulit ergo in ipſo penè limine oſtij, [illegible], quo dicto euanuit: Ego neque vocem agnoui, neque vultum, neque vlla in lingua potui quid ſignificaret aſſ[illegible] qui, reſpõdi alias cur talia? ſed ſi quis obiiciat cur adeò paucis eiuſmodi miracula? Et quare ſi ſic eſt, homines regna adeo appetunt, magiſtratus & ſpes, per tot etiam nefanda? Dico hunc nõ eſſe locum ad hæc determinanda, neque humeros tanto ponderi idoneos, ſed ad Theologum relegare: mihi ſufficiat hiſtoriæ veritatem enarraſſe. Omittam referre de Tonitru Bononiæ, quod ſuperſtitit cubiculo ſine fulgure, ſed & abſque tremore quod, minus malum: vt ſtrepitus tabularum ſemper malus, quamuis in

nullo horum mors ſubſecuta ſit, niſi de matre, ſed illa iam peribat morbo, & ſenio confecta: item de contumacia horologij, quæ in cauſas facile naturales referri poteſt: vt etiam de terra illa quæ anno M.D.LIX. menſe Octobris, ac Nouembris, effoſſi ſingulis diebus ſub foco, & prope cernebatur. Quæ oculis meis nõ dormitãs ſed in clara luce vidi. Circiter viii. Calendas Aprilis M.D.LXX. conſilium pro patrono meo Cardinali Morono cõſcripſeram, cuius vnum folium cum decidiſſet in terram, mœrebam: Itaque exurgo, & vna mecum folium ſe erigit, & tranſgreditur vſque ad abacum, ibique erectum, tranſtris eius adhæſit: Ego admiratione ductus voco Rodulfum, & oſtendo rem miram, ille tamen nõ vidit motum: neque ego potui (vt qui nec tot mala expectarem) intelligere quid portenderet: erat autem vt euerſis rebus meis, lenior aliquando aura aſparet.

Poſt menſe, ni fallor, Iunij, cùm ſcripſiſſem ad eundem, ecce quæro puluerarium, cum diu vbique quæſiſſem, ele-

uato folio, vt ex terra colligerem quem imponerem puluerem, video latuiſſe puluerariam pyxidem altam vncia cum quadrante, rotundam, vt dimetiens eſſet longum vncia, quî fit vt in plano ſcribenti latere potuiſſet? & hoc ad illud pertinebat: confirmabatque ſpem, quam de illius humanitate & ſapientia conceperam, vtque ille cum optimo Pontifice ita ageret, ne pro tot laboribus tam aduerſa perferrem.

Sed hæc omnia æquauit, plana reddidit, & certa quod ſecutum eſt vii. Idus Octobris anni eiuſdem detentus eram pridie Nonas, fideiuſſionem pro M. DCCC. coronatis aureis dederam, die illa hora nona diei illuceſcente in carcerem ſole, vbi illi abierunt, dixi Rodolfo Silueſtri, vt clauderet oſtium cubiculi: hoc ille facere grauabatur, & conſilij mei præpoſteri, ſatis mirabatur; ego ſeu Deo ita volente, ſeu ratione inductus, vt quod perferre coactus eſſem, inuitus permiſcerem cum volũtario: ergo paruit, ecce ſubito clauſo cubiculi oſtio, oſtium ipſum maximo ictu percuſſum eſt, vt procul exaudiri

poſſet, ſtatim reſiliit nobis ſpectãtibus ictus in feneſtræ operculum, quod irradiabat ſol, ſimili fragore, atque illico in feneſtram atque elatratam impingens, tanquam annexa ſtridebat, atque ſic euanuit : cùm hæc animaduerterem, ſtatim miſeriam meam lamentari cœpi, ſed apparuit quod pro ſigno certo mortis moleſtæ interpretabar, ad vitam ſpectaſſe : Paulo poſt enim ſic meum ratiocinari cœpi, ſi tot Principes tam, etſi iuuenes, validi, feliceſque, pro regibus ſuis, vt grati illis videantur, ſe certæ morti exponunt, cum ab obitu nil ſperare poſſint prorſus: quî tu ſenex marcidus, ac penè infamis, pati potes, vel ſcelere, ſi reum te exiſtimabunt, vel iniuria ſi hoc malo indignus coram Deo ſis, qui benignitate ſua oſtendit res tuas in illius conſpectu poſitas eſſe? Itaque iam tutus mihi à morte quam pertimeſcebam eſſe videbar, & vitam lætam ducebam, quãtum humana noſtra natura fert: Eoque modo vitã produxi, de qua actum erat, recordanti quòd antea nõ poſſem, vel momento in carcere morari, quin ſuffocari vide-

rer. Huic oſtento adeò admirabili interfuit, vt dixi Rodulfus, qui ſequenti anno laurea decoratus eſt. Sed habent hæc mira in hominibus, vt cum adſunt, vel paulo ante acciderint, totum hominem ad ſe trahant: cum refrixerint adeò attenuãtur, vt niſi aliquo tanquam clauo firmiter inſtauraueris, quaſi dubites an videris, vel audieris: quod reor maximè tum ob alias cauſas multo profundiores accidere, quam naturæ noſtræ diſtantia à cauſis, quæ illud efficiunt. Scio quales quidam de talibus (vt naſuti videantur) iocos & riſus excitabunt. Quorum princeps Polybius Philoſophus ſine Philoſophia, qui nec quod ſit munus hiſtorici intellexit, ſed nimium extendendo ridiculus euadit, interdum admirabilis, vt dum de Achæis loquitur lib. 2. hiſtor. Quid plura? rectè dicebat Tartalea, neminem ſcire omnia: imo, nihil eos omnes qui ſe multa ignorare nõ ſciunt, vides Pliniũ cum adeò luculentam tradiderit hiſtoriam, Bouem ſe præſtare dum de Sole & aſtris agit. Quid igitur mirum de Polybio (dum altioribus atque diuinioribus

ſe infert) adeo clare prodidiſſe ruditatem ſuam? vnum ſatis eſt harum rerum conſcientiam & ſenſum, vniuerſi orbis (ſanctè iuro) regno etiam diuturno, cariorem mihi eſſe. Quid ſi adiungere voluiſſem, quæ maiores mei mihi narrabant fabulis ſimilia, & tum riſu digna viſa: poſtquam tamen ego tam certè deprehendi, nonne hæc ipſa parua videri poterant? ſed neque illorum prudentiæ, aut diligentiæ tantum tribuere auſus ſum, vt cõfirmari poſſe ſperarem: Verùm illud admonere ſatis habui, circa morituros & ex inſperato maximè, frequenter talia videri, præcipuè inſigniter bonos aut malos. Vnde ſi ita eſt, nõ tam poteſt hoc eſſe fortuitum, quam naturale diuinumve. Neque enim ſuſpenſis animis terrore, aut commotis, fluctuantibus, immodici enim affectus, cum alterius generis miraculis obruunt opiniones falſas, nõ augent. Quid enim puellæ ſupplicanti Deo cum patris iuſſione, quem illa liberandum exiſtimaret? ſed hæc ſatis, nã ſolum cum accidiſſent & qualiter, & à quibus prorſus omnis ſuſpitio, aut erro-

ris,aut technæ aberat,quam breuiſſimè hic aſcripſi:aliorum etiam quæ euidentia fuerunt,quòd non tam inſignis exēpli eſſent, aut certiora mihi fuiſſent præſenti, ſed non locupleti adeò teſtimonio,immenſam multitudinem prętermiſi: vt etiam ex noſtris commentariis deprehendere cuique licebit. Solum hoc rogo te ô Lector: vt cum talia leges, nō faſtum humanum tibi pro ſcopo proponas, ſed magnitudinem atque amplitudinem orbis, ac Cæli, & has exiguas tenebras, in quibus miſerè & anxiè volutamur compares, facile intelliges nil incredibile me enarraſſe.

CAPVT XLIV.

Quæ in diuerſis diſciplinis digna adinueni.

NVllam quaſi eſſe ſcias quam præferas inuentionem: in Dialectica cum vna fuiſſet nota, (Ariſtotelica) rē

& vſum diuiſimus, vt ſinguli diſcipuli Euclidiſticę, Ptolomaicæ, Archimedicæ, Hippocraticæ, Galenicæ, & Scoticæ præcepta perciperent. Præterea Dilemmatis vſum extẽdi, velut & Doctrinæ craſſæ, τεχνῶν, amplificationis, ſplendoris, per quas ſpectra videre plurimi cõtenderunt, & animam quaſi à corpore abſtrahere: tum ſapientiæ experimenta ea præferre, quæ mirabilia videntur, vt ex tam breui ſpatio liceat tot depromere; quaſi in mortalibus per circulum, velut in immortalibus initia finibus coëant: nec liceat etiam lectione (modo nõ exſcribantur) ſimulachra, aut exempla, excerpere, vt labor plurium menſium, vnius horæ ſpacium imitari ſupplere, aut æquare poſſit; adeò vero res ſuper aucta eſt, vt extemporaneum profitẽdi munus, quod alias tanti faciebant, deſinãt iure admirari. Dignique etiam venia ſint, qui ad malum dæmonem talia referunt, quando neque bonum, neq; Dei benignitatem agnoſcunt.

In Arithmetica totam penè, & capitula Algebræ appellata, & numero-

rum tot proprietates, maximè rationem inter ſe ſimilem habentium; & illorū, ac iam inuentorum tractationem, aut facilem, aut admirabilem, aut vtramque. In Geometria confuſam, & reflexam proportionem; infiniti cum finitis, & per finita tractationem, quāquam ab Archimede prius inuentam. In Muſica nouas voces, nouoſque ordines inueni, aut potius inuentos in vſum reuocaui, ex Ptolomæo & Ariſtoxeno.

In naturali Philoſophia, ſuſtuli ignem ab elementorum numero: omnia docui eſſe frigida: non commutari elementa inuicem: palingeneſim: Qualitates veras eſſe tantum duas, calorem & humidum: vim ſalis & olei: non eſſe in miſtis, principium ad generationem animalium perfectorum, niſi calorem cœleſtem: Deum debere dici immenſum: omnia quæ partes habent diuerſas ordinatas animam habere, & vitam, animæ noſtræ immortalitatem, iuxta Philoſophos veram, nō vmbratilem: Numero omnia cōſtare, vt in plantis foliorum & ſeminū certo: Principium ſimilitudinis, eſſe modum agendi ab

vno agente, & vna materia, ab hoc ſequi tot varietates & pulchritudinem: terram eſſe per ſe, & non vt miſtum cũ aqua: inde prominere in partibus oppoſitis ſæpe: Cur Oriens ſit melior Occidente? cur recedente Sole poſt ſolſtitia, tam calor quã frigus multis diebus augeatur: Quid Fatum & quomodo: de cauſis rerum mirabilium, velut cur mille aleæ in mille iactibus, ſi ſint legitimæ, neceſſario iaciunt monadẽ? Ab omnibus foliis plantarum putridis, diuerſum iuxta foliorum naturam animal generari: Naturam nullam eſſe, ſed rem fictam, & vanam, principium multorum errorum ab Ariſtotele introductam, ſolum vt Platonis opinionem nomine euerteret: Tum alia innumerabilia, ſed illud præcipuè, quòd docui deducere cõtemplationem rerum naturalium ad artem, & opus, cum nulli ante me, ne id tentare quidem aggreſſi ſint.

In Morali Philoſophia, æqualitatem cõditionis omnium, nõ ſolum hominũ, ſed etiam viuentium: vnde naturaliter coniectari licet compenſationem à

morte actionum, in hominibus vtilitatem capere ex aduerſis: Quænam optima vita, & quomodo cum æqualitate ſtare poſſit? Tria eſſe regna: Quòd in regno humano, melius perſæpe eſſet, neſcire quid bonum vel malum, ſi neſcias quantitatem, in aliis autem ſecus, ſicut etiam de felicitate in vnoquoque: cognitio morum hominum primo in genere, poſt iuxta gentes, & reliqua vt conſuetudines, demum huius propriè vel alterius.

In media arte, rationem veram criticorum dierum: curam podagræ, & febris peſtilentis generalem, tranſmutationes multiplices in olea, ex medicamentis nō purgantibus purgãtia cōficere, de aquis ſingularibus: Artem coquendi cibos multiplicem & vtilem, prauorum medicamentorum in vtilia, & facilia tranſmutationem: item horribilium in facilia, præſidia liberant aſciticum & roborãt, vt poſſit ipſa die per vrbem ire: item quomodo ex vnius membri cura, poſſimus in alterius morborum ac cauſarum, tum cognitionem atque curationem deuenire, & quomo-

do vnius libri repetita ter quaterve lectione, diuerſorum morborum cognitio, & curatio haberi poſſit. Vera ſecandi hernioſos ratio, à me reuocata in vſum eſt, & breuior, & hiſtoria locuples vrinarum, cùm vix habeamus illarum quædam veſtigia, & vmbras. Interpretatio etiam à me librorum difficiliorum ſcripta eſt Hippocratis, præcipuè legitimorum, ſed nondum perfecta eſt qua die hæc ſcribimus, ſcilicet xvi. Calendas Decembris M. D. LXXV. Præterea materiam de morbo Gallico ampliter, & experimenta ad morbos difficillimos comitialem, inſaniam, cæcitatem, in paucis, vt de ſeta equina ad hydropem; alia ad ſcirrhos, vrigines meiendi, morbos articulares plurima, & ad lapidem renum, colicam, hæmorrhoida, & alia ad v. millia. Abſolutorum autem problematum ſeu quæſitorum ad xl. millia, minutiorum cc. millia relinquam, vnde lumen illud patriæ noſtræ, appellabat *virum inuentionum*.

CAPVT XLV.

Libri à me conſcripti. Quo tempore cur, quid acciderit.

Impreſſi Mathematici.

Ars magna. 1
De porportionibus. 1
Regula Aliza. 1

Aſtronomici.

Commentariorum in Ptolomæum. 4
De Geniturisexemplaribus. 1
De Interrogationibus & Electionib. 1
De ſeptem erraticis. 1
De vſu Ephemeridum. 1
De emendatione motuum & cognitione ſtellarum. 1
Aſtrologiæ Encomium. 1

Phyſici.

De ſubtilitate cum Apologia. 22
De Rerum varietate. 17

De

De animi immortalitate. I

Morales.

De vtilitate capienda ex aduerſis. 4
De conſolatione. 3
Exhortatio ad bonas artes. I

Variorum opuſculum primum.

De libris propriis. I
De curis admirandis. I
Neronis Encomium. I
Geometriæ Encomium. I
De Secretis primus. I
De vno. I
De gemmis & coloribus. I
De Morte.
Tetim ſeu de humana conditione. I
De minimis & propinquis. I
De ſummo bono. I

Variorum opuſculum ſecundum.

Dialectica. I
Hyperchen. I
De Socratis ſtudio. I
De Aqua. I
De Æthere. I
De Decoctis. I

Medicinæ opuſculorum tertium.

De cauſis, ſignis & locis morborum. 1
Ars curandi parua. 1
Conſiliorum liber primus. 1
De Medicorum abuſibus. 1
Quod nullum ſimplex Medicamentum noxa careat. 1
Triceps 1
Apologia in Theſſalicum Medicum. 1
Apologia in Camutium. 1

Commentarij Medicinæ.

Aphoriſmorum lib. 7. De venenis. 3
De aëris conſtitutione 1. omnes. 11
Prognoſticorum lib. 4. de ſeptimeſtri partu 1. omnes. 5
De aere, aquis & locis lib. 8. Cōſil. ſecundus lib. 1. omnes. 9
De alimento lib. 22. | Examen. ægrorum. 2

In diuinandi genere.

De Somniis. 4

Extant impreſſi quos non connumero.

De ſapientia lib. 5.
Antigorgias lib. 5.
Medicinæ Encomium lib 1.
Æphemeridum ſupplementum lib. 10.

Scripti Mathematici.

Geometriæ nouæ.	2
De numeris integris.	1
De numeris fractis.	1
De numerorum proprietatibus.	1
De Alogis.	1
De Commentitiis ſeu fictis.	1
Muſicæ.	1

Phyſici.

De Natura.	1
De Secretis Quartus.	1
Hyperboræorum.	2

Morales.

De Moribus.	3
De optimo vitæ genere.	1
Memorialis.	1
De Vita noſtra.	1

In Medica arte.

De vrinis.	4
De habitatione Romæ.	1
De dentibus.	5
De tuenda ſanitate.	4
De lue Indica.	1
Conſiliorum tertius.	1
Actus.	1

Contradicentium Medicorum. 12
Manuarius. 4
In librum de victu in Acutis. 6
In Galeni artem Medicam. 1
Floridorum ſeu in primam primi. 2
In Hippocratis Epidemia. 5

In Theologia.

Hymnus. vita B. Virginis.
Vita B Martini. cum diſpunctionibus.

Diuerſorum Argumentorum.

Paralipomena. 6
De clarorum virorum libris. 1
De inuentione. 1
Problematum. 1
De conſcribendis libris. 1
Proxeneta. 1
De ludis. 2
De carcere Dialogus. 1
Floſculus Dialogus.
De Nodis. 1
Antigorgias. 1
Medicinæ Encomium. 1
Metopoſcopiæ. 7
Technarum calidarum. 1
De vſu Ephemeridum ſeu inuentionis nouæ. 1
Sacra. 1

Qua cauſa permotus ſim ad ſcribendum, ſuperius intellexiſſe te exiſtimo, quippe ſomnio monitus, inde b s, terque, ac quater, ac pluries, vt alias teſtatus ſum : ſed & deſiderio perpetuandi nominis. Bis autem magnam copiam, ac numerum eorum perdidi : primum circa xxxvii. annum, cùm circiter ix. libros exuſſi, quòd vanos, ac nullius vtilitatis futuros eſſe intelligerem. Aderat interim multa farrago, & præcipuè in medicina : nec ex his libris quicquam decerpſi, aut integrum ſeruaui, præter librum de malo medendi vſu, à quo primam editionem inchoaui, & Arithmeticę rudimenta : ex quibus conſtruxi Arithmeticam paruam. Paulo poſt, circa annum Domini M.D.XLI. opuſculum de ſupplemento Ephemeridum, quod ſemel iam editum, inde auctum denuo ſuperauxi & edidi. Anno autem M.D.LXXIII. alios cxx. libros, cùm iam calamitas illa ceſſaſſet cremaui, ſed non vt in prima : verum decerpſi quicquid vtile mihi eſſe viſum eſt : Et præterera aliquos etiam integros ſeruaui, velut librum tehnarum ca-

ſidarum ex opere fabularum, librum de libris clarorum virorum, alia commutaui, vt Diomedes qui recepit.

χρύσια χαλκείων, ἑκατόμβοι' ἐννεαβοίων

Feci quia placebant: corrupi, quoniam diſplicuerunt, & euentus fallit vtrunque conſilio. Poſt ex geminatis ſomniis, ſcripſi libros de Subtilitate, quos impreſſos auxi, & denuo ſuperauctos tertio excudi curaui. Ex hoc ad artem magnam, quam collegi, dum Io. Colla certaret nobiſcum, & Tartalea, à quo primum acceperam capitulum, qui maluit æmulum habere, & ſuperiorem, quam amicum, & beneficio deuinctũ, cum alterius fuiſſet viuentum. Interim dũ iter agerem in Ligeri flumine, nec haberem quod facerem, commentaria in Ptolomæum anno M.D. LII. conſcripſi. De proportionibus, & Aliza regula addidi anno M.D.LXVIII. ad librum Artis magnæ, & edidi; tum etiã libro Arithmeticæ, & duos nouæ Geometriæ, & Muſicam, ſed hanc anno poſt vi. ſcilicet M. D. LXXIV. correxi, & tranſcribi curaui. Libros de Rerum varietate anno M. D. LVIII. edi-

di: erant enim reliquiæ librorum de ſubtilitate, quas non potui ordinare, nec caſtigare ob multitudinem negociorum, filij enim parum morigeri, aut apti, nulli penè reditus, legendi munus non intermittens, domeſtica diſtributio, artis in vrbe exercitatio, Cõſilia, Epiſtolæ, totque alia, vt nec reſpirandi, nedum corrigendi locus daretur. Edidi libros de conſolatione primum inter tot ærumnas: poſt addidi de ſapientia, vt denuo recuderetur, anno M. D. XLIII. Interim ſcripſi illa multa opuſcula quæ partim edita ſunt, partim nondum, ſed & vniuerſos medicinæ libros, è quorum numero quatuor vides editos, Aphoriſmorum, de Alimento, de Aëre Aquis & locis, ac Prognoſticorum. Adhuc iacent Floridi duo, commentaria in Artem medendi Galeni, in Epidemia Hippocratis primum & ſecundum: Cum veni Bononiam de ſomniis editus eſt, vtilis ſanè multis futuris ſapientibus, forſan rudi plebi incommodus, ſed quid eſt, quo ſi quis malè vtatur, aut etiam incõſulto, non noceat? Equi, enſes, arma,

munitiones, improborum in manibus atrocia tela, bonis non tam commoda quam neceſſaria. Difficultatem affert diuiſio, vt inter vtiles, & intiles, tertius ordo ſtatuatur ſolis Doctoribus legendus. Dialecticam conſcripſi vt ſpectra illa naturalia vix, veriſimilia, fabricare docerem: delectatus inde opere proprio, præ lætitia euulgaui, nec tamen habetur integra, nec emendata. Artem medendi paruam commodo publico, cum cætera tardius emitti in lucem animaduerterem. Librum de animi immortalitate conſcripſi potius ſtudio rei, quam iudicio, cùm tantæ moli non ſatisfaciat Hyperboreorum ſecundus eius loco ſuccedat: Dialogos vnum ad leniendam calamitatem, qua preſſus eram, alterum ad coarguendam hominum inſaniam, vt quatuor cõtrariis ſatisfacerem dolori, & inſane voluptati, ſtulte cupiditati, atque timori. Proxeneta fuit ex impetu, quod volui. Memoriale in quo præſtiti. Promptuarij libri quatuor, flores & fructus totius Artis medicæ, breuiter comprehendunt, vt poſtea nullo indigeas, ſi prio-

ra non hos conſecutus fueris nil actum putato. Commẽtaria in libros de victu in acutis, vt per doctrinam ſolidam ratio habeatur eorum, qui ex morbis acutis ſeruari poſſant. In quo genere, vt dixi, morborum curando, admodum felix fui. Libri de vrinis nondum abſoluti ſunt: Hi teſtantur naturæ miracula, cum in tam paruis, tot contineantur, vt enim ad totum ita pars, ſimplex tamẽ eſt, & horum ratio, & in imitatione ob id ſumma difficultas; elaborata autem hæc compoſitio, multiſque, vt par erat, comprobata experimentis. Porrò cum libri contradicentium Medicorum, omnia dubia artis attingant, & vt mihi licuit diſſoluere aggrediantur, ſi placuit ſententia, cur damnare debeo? ſi diffido, cur appoſui? decreui? determinaui? Problemata vt ſolet dici

Et prodeſſe volunt, & delectare poëtæ.

Libros de ludis luſor, aleator, ſcriptor cur non de ludis ſcribat? Et forſan vt dici ſolet *ex vngue leonem.*

Metopoſcopiæ libros è xiii. in ſeptem

contraxi, pars eſt Phyſiognomiæ. Accepi ex Hieronymo Vicecomite, Suetonius extulit artem laudibus mirum in modum, vmbras quaſdam veritatis animaduerti, ſeu vera ſeu falſa, difficillimum eſt quidquã determinare, nam ex falſis decipieris ob hominum & ſignorum multitudinem, & inconſtantiam mutationis eorum.

Paralipomena & ipſa ſeruata ſunt, ex veteri ruina; quis putet alia ratione deleta quæ deleui, niſi quòd neque probabam confusè, & ſine ordine ſcripta: non delectus obſeruatus, infima ſupremis, fœda nitidis, vtilia damnoſis, artificioſa fortuitis, curioſa abſurdis, permiſta: neque ſperabam, etiamſi multa ſuſtuliſſem, reliquũ poſſe emendari, & in vnum corpus rotundum redigi. Quamobrem melius eſſe putaui, ſi dum omnes vident, viuuntque ſi donec res eſt nota omnibus, bene conſulerem amicis atque patronis, & quod maius eſt, compendio maximo facto temporis, longè plura, & clarius & certius poſſe poſteris relinquere, quàm quę aboleuimus oſtenderem. Hoc dico

pulcherrimum eſſe ita viuere, vt nemo deſiderare poſſit, quòd à bono viro, officij loco ſit præſtandum. Quamobrem de Inuentione, & conſcribendis libris, & de libris clarorum virorum ſcripſi, vt hæc eadem ipſo facto quod verbis laudaueram cóſirmarem. Hymnum, & vitas illas, vt etiam illis a quibus multa acceperam, animo ſaltem me declararem nó ingratum. Expunctionem quod in ſumma vtilitate, exactam diligentiam interponi debere non ſolum, ſed etiam exigi arbitrarer. Vt enim ſumma quæque dominantur, & exornant, ita errata neglecti, parum accuratè ſcripta, animos legentium labefactant, ipſis libris detrahunt authoritatem, cõmunique bono detrimentum afferant. Non me latuit exemplo Ariſtotelis, & Galeni, hoc ipſum facere potuiſſe: ſed illis hoc neceſſariũ fuerat qui generaliter res tractarunt, mihi tutum & decorum, qui per particulas huiuſmodi diligentiam, in libro de optimo vitæ genere pro viribus adhibuimus, cum non aliam viam aduerſus præteritorum memoriam, & præ-

ſentium incommoda, ac futurorum ingruentia pericula inuenirem, niſi ſi quis immortalitate ſe immortalem fingere poteſt? ſine ſenij incommodis mori, & tamen ſuperare iuuentam; in perpetuo rerum tumultu, quietum; in continua reuolutione, cōſtantem? hæc quatuor ſufficere velim omiſſis tot caſibus, aliiſque moleſtiis, quæ ſunt longè plures his neceſſaris cuique mortali. Eorum igitur ſumma eſt, quæ acciderunt omnino futura erant, vtpote mors meorum. At non eo modo? Quid refert? Aliis omnibus idem reditus? At non nunc. Quantum intereſt, ſi paulo poſt euenient: Numquam fuit, eritve requies vlla mortalibus; compara quæ nunc tibi acciderunt, his quæ erant & ſtatus in tempore Polybij: hæc roſarū calamiſtra, illa poterāt dici calamitates. Nihil tutum illis, cædes ſine cauſa ſeruitus, ſpoliari fortunis omnibus, iocus erat. Aliud contemplatio æternæ & beatæ nobis cognitæ vitæ, quæ alienigenis non erat. Ergo quid calamitoſum hæc cogitanti accidere poteſt, ortus idem, finis idem communis, ſors

eadem, præterquam, quòd nobis à morte gaudium relinquitur. verum fallimur, quatuor modis, vt ſupra expoſui: quòd credimus aliquid eſſe in hac vita ſolidum magis, etiamſi in mediis actionibus; & quod non animaduertimus nil eſſe diuturnum, nedum ſempiternum; tertio quod arbitramur ſeneſcere mentem, etiam ſi anima ſuperuiueret, quoniam opus quod corpori cõmune eſt ſeneſcit. At prorſus dico nil ſeneſcere noſtrum; non animam, quia ſi inſtrumentum maneat, & operatio, vt mihi viſus nunc; non corpus, quia iuxta Philoſophos maximè Platonicos, vt in Phœdone, nõ eſt noſtri pars prima: non operatio quæ prima eſt, & perfectiſſima, cum impediri poſſit, nõ quòd indigeat, ſunt enim diuerſa, Sol indiget aëre vt illuminet, aër eſt cauſa illuminationis Solis, aëris vitium impedit Solis illuminationem. Hæc igitur fuit ratio conſilij mei, hic ſcopus. Secundus liber vocatur memorialis, in quo tota illa doctrina quæ in priore collecta eſt, vt dixi, in hoc eſt diuiſa, & in partes ſuas diſtributa, vt nõ ſolum con-

ſolari poſſis, ſed etiam iuuari in quamcunque conditionem incideris. Tertius eſt Promptuarij non ſolum ad lucrum, & ad honorē ſpectans: ſed quod pulcherrimum ſit fungi officio pietatis, & præſtare quæ debeas, ſed vt cognoſcas quanto plus etiam debeas in eo, in quo alij nec debere ſe cogitant: Et ſi iucundum eſt adeò architecto, ædificaſſe domum, non caſu, ſed ratione: quanto magis homini hominem iure ſeruare potuiſſe, cognoſceréque quantum poſſis? Quartus eſt hic ipſe vmbilicus ſcriptorum, & ad voluptatem, & ad pietatem: quem ſi ſciens aliquo defedaſſem mendacio, quo animo erga Deum me eſſe velles? aut quam voluptatem capere liceret? Et niſi foret quòd homines ſunt veluti animalia bruta, quæ non bonis, ſed his delectantur tantum, quæ cōficere poſſunt, adeò vt muſcis areneæ, & ferro ſtruthiocameli. (Nam de his qui ſuſpiciuntur, ac arte vafra voluerunt videri ſcire, quæ alij nulli ſciunt: cùm experimento cōpertum poſtea ſit, multa quæ alij norunt, ipſos ignoraſſe, nō curo, eſt: quin-

to loco opus de Tuenda ſanitate: vltimo Hyperboreorũ ſecundus, in quinto, tertius, in ſexto primus perficitur: Optarem præter hoc decemnouem, ex meis ſcriptis, librum nullum alium ſupereſſe. Miratur forſan aliquis, nonne Virgilius, perditam Æneidem optauit, (imo voluit, & imperauit) ſuperſtitibus Bucolicis Georgiciſque Et nos nõniſi poſtquam omnia noſtra recognouimus, in hanc ſententiam deducti ſumus. Libros ergo de Natura confecimus, quarum cauſa ſatis dictum eſt. Hyperboreorum loco Thegnoſcon, de moribus, imitatione Ariſtotelis, quod in ſua Republica cenſuerit tyrãnidem longiſſimam, vix vſque ad centum annorum ſpatium extendit, cùm id falſum ſit. De vita noſtra quòd videar ad hoc commodo, neceſſitate, & tot occaſionibus incitatus: nec iniucundum ſit mihi tam perluſtare, ſi Epicurus non omnino fallitur de Dentibus, quòd longorum morborum curam certa methodo, tradiderim, non ſecus quàm in Commentariis acutorum. De Indica lue, quod tam multi de hoc ad me ſcri-

pſcrint, & ego farraginem grandem in hoc argumentum congregaſſem. Porrò de tuenda ſanitate multæ fuere cauſæ, Galenum primum nimis exactum, dum ſequitur ordinem, multa obſcura, pleraque incerta, omnia imperfecta reliquit. pudet dicere, quandoquidem adeo circa illas ſuas frictiones,& exercitationes aberrat, vagatur, immoratur, vt neque quale vinum ſanis,& iuuenibus dari conueniat, in tot locis opportunis, tantiſque voluminibus, quaſi ex profeſſo vitaſſe videatur, docere meminerit. Omitto quòd neque mos antiquorum, nec Græcorum ſanè conueniat Italis, & præſenti tempore: nec eædem penè res ſint: refert enim in ſecundo de alimentis, Arum in Cyrenaica regione mandi vt rapū: nec vllo modo eſſe moleſtum. Ignorauit etiam diſtilationis artificium, ea ætate nondum inuentum. Non parum etiam debuit apud me valere imperium eius, cuius & ſumma poteſtas,& bonitas cōſpicua ſunt. Libellum actus, vt actuarium, & in machinis igneis igniculum addidi. Ceterum ſi quis volet ad prio-

rum

rum decemocto normam ; reliquos omnes meos redigere libros, relectis his quę minus cōgruunt, aut neceſſaria ſunt, prout & nos quibuſdam in locis aliorum egimus, vt de varietate rerum, operæpretium fecerit, & ei gratias habebimus. Memineris autem quòd, cũ libri omnes ſaltem boni, diuino lumine conſcripti ſint, trifariam tamen hoc contigerit, vel vt ab eo illuſtrati, quod eſt commune omnibus; omnis enim ſapientia à Domino Deo eſt, & vt Platonici putant, noſter intellectus à Bono qui iungitur, fit intelligens, & animam ſupra conuerſam illuminat: alter modus eſt magis euidens, cum particulatim etiam ſe infundit, de quo falſo Platonici aliqui dubitauerunt, lex noſtra nō ambigit, tribuiturque probis hominibus: Tertius eſt, cùm quibuſdã occaſionibus oblatis apprehenditur, velut mihi cōtigit anno præſenti M.D LXXVI. pridie Idus Martias, dum ſcriberem ferulę hiſtorã in libro de tuenda ſanitate, laudabam enim quod placuiſſent ferulacea, occurrit mihi ſenex nō togatus imò pãnoſus, in foro olito-

rio Romæ, quod piſcario proximum eſt, qui me diſſuaſit ab vſu eius, dicens, *Poſſe iuxta Galeni ſententiam ſtatim perimere, velut & cicutam*, cui cum reſpondiſſem, me dignoſcere probe cicutam à ferula: dixit *u e ſcio quid dico*, & de Galeno quædam obmurmurauit: reuerſus domum inueni locum quem alias nõ animaduerteram: propterea etſi non prorſus magna ex parte, tamẽ mutata ſententia priori, multas exceptiones addidi. Quod in Italia collecta eſſent: de eorum cauſe eſſe intelligendum, ſi modo tutus eſſet vſus: ſi nõ obeſſet frigiditate: poſſe tamẽ, vt medicamentũ naturæ nõ adeo familiare, vtendum eſſe eo nõ abutendum: colligendum vere nouo nõ æſtate ineunte, ortu vbi trifolium abundaret: ſi timeret aliquis ab eo præguſtare, Zedoariã, aut malum Medicum, panem cum allio incoctum, cani aut gallinæ offerẽdum. Itaque ſi quis hæc animaduertat, fructum nõ leuem ex lectione colliget, & promerẽti, vt abinitio præfati ſumus, gratias aget, ſic hortor vt corrigãt lege Auguſtana. At noſtra quidem vt præ-

fatus ſum, noua eadem arte conſcripta ſunt, diligentia non eadem.

CAPVT XLVI.

De Meipſo.

HÆc & talia meditanti, ſuccurrit ea interrogatio quam ſentio mihi obiici poſſe, ſcilicet an cum his omnibus malis, boniſque, ac mediis caſibus, pigeat me viuere, vel vixiſſe? ſtultum eſſet non præcogitare quid dicas, & dictis, cur dixeris non addere rationem. Infelicitates ſunt mors filiorum maximè ſæua, aut ſtultitia, vel ſterilitas: impotentia ad congreſſum mulierum: paupertas perpetua, pugna, accuſationes: incommoda, morbi, pericula, carcer, iniuria in præferendo immeritos, tot, & toties. Sed omittamus communia, ſi non eſt infelix, cui neque filij, nō honores, nō opes, quomodo ſenex, cui de omnibus his aliquid eſt? compara te ortui & miſerioribus,

non ſolis potentioribus : non poſſum iure pœnitere conditionis meæ, immò felicior etiam ſum (cognitione multarum, magnarúmque rerum, certa ac rara) ſi Ariſtoteli credimus. At dico magis, hoc ipſo, quòd potui contemnere mortalia, velut Stoici : cuius rei fructum nunc percipio ſatis vberem, vt qui nec mihi ipſi in iuuenta inuideam, nunc decrepitus: neque ſorte corporeorum ſenſuum, aut fortunæ beneficiorum, neque cogitatione, miſer. At maius nunc dicam, eſſe me feliciſſimum, qui ſciam, diuinitatis noſtram naturam eſſe participem. Quid ſi quis morte periclitanti nunciet, ſuperuicturum x v. annos velut Ezechiæ regi, nonne lætior euadet? ſi xxx. aut centum etiam magis? ſed ſi iam ex centum in mille tranſeat, quo gaudio immenſo afficietur? nonne etiam harum omnium mortalium delitiarum obliuiſcetur? ſi x. aut centies mille, non poterit ſui iam eſſe compos? Sed fac ergo perpetuum ſit: Quid iam erit quod amplius quærat, aut ſperet? At qui extra ſpem hanc viuit, duplici veroque

bono priuatur, & ſpe ſcilicet, ac fructu. Si ergo eiuſmodi placuit Deo nos in mortalitate immortalitatis fieri participes, non decet negligere gratuita dona, nec aliam de cõditione noſtra habere exiſtimationem.

CAPVT XLVII.

Spiritus.

SPiritus aſſidentes, aut præſidentes (Greci Angelos apellare ſoliti erãt, quidam minus Latine Spiritus) fauiſſe quibuſdam viris pro conſtanti, vt dixi receptum eſt. Socrati, Plotino, Syneſio, Dioni, Fl. Ioſepho, ſed & mihi. Omnes quidem felices vixere præter Socratẽ, & me, qui vt dixi optima tamẽ cõditione fruor. At C. Cæſari Dictat. Ciceroni, Antonio, Bruto, Caſſioque mali licet illuſtres adfuerunt: Antonio, & Ciceroni glorioſi, ſed pernicioſus vterque: Ioſephi præclarus & raræ nobilitatis fuit, bellica virtute, gra-

tia apud Veſpaſianum, & filios, ac opibus, monumentis hiſtoriarum, triplici ſobole, & pugna cum calamitate ſuæ gentis: tum prouidentia futurorum qua illuſtratus eſt in captiuitate, liberatus ab inſania propriorum, & ſeruatus à maris fluctibus. Verùm Dæmones manifeſtè fuerunt; at nobis vt credo bonus & miſericors ſpiritus.

Mihi fuiſſe, diu perſuaſum eſt: ſed qua ratione me certiorem redderet de imminentibus, non niſi exacto anno vitę lxxiv. deprehendere, dum vitam meã conſcribere adortus ſum, potui. Tot enim imminentia, & ipſo ſtatim limine (vt dici ſolet) & ad vnguem & tamdiu cognita, & verè præuiſa, maius penè miraculum eſt ſine auxilio diuino, quã cum ſpiritu Rem ipſam expiſcari licet ex dictis: cum enim præuideat ſpiritus quod mihi imminet, vtpote filium (quem veriſimile erat eo veſperi pollicitum ſe ducturum Brandoniam Seronam) ſequenti die perfecturũ matrimonium, mouit illam palpitationem cordis, modo ſibi peculiariter noto, vt repræſentaret tremorẽ cubiculi; Et il-

lud idem in puero tum, & ſic ego, & puer ſenſimus terræmotum, quem nullus ciuium, quòd terra non tremuerit, ſenſit. Et ſi non duxiſſet illam, quod abſque magna contentione accidere non poterat, nō propter hoc deluſus videri poteram: ſed maiorem gratiam meritò habiturus, tanquam vitare docuerit. Ita & in carcere, mouit ſpeciem mihi, & ſocio adoleſcenti, repræſentātem ſtrepitus illos vt (credo mandato Dei) confirmaret in diuina ſpe, & à morte euaderem, & omnia illa mihi quæ paterer mitiora viderentur.

Ex hoc intelligimus ſpiritum illum eſſe potentem, vt in his quæ ſimul aliis viſa ſunt: aut in quibus hallucinati ſunt duo ſenſus ſimul, vt in illo *ſim Caſa*. Item oſtenta anni M. D.XXXI. corui, canis, ſcintillæ ignis, acciderunt quia poteſt ſpiritus mouere animalium ratione carentium animas, velut etiam homines capiuntur timore ab vmbris, & ſpe deluſi à re lucida, tanquam gemma aut metallo.

In vniuerſum Dæmonum apud antiquos multiplices fuere differentiæ:

Prohibentes vt Socratis; admonentes vt Ciceronis in obitu: docentes quid futurum ſit, per ſomnum, per belluas, per caſus, hortãdo nos vt ad locum eamus, & fallendo per ſenſum vnum, aut plures ſimul, & eo nobilior: Item per res naturales, & demum per nõ naturales, & hunc cenſemus nobiliſſimum. Item bonus, & malus.

Remanent dubitationes cur hæc ſollicitudo pro me non aliis? Neque enim eruditione, vt aliqui putant præſto, ſed forſan vice verſa: An amor veritatis immenſus & ſapientiæ, & cum contemptu opum, etiam in hoc ſtatu paupertatis; vel ob iuſtitiæ deſiderium; aut quod omnia Deo tribuam, nihil propemodum mihi; aut forſan ad aliquem finem ipſi ſoli notum?

Aliud cur quæ admonet nõ apertè admonet? adeo vt vellem; ſed vnam rem pro alia docet, velut ſtrepitibus illis inconditis, vt conſiderem, Deum cuncta ſpectare, licet illum oculis non videam? Poterat enim per ſomnium admonere apertè, vel per aliud oſtentum clarius, ſed hoc forſan indicauit

magis curam diuinam, maioraque quæ acciderunt timores, impedimẽta, anxietates, & ſtridor timoris loco; obſcuritate etiam opus eſt, vt intelligamus eſſe opera Dei, non vt vetare doceamur. Stultum ergo eſt præpropere in huiuſmodi cognoſcendis ſollicitari: ſtultius profert re velle quæ tot modis impedita ſunt conſiliis hominum, conſuetudine longa, iudiciis peruerſis, & ſi vera futura ſint parum prodeſſe poteſt? ſi falſa quid iuuant? Ergo vt à liberalibus viris, quibus licet multa donare, quæ nobis non licet recipere.

Rurſus cur quædam quæ non potuerunt intelligi velut illud: *Te ſin caſa*, & *Lamant*, & id de vita quatuor annorum ex reſponſione Simij? Et de vermiculis quæ in ſcutellis apparuerunt? Nec eſt veriſimile talia accidere ex errore, cum vis diuina non habeat quidquam contumax, & ei nota ſit occaſio, præcipua? Et ideò quamuis non habeam quid certi, veriſimile tamen eſt, quod cauſa illa, ſcilicet ſpiritus, vt etiam natura, moueatur certo ordine, & ſicut generantur mõſtra in natura nunquam

aberrante, vitio materiæ, ita, & hic: neque enim verum eſſe puto vt ſpiritus ſit nobilior naturæ intellectu, is tamen aberrat propter medium: Et ideò credendum illud etiam eſſe inſtrumentum. Et ſicut in quibuſdam annis multa naſcuntur monſtra impedita vi Solis: ita impedita vi corporea quadam cæleſti, aut anima, velut inſtrumento, accidunt imperfectiones, & errores in cognitione futurorum per illa ſigna. Et ſi dicas quòd illi errores ſunt in actione per materiam, & hic in actione per voluntatem: dico quod ſpiritus cum ſit immaterialis, & res bona à Deo pendens, & eſt quod vocant Theologi (Angelum bonum) ex Dei voluntate oſtendit quod futurum eſt rectè, & nũquam aberrat. Natura eſt etiam edocta ſignificare animæ ſemper rectè, quod à ſpiritu percepit: ſed inſtrumentum quo docere vult, non ſemper eſt bene paratum ad recipiendum. Et hoc ſiue ſit vapor, ſiue aliud, & tunc fit forma imperfecta, nihil oſtendens aliud quàm ſpiritus velit, aut natura, & ita aberrat, aut non cognoſcit: & ſola

differentia eſt, quod apud Philoſophos ex materia non apta recipiendæ formæ : apud Theologos ex voluntate Dei ob peccata plerunque.

Cæterum nolim pleroſque decipi, circa cognitionis noſtræ modum, de quo toties dixi : quaſi intelligamus, omnia me accepiſſe à ſpiritu, quæcunque noui ; quorſum enim ſenſus aut me omnia ſcire ? eſſem enim Deus; quinimo ſcientia mea comparata ad immortalium cognitionem, eſt velut vmbræ hominis, ad infinitum palatiũ. Eſt ergo cognitio triplex, à ſenſibus per obſeruationes multarum rerum, quam plebs & imperiti in me magnifaciunt; at cum duplex ſit, vel tantum quod ſit, vel cur ſit, in pleriſque ſufficit ſcire quod ſit, quia indignum ſtudio eſſe iudicaui, horum minimorum cauſam quærere. Secunda eſt cognitio altiorum per cauſam, & iuxta diſciplinas, quæ cognitio ſolet appellari demonſtratio, quia ab effectu ſupra cauſam : & ea vtor, vt pergam ad amplificationem, ad ſplendorem, ad cognitionem generalem ex propria, li-

cetin hac, tam raro ex arte aſſequutus ſum, quam frequentius adiutus à ſpiritu. Hęc cognitio placuit eruditis, exiſtimant enim procedere ex eruditione, & vſu, ideo etiam putarunt plerique ſtudioſum me eſſe, & memorem, cum nil minus. Tertia eſt cognio incorporeorum, & immaterialium, hæc mihi tota fuit à ſpiritu, per demonſtrationem ſimpliciter, id eſt, dantem cauſam, & eſſe per demonſtrationem certiſſimam, non tamen idem ſunt hic quæ rurſus erant, tum quia ſępe deducunt ad abſurdum: tum quia quod angulus extrinſecus ſit æqualis duobus intrinſecis ſibi appoſitis, non eſt cauſa vt ſit, ſed vt ſciatur. Igitur hæc demonſtratio ſimpliciter, eſt ſolum in ſubſtantiis corporeis, aut incorporeis, ideo in Philoſophia naturali & diuina: Mathematica autem eſt quaſi propter quid. Quod quamuis durum videatur, verum tamen eſt, cognitio enim quod ita ſit, eſt cauſa quod conſtruimus demonſtrationem: Problemata quoque, & linguas, tametſi loqui neſciam, vt etiam nec cogitanti occurrant. Am-

plificationem vero, & ſplendorem, partim ab exercitatione, partim abeo accepi, nam ſplendori inhæſi pluſquam xl. annis, antequam adeptus ſim: ita conſcribendi omnem artem, profitendique extemporanee à ſpiritu, & ſplendore habeo, hoc tamen ſcientiæ genus apud homines, plus inuidiæ, quàm nominis, gloriæ quàm vtilitatis hucuſque attulit; ſed ad voluptatem potius non leuem, neque vulgarem, & vitam producendam contulit, ſolatio in tot calamitatibus, auxilio in aduerſis, commodo in difficultatibus atque laboribus, vt opimam partem totam complexus ſit aliarum maiorem, omnibus perfectioni, atque decori neceſſarius. In vniuerſum, factum ſic conſtat, in cauſis aberrare poſſum, remitto me ad ſapientiores, id eſt, Theologos.

CAPVT XLVIII.

Teſtimonia clarorum virorum de me.

TEſtimonia de me quàm nobilia fuerunt à quatuor inimicis. Pri-

mum à Matthæo Curtio viro clariſſimo, dum à Senatu interrogatus de ſucceſſore, reſpondit me optimum, & nulli negotio, aut expectationi imparem. Aliud fuit à Delfino qui mihi concurſor ſecundo loco erat, coram diſcipulis & in foro coram me, dicenti cuidam, ſi ego diſcederem, Montanum venturum primo loco: & cum ego adieciſſem, durius tibi negocium eſſet cum illo ambitus diſcipulorum perito, reſpondit. *Quod ad primum, ego nemini vnquam cedam loco, etiamſi Galenus profiteretur: mihi autem honeſtius eſſe duco, ſi ſecundo loco tecum ſim, quam cum alio, ſi priorem poſsideam: neque durius negocium cum aliquo futurum poſſe eſſe reor, quam tecum: cum quo fauoribus principalioribus, & tota vrbe hac, & tot aliis illuſtribus viris, non potui impetrare, etiam liberatis me gratia exulibus, vt tertium tuæ ſcholæ æquare potuerim.* Camutius alter concurſor, librum typis excuſſit, in quo grauiter queritur, Papiæ, & aliis in Academiis, nomen meum citari aduerſus Galenum: qui ſi non aliud eſſet, tot annis præmortuus, iure vel

prorſus extincta inuidia, & tot authoribus illi ſubſcribentibus, præferri non cunctanter deberet: Proſtat liber ſuus apud omnes. Sebaſtianus, Iuſtinianus, Venetus Prætor Patauii æſtate anni M. DXXIV. vir ſapientiſſimus, & literarum humaniorum, ac Philoſophiæ, Theologiæque ſtudioſus: & qui multis legationibus pro ſua Republica functus fuerat, cum intereſſet publicæ diſputasioni, in qua inter cæteros argumentatus erat Vincentius Madius Brixianus (qui paulopoſt profeſſus eſt Philoſophiam publicæ Ferrariæ) vbi audiuit me diſputantem poſt multos alios, rogauit quinam eſſem, cui quidam dixit, Mediolanenſis, vocatur Hieronymus Cardanus; vbi abſoluta fuit diſputatio, iuſſit me vocari, & tota Academia præſente, inquit: *Stude ô iuuenis, quoniam Curtium ſuperabis*: cumque ego attonitus rei nouitate tacerem, ſubiecit, *intellexiſti ô iuuenis? dico tibi, ſtude quoniam Curtium ſuperabis*: obſtupuere omnes qui audierunt, & maxime quod non ſolum ex ſubditis illorum regni non eram, ſed etiam

ex vrbe non prorſus amica, ob bella quæ inter illos, & principes noſtros diu continuata interceſſerunt. At in ſcriptis, cùm multos alios teſtes, me huius relinquere nõ ignorem, hos ipſos quorum operibus honeſta cum memoria inſertus ſum, ſubiicere operæ precium duxi, cùm vbique typis impreſſa proſtent.

Teſtimonia de nobis in Libris.

1. ADolfus Crangius in Trithemium.
2. Adrianus Alemanus in Hippocratem de aëre, aquis & locis.
3. Andreas Veſalius in Apologia contra Puteum: ſed ſub titulo Gabrielis filij Zachariæ.
4. Andreas Tiraquellus Iuriſconſultus, de nobilitate, & in libro de Legibus connubialibus.
5. Augerius Ferrerius in libro de Morbo Gallico.
6. Annotationum author in Hermetem de natiuitatibus.
7. Antonius Mizaldus in libro de Sympathia & Antipathia.

8. Ama-

8. Amatus Luſitanus in Commentariis ſupra Dioſcoridem.
9. Andreas Baccius de aquis Thermarum, ſeu de Balneis: ſed inuidiosè, vt oſtendi illi ipſi.
10. Andreas Camutius vt ſupra dixi in Diſputatione.
11. Antonius Maria, ſeu Marcus Antonius Maiotagius vt ipſe mutato nomine ſe inſcripſit, in Antiparadoxis.
12. Adrianus Turnebus in Epiſtola quam præfecit interpretationi libri Plutarchi de oraculorum defectu: ſed ſuppreſſo nomine meo, ſtultus accuſat ſeipſum.
13. Brodæus in Miſcellaneis.
14. Buteo lapis molaris, qui nec ſcit nec doceri poteſt.
15. Car. Cluſius de Aromatibus Indiæ.
16. Chriſtoforus Hiſpanus in itinerario Principis Hiſpaniæ.
17. Chronica Gaſparis Bugari inter Medicos recenſens & profeſſores.
18. Chronicæ ſupplementum per Sanſouinum inter Medicos & profeſſores.
19. Conradus Geſnerus vbique.
20. Conradus Lycoſthenes in libro de prodigiis,

21. Conſtantinus in Amatum, maximè vbi agit de lapidibus.
22. Chriſtophorus Clauius Bambergenſis in tertium elementorum.
23. Daniel Barbarus Aquilegienſis Patriarcha, in Decimo Commentariorum ſuper Vitruuium, cap. octauo.
24. Daniel Santberchius in ſeptimo Problematum.
25. Donatus de Mutis Aphoriſmos quoſdam exponendo.
26. Epitome Bibliothecæ.
27. Franciſcus Alexandrinus in ſuo antidotario.
28. Franciſcus Fluxatus Candala, cuius vituperatio laudis loco haberi poteſt, in ſua Geometria.
29. Franciſcus Vicomercatus in ſuis Metheoris.
30. Fuchſius in compendio ſuo Medicinali.
31. Gaſpar Peucerus de diuinationib.
32. Gaudentius Merula de bello Eraſmicano, hic fuit primus qui nomẽ noſtrum Typis publicauit, Patria Nouarienſis.
33. Georgius Victorius Medicus, in ſuis

libris qui plures ſunt.
34. Guglielmus Grataroluſ Bergomenſis Medicus.
35. Gabriel Falopius de Foſſilibus, licet contradicat.
36. Guglielmus Rondeletius in hiſtoria Aquatilium. Inuidioſè.
37. Gemma Phriſius in ſua Arithmetica.
38. Hieronymus Caſtillioneus in oratione de laude patriæ.
39. Hieronymus Tragus de Plantis.
40. Hieronymus Montuus Medicus Regis Gallorum.
41. Iacobus Peletarius in Mathematicis.
42. Io. Choul de Quercus Hiſtoria.
43. Io. de Coliado de oſſibus.
44. Io. Baptiſta Plotius Iuriſconſultus, de in litem iurando.
45. Io. Schonerus, de Natiuitatibus.
46. Io. Coclhæus in initio ſuæ hiſtoriæ.
47. Ioachimus Scelerus in Ioãnis Hiſpalenſis Iſagoge.
48. Io. Ceredus de aquarũ eleuatione.
49. Io. Stadius in tabulis & Ephemeridibus.

50. Io. Barros Luſitanus in quarto Decadis primæ ſuæ hiſtoriæ de India Orientali.

51. Iulius Cæſar Scaliger in libros de ſubtilitate.

52. Iacobus Carpentarius in Alcinoi Commento

53. Ingraſſius in libro de tumoribus.

54. Liber aggregatus de aquis.

55. Liber aggregatus primus, de Gallica ſeu Indica lue.

56. Leuinus Lemnius de Naturæ ſecretis.

57. Laurentius Damiata in ſua Geographia nondum excuſſus.

58. Leo Suauius de Arſenico & Auripygmento.

59. Lucas Gauricus in ſuis natiuitatibus, licet inuidiosè.

60. Matthæus Abel in diuiſione de ſitu orbis.

61. Martinus Henricus in quæſtionibus Medicis diffuſe.

62. Melancthon in initiis doctrinæ.

63. Melchior Guilandinus Boruſſius.

64. Michael Scifelius in ſua Arithmetica,

65. Michael Bombellus Bononienſis in ſua Algebra.
66. Nicolaus Tartalea qui cum male dixiſſet, Palinodiam Mediolani recinere coactus eſt.
67. Philander in Vitruuium.
68. Petrus Pena, & Mathias de Lobel in libro ſtirpium aduerſaria, capite de hora & Antithora.
69. Reignerius Solenander de Aquis calidis.
70. Seuerinus Bebelius libro ſecundo de Succino.
71. Thaddæus Dunus in opere peculiari.
72. Valentinus Nabod Colonienſis in Commento ſuper Alchabitium.
73. Vareus in ſua materna Poëſi.

Plures alios, quorum nominum nunc non recordor, ſcio nomen meum literis publicè mandaſſe. Ex his qui malè dixerunt neminem agnoui qui Grammaticam exceſſerit: neſcio qua audacia eruditorum ordini ſe intulerint, ſunt enim hi:

Brodæus	Rondelletius
Fuchſius	Buteo

Carpentarius	Fluxada &
Turnebus	Tartalea.

Nam Scaliger, & Dunus, & Ingraſſias & Gauricus, & Solnander ſibi nominis comparandi gratia contradixerunt.

Modo accipe alia teſtimonia hominum, nam de ſcriptis, quis dubitat Galeno, nec forſan Ariſtoteli (ſi nõ typicæ artis beneficio accidit mihi) totidem vix, illis viuentibus contigiſſe, Andreas primum Alciatus vt aliàs retuli, quem honoris cauſa nomino, præter id quod ſoleret appellare *virum inuentionum*, quotidie libros noſtros reuoluebat, maxime illos qui inſcripti ſunt de Conſolatione. Ambroſius Cauenagus Cæſaris Prothophyſicus *virum hominum*. Iulius Cæſar Scaliger plures mihi titulos aſcribit, quàm ego mihi concedi poſtulaſſem, appellans *ingenium profundiſſimum, feliciſſimum & incomparabile*: Neque cum tanta inuidia effici potuit, vt publicè profitendo nomen meum non efferatur Bononiæ, Papiæque, tum alibi. Angelus Candianus & Bartholomeus Vrbinas, ambo inclyti

viri, ac Medici famoſi, ô quoties inuenti ſunt (nec abſcondebant) cum libris noſtris in manibus quamuis non admodum forent amici: ſed finem iam imponamus, ne videamur ſectari ſomnij vmbram, mortalia enim vana, & laus eorum omnino inanis.

CAPVT XLIX.

Sententia de Mundi rebus.

DVæ ſunt cauſæ maximæ infelicitatis mortalium, vt cùm omnia ſint vana & inania, homo quærit aliquid, quod ſit plenum & ſolidum; Et quilibet putat ſe carere eo ſolido, æger ſanitate, pauper opibus, orbus filiis, infelix amicis: dumque quærit & non inuenit, cruciatur: ſed multo magis inuento, cognoſcit enim ſe deceptum, & aliud quærit: ſemper enim aliquid deeſt. ideo Auguſtus ſe amicis carere, & pudicitia deſcendentium querebatur? Hi ſemetipſos decipiunt. Alia eſt eo-

rum, qui putant ſe ſcire quod neſciunt: hi etiam decipiuntur, & alios etiam decipiunt, alij fingunt, atque hi alios decipiunt. His incommodis accedunt duo alia fortuita, ſi locis & temporibus viuas, quibus Reſpub. perueſis legibus patitur naufragium: Nam reſiſtere velle difficillimum eſt, & anxietate plenũ, aut ſtultum prorſus: vitare non minus, aut periculoſum: Prædia enim & pecuniæ publicis ſubiacent calamitatibus: Aliud fortuitum fluctuatio, ſub qua breuitas vitæ continetur, ideo plerique in labore ſuo, & lucro alieno commori ũtur. Difficilia ergo hæc omnibus, difficillima ſenibus, & parum cautis: impoſſibilia in expertis vel nõ aduertentibus, fiuntque deteriora aliena ſtultitia, quæ cum fuerit cum ignorãtia finis, efficit improbos ſibi, & aliis etiam deteriores. Propterea aliqui ſocietatibus ſe adiungunt: aliis id primùm proponendum Deus, & mors: ille vt qui non fallat, illa vt quæ ſuprema ſit malorum, cogatque nos alia contemnere, certa, & malis finem impoſitura. Secundum, vt pluribus innitaris, ne ſi

vnum pereat, aut cadas, aut ſeruus tuorum efficiaris. Tertium vt non res à quantitate, ſed qualitate iudices, parua enim magnorum initia magnis, natura minoribus ſunt anteferenda: Cumque pluribus indigeas, nec omnia ad calcem homini deducere liceat, nulli debemus immoderate incumbere: ſed ad metam neceſſitatis, & ſecuritatis: Ergo nec æqualiter, ſed iuxta proportionem: velut virtuti, vt quæ nullo indigeat, & opibus quæ omnibus auxilientur. Sextum educatio plurimum poteſt in pueris, ſed ſi nil horum profuerit, vt ſint natura mali, & ſtulti, ac ob libertatem contumaces, quin etiam adulti iam, & ignaui, & vnus tantum, & tu etiam ſenex, hoc eſt ſummum malorũ, ſi addes paupertatem, aut lites, aut diſperſum patrimonium, aut mala tempora, quæ omnia mihi nunc adſunt, præter hoc vltimum: tunc dico, præter reliqua dicta, adſunt auxilia, vnum vt cõſideres ſi non haberes, magis careres: alterum vt approperes Scipionem inuenire ex tuis, vt nurum, aut agnatum: in hoc nõ oportet demum errare, in-

detotus negotio, tãquam renatus, poſt tot ſtultitias, incumbas.

Ergo vt breuiter concludam, cùm nũc omnia ſint exigua, & inania, quicquid etiam in actionib. quæ relinquũtur, verſatur, poſtmodum adeò ex momentaneis pendet: tum præcipue in nobis, cum aliis multis exemplis, hoc vno declarato. Anno M.D.XII. xvi. Calendas ni fallor Nouembris, dum Mediolani eſſem, iturusque Bononiã, antea circiter dies ſex, ex ligula, qua caligas thoraci alligabam, aurichalcea cuſpis exciderat: Id eo magis neglectum, quo magis premebar negociis: Et tamen erant ligularum faſciculi ſex, quos deferre deſtinaueram Bononiam, empti pridie quàm cuſpis excidiſſet. Die & hora qua diſcedere (imo ipſo momento quo carpentum aſcendo,) meiere, & ex more quaſi velle cœpi, peracto negotio, dum volo nectere ligulam, impedior, quapropter pertæſus incommodi, vado ad tabernas quæ circa domum meam erant, emptum (tres enim propè, ni fallor, fuere) nullibi inuenio: hæſitans igitur quid age-

rem, recordor faſciculorum, peto clauem à genero: reddit, aperio arcam, quæ artificio Germanico difficillime aperiebatur, video faſciculos, & ecce ſtatim animaduerto librorum omniũ, à me conſcriptorum aceruos ibi reconditos, vt poſtmodum diſcedens, mecum omnes ſimul aſportarem.

Obſtupui, ſteteruntque comæ, & vox faucibus hæſit.

Aſſumpſi illos, detuli mecum, profiteri cepi, initio Decembris literæ aduenere, noctu fractam capſam, quidquid erat intus aſportatum. Si ligula non fuiſſet, profiteri non poteram, exciderem munere, mendicaſſem, tot monumẽta perierant, ex triſtitia breui obiiſſem: atque id ex momento pependit, ô humanam conditionem, aut miſeriam!

Vt vero hominum mores dignoſcas, diſciplinarum cultum, & perfectionem, ex natura, lege, & conſuetudine percipies. Rudes igitur ſimplices ſunt, & pertinaces, vnde circa extrema

verſantur, & vbi boni optimi, non enim peruertuntur, vbi mali peſſimi, non enim ratione vincuntur, nec perſuaſione mouentur: circa venerem ergo nefandi, & ingluuiem turpes: in ira ſæui, præcipue pauperes ob auaritiam, diuites ob ambitionem: Inertes autem, & rudes, inuidi ſunt, & tales maligni, auari etiam; Qui ſub tyrannis degunt, potentes in rapiendo aliena, pauperes in retinendo propria: vbi auaritia, neque amor, nec fides, nec miſericordia: Audacia ab ira facit crudeles: inertia facit ſordidos, præcipue gulæ ac libidini iuncta: laborioſi neceſſitate aut conſuetudine fiunt, & à ſiccitate ingenioſi: ſi legibus à diſciplinis interdicantur, & honos ſit operibus, ambitioque locum habeat, vt ſi ab Optimatibus regantur, induſtria artium, & artificioſorum operum imminent, & maxime ſi regio varietate floreat. In Republica, vel vbi opes quęruntur, honori neutro modo conſulitur.

Adduxi rerum exemplum, nunc ſubiiciam quale millies accidit: ride-

bis, & tamen tanti ſolum, aduenit mors & vita. Accidit autem hodie, id eſt iv. Calendas Maias anni M. D. LXXVI. vado ad forum: dum volo gemmarium conuenire per anguſtam viam, dico aurigæ torpido viro, vt eat ad Altouitarum campum; ille dicit iturum, & aliud intelligit, eoque ſe confert; regredior, non inuenio: ſuſpicor iſſe ad campum cuſtodis arcis: eò me confero, onuſtus pannis, quia carpento antea vectus eram, inter eundum occurro Vincentio Bononienſi muſico, & amico meo, animaduertit me non habere carpentum: accedo, ſed aurigam non inuenio: Ibi ſtatim me ſolicitudo maxima inuadit, nam per pontem rurſus regrediendum erat, cum laſſitudine, ieiunio, ſudore confectus eſſem: poteram impetrare carpentum à Domino, ſed & huic multa obſtabant pericula, Deo me commendo, cogito prudentia, & patientia opus eſſe: regredior, ſed hac mente, vt omnino nec delaſſaret nec conquieſcerem: ſed in fine pontis ad Altouitum me confero, ſub ſpecie quo-

rendi de permutatione Neapolitana pecuniarum, quam ſcire cupiebam, & ita ſedeo: ille me ſponte docet, aduenit Dominus, ego ob id ſtatim abeo, video in campo aurigam, monitus enim fuerat ab amico cui occurreram, aſcendo carpentum, dubius an irem propter ieiunium, in crumena inuenio tria grana Zibibi, itaque omnia tuto perfeci, & etiam cum voluptate. Hic vides quot occurrerunt momentanea, Vincentius, inde illius, & aurigæ cõſilium de adeundo Trapezitam: ille vacuus tum curis: tranſitus Domini, ex quo exitus meus è domo, quo occurrit auriga, & grana illa vuæ creticæ; vt fuerint ſeptem, quorum ſingulum ſi vel antie paſſet, vel diſtuliſſet, quantum proferre vix duo verba liceret, aut perdidiſſet me, aut incommoda, & moleſtiam maximam attuliſſet: non nego, & aliis talia quandoque accidere conſueſſe, ſed nec adeo momentanea, nec periculis magnis plena, aut maximis inuoluta difficultatibus, quæ illi non animaduertunt.

CAPVT L.

Dicta familiaria quę ſunt impoſterum obſeruationes: excludit opinionem falſam; Nænia.

AGenda ſunt illa quorum commemoratione, nulla in ætate reminiſci pigeat, & facultas prius deſtituat hominem quam voluntas, In horũ memoria tranquillitas ſita eſt, melius etiam eſt, ſi nullam deſideret curam.

Optimum in contrariis haberi debet, quod in longo vſu minus affert detrimenti.

Vt Soranus dicebat, honeſtum eſt accipere ab offerentibus à non dantibus nõ exigere.

In ancipitibus, partem elige natura cõmodiorem, vt boli exhibitionem, nam ſi potionem, non licet redire, & in ancipiti confunderis nec adeo grauitatem retines.

Qui nõ vult ratione agere, beſtia eſt: aut ergo verberibus dignus, aut [illegible] te ſepara. ſolus enim homo ſermone res agit, ac tuetur.

Moroſi, intractabiles, duri, inertes nõ adeo inutiles ſunt in principali cauſa, vt in multis aliis ſæpe, ideo fugiendi præter cæteros.

Cum potentibus præcipue, hoc ſufficit (quod modeſtiam retinet) aut me iniuria afficitis, aut ego iniuria queror: Cum coniunctis vt hæredibus, ab obitu meo vultis ne bona mea ſic cuſtodire? implicabis enim illos.

Obiiciẽti paucitatem diſcipulorum, reſpondi, plures vendi Donatos, quam Virgilios; & quod eſſem in opinionibus ſingularis, dixi: & ob id Monoceros in pretio, habet.

Iuriſconſulto obiicienti paucitatem ſcholarium, reſpondi, aliqui plus decoris afferunt ſua præſentia, alij plus dedecoris ſuo receſſu.

Glorianti ſe plures habere ægros, reſpondi, non de hoc, ſed quod plures ſanentur ex illis: aliis acrius, turpiſſimũ eſt tot in manibus perire.

Dehor-

Dehortaturus adoleſcentē à ſocietate improborū, dixi, pomum me oſtenſurum quod aceruum corruperit, ipſum non oſtenſurum aceruum, qui corruptum pomum reſtituerit.

Obiicientibus quod pueros multos alerem? reſpondi, bifariam mereor: quod bene ago, & quod male audio.

Sapientia vt alia pretioſa, eruenda eſt è terræ viſceribus.

Comparanti me aliis doctis, Virgilianum illud obieci.

Quid ſi idem certet Phœbum ſuperare canendo?

Iuſſi ſæpe vt meditarentur hoc ſolum & maxime: quid maius, & quid minus?

Magnum ſapientiæ indicium eſt, habere præſtantem amicum.

Obiicienti ſenium, ſenex eſt quem Deus deſtituit.

Amici in aduerſis auxilium, adulatores conſilium fuerunt.

Malum bono, non malo medicandum.

Animos ſciò eſſe immortales, modum neſcio.

Plus debeo malis medicis quòd hoſtes meos perdant, quam bonis quamuis amicis.

Cum obiicerent me erraſſe in prædicendo, cùm eſſem cum aliis malis, & imperitis; dixi mirum fuiſſet, ſi cum eſſem inter illos, rectè prædixiſſem, aut aliud quippiam bene feciſſem.

Cum facturus es aliquid, cogita quo in ſtatu eris cum egeris, ſeu eueniat, ſeu non.

Homini præclaro, viuē dum vbi princeps degit.

Amicos læto vultu excipite, promerentur enim, inimicos vt ſitis ſuperiores.

Qui ſcribunt incondita, ſimiles ſunt cruda deuorantibus, ob leuem voluptatem, graues moleſtias ſubeuntes.

Fidem hominum a commodo illorum metiare, ſi nō ſint omnino animo maiores ipſa re.

Maximum in humanis eſt, terminum actionum inuenire.

Homines noſtra tempeſtate humaniſſimi, quòd præſentibus, & ſenſilibus ſolum inhæreant, impietatis, & ingra-

titudinis, atque imperitiæ vno verbo damnati.

Similiter famulum amādaturus, tu mihi ſatisfacis, ego non tibi, propterea cogeris me relinquere.

Dicenti cur cùm tu adeo ſis ſapiens, filij tui tam ſtulti ſunt? Quia non ego adeò ſapiens vt illi ſtulti.

Bene fortunati ſimiles ſunt pueris exilientibus è ſcalæ gradibus: qui quanto à numeroſioribus, eo lætiores, ſed maiore periculo & iactura certant.

Melius eſt centum dicenda prætermittere, quàm vnum tacendum proferre.

Pueri ſunt eatenus cogendi ad promptè reſpondendum, quatenus de aliis obliuiſcantur, nō de interrogatis obiter reſpondeant.

Roganti quid agatur Romæ? Quod in Regia vrbium, & humanarum rerum.

An fuiſti in carcere? vni, an vis & tu ibi eſſe: alteri ſocordiori, quid egiſti quo timeas?

Non ſunt inſerenda libris, quę finem non ſunt conſecuta, aut digna lectu.

Cum callidè aliquid dicis, corticem profundiorem habere debes: cum ergo audis, & illum habere exiſtima.

In negociis non vt in artibus generis cognitio quidquam iuuat, ſed quantitatem ſcire oportet: Poſſumus enim prodeſſe Rhabarbarum exhibẽdo tertiana laboranti; etiamſi neſciamus quantitatem; at melius eſt tacere, aut non inuiſere clientem, ſi modum in actione adhibere neſciueris.

Lachrymæ ſunt medicina doloris, & ira miſericordiæ, & neceſſitas maximè hiſtoria confirmata vtriuſque. In vniuerſum in cunctis bonum eſt poſſe impetrare tempus.

In tuis rebus oppone vitium vitio, velut ſocordiæ litium curã, & exactionis, pertinaciæ iracundiam, ſuperbiæ iniuriam, famem, & qui pugnis loco verborum agant, impatientem fac nũcium ad potentes.

Cum lauare vis, prius para linteum ad detergendum.

Anum pro ancilla ſumpturus, interroga an ſciat ſuere, lauare, panem facere, & iube ambulare, ac ignem accen-

dere. Quereris etiam vinum tibi deeſſe, & ſi habet coniunctos, quaſi opus habeas illis, aut amicos, & quomodo Dominum priorem reliquerit? quot coniuges, & filios habuerit: deinde abſtine, aut ſaltem oppone opportuna præſidia.

Celeritas in effutiendo peſſima, in agendo quandoque neceſſaria, in deliberando mediocris eſſe debet.

Quæ ſunt alieni iuris ne exige, maximè à Dominis: quæ ſunt tui, ne poſtula in conditionibus, ſed vtere arbitrio tuo, modeſtè tamen.

Cum hominibus quæ ſentis nõ dicas, ſed multo magis quam mutuũ cui des, videto.

Quod in æternis eſt Deus, fingit ipſius vmbram tempus: ſed cum hoc etiã eſt impurum ob viciſſitudinem.

In rebus periculoſis, aut calumniæ obnoxiis propter rem ſeu propter te, ſi non certus ſis, vt poſſis abſoluere ſermonem, melius eſt præterire, in quo genere multi peccãt, dum nimis ambitioſi ſunt huius nominis quod multa ſciant, vel quòd omnia attigerint.

Caue ne deponas rem tuam in manibus gratioſi, vtetur enim, ſi relinquas? ſi redimas? periculum affert ne cum illo in inuidiam te trahat, certè ſuſpenſum tenebit.

Faç vt liber expleat vſus, & vſus reddat illum rotundum, hic & non alius perfectus eſt.

Dicenti miſereor tui, reſpondi non iure.

Malum eſt boni defectus, bonum eſt per ſe virtus quę eſt in poteſtate noſtra, aut quod eſt neceſſarium.

Opes filios amicos ſi non habuiſti, & alia habes, felix es: ſi deſunt, & alia breui durabis.

Cum autem plures artes ſint, vna eſt ars artium, per generalia dicere, quo plura paucis, obſcura clarè, certum per incerta dicere liceat; ſed tribus indiges, vt ea generalia omnia conueniant illi vni, vt complicent aptè; includant atque excludant, & vt propria ſint tractationi, quod ſolum prætermiſit Ariſtoteles, propter penuriam ſcientiæ temporibus illis. Memineris etiam licere aliquid dare lepori vt in hiſtoriis,

Iniuſtè queruntur plurimi de virtute, dicentes illam famulari fortunæ, alij exiſtimant eam felicitatis eſſe dominam verba viro digna ſuperbo.

Victrix fortunæ ſapientia, dicimus autem:

Hos quoque felices, qui ferre incommoda vitæ,

Nec iactare iugum didicere, &c.

Bifariam enim peccat: primum docendo, quòd ſapientia (intelligendo hanc noſtram) ſit potentior fortuna: cum quotidie experiamur contrarium: & ratio eſt, quia fortuna totam ſe exhibet, & vires omnes in quauis re explicat; at nos ſolum ſurculum, & exiguum, ac exilem ſapientiæ habemus: nō ergo fortuna eſt potentior ſapientia, ſed multo minus noſtra ſapientia victrix fortunæ: Imo fortuna cædit vltro diuinæ ſapiētiæ, nec audet ponere pedē, vbi illius vel prætereuntis odorem ſenſerit. Haud etiam placet ſententia Bruti moribundi.

Infelix virtus, & ſolis prouida verbis:
Fortunam in rebus cur ſequeris dominam.

Quamuis enim Plutarchus Antonij teſtimonium adducat de Bruto, quod occiderit ſolus Cæſarem facti ſplēdore, cæteri ob inuidiam: id tamen forſan cōtigit ob alias cauſas, quàm quod ita ſentiret: apparet enim ex teſtimonio Ciceronis, in Epiſtolis ad Atticum: Brutum multa quæ cōtigerant ægrè tuliſſe, & moleſtia affectum de his quæ ſucceſſerāt quòd nō contigiſſet ſi finis fuiſſet gloria. Iniuſtè autem queritur quod Antonius, qui vitam totam in armis cōſumpſerat, ſibi qui in vmbra & eloquētiæ operam nauās à fortuna prælatus ſit. Fortia enim virorum verba incōdita, & incompta ſunt, ſenſus autem vegetes: vt illud ad Neronem de quo Tacitus. Ergo quàm ſtulte locum virtuti Brutus in ſeditione quærebat, cum in vrbe ab hoſtibus circundata felix homo inueniri nō poſſit, quā-

to minus in ſeditioſa. Et licet felicitas nō ſit in fortuna, ſed virtute: fortuna tamen plus poteſt impedire quàm virtus, illa aduerſante præſtare. Tria maximè mutāt mores, ætas, fortuna, & coniugium; ideo caue: hominum quoque cōuerſatio vt cādens ferrum manibus tractatum nil peius: malleis tuſum lucrum fabro, aliis commodum affert.

Nænia in morte filij.

Quis te ſubripuit nobis dulciſſime fili?
Quis potuit luctus tot noſtræ afferre ſenectæ?
Cui tam dira fuit mens? ô crudelia fata.
Naſcentem voluere meum quæ exſcindere florem?
Non te Calliope, non te ſeruauit Apollo.
Iam Cithara & cantus ſileant: rhytmique ſonori:

Quæ mihi pro charo renouant ſuſpiria nato ;
Dum memini dulci modulantem carmina voce.
Laurea quid te iuuit medicæ artis? tantaque rerum
Cognitio , & linguæ facundia rara Latinæ,
Tam ſubito longi ſi nunc periere labores?
Quid ſeruaſſe Duces Hiſpanos profuit? aut quid
Præclaros ciues , ſæua , ſi præſide ciue,
Atque Duce Hiſpano , cecidiſti falce cruentus.
Heu quid agam? moritur mi animus, ſuauiſſime fili
Dum tacitus mecum crudelia fata reuoluo :
Nec licuit lacrymas noſtras mandare libello,

Proh, ſcelus! eripitur gnatus: nec flere licebit?
Quaſque dabam cineri æternas pro munere laudes
Immeritæ cauſas mortis reticeſcere cogor.
Nate haud immitti qui Principe, iuſſa ſenatus,
Exemplo infando veterum tam dira tuliſti:
Crimina fallacis properas dum tollere mœchæ.
Coniugibus noſtris iam tuto inſultet adulter,
Plectitur egregij iuuenis ſi dextera vindex.
Heu fili virtutis imago certa paternæ:
Viuere perpetuum dulciſſime dignus in æuum.
Sed non iam licuit rapiunt ad ſidera Parcæ

Omne bonum: tetriſque adimunt illuſtria terris:
Macte puer virtute animi, tum ſanguine clarus,
Et patrij ſimul, & ſectator honoris auiti.
Dum prius ipſe procul Rex eſt, ſpes certa ſalutis:
Et Phœbus terris negat, & ſua lumina Phœbe,
Sidera nec Cœlo fulſerunt vlla ſereno:
Ne tetra aſpicerent polluta palatia cæde.
Quo ſequar? aut quæ nunc artus auulſaque membra
Et funus lacerum tellus habet? hoc mihi de te
Nate refers? Qui ſum terraque marique ſequutus.
Figite me ſi qua eſt pietas in me omnia tela,

Conijcite ô ſæui: me primum abſumite ferro:
Aut tu magne pater diuum miſerere tuoque
Inuiſum hoc detrude caput ſub tartara telo,
Quando aliter nequeo crudelem abrumpere vitam:
Sed non hæc fili dederas promiſſa parenti
Cautius vt ſæuo velles te credere amori:
Perdidit ille meum natum. O ſanctiſſima coniunx:
Felix morte tua, neque in hunc ſeruata dolorem,
Ipſe ego nate tuum maculaui crimine nomen
Pulſus ob inuidam patria, laribuſque paternis,
Debueram patriæ pœnas, odijſque meorum.

Omnes per mortes animam ſontem ipſe dediſſem.
Contra ego viuendo vici mea fata ſuperſtes:
Sed tamen æternum viuet per ſæcula nomen,
Nate tuum : notuſque Bactris, iam notus & Indis.
Mortuus es nobis, toto vt ſis viuus in orbe.

Morimur æque omnes, vt Horat. ait, ſolũ ſupereſt gloria, quę conſtat dignitate virtutis præcone, & eo vate atque ſacro, id eſt, famoſo : ob id adeo optabat Alexander Homerum : nam hiſtoria decidit factis illuſtribus ſuccedentium : Poëtæ fabulantur, & ideo per ſe contemnuntur : magnum miraculum in Horatio, qui abſque hiſtoria auſus eſt ſuſtinere perpetuitatem nominis, quia abſque hiſtoria delectare non poſſunt : ideo ipſemet id teſtatur.

Lectorẽ delectando, pariterq; monẽdo.

Sed quod alii obfuiſſet, celer ſcilicet

caſus puritatis linguæ Latinæ, illum reddidit ob raritatem ſingularem, deſiderabilem. Oportet igitur vt ſubſiſtat factum rei egregiæ, & celebris: hiſtoria collecta, & Poëticis figuris amplificata à vate, quia in prolatione non ſuſtineret rotunditatem: vnde illud,

Graijs dedit ore rotundo,
Muſa loqui.

Sitque ſacer ad ornandum fabulas illas; vt tot præcepta ſeruentur, quæ vix Ariſtoteles luculento libro complecti potuit: cum ergo hæc quatuor ſimul affuerint erit nomen æternum illius, aliter non.

At quorſum hæc? H. vt ſciamus quæ ad vitam felicem ſunt neceſſaria! & quod felicitas nulla eſt in hac vita, ne eam fruſtra quærendo impingamus: & fiamus grauiter infelices. S. verum hæc non ſufficiunt: neceſſarium eſt enim, vt velut artifices alii omnes, ſciamus etiam finem rerum quas quærimus: velut faber ſcit, & docet facere clauos, & ſeras, incudes, & malleos, clauos ad iungendas tabulas: ſeras ad claudendum oſtia: incudem ad ſuſtinen-

dum ictus. At tu, inquiunt, nihil horum edoces: & neque conſtat quid felicitas ſit, neque tu eam eſſe affirmas: nec quis vſus, plane illud eſt difficillimum; quod non ſcimus, cum hac tua inanitate, & vacuitate, an per hanc doctrinam, aliquid plus tu inueneris, & an vere in hoc inani aliquid ſit. Propterea audire vellent vtilitatem, ſi aliqua eſt, ſeu finem, ſi enim nulla eſt vtilitas, quorſum ſcribere, docere, & diſcere? H. Eſt, & non eſt: Primum eſt illud, quod, vt dixi, ſcimus eſſe infelicitatem maiorem felicitate: hanc autem pene nullam. Et in hoc inani eſſe quandoque aliquid exiguũ, & etiam breue: omnia tamen in nihilum redigi, vt nouimus illud exiguum colligere ad tempus, & vitare infelicitatem: Et quod eſt infelicitatis (modo non ſit extrema hominis comparatione, nam poteſt talis eſſe: ſed per ſe, neque magna, neque mediocris, nedum extrema aut maxima) depellere, & in nihilum redigere, vbi hæc ignorando fieres infelix. S. ergo vt video vtilitas eſt quintuplex. Prima, vt alleues infe-

ues infelicitatem, ſi non ſit extrema. Secunda, vt augeas illud parum felicitatis quod eſt humanę naturę. Tertia, vt aliquid perexigui colligas, & ad breue tempus pleni, in vacuo illo. Quarta, vt ſciamus eſſe aliquam felicitatem perexiguam & breuem, & quòd conſiſtit ſolum in virtute, nō impedita à magnis incōmodis. Quinta, quod talis felicitas poteſt produci aliquanto plus, quia ſubiecta eius, & vſus eorum, poteſt in quibuſdā produci ſenſibiliter, comparatione vitæ humanæ, ob illius breuitatem. Sed ſi vita humana eſſet quingentorum aut ſexcentorum annorum, omnes deſperatione vitam finirent. Et ſimiliter de felicitate recenti. H. optime & tibi gratias reddo, qui longe melius rem declaraſti, quam ego ſciuerim proponere. Verum illud plane addo, quod felicitas iſta, quantũuis, vt dixi, tota minima & exilis, imo quaſi (vt clare loquar) nulla, habet quatuor etiam gradus. Primus dum eſt in actu, ſed ille eſt momentaneus, videtur aliquid eſſe, cum non ſit. Indicio eſt quod conſenſu

Philoſophorum, nihil aliud eſt quàm indolentia. Secundus cũ nuper tranſiit, & manent ſubiecta & effectus illius, vt quaſi pręſens videatur. Tertius cũ tempus tranſiit, memoria tamen adhuc manet: & hæc eſt vmbratilis prorſus, nihil habens ſubſtantiæ. Quartus, vt rerum quarum veſtigium nullum manet: & ſunt velut caſus quotidiani, quorum memoria etiam exoleuit: etſi adhuc recordaremur, memoria illa eſſet ſine affectu vllo. Ex quo patet quod ſufficit in hac vita traduxiſſe eam ſine calamitate magna valde.

CAPVT LI.

In quibus deficere me ſentiam.

SErò ſapiunt Phryges, impoſſibile non errare: ſed multum errare neceſſe eſt eos, qui voluptatibus inſeruire volunt. Maximus ergo error fuit in filiorum educatione, nam plurimum poteſt educatio; ſed carui me,

diis, filiis prudentibus, fratribus, ſororibus, coniunctis, amicis, opibus, potentia, fidis miniſtris: at poteram eligere, ſi voluiſſem parcere tot ſcriptis, vim inferre naturæ, & à voluptatibus temperare, in amicitia excolenda diligentior eſſe, expectare Senatus Bononienſis decreta, & vt profuit non rogaſſe, quanto plus non vrgere? plus poteſt occaſio in huiuſmodi, cùm æmuli aduerſantur, & tibi amicorum non par eſt potentia. Nec ludum latrunculorum adeo damno, ſed ſententiæ Horatii magis adhæreo...

Vixi; cras vel atra
Nube polum, Pater occupato.

Adde, *modo futuris commodis non obſit:* At ego præter id, vt eſſem in cibo continens, & in conuerſatione decorem ſeruarem, minus mentem ac ſtudium adhibui. Itaque parum erat, ſi ſeptem elementa in cunctis actionibus obſeruaſſem, cui bono? Et quamquam ſtudiis literarum immodice addictus, profuiſſet eadem conſtantia, etiam in cæteris negociis, vt prior non eſſet adeo admirationi. Nimis ſatis fuit

defuiſſe tot, memoriam, linguam Latinam per adoleſcentiam, valetudinem integram, amicos, & familiam vtilem; in venereis robur per longum tempus, gratiam quandam ac venuſtatem, filios vel ſaltem communis prudentiæ participes: contra affluiſſe cor timidum, lites etiam longas, parentes moroſos, tempora bellis atque hæreſibus turbulenta; ſed inuentis tot poteras teipſum iuuare? Veritas nulli obeſſe debet, quæ ab aliis inuenta ſunt, pleraque falſa inueni, aut ego nō intellexi, vnde etiam reliquorum vſus inutilis fuit: inuenta à me vtiliora, ſed ſera, vt ſi licuiſſet quæ habui poſt, tempeſtiuè inuenire: aut quæ ab aliis quæſita ſunt, tempeſtiuè mihi cognita eſſe, forſan nō adeo laborarem. Nihilominus adhuc tanta ſuperſunt, vt ſi alius haberet, felicem ſe exiſtimaret: ſcientia tot rerum, ſtirps intacta licet oblæſa, libri editi, tot edendi, nomen, ordines, opes honeſtæ, amici potentes, arcana, & quod optimum eſt Dei veneratio: ſed vt dixi, neque vni, cuncta adeſſe poſſunt: nec in omni genere

exuperare, nec ſi valde exuperet, in vno etiam tantum, vel in illo perfectus eſſe. Quid ergo eſt, quod requiras in me, omni hominum generi denegatum? vel quod admireris errores admiſſos à me, cum omnes etiam alij aberrent?

CAPVT LII.

Ætatum Commutatio.

AEtates commutant mores, formam corporis, & temperamentum, atque habitum; in infantia vt audiui, eram pinguis ac ruber: in pueritia macilentus, facie longa, albus, & ſubruber, magni incrementi, adeò vt incrementum penè anno xvi. perfecerim, & tantus viderer, quantus nunc ſum, temperatura melãcholica. In iuuenta, rufus, mediocris habitus, mediocriter iracundus, lætus, voluptatibus deditus, muſicæ præcipuè. Conſiſtenti ætate à xxx. ad xl. annum, conſtiti in eiſdem: habebam quæ me perturbarent pau-

pertatem, cum filiis & vxore, infirmum corporis ſtatum, æmulos adeo acerbos, vt cùm ſanaſſem Bartholomæam Cribellam matronam nobilem, & poſt eius fratrem, ipſe conualeſcens irrideret me, cui ego, quid faceretis (alij enim ſecum ridebant) ſi non conualuiſſet? Ergo quid non ſperandũ, poſtquam non ante xxxix. annum incepi reſpirare? neque tamẽ toto quadriennio ſequenti, id eſt, à Calẽdis Septembris, vſque ad Calendas Nouembris M. D. XLIII. quid quàm actum eſt, nec priuatim, nec publicè, niſi vt eſſem liberatus ab ea cura, & honore decoratus. Primus igitur annus mutationis fortunæ, fuit xliii. ab eo ad lxx. interceſſere fermè anni xxvii. tempus belli Peloponeſiaci, in quo omnia illa ſcripta condidi: nam à lxxi. ad lxxv. quatuor anni fluxere, in quibus conſcripſi xii. opera, ſed libri ipſi ſunt xviii. at maior pars imprimendorum erit, partim conſtans ex antiqua doctrina, partim noua. In hoc ergo tempore me dedidi vii. annis voluptati, muſicæ, atque aliis, aleæ, & piſcationi maximè: Tunc ad

diſputationes me exercui, deteriuſque corpore me habui; doluere dentes, & cecidere pauci ex eis: Podagra me inuaſit, non tamen excruciauit, acceſſio erat xxiv. horarum, reliquum ad declinationẽ pertinebat, vſq; ad lx. an. vires nõ declinauerũt, vt appareat potius dolore animi, quã ætate fore imminutas. Ab eo anno citra, curaui vt cõſulerem rei domeſticæ; ſed tot impedimenta affulſere, vt mirum ſit me vſque nunc viuere potuiſſe: ſi quis enumeret labores, curas, triſtitiam, dolorem, errores meos in victu, rei familiaris occupationes, timorem egeſtatis, vigilias, moleſtiam ventriculi, flatus graues, pruritus & etiam Phthiriaſim, leuitatem nepotis, filij malè facta, quis non miretur adhuc me ſuperuiuere? plurimi tamen mihi cecidere dentes, vt reſidui ſint xv. nec prorſus integri, vel firmi: Tot inſidiæ, tot laquei, anus furaces, aurigæ ebrij, omnes mendaces, ignaui, infidi, & ſuperbi: neminem habui adiutorem, vnum ſemiauxiliarem: ſexies vel circiter, ob tot incommoda, & errorem in victu, dormitum iens, credidi

me non amplius ſurrecturum ex his, bis eadẽ nocte periturũ. Nondũ teſtamẽtum quod vltimum eſſe volo confeci. Dices quomodo euadere licuit? Dolor fuit medicina doloris, oppoſui primũ iram indignationi, & amori inſano erga meos, ſtudia ſeria; mediocribus mœroribus, ludum latrunculorum; falſas autem ſpes, & excogitationes, magnis: nõ prandebam, ſed res eo redacta eſt, vt mane ſim contentus pomo vno cocto, vel xv. vuæ creticæ granis, abſque vino, plerũque ſine aqua, ſi alterutrum, valde modicè: nouiſſimè induxi mihi vſum qui placet, ſpero ſalutarem, ius album Galeni, atque in eo panem madefactum probè, & nil aliud: Cœna tamen vberior. In omnibus, occurrit memoria libri de optimo vitæ genere: Recordabar quid acciderit filio Syllæ, quem Cæſar cum vxore, quòd eſſet Pompeij filia, iuſſit interfici: Quid Q. Ciceroni? Quid Marco fratri? filia ſine hærede mortua eſt, patre viuente, vnde inſaniuit; filio quãuis ſuperſtiti, nullus aut filius, aut filia: ita infœlix Terentia omnibus ſuis ſu-

perſtes, cum ſuis centenis annis, cum coniugio olim tam florenti: O res humanas! Quid operibus Theophraſti tam pulchris atque vtilibus? Cœna poſt longa experimenta piſces magni, leues, bene cocti: vt bene nutriant, facilè concoquantur & ſolidũ præbeant alimentum. Cyprinos eligo, ſed Romæ deſiderantur: horum loco Paſſeres, & Rhombos, ac Lucios à dodrante ad ſeſquilibram: ac piſces leuęs, latos, aut etiam Triglas: Cyprinos nõ fontium, ſed paludum (ſcardeas vocãt) ob cauſas alias enarratas deuito: ius verò betarum cum allio, aut Chamarum, vel Aſtacorum, vel Limaciarum cum lauri foliis viridibus, & loco betarum, ſonchi, aut radicis cichoreę, boraginis folia ſana, & radices pro acetario ferculo: vel loco vnius horum, vitellos ouorum, & recentes vt perſæpe vno ſim contentus. Carnes ętiam albas, ſed ſeorſum edo, bene coctas & pedes vitulorum, & iecur pullorum, & columborum, tum cerebrum, & quidquid ſanguinei ineſt: Carnes in veru aſſatas, inde minutim inciſas, aut tenues, & gla-

diorum dorſo verberatas, diu denuo inuolutas in omento hædi: & in patina cum iure coctas, aliis omnibus præfero. Pedes vbi frigent lauo, nō enim poſt, adeò frigent: nec niſi calefactis, & ſiccatis partibus humidis, ſumo cibum. A prandio non ambulo, multo minus à cœna: Factus ſum animo quietior, & fortior ob cognitionem, nō ob regimen: & quoniam mihi iure mors timenda videtur, eam odi: cæteros qui illius aduentum nō reformidant, Taureæ Campani exemplo, ſinamus occurre, ſi expectare non ſatis eſt. Sed redeo ad propoſitum, ætatum mutatione, ſæpe inueni in rebus meis etiam reconditis tantam variationem, vt diceres adeſſe Larem, qui omnia cōfunderet: ablatas pecunias, auctas, tranſlatas aliò: ne credas ſublitum mihi os, aut memoria lapſum, vide quid mihi acciderit heri, & nunc perſeuerat (neque enim ignoro quanta poſſent obiici illi mutationi) cœnaui ſatis lætus: à cœna tantum odium inuaſit omnium librorum aliorum, meorumque, ſed editorum, vt non ſuſtineam cogitare

de illis, nedum inſpicere: ratio manet, agnoſco eſſe cauſam in me ſimilē melancholiæ, maximè cum optimi ſuperſint: At de pecuniis alia ratio eſt, non dolus, non inſania, nemo ſubtraxit, non error, quid ergo an violentia?

CAPVT LIII.

Conuerſationis qualitas.

AD conuerſationem, ob multas cauſas, & eo magis hac ætate, parum idoneum me eſſe intelligo. Primùm quia diligo ſolitudinem, numquam enim magis ſum cum his quos vehementer diligo quam cum ſolus ſum: diligo autem Deum, & ſpiritum bonum: hos dum ſolus ſum contemplor, immenſum bonum, ſapientiam æternam, lucis puræ principium & authorem, gaudium verum in nobis, vbi periculum non eſt ne nos deſerat, veritatis fundamentũ, amorem voluntarium, authorem omnium, qui beatus eſt

Philoſophorum, nihil aliud eſt quam indolentia. Secundus cũ nuper tranſiit, & manent ſubiecta & effectus illius, vt quaſi pręſens videatur. Tertius cũ tempus tranſiiit, memoria tamen adhuc manet: & hæc eſt vmbratilis prorſus, nihil habens ſubſtantiæ. Quartus, vt rerum quarum veſtigium nullum manet: & ſunt velut caſus quotidiani, quorum memoria etiam exoleuit: etſi adhuc recordaremur, memoria illa eſſet ſine affectu vllo. Ex quo patet quod ſufficit in hac vita traduxiſſe eam ſine calamitate magna valde.

CAPVT LI.

In quibus deficere me ſentiam.

SErò ſapiunt Phryges, impoſſibile non errare: ſed multum errare neceſſe eſt eos, qui voluptatibus inſeruire volunt. Maximus ergo error fuit in filiorum educatione, nam plurimum poteſt educatio; ſed carui me,

diis, filiis prudentibus, fratribus, ſororibus, coniunctis, amicis, opibus, potentia, fidis miniſtris: at poteram eligere, ſi voluiſſem parcere tot ſcriptis, vim inferre naturæ, & à voluptatibus temperare, in amicitia excolenda diligentior eſſe, expectare Senatus Bononienſis decreta, & vt profuit non rogaſſe, quanto plus non vrgere? plus poteſt occaſio in huiuſmodi, cùm æmuli aduerſantur, & tibi amicorum non par eſt potentia. Nec ludum latrunculorum adeo damno, ſed ſententiæ Horatii magis adhæreo...

Vixi; cras vel atra
Nube polum, Pater occupato.

Adde, *modo futuris commodis non obſit:* At ego præter id, vt eſſem in cibo continens, & in conuerſatione decorem ſeruarem, minus mentem ac ſtudium adhibui. Itaque parum erat, ſi ſeptem elementa in cunctis actionibus obſeruaſſem, cui bono? Et quamquam ſtudiis literarum immodice addictus, profuiſſet eadem conſtantia, etiam in cæteris negociis, vt prior non eſſet adeo admirationi. Nimis ſatis fuit

defuiſſe tot, memoriam, linguam Latinam per adoleſcentiam, valetudinem integram, amicos, & familiam vtilem, in venereis robur per longum tempus, gratiam quandam ac venuſtatem, filios vel ſaltem communis prudentiæ participes: contra affluiſſe cor timidum, lites etiam longas, parentes moroſos, tempora bellis atque hæreſibus turbulenta; ſed inuentis tot poteras teipſum iuuare? Veritas nulli obeſſe debet, quæ ab aliis inuenta ſunt, pleraque falſa inueni, aut ego nõ intellexi, vnde etiam reliquorum vſus inutilis fuit: inuenta à me vtiliora, ſed ſera, vt ſi licuiſſet quæ habui poſt, tempeſtiuè inuenire: aut quæ ab aliis quæſita ſunt, tempeſtiuè mihi cognita eſſe, forſan nõ adeo laborarem. Nihilominus adhuc tanta ſuperſunt, vt ſi alius haberet, felicem ſe exiſtimaret: ſcientia tot rerum, ſtirps intacta licet oblæſa, libri editi, tot edendi, nomen, ordines, opes honeſtæ, amici potentes, arcana, & quod optimum eſt Dei veneratio: ſed vt dixi, neque vni, cuncta adeſſe poſſunt: nec in omni genere

exuperare, nec ſi valde exuperet, in vno etiam tantum, vel in illo perfectus eſſe. Quid ergo eſt, quod requiras in me, omni hominum generi denegatum? vel quod admireris errores admiſſos à me, cum omnes etiam alij aberrent?

CAPVT LII.

Ætatum Commutatio.

AEtates commutant mores, formam corporis, & temperamentum, atque habitum; in infantia vt audiui, eram pinguis ac ruber: in pueritia macilentus, facie longa, albus, & ſubruber, magni incrementi, adeò vt incrementum penè anno xvi. perfecerim, & tantus viderer, quantus nunc ſum, temperatura melãcholica. In iuuenta, rufus, mediocris habitus, mediocriter iracundus, lætus, voluptatibus deditus, muſicæ præcipuè. Conſiſtenti ætate à xxx. ad xl. annum, conſtiti in eiſdem: habebam quæ me perturbarent pau-

pertatem, cum filiis & vxore, infirmum corporis ſtatum, æmulos adeo acerbos, vt cùm ſanaſſem Bartholomæam Cribellam matronam nobilem, & poſt eiús fratrem, ipſe conualeſcens irrideret me, cui ego, quid faceretis (alij enim ſecum ridebant) ſi non conualuiſſet? Ergo quid non ſperandũ, poſtquam non ante xxxix. annum incepi reſpirare? neque tamẽ toto quadriennio ſequenti, id eſt, à Calẽdis Septembris, vſque ad Calendas Nouembris M. D. XLIII. quid quàm actum eſt, nec priuatim, nec publicè, niſi vt eſſem liberatus ab ea cura, & honore decoratus. Primus igitur annus mutationis fortunæ, fuit xliii: ab eo ad lxx. interceſſere fermè anni xxvii. tempus belli Peloponeſiaci, in quo omnia illa ſcripta condidi: nam à lxxi. ad lxxv. quatuor anni fluxere, in quibus conſcripſi xii. opera, ſed libri ipſi ſunt xviii. at maior pars imprimendorum erit, partim conſtans ex antiqua doctrina, partim noua. In hoc ergo tempore me dedidi vii. annis voluptati, muſicæ, atque aliis, aleæ, & piſcationi maximè: Tunc ad

diſputationes me exercui, deteriuſque corpore me habui; doluere dentes, & cecidere pauci ex eis: Podagra me inuaſit, non tamen excruciauit, acceſſio erat xxiv. horarum, reliquum ad declinationẽ pertinebat, vſq; ad lx. an. vires nõ declinauerũt, vt appareat potius dolore animi, quã ætate fore imminutas. Ab eo anno citra, curaui vt cõſulerem rei domeſticæ; ſed tot impedimenta affulſere, vt mirum ſit me vſque nunc viuere potuiſſe: ſi quis enumeret labores, curas, triſtitiam, dolorem, errores meos in victu, rei familiaris occupationes, timorem egeſtatis, vigilias, moleſtiam ventriculi, flatus graues, pruritus & etiam Phthiriaſim, leuitatem nepotis, filij malè facta, quis non miretur adhuc me ſuperuiuere? plurimi tamen mihi cecidere dentes, vt reſidui ſint xv. nec prorſus integri, vel firmi: Tot inſidiæ, tot laquei, anus furaces, aurigæ ebrij, omnes mendaces, ignaui, infidi, & ſuperbi: neminem habui adiutorem, vnum ſemiauxiliarem: ſexies vel circiter, ob tot incommoda, & errorem in victu, dormitum iens, credidi

me non amplius ſurrecturum: ex his, bis eadẽ nocte periturũ. Nondũ teſtamẽtum quod vltimum eſſe volo confeci. Dices quomodo euadere licuit? Dolor fuit medicina doloris, oppoſui primũ iram indignationi, & amori inſano erga meos, ſtudia ſeria; mediocribus mœroribus, ludum latrunculorum; falſas autem ſpes, & excogitationes, magnis: nõ prandebam, ſed res eo redacta eſt, vt mane ſim contentus pomo vno cocto, vel xv. vuæ creticæ granis, abſque vino, plerũque ſine aqua, ſi alterutrum, valde modicè: nouiſſimè induxi mihi vſum qui placet, ſpero ſalutarem, ius album Galeni, atque in eo panem madefactum probè, & nil aliud: Cœna tamen vberior. In omnibus, occurrit memoria libri de optimo vitæ genere: Recordabar quid acciderit filio Syllæ, quem Cæſar cum vxore, quòd eſſet Pompeij filia, iuſſit interfici: Quid Q. Ciceroni? Quid Marco fratri? filia ſine hærede mortua eſt, patre viuente, vnde inſaniuit; filio quãuis ſuperſtiti, nullus aut filius, aut filia; ita infœlix Terentia omnibus ſuis ſu-

perſtes, cum ſuis centenis annis, cum coniugio olim tam florenti: O res humanas! Quid operibus Theophraſti tam pulchris atque vtilibus? Cœna poſt longa experimenta piſces magni, leues, bene coćti: vt bene nutriant, facilę concoquantur & ſolidũ præbeant alimentum. Cyprinos eligo, ſed Romæ deſiderantur: horum loco Paſſeres, & Rhombos, ac Lucios à dodrante ad ſeſquilibram: ac piſces leuęs, latos, aut etiam Triglas: Cyprinos nõ fontium, ſed paludum (ſcardeas vocãt) ob cauſas alias enarratas deuito: ius verò betarum cum allio, aut Chamarum, vel Aſtacorum, vel Limaciarum cum lauri foliis viridibus, & loco betarum, ſonchi, aut radicis cichoreę, boraginis folia ſana, & radices pro acetario ferculo: vel loco vnius horum, vitellos ouorum, & recentes vt perſæpe vno ſim contentus. Carnes etiam albas, ſed ſeorſum edo, bene coćtas & pedes vitulorum, & iecur pullorum, & columborum, tum cerebrum, & quidquid ſanguinei ineſt: Carnes in veru aſſatas, inde minutim inciſas, aut tenues, & gla-

diorum dorſo verberatas, diu denuo inuolutas in omento hædi: & in patina cum iure coctas, aliis omnibus præfero. Pedes vbi frigent lauo, nō enim poſt, adeò frigent: nec niſi calefactis, & ſiccatis partibus humidis, ſumo cibum. A prandio non ambulo, multo minus à cœna: Factus ſum animo quietior, & fortior ob cognitionem, nō ob regimen: & quoniam mihi iure mors timenda videtur, eam odi: cæteros qui illius aduentum nō reformidant, Taureæ Campani exemplo, ſinamus occurre, ſi expectare non ſatis eſt. Sed redeo ad propoſitum, ætatum mutatione, ſæpe inueni in rebus meis etiam reconditis tantam variationem, vt diceres adeſſe Larem, qui omnia cōfunderet: ablatas pecunias, auctas, tranſlatas aliò: ne credas ſublitum mihi os, aut memoria lapſum, vide quid mihi acciderit heri, & nunc perſeuerat (neque enim ignoro quanta poſſent obiici illi mutationi) cœnaui ſatis lætus: à cœna tantum odium inuaſit omnium librorum aliorum, meorumque, ſed editorum, vt non ſuſtineam cogitare

de illis, nedum inſpicere: ratio manet, agnoſco eſſe cauſam in me ſimilẽ melancholiæ, maximè cum optimi ſuperſint: At de pecuniis alia ratio eſt, non dolus, non inſania, nemo ſubtraxit, non error, quid ergo an violentia?

CAPVT LIII.

Conuerſationis qualitas.

AD conuerſationem, ob multas cauſas, & eo magis hac ætate, parum idoneum me eſſe intelligo. Primùm quia diligo ſolitudinem, numquam enim magis ſum cum his quos vehementer diligo quam cum ſolus ſum: diligo autem Deum, & ſpiritum bonum: hos dum ſolus ſum contemplor, immenſum bonum, ſapientiam æternam, lucis puræ principium & authorem, gaudium verum in nobis, vbi periculum non eſt ne nos deſerat, veritatis fundamentũ, amorem voluntarium, authorem omnium, qui beatus eſt

in ſeipſo, & beatorũ omnium tutela & deſiderium: Iuſtitia profundiſſima ſeu altiſſima, mortuos curans, & viuentium non oblitus. Spiritus autem mandato illius me defendens, miſericors, conſultor bonus, & in aduerſis auxiliator, & conſolator. Quem ergo mihi propones hominum cuiuſcunque conditionis, qui ſecum perpetuo nõ deferat manticam ſtercoris, & matulam vrinæ, etiam in venis? & plerique cum ſint gratioſiores, ventrem habent vermibus refertum: multi ex his, multæque quæ placere ſolẽt, vt omnia æqua lance diſtribuerentur, etiam pediculis ſcatent: aliis alæ, aliis pedes, pluribus os fœtet. Cùm hæc conſidero, quemnam mortalem (ad corpus reſpiciens) amare potero? quinimo Catulus, aut Capreolus multò purior, & nitidior erit. Sed animam amplector, quod animal inſidioſius, improbius, fallacius eſt homine? Mitto partes animę perturbationibus ſubiectas, & intellectum amare volo: At quis intellectus ſyncerior diuino, altior, ſecurior, & qui vera docere poſſit? replentur bibliothecæ

libris, animæ eruditione ſpoliantur: Tranſcribunt nō ſcribunt, nō deſunt ingenia, ſed alia. Quid ergo eſt, quòd ex hominum cōſortio ſperare poſſim? garruli, auari, mendaces, ambitioſi: Oſtendite in ſeculo tam florēti, in occaſione tam vtili Typographiæ, qui vel centeſimam partem inuenerit, eorumque quæ Theophraſtus, & do manum. Quinimo ſuis nugis, & ὀυ ac ὄν, perturbant bene illa inuenta, pulchra. Sed neque hoc expedit rebus ipſis: inuentiones enim debentur tranquillitati, & quieti, ac ſtabili cogitationi, necnō experiētiæ, quæ omnia ſunt ſolitudinis, nō ſocietatis hominum, vt de Archimede legitur. Ego quod ad me attinet, lx. inuētorum forſan, ne xx. quidem aliis, aut ſocietati debeo: nolim teneri de mendacio, ſi aliquāto pauciora ſint: fateor in Mathematicis aliqua, ſed paucula à fratre Nicolao accepiſſe: ſed quot exciderūt? tanta multitudo aliis debetur cauſis, ſed adhuc etiam latenti vi illi ſplendoris, aut meliori. Quid ergo mihi cum hominibus? Alia ratio, beati nō dignātur mea

ſocietate, ego miſerorum nō opus habeo: ſi blādiri velim, nō ſanabo: ſi exaſperare, in malam trahent partem: Sūt præterea ſenes moroſi, triſtes, queruli, inuidi, dictis illorum quæ acceſſio fiet? Eſt etiam temporis anguſtia, *Dies noſtri lxx. anni & in potentatibus lxxx.* vt parū ſuperſit ad nugas, quā .n. partē dedero illis? contemplationis, iniuſtus & impius: ſcribendi ſtultus, vt redeam ad labores quos ſubterfugere poteram, ocii paricida mei: vt etſi exercitationis, ſomni, domeſticorum negociorum? Deinde cum quibus, amicis? fruſtra, operam enim meam deſiderabunt, non colloquia: aliis quorſum? peritis: illi plus multo forſan exiſtimabunt ſe ſcire quam ego? Et ſi ſciant, contentio erit de genere, ſi velim diſcere quorſum? ſi docere, erit impudentia & prodigalitas, ſua effundere, vt nil niſi odium quæras? An etiam vni ſoli, an multis ſimul? ſi multis, quando finis? ſi vni, an tibi is Deus erit? Mouebis etiam aliis inuidiam, vt rurſus in pelagus cogaris deſcendere turbulentum: loquuntur etiam plures ſimul,

& clam te irridebunt: multis occaſionibus te expones nullo lucro. Quod propterea ſummum eſt, in confabulatione lepor, in conuerſatione iucunditas, ab his vtriſque plurimum abeſt natura ſenis, ac mores: in omnibus teſtem alium non aduoco quam Ariſtotelem. Ob hæc igitur ſemper difficilis fui conuerſationis: quæ etiam vna fuit ex cauſis, ne itarem ad conuiuia: non tamen reiicio, aut excludo bonos, ac iuſtos, præſertim miſeros, nec bene meritos dè me, neque ſapientes. Sed dices, homo animal eſt ſociale, & quid ages, cùm renunties hoc facto Mundi regno, amicis: quid poteris? gloriaris te habere amicos potentes, aut ergo fruſtra hæc eſt iactantia, aut cui lucro? cum enim ſint qui eiſdē placeant conuiuando, iocis, ludis, quid eſt vt illos deſerant, te amplectantur? quid ſtudia proderunt ſi non credant?

Scire tuum nihil eſt, niſi te ſcire hoc ſciat alter.

Deinde ſi deerunt neceſſaria naturæ, multa patieris incommoda: hæc ſcio mihi obiici poſſe: at non me latet mul-

ta dura videri & abſurda, quæ tractata ſecus apparent: vt etiam contra, alia mollia & vtilia, quæ ſecus abſurda ſunt & dura. Et mihi cum hoc plerumque ſeruatur quantum ſatis eſt, ob illos quos dixi me admittere, ſufficiũt enim illi, & plus turba vtiles ſunt, ac magis ſecuri.

CAPVT LIV.

Et eſt Epilogus.

ERgo iam ſecurus de mendacii ſuſpicione, vt qui in veritatis ſtudio conſenuerim, cum quo & Dei amor, & immortalium ſpes, & tantæ amplitudinis poſſeſſio, & ſapientiæ lucrum coniuncta ſunt: nolo iactu vno cuncta confundere? ſinamus hæc his, qui ob imperitiam falluntur, aut qui mentiri gaudent, vel audita, lecta, vel etiam viſa adaugent, dum ſperant imponere poſſe. At rogabunt qua ſpe freti, de iis quorum ne vnum mille viri vnius, mil-

le re-

le referentis teſtimonio ſubſcribent? Ergo nil aliud niſi veritatis amor: at diſſentiunt plane homines, vt carniuoræ volucres, aliæ ſordidæ, corui, cornices, qui in libidinibus, rapinis, dolis, ſæuitiaque verſantur, alii nobiliores vt aquilæ, & accipitres: hi faſtu nimio & iracundia flagrant. Quid mirum ſi hæc non animaduertant, quamuis talibus tamen exemplis omnium hiſtoricorum, tam ſacrorũ, quam profanorum libri pleni ſint, & nobis eorum vice qui aduerſantur, Deus, ac plena machina beatis, & his qui ſapiunt conſentit: infiniti pro exiguo numero, veraces pro mendacibus, ſapientes pro ſtultis. Hoc vnum deberent curare Principes, vt eos qui in probos, & eruditos inuehuntur, iuſtis pœnis, veterum exemplo punirent: Quod ſi neglexerint, vnus de omnibus & pro omnibus (præter quod potentia euertetur?) exiget. Ea ergo ratione non laudis meæ exempla, ſuperius in arte adduxi (an putant me eſſe adeò ineptum, vt hoc medio velim redire ad ſarcinam?) ſed vt intelligant homines, me talem eſſe,

ſcilicet veracem, & probum, ac potentem diuino ſpiritu, dum poſſunt exquirere veritatem. Porrò cum humana fiant peritia, ratione, conſilio, afflatu, occaſione, impetu, & caſu: Peritia certa eſt vt fabri: Conſilium hominum ſubiicitur arbitrio, qui ſi amici non ſint, nec beneficiis vllis, nec repentinis crudelitatis experimentis, vt euentus docent, mutari poſſunt: Afflatus rara auis eſt, nec vlli in omnibus vnquam ſatisfecit; occaſio maximè præuiſa, bona: ſed & ipſa non ſemper afflulget, ratio vt tutiſſima eſt in expertis, & elaborata, ita caſus malus, impetus peſſimus propter quam aliquando in pugna, quia ſtulta: pro ratione, liber Actus pro numinibus, ſplendor, qui poteſt, innui non ſcribi: pro ſupra mortalibus, ſpiritus, qui nec ſcribi poteſt nec innui, nec eſt in poteſtate noſtra.

FINIS.

TESTIMONIA PRÆCIPVA DE CARDANO:

NON potuit Cardanus diem ſibi extremum in commentarios illos referre, quos de vita ſua, ad IV vſque Kalend. Majas, anni M. D. LXXVI. ſatis accurate perduxerat: Quamobrem exhibemus illum ex inluſtris viri Iacob. Aug. Thuani nunquam ſatis laudata hiſtoria: ſimulque eius & ſummatum aliquot aliorum de tanto viro iudicia, atque teſtimonia magis exquiſita. Nam capite cenſes

*qui Cardani laudibus quotidie in Cæ-
lum efferunt, adhæc comitia voca-
re, non modo putidum & inane foret,
ſed immenſi quoque laboris negotium.
adeò nullus eſt ſcriptorum, qui Carda-
num non miretur & ſuſpiciat; nec ars
vlla, quam ipſe diuini propemodum
ingenij ſui præſtantia, non auctiorem
& ornatiorem reddiderit.*

THVANVS AD ANNVM *M. D. LXXVI.*

pag. 136. lib. 62. to. 4.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ROMÆ magni nominis ſiue Mathematicus, ſiue Medicus Hieronymus Cardanus Mediol. natus hoc anno itidem obiit. Varia eius vita, vt mores, pluráque ipſe de ſe inaudita in viro litteras profeſſo ſimplicitate, ſeu libertate ſcripſit, quàm curioſus quiſquam à me exigat. Romæ cum diuerſo ab aliis cultu incedentem paucis ante obitum annis conſpicati & adlocuti, ac ſæpius admirati ſumus; cùm celeberrimi tot ſcriptis hominis recordatio ſubiret, neque tamen

quidquam in eo, quod tantæ famæ reſpõderet, animaduerteremus: eoq; magis Iulij Cæſaris Scaligeri acerrimum iudicium ſuſpeximus, qui diuinum ingenium ſuum in opere de ſubtilitate exagitando prçcipuè exercuit, inęqualitate illius vbique diligenter notata, qui in quibuſdam interdum plus homine ſapere, in pluribus minùs pueris intelligere videatur. In Arithmeticis multa conatus eſt, & inuenit: Iudiciariæ, quam vocant, fidem apud multos adſtruxit dum certiora per eam, quam ex arte poſſint, plerumque promeret. Verùm extremæ amentiæ fuit, imò impiæ audaciæ aſtrorum commentitiis legibus verum aſtrorum dominum velle ſubiicere. Quod ille tamen exaratâ ſeruatoris noſtri geniturâ fecit: Tandem cùm tribus diebus minus ſeptuageſimum quintum annum impleuiſſet, eodem, quo prædixerat, anno & die, videlicet xi. Kalend viii. ob id, ne falleret, mortem ſuam inediâ acceleraſſe creditus. Corpus ad D. Andreæ depoſitũ, deinde Mediolanum tranſ-

latum, & ad D. Marci in maiorum monumento conditum eſt.

IN PRIMO TOMO QVÆSTIONVM MARTINI HENRICI

Artium & Medicinæ doct. edito Papiæ in quarto 1567. liber 3. præfationem habet ſequentem.

Ad Hieronymum Cardanum Theor. Ord. in Gymnaſio Bononienſi primo loco pub. profitentem.

CVM æſtimarem permagni mea intereſſe, *Cardane literarum decus*, ſi de omni mea ſtudiorum ratione, te vnum præ cæteris maximè certiorem facerem; virum tam multarum, & optimarum artium ſcientia, quàm eloquentia inſignem.

Operæ pretium eſſe duxi, quæ ſucceſſiuis horis cùm eſt otium à medendi occupationibus,paſſim inter legendum colligo, tibi in omnibus diſciplinis præſtantiſſimo,viſenda tradere. Quod nunquam tibi, aut lucubrationes vllas miſerim,aut Epiſtolam ſaltem ſcripſerim, quò tibi, ſi non ingenium quodcunque, doctrinaque mea, certè animus tamen ac voluntas innoteſceret: veritus ſum hactenus,ne mea eruditio, aut vlla omnino virtus eiuſmodi eſſet, vt licitum mihi putarem, ſcribere ad te virum mea ſententia, noſtro æuo, omnium literatiſſimum: cuius fama diffuſa vbique, tranauit maria, & monteſaltiſſimos traſcendit. Tanta enim tua iam pridem eſt claritudo, & æſtimatio,vt poſſis, vel obſoletis nitorem dare, faſtiditis gratiam, nouis authoritatem, & vt ſemel finiam, hæc apud eruditos tuorum ſtudiorum reuerentia eſt, hunc tibi honorem deferunt docti omnes, quem Diuus Auguſtinus ſcriptoribus Canonicis autumat ſeſe retuliſſe,vt te nuſpiam in ſcribendo, errori confinem credant. Teſtes ſunt Schola-

ſtici ſexcenti, vbique locorum tuæ ſingularis virtutis, & eruditionis clariſſimâ voce præcones, & buccinatores. Quid multa, publice, priuatim, in Gymnaſio Ticinenſi, Bononienſi, aliiſque omnibus vbique gentium, Cardanus ab eruditiſſimis viris extollitur, celebratúrque meritiſſimo præconio. Eſt enim tuæ virtutis ſplendor, in tanta celebritate famæ, inque tam fuſo per vniuerſum orbem eruditorum hominum ſermone, vt ad ſummam laudem, & honorem, nihil poſſit accedere. Gratulor tibi, qui tam præclarum ingenium, tamque eminentiſſimum nactus es, vt inter laudata ingenia, primũ locum tibi merito vindicaueris; cui præter cætera tam exprompta, fideliſque memoria eſt, vt quæ ex tempore fluunt, quaſi viuo, (vt ita dixerim) gurgite, ea vndare videantur; in quo cæleſtis planè, immortaliſque naturæ lumẽ, ita effulget, vt non modo cum noſtri temporis ſcriptoribus, ſed etiam cum veteribus, vel merito quidem eruditorum penè omnium teſtimonio, conferendus venias. Quantum enim doctri-

na, & eloquentia, inter huius ſæculi ſcriptores valeas, facile iudicant ij, qui tua ſcripta diligenter, & accurate legunt; vno ore planè omnes fatentur, virtutũ omniũ exempla omniũ ſemina diſciplinarũ omnium rerũ ſimulachra, & effigies, in tuis libris intueri, tantãq; in tuis voluminibus vtilitatem exiſtere, quanta vix fortaſſe in omni Græcorum, Latinorumque copia inueniatur. Itaque vel granditate heroïca, vel argumentorum varietate, ac multiplicitate, vel dicendi vano artificio, vel doctrina adeò quadam remota, ſententiis abſtruſioribus pollent, vt quicquid laudis, & dignitatis antiquis ſcriptoribus hactenus tributum ſit, id totum tibi (abſit verbi inuidia) iure tribui poſſit; viro mea quidem ſententia, cum ingenij natura præſtanti, tum vero tot pulcherrimas arces penitus mente complexo. Nam ſi medicè ſcribis, admirandum Hippocratem, diuina quadam ſapientia, & probitate mirabilem, Galenum grauiſſimum Medicinę Autorem, & mirum apprimè medendi artificem, probatiſſimum Auicennam, ex-

perientiſſimum Auentoarem, ornatiſſimumCelſum, vtiliſſimum Meſuem, ſubtiliſſimum Auerroem, & alios penè infinitos, citra tædium nominandos, effingis: ſi Philoſophicæ diuinum Platonem dono quodam prouidentiæ genitum: Ariſtotelem ſummo ingenio, doctrina, eloquentia, rerum peritia, prudentiáque inſignem Philoſophum, & quem iure omnis miratur poſteritas: lucidiſſimum Temiſtium, acerrimum, atque acutiſſimum Auerroem, refers, atque alios quotquot in Philoſophia præclariſſimi atque eminentiſſimi fuere. In hiſtoriæ cognitione præcellis: calles Theologiam, Mathematices peritaſes, & ita mea ſententia; vt nullum alium vſquam habeat hæc ætas, qui tecum conferri poſſit. Quod ſi meum iudicium in hac re, non ſatis habebit apud te ponderis, idem teſtantur vno ore omnes, quotquot apud Italos cognoui huius artis peritos. Neque ſolum ad plenum calles has omnes artes, verum etiam in ipſis authorum adytis, es diligentiſſimè verſatus, ac libros omnes habes in promptu, vt digitos vn-

gueſque tuos. Habemus enim, obſeruandiſſime præceptor, huius rei veraciſſimos teſtes, quos quidem in præſentia recenſere ſuperuacaneum eſt. Equidem vt demũ finiam, vbi vbi dego; quoquo proficiſcor, clariſſima vna omnium voce, Cardanum celebrari audio, virtutis excellentiam circumferri, venerandam, & omni ætate admirabilem doctrinam extolli, & pro numine adorari, & ad Cælũ vſq. laudibus euehi. Itaque ætatem quam ago, vitam, quam ſpiro, lucri feciſſe mihi videor, qui hoc hoc numen vidi, hunc hunc Cardanum Præceptorem habui, quo poſt Hippocratem, Galenum, Platonem, Ariſtótelem, Cicerones, & Fabios, doctiorem nulla ætas habuit: qui diuinis, humaniſque doctrinis, & admirabili eloquentia eum præiret. Quocirca cum vbique gentium notiſſimus ſis, & dignus, qui vniuerſo innoteſcas orbi, poſteritati quoque celebris, plauſibiliſque futurus; harum noſtrarum lucubrationum partem tibi dicatam, manu mea inconſiderate ſatis effuſam, rudem & impolitam adhuc, manda-

mus, vt pro tuo arbitratu, eas vel emittas, vel ſupprimas: quod ſi benè ceſſerit, nec laudem putabo meam, nec dedecus, ſin ſecus, tuum in vtranque partem æſtimabitur conſilium. Nam te critico, facile ſcio, blateratorum aculeos optime deuitabunt, & ſub tuo præconio, quaſi clypeo Palladis, iam ſe oſtentabunt emulis inuulnerabiles. Adeoque, tuo iudicio, mihi confido, vt modo plena, quod aiunt, cera ſubſcribas, igniculos bonæ immittens ſpei, me ad ſcribendum, quàm fuerim antea, longè facias alacriorem. Vale ornamentum orbis, huius ſæculi decus, & diſcipulum tuum ex animo dilige. Corti ſolonæ Idibus Ianuarij.

PRÆFATIO IVL. CÆSARIS Scaliger in libros xvi. exotericarum exercitationum, quos non ſemel innuit ſcriptos à ſe fuiſſe aduerſus Hier. Cardani præclarum opus de varietate, edita vero fuit ſimul cum aliis eiuſdem Scaligeri literis & orationibus Toloſæ 1621. ex M. S clariſſimi Maulſaci.

POſteaquam mei fati ſæuitia, tam miſerè mihi fauit, vt cum mea vnius gloria, publici luctus côuinxerit acerbitatem, atque tam egregios meos, & officioſos conatus, tam dira calamitas ſit cônſecuta: Non putaui committendum mihi, quin quanta eſt ob leuiſſimas caſtigationes meas affectus moleſtia Hieronymus Cardanus, tantum me ex eius interitu cœpiſſe mœroris, teſtatum relinquerem poſteritati. Non tametſi eius

vita mihi terrori eſſe poſſe videbatur: tanta tamen in omni genere literarum exſtabant eius merita, vt ego quoque, qui me vnum ex hiſce ciuibus profiteor, communem omnium vtilitatem, meis commodis debuerim anteferre. Orbata eſt enim Reſp. literaria viro maximo atque incomparabili: eamque iacturam fecit, quam fortaſſe nullis poſthac ſeculis reparare poſſit. Ego etſi priuatus ſum & teſte, & iudice, atque etiam (pro Dij immortales) laudatore lucubrationum mearum: eas enim ita approbauit, vt ſpem omnem defenſionis ſuæ, in declinatione ſola potuerit, in deſperatione potentiæ ſuæ, in ſuarum virium ignoratione: quibus ille tam pollebat, vt eum nullus modus, nulla ratio latere potuerit, qua meas quoque caſtigationes poſſet ad celebritatem nominis ſui comparare. Atque ille quidem talis tantuſque fuit, vt oſtendere potuerit ſtudioſis ſe eadem ſenſiſſe, quæ ego tanquam contraria ſcripſerim, ſi bona iudicaret: ſin aliter ſentiret, eadem animi præſentia corroborare aliquando, quæ ſemel ſtatuiſ-

ſet, qua ſtatuerat ea, quæ corroborari poſſe iudicaſſet. Ego vero, qui eo animo, ac ſpe ad eum virum ſcripſiſſem, quem equidem omnium mortalium ingenuoſiſſimum atque eruditiſſimum vulgo prædicarem, vt me inuictum illi fore confiderem: ex eius vita operoſam laudem propter aſſenſiones, non ex interitu, ignauam quietem, ex hac quaſi cauſſæ deſertione mihi expectaſſe, quis non videt? Profecto, viri illuſtriſſimi, & quem ego acerrimum, atque ſuæ fidentem magnitudini cognouiſſem, benignitate, atque beneficio frui licuiſſet. Facile enim, vt erat omnium humaniſſimus, ad amicitiæ iura communia, vel ſimpliciſſimis literulis euocabatur. Me qui in prœliis diu exercitatus ad pericula omnia audaciam meam abieciſſem: qui in aſſiduis diſputationibus pene attritus, in diuturnis ſcribendi ærumnis pene conſumptus eſſem, diſputare tam ſupinè de tanto heroe, in tanto conflictu, tanto puluere, ſomnolentum, victoriam concupiſſe haud ſane veriſſimile eſt. Neque ſolum abeſt à ratione rerum, & ab opi-

nione

nione hominum iudicioſorum abeſſe debet, verum etiam abeſt ab omni vtilitate nominis mei. In eo enim ſemper adhæreſcere voluit animus meus, vt putaret omnem hominem (vt ſanè omnes nihil aliud, quàm pene nihil ſumus) adeo errare poſſe, vt ſibi etiam licere poſſe contendat. Quod ſi conſumatiſſimo viro contigit aliquando: quod ſi ſæpe mihi, & nonnunquam aliis vſu venit, prolapſiones illas non eſſe errorum cenſibus adſcribendas, niſi quis poſtea porro eas tueri velit. Pro conſtantia enim pertinaciam, pro humanitate feritatem profiteri neceſſe eſt. Neque enim errat is, cui aliquid excidit paulo importunius, ſed ſi quando ſuam culpam propriam facit ex infami defenſione. Igitur illo viuente, ſi ex conſcientia rerum, meos conatus ſilentium eſſet conſecutum, quid mihi potuit honorificentius euenire? Nempe tanquam præceptorē, aut patrem modeſtiſſimis aſſenſionibus excepiſſet. Quod ſi ad pertinaciorem diſputationem rem reuocaſſet, quotus quiſque nunc iam nō intelligit, ex priore men-

tis agitatione futurum, vt ad inſaniam propius accederet? Id quod diuinus ille vir cùm acutiſſime perpēdiſſet, quod non potuit ferre, tulit. Id enim animi conſtantiam ad viuendum afferre non potuit, ad moriendum potuit: & quod potuit ferre, non tulit, hoc eſt communionem, animorum noſtrorum, atque iudiciorum ad publicam ſtudioſorum vtilitatem. Quamobrem doleo vicem meam, qui ad prælium hoc luculentiſſimas ſuſceperim rationes, ad conflictum habuerim explicatiſſimas, ad victoriā quam ſperaram, eas, quas neque ſperare licuit conſtanti viro, (quis enim talem euentum rei expectaſſet?) neque concupiſcere viro forti. Huius laus in hoſtium laude penitus poſita eſt. Doleo vero vicem totius reipublicæ, cuius doloris cauſas vulgus quidem literatorum pro ſuo captu capere poteſt, pro meritis illius diuinitatis nullo modo poteſt. Cum enim in Homine docto tres partes omnino excellere debeāt, morum integritas, atque ciuilitas, eruditio varia & multa; ingenium ſummum cum acerrimo iudicio coniun-

tum, tria hæc ille puncta adeo plene ſerat, vt ad vnum modo totus pro ſe, lus pro omnibus factus à natura eſſe deretur. Nemo enim humanior cum inimo quoque, nemo apparatior ad nnia cum maximis quibuſque viris uentus eſt. Lenitas regia, celſitudo imi popularis, non ſolum omnium orarum, ſed etiam omnium locom, omnium hominum, omnium fornarum homo. Quod vero attinet ad uditionem, circumſpiciamus quæſo tum hunc, huiuſce ſeculi feliciſſimi on ſummatiſſimũ orbem literatorum: multoſque magnoſque viros efferent merita cuiuſque ſua, ceterùm hos vna tantum, aut altera in parte Philoſophiæ occupatos. Ille vero cum profundiſſimis naturæ, Deique arcanis humaniores literas ita coniunxerat, eaſque tam eloquenter explicarat, vt nihil aliud toto ætatis tractu profeſſus fuiſſe videretur. Magnus vir ſane, magnus etiam ſi hoc ſolum præſtiterit. Cæterum ſi ingenij expromptã celeritatem, igneam ad omnia vim, æqualem ad minima, & maxima quæque, vel laborioſam di-

ligentiam, vel inuictam conſtantiam conſideremus, proprior impudenti fuerit is qui ſe illi comparare auſus fuerit. Non igitur vel infenſus animus, cuius ego veſtigia ne noui quidem, neque liuor, cuius ne vmbra quidem attigit vnquam vmbram meam, ſed tot tantæque illius monumentorum illuſtres rationes ad hoc me impulerunt, vt de illis aliquid ſentirem, & abſolutis de ſubtilitate Commentariis, exiſſet, priorum appendia quaſi quædam, eruditiſſimus liber de Vareitate rerum. Atque ego illico antequam de eius morte quidquam allatum eſſet, exemplo ſane meo me ipſum imitatus, triduo ea curſum in breuiſſia capita cōgeſſiſſem. Poſtquam de eius interitu reſciui, in vnum congeſſi libellum, vt eius ſane adiuuarem labores: ſed ita, quemadmodum ſe ille voluiſſet, ſi quando mecum, aut alio quo doctore viro, de rebus ſuis conferre debuiſſet.

EIVSDEM SCALIGERI in librum de Subtilitate, ad Hieronymum Cardanum.

BIBLIOTECA NAZIONALE V.E. ROMA

PRÆFATIO.

NOminis tui ſplendor, atque magnitudo, Hieronyme Cardane, vel ignauiſſimũ quemque poterat accendere ad obtrectationem: niſi nobis omnibus compertum eſſet: te tuam gloriam nõ cum publica vtilitate ſolum, ſed cum ſingulorum quoque laude coniunctam eſſe voluiſſe. Quocirca licuit nobis procul ab omni ſtudio cõtentioni otio frui, atque tranquillitate literaria: noſtroſque animos tanquam in arce quadam veritatis collocatos continere, quam tu poſteritati magnis operibus exædificaſſes. Neque enim lectiſſimæ deerant obſeruationes infinitæ penè lectionis: & aderat ingenij vigor in-

ſignis ad omnium ſcientiarum minu-
tiſſima quæque momenta conſequen-
da. Acerrimum vero iudicium, quod
ego animam ſapientiæ vocare conſue-
ui, etiam ſuperat. Diligenter ego le-
genti mihi diſceptationes tuas, in qui-
bus de medicorum controuerſiis co-
gnoſcebas, veniebat in mentem, non
ſolum debere nos hæc tibi, quæ apud
veteres Autores deſiderarentur: ve-
rùm etiam exoptandum porrò nobis
eſſe, tum vt multò plura ſcriberes, tum
vt quæ ſcripſiſſes, in manus noſtras per-
uenirent. Qua in re, quanta animi no-
ſtri cupiditate fuerant inflammati, tan-
ta nos benignitate proſequuta fortuna
fuit. Ea namque de ſubtilitate ſubti-
liſſimis vel inuentis, vel iudiciis diſpu-
taſti: vt nihil in vniuerſa natura præ-
terea requiri poſſe videatur. Nam qui
liber de Mundo Philonis circumfer-
tur, patriis hæret narrationibus, pa-
rum admodum verſatur in noſtrati Phi-
loſophia. M. T. Commentarius de vni-
uerſitate mutilius eſt iniuria temporũ.
Apuleij ſimilis conatus Autoris inſci-
tia, aut incuria deprauatus fuit. Solus

ille labor, qui Ariſt. nomini attribuitur eiuſmodi compendij inſcriptione, ſuſtinebat vniuerſæ naturæ dignitatem quæ humana poterat intellectione capi. At enim vero cum Philoſophus ille ſumma faſtigia delibaſſet: Eius exemplo tu non tam imitationem inſtituiſſe, quam perinde atque propoſitis glorię præmiis, cum ipſius diligentia ac magnitudine certare viſus es. Hos equidem libros ingentis laboris, variæ doctrinę, ſummi ingenij pleniſſimos cùm animaduertiſſem, in eam adductus ſum opinionem: vt mihi iam pauciſſimarum rerum cognitionem ſupereſſe ſperarem. Tandem vero cum nactus locum, vbi dicis: aliquem aliquando exoriturum, qui materiam ipſam hanc fuſius tractet, tibique fore gratiſſimum, id ſi vllo vnquam tempore contigiſſet: ſane vero qui antea tot ſcientiarum cumulum, quo cæteros mortales anteis, in te admirarer: hanc tuam æquanimitatem, qua teipſum ſuperabas, ad affectum quempiam diuinum referebam. Feliciſſimi fuerat hominis, attigiſſe metam vltimam iudiciorum noſtro-

rum; at tibi ipſi tanto Philoſopho, vel ſolos anteponere conatus aliorum, nōniſi certæ fuit diuinitatis. Hunc ego arbitror eſſe habitum illum, quem ſapientiæ noſtræ Dux Ariſtoteles extra, ſupraque omnium habitum virtutum in heroicis animi ſtatuebat. Quare dum hæc ſtupidus, atque alia tua circumſpicio: ducedine quadam, neſcio an deceptus, certe captus ſum imitandi tui; quem ad eiuſcemodi faſtigium, nonniſi multarum artium, ac maximarum virtutum antegreſſione euectum eſſe iudicabam. Igitur auidius horum librorum lectione repetita, nihil in rebus mancum, nihil in oratione ſuperfluum occurrebat: arbitrabar tamē breuitatem illam, qua in vtroque Ariſtotelem repræſentat, non tam egere præſidio propter ſe, quam parere cupiditatem aliis auxilii petendi ad intellectionem. Mihi verò præter cæteros, qui antehac meliorem ætatem inter arma & temerè, & fruſtrà, & miſerè prodegiſſem: nunc ſeræ eruditionis rudimentum nouitatem meam trepidatione quadam minus liberali, ſed

non impudenti, & ſui conſcia profiterer. Vt enim quæque maximè præclara, ita diligentiſſima agere diſquiſitione viſa ſunt. Paulatim ergo cùm me ipſum multis locorum difficultatibus obtuliſſem: (arridebat enim aditus rerum varietate, qui ſe facilem dare nobis per initia videbatur) ea me in loca indui, vnde pedem referre non liceret. Creuit ibi tamen ſimul animus cum periculis: ſubiitque indefeſſum opera multa, atque laborioſa. In quam minus tempeſtiua imprudentia impulſum ſæpe ſui conſcia imbecillitas reuocauit: ſapientiæ ſtudium perpulit, vt ad calcem vſque deducerem obſtinatè. Quod ſtudium in partes quidem varias ſæpe numero ſcindebatur adeò, vt iam & puderet audaciæ, & tæderet laborũ, & reniteret progreſſionis. Quoad me confirmauit humanitatis tuæ recordatio: vnde meipſum adigerem ad hoc genus exercitationum, in quo circa res alias & plurimas, & maximas, diu multumque verſatus eram. Vt quæ ad acuẽdos animos noſtros vel vltro omiſeras, vel conſultò innotueras, viciſſim

tibi proponeremus, vel tanquam ſupplementa recenſenda, vel quaſi publico in certamine perpẽdenda. Non .n. contradicendi, aut cõtendendi ambitione motus, ſed cõmuni omnib. ſtudioſis iure excitatus, ea protuli coram te maximo omnium cõſenſu literarũ dictatore iudicanda: quæ non niſi tua opera nobis eſſe plana poſſent. Quamobrem qui videas hæc, quaſi ſeſe dedere in clientelam tuam: ſpero haud committes, vt vel animi noſtri candorem negligas, vel contemnas nouitatem: ſed iam nos exercere incipiamus.

EX IOAN. BAPT. SILVATICI libro de Collegij Mediolanenſium Medicorum origine, antiquitate, neceſſitate, dignitate, &c. Mediolani 1607.

Hieronymus Cardanus cap. xx.

SED nemo profitentiũ Medicorum Hieronymo Cardano, omnium ferè ſcientiarum dogmata, plenius, purius, atque nitidius in Scholis publi-

cis explicauit: tanquã ad omneſcientiarum genus eſſet natus, inter omnes ſui, & antiqui temporiſprofitentes Medicos eminentiſſimus, verum Medicinæ lumen: In omnibus propemodum Italiæ Gymnaſiis publice docuit, & in celebrioribus vrbibus ſumma cum ſui nominis gloria, & authoritate, artem medicam exercuit, ex puriſſimis Græcorum fontibus, hauſtis præceptis. Erat non inſignis modo Medicus, ſed & ſummus Philoſophus, & in omni Philoſophiæ parte maximè excellens: Aſtrologus maximus: item, & veteris Magiæ peritiſſimus: ita vt de euentu rerum, mira quadam prædictione vteretur. Patre natus eſt iure conſulto collegiato, & Mathematico optimo. Scripſit libros quatuor de Fato: noue Geometrię vnum, de Arithmetica alterum, & de Aſtrorum iudiciis vnum: de rerũ ſubtilitate, earumdemque varietate duos: contradictionum medicarum volumen magnum: de malo medendi vſu: de venenis: de cauſis, & ſignis morborum: de ſanitate tuenda: de arcanis æternitatis: de animi immorta-

litate, & de ſecretis. Commentaria item in lib. de Aëre, locis, & aquis Hippocratis; in eiuſdem Prognoſtica: in librum de Alimento: in libros Epidemiarum: in Aphoriſmos, & librum de Prouidentia ex anni conſtitutione: libros ad hæc de ſomniis quatuor, & opuſcula, quibus continentur liber de libris propriis, de curationibus admirandis, de Prædictionibus, Neronis encomium, & Geometriæ encomium, de vno, Actio in Theſſalicum Medicum, de Secretis, de Gemmis, de Coloribus, Dialogus de Morte, Dialogus Tetim, ſiue de humanis conſiliis, de minimis & propinquis, de ſummo bono. Quis quæſo Medicus Hippocrate, & Galeno exceptis, plura, & tam varia ſcripſit? Eius ſunt conditionis hi libri gratique, adeò accepti, atque vtiles omnibus gentibus fuere, vt vbique locorum, & in omni Europæ regione, ſumma diligentia fuerint illi ſæpe etiam excuſi, de certātibus inter ſe Typographis, de eorū politiore, & emendatiore editione, nunquam propterea perituri. Verè itaque aliquando de ſe

ipſo dicere ille potuit, plura ſcripſi quàm legi, plura docui quam didici: Princeps nullus Italicus, dum is viueret, eius in medicina opem, vel conſilium prætermiſit. Fama verò eius, etiã apud maxime longinquos diuagata inſigni, cum Iohannes Amulthon è Regia Icotorum ſtirpe, atque apud illos Pontifex Primarius, ad ſe vocauit: multis maximiſque, ob reſtitutam ei ſalutem, illum donauit præmiis. Quòd ſi omnia, quæ de maximo hoc viro dici poſſunt admiranda, perſequi voluerimus ſingula, & in dicendo deerit proculdubio oratio, & in ſcribendo manus deflectetur. Vnum hoc loco illi à Poëta illuſtri decantatum elogium, commemorare ſufficiat.

Æmulos Epidamij inter omnes,
Sat Cardane caput, &c.

Mortuus eſt Romæ, anno ſalutis humanæ 1576. vixit annos ſex & ſeptuaginta, ſibi diu aliis nunquam ſatis.

EX CELEBERRIMI DOCTISſimique viri Iacobi Philippi Thomaſini Nobil. Patauini, & Ciuitatis nouæ Antiſtitis meritiſſimi Elogiorum parte prima edita Patauij 1630.

Hieronymus Cardanus.

PATRITIVS Mediolanenſis, qui in Academia Patauina prima virtutis ſuæ rudimenta hauſit, mathematum inſignis cultor, & explicator, ſuprà cæteros, propter edita ingenii monumenta innumera, toti terrarum orbi probata, præconiis efferendus. Natus eſt anno CIↃ. IↃI. IX. Kal. Septembris, hora ſexta, m. 40. à Meridie, ex Matre Clara Micheria, & à Patre ſene Facio Cardano illuſtri Iuriſconſulto; per vim ex vtero extractus (vt ipſemet teſtatum reliquit) reuixit lauacro vini, capillatus antequam natus, ater enim capillus, prælongus, & craſſior ei naſcenti fuit. Infans frigidis humoribus obnoxius, procedente ætate, totoque reli-

quæ vitæ curſu,tum aduerſa,tum ſecunda, inſperato, ſupra mortalium omniũ cogitationes euentu, paſſus, vtramque fortunæ aleam luſit: Modo enim calamitatibus vexato, bonorũ Ilias occurrebat: modo bonis ingẽtib. affluentẽ, calamitatum Miriades adoriebantur. Principibus cognitus, & Regibus, Eccleſiaſticis quoq; procerib. gratiſſimus extitit. Sæpè per ſomnium admonitus, non leuia pericula euaſit, & quod adiutus à Numine non obſcurè, multa conſcripſerit, perſuadere poſteris conatus eſt. Vir ætatis mediæ, vxorem duxit perſpicacem, quæ tres maſculos abortiuit, duos edidit, & puellam vnam; obiitque poſtquam ſecum vixiſſet annis xv. agente tum Cardano annum xlvi. Filiorum educationi comprimis ſtuduit; deinde ſcriptioni deditus, multa publicis tabulis conſignanda mandauit. Nouarum rerum inuentione feliciſſimus; plura ſcripſit, quàm legerit; plura docuit, quàm didicerit, laudis enim, ac gloriæ maximè appetens, immodicâ ſciendi cupiditate flagrabat, & vt ad immortalitatis apicem perue-

niret, ſtudiorum labores omnes, & moleſtias alacer exantlabat. Quiſquis es, qui noſſe id exactiùs cupis, librum de libris propriis, vel librum xii. Geniturarum adi, quarum octaua eſt Hieronymi Cardani, moreſque eius, ingenium, fortunas, opes, & euentus omnes, mirâ eloquentia ſpectandos exhibet, ferè verax. Senex naturæ legibus ſatisfecit, eo fermè anno, quo ſe prædixerat moriturum. Sepultus eſt Mediolani in eccleſia Diui Marci, eo in tumulo, quã Facio Cardano Patri, ipſe poſuerat hiſce verbis.

FACIO CARDANO I C.

Mors fuit id, quod vixi vitam mors dedit ipſa,
Mens æterna manet, gloria tuta quies.

Obiit anno M.D.XXIV. iv. Kalend. Sept. anno Ætatis lxxx.

Hieronymus Cardanus Medicus Parenti poſteriſque V. P.

Cæterum

Cæterum tanti viri effigiem, & numiſma, debemus excellentiſſimo, & omnibus virtutibus ornatiſſimo Felici Oſio, Sexennio iam in Patauini Gymnaſij luce, primariam eloquentiæ Grecæ & Latinæ cathedram, ſummâ cum laude obtinenti. Ab eo ſcilicet nobis vtrumque curatum eſt, Opera humaniſſimi, & eruditiſſimi viri Io. Antonij Caſtellionæi, iuris vtriuſque, & ſacræ Theologiæ Doctoris, Vicariique perpetui Abbatiæ S. Vincentij in Prato apud Mediolanenſes. Numiſmatis meminit etiam Cardanus ipſe in libro de libris, propriis hiſce verbis, *Somnium hoc veluti initium gloriæ noſtræ, ſi qua omnino eſt, erituè in eclypis ex aduerſo imaginis meæ depinxi.* Adeat librum ipſum, qui ſomnium, & interpretationem eius noſſe penitiùs cupit.

IVL. CAPACIVS IN ELOgiis virorum literis Illuſtrium.

Hieronymus Cardanus.

EX ſordido ſtatu priuſquam naſceretur, exilium expertus (abortiuum enim medicamentum alieno mãdato mater bibit, vt de ſe ipſo in Opuſculo de paupertate teſtatur) omnium Doctrinarum apicem conſcendiſſe Hieronymum Cardanum dixerim; quibus non tantùm Mediolano in qua vrbe ortus eſt, & Bononiæ, cuius Academiam illuſtrauit, ſed omni fere Italiæ, in qua prouincia claruit, attulit honores. Doctiorẽ fortaſſe eius non nouit ætas, ſed variũ, ſed curioſum, ſed Naturæ arcanis perditè delectatũ, vt ſuperſtitionibus ſe emanciparit. An dices in ſcribẽdo nõ fuiſſe cultũ, cùm quicquid in

buccam venerat, ſcripſiſſe viſus fuerit? In re medica multus fuit, ſed quem perſæpè aliorum opinionibus aduerſari huiuſmodi animaduertes, vt illud ſibi ambitioſus popoſciſſe credas, vt appeteret laudem

Eques ipſe melior Bellorophonte,
Neque pugno, neque ſegni pede victus.

Nec tæduit in ſubtili rerum varietatè ea narraſſe (num puerilia?) quibus ingenij acumen exerceret Scaliger. Accuſas in eodem, genituras? merito. Matheſim ad naturæ auctorem transferre, quam vanum? Hem, tam inani labore de Chriſto naſcente loqui? Quàm latè hominum prorupit audacia. Hoc verò illepidum condire eum iudicaui, cùm in Raimundum Lullium animaduertit. Quid facere potuiſſet præclarius, quàm nebulonem illum, literarumque paraſitum ex Doctorum cœtu explodere? Quid eo ſtolidius, aut ſpurcius? Quid Lullianorum aſſeclarum amentius? An & amentem Cardanum appellaueris *in arte magna*, quas *alege-*

braicas regulas dixit, & amentiorem in *iudiciis geniturarum*? Sanioris hoc ingenij iudicium eſto, ſcripſit præterea *de immortalitate animæ; Contradictiones Medicorum, de ſanitate tuenda, de ſimplicium medicamentorum noxa, Commentaria in Ptolomæum, Arithmeticam, Arithmetica practicam, de vtilitate capienda ex aduerſis* libros quatuor, quibus vt in omnibus excelleret, in Ethica praxi ſe verſatum præbet, vt Mathematicus, Medicus, Orator eximius, Philoſophiam quoque ex omni parte calluiſſe patefaceret.

EX PROMPTVARIO Iconum Gulielmi Rouillij pag. 268.

HIeronymus Cardanus, Medicus Mediolanenſis ſubtiliſſimus, multa ſcripſit tam acute & diligenter, vt merito ab omnibus literatis, ob eius ſummum ingenium, exactamque plurimarum re-

rum cognitionem, paſſim exiſtimetur. Scripſit Arithmeticam abſolutiſſimam, practicam Arithmeticæ & menſurandi ſingularem, Artis magnæ, ſiue de regulis algebraicis librum vnum, qui & totius operis de Arithmetica (quod opus perfectum inſcripſit) eſt in ordine decimus, de ſapientia libros quinque, de conſolatione libros tres ab auctore recognitos, de immortalitate animæ librum excuſum à Gryphio Lugduni anno Domini 1585. contradicentium medicorum librum, continentem contradictiones 1081. de malo recentium Medicorum medendi vſu libellum, centum errores illorum continentem, & infinitos alios quos hæc pagina non poteſt capere. Floruit anno ſalutis 1544.

HENRICVS MONANTHOlius in Ludo Iatromathematico pag. 9.

AT his veteribus contenti, quia recentiorũ etiam exẽpla plurimum mouent, recentiores etiam aliquot ſelectos viros proferamus, quibus eandem ſententiam mirum in modum placuiſſe nouimus; inter quos primum pono Hieronymum Cardanum, cui hoc elogium merito à Rodulpho Syluestrio Bononienſi Medico tributum eſſe arbitror, quum de eo dixit, illum vnum in omnibus humanis ſcientiis tantum præſtitiſſe, quantum in eorum ſingulis, qui præſtantes viri excelluerunt. Hic ſcripſit Arithmeticam, decem libros Geometriæ, commentarios doctiſſimos in IV. Libros Claudij Ptolomæi de iudiciis, & alios quamplurimos; quorum qui videre volet titulos,

ligat in libro quem ipſemet edidit de libris propriis. Idem ille paſſim multis in locis, quam Mathematicæ ſint Medico neceſſariæ nobis expreſſit, vnum duntaxat locum attingam, &c.

PETRVS RAMVS IN Proœmio Mathematico pag. 470.

SCripſit Hieronymus Cardanus doctiſſime Mathematica plurima, Medicinam tamen profitetur.

Idem ibidem pag. 480.

HInc præſentia ornamenta Bononienſis Academiæ, Sigonius Orator, Cardanus Medicus, Papius Iureconſultorum Craſſus Scæuolaque.

F. THOM. CAMPANELLA in Syntagmate de libris propriis, pag. 87.

CArdanus denique Phyſiologica, & curioſa plura cõfirmat ex moralibus, medicina, & omnibus fere ſcientiis: additque ſuperſtitioſa multa, vt Apuleius; & hoc præſertim nomine bonus eſt, quia nihil negligit, nihil intacti relinquit, vnde homo conſiderationes augeat, & ſcientias locupletet.

PAOLO MORIGIA nell'hiſtoria dell'Antichità di Milano, lib. 1. cap. 59.

MA venendo à tempi più vicini, dico che di gran lume ſono ſtati alla noſtra Città, li famoſi, & immortali Andrea Alciati, & Girolamo Cardano, il

primo dottore Leggiſta, & laltro dottore fiſico, & l'vno & l'altro nominatiſſimi non ſolo nella noſtra Italia, ma anco per tutta l'Europa; & ambi ſono ſtati famoſi lettori de primi ſtudij non ſolo d'Italia, ma anco di Francia, con tanta concorrenza di ſtudenti da tutte le parti d'Europa, che pareua, che correſſero all'oraculo d'Apolline. In queſti v'era la nobilta della lingua, & l'eccellenza delle altre ſcience, come ſi puo vedere dalli gran volumi; de cõponimenti Laſciati al mondo, à perpetua loro immortalità, & gloria della patria.

Hippocrates Lectori commentariorum Hieron. Cardani in Aphoriſmos.

GRaiorum culpa euerſus cum ſim ante meorum
Inſuber ex obitu me mihi reſtituit,

Quem pro tot meritis, Dij faxint, vt vice verſa,
Alterius gentis reſtituat pietas.

Cardanus de ſeipſo ſub initium libri 1. contradicentium M.

CVm Medici, patria, affines, fortuna, parentes
Me inuiſum odiſſent, non potuere tamen
Extremos iuſſu Fati ſuperare labores.
Sic viuam ſemper, maior & inuidia.

Idem ſub Effigie ſua in libris de Subtilitate & alibi.

NOn me terra teget, Cœlo ſed raptus in alto
Illuſtris viuam docta per ora virûm:

Quidquid venturis ſpectabit Phœbus ab annis
Cardanos noſcet, nomen & vſque meum.

Sub eiuſdem effigie in Iconibus Io. Sambuci, qui verſus referuntur etiam, à Ioan. Crœſelio in Elogiis lib. 2.

SPiritus hunc proprius verſat, præcordia raris
Dotibus extollit, ſidera clara mouet:
Neſcio quid dicam, mirabor, nil latet iſtum
Quàm legiſſe putes ſcribere plura ſolet.

Marc. Antonius Maioragius ſub Cardani Perſona.

Extat ſub finem lib. 2. contradicentium.

EXacta immenſi iam ſunt monumenta laboris,
Quæ nunquam fulmen, non ſæua incendia, durum
Non poterit ferrum, non longum abſumere tempus.
Iam tenebris adoperta caput, quæ corpus in ipſum
Tantum bella gerit, veniat mors improba nobis:
Mens tamen illa mei melior pars aſtra ſubibit:
Clarius, & noſtrum viuet per ſæcula nomen

Omnia; quaque patet Latiæ præſtantia linguæ,
Me leget aſſidue doctorum Turba virorum.

Marci Ant. Maioragij Rhetoris Hendecaſyllabum, ad Hieron. Cardanum Med. Mediolanenſem.

Extat ſub initium lib. I. contradicentium M.

CArdane omnibus è meis amicis
Doctrina, ingenio, ſagacitate
Princeps; quem Medicæ repertor artis
Humano generi fauens Apollo,
Impellit per iter nec vſitatum,
Iam trita à reliquis via relicta,
Ægroſque edocet, atque deſtitutos
Conſeruare homines leui labore.
Cur illa aurea tam diu premuntur,
Quæ ſcripſiſti opera in tuis tabellis?

Cur non efficis imperitiores,
Vt tandem ingenio tuo fruantur?
Cur non Cœlitus attributa dona
Vulgas? vt quibus haud data eſt facultas
Ægris confugere ad tuos Penates,
E ſcriptis habeant tuis ſalutem?
Nam fama ante fores ſtat, vſque clamans,
Teſtatúrque Deos ſibi annuentes
Immortale decus tibi futurum,
Ægrorum ſi hominum miſertus, edas
Quam primùm monumenta iam peracta.

Incerti ad Hieron. Cardanum, refertur ab eodem Cardano in opere de libris propriis, edito Baſileæ 1562. & à Io. Bapt. Siluatico in Elogio Cardani.

Æmulos Epidaurij inter omnes,
Sat Cardane caput, ſat extuliſti:

Europæ Populi ſatis fatentur,
Cunctos faſtigio tuo relictos:
Artis diuitias thoris ab altis
Pandentem obſtupuit corona quondam,
Magnos ingenij ſtudiique fructus
Paginæ variæ ferunt per orbem:
Quas docti manibus fouent vbique
Delectant, ſapiunt, tenent, aluntque,
Doctrina procul abdita legentes.
Te reges Aquilonij vocarunt,
Vt mortem fugerent ſibi propinquam:
Qui per te reduces, Charonta fallunt,
Expectat ſtygiis dum eos Arenis.
Quot ciues patriæ tuis medelis,
Quos flebat mulier, tamen reducti?
Hæc Cardane ſatis ſuperque monſtrāt,
Aſtra te digito ferire ſolum,
Deſpectantem alios humi relictos.
Nunc tantis preme copiis habenas,
Ora contrahe fontium tuorum,

Quo riui tenues fluant in orbem,
Fundis dum proprias opes abunde:
Palam apparuit eſſe ter puſillas
Doctrinas hominum, medendi in arte,
Complexu & vario ſcientiarum,
Qui palmas hodie putant mereri:
Illi non ſine ſentiunt dolore
Graui, non niſi parua ſe tenere,
Toto nec ſecus orbe iudicari.

Io. Matthæus Toſcanus, in Peplo Italiæ lib. 4.

Cardani ne manus plures curauerit ægros
Eſt dubium, an plures ſcripſerit vna libros.
Quiſquis enim voluit tot ſcripta volumina, dextra
Hunc calamum nunquam depoſuiſſe putat.

Hunc

Hunc qui pallenti reduces tot nouit ab orco
Incubuiſſe ægris, nocte, dieque putat.
Felix qui ſemper venturo profuit æuo,
Ætati at nunquam defuit ipſe ſuæ.

Hieronymus Cardanus Mediolanenſis Medicus, Philoſophus & Mathematicus æque illuſtris, publice medicinam Papiæ, ac Bononiæ ſumma cum dignitate profeſſus eſt. Ad quem ex longinquis regionibus delatos deſperatæ valetudinis, non paucos vtriuſque ſexus breui conualeſcentes in patriam rediiſſe ipſi vidimus. Libros tot edidit vt ipſemet eorum indicem in lucem emittere ſit coactus.

Gaſpar Cunradus in Proſographiæ melicæ millenario primo.

ME varij rerum doctore leguntur agones:

Naturæ hinc dici Dædalus an mereor?

N. 24. Sept. A. 1501. O. 21. Sept. A. 1576. Æt. 75.

Carmen Thomæ Venatorij in laudem Cardani. Extat in libris de Subtilitate, editis Lugduni 1550. apud Rouillium 8.

Ebibit hic ſophiæ fontes, & flumina Muſis,
Et Phœbo, & doctis non inamœna viris.
Hinc Medicos miſcet ſuccos, & corpora Regum
Illi creduntur ſummaque cura, fides.
Deinde Syracuſij ſunt nota Mathemata ciuis,
Cætera ſunt terris cognita, & aucta polis.

Carmen Laur. Durnhoferi in laudem eiuſdem. *Ibidem.*

NOn Cardane tuam poterunt extinguere laudem
Ignes flammiferi, fluctiſonæ nec aquæ,
Ingens atque potens in toto perſonat orbe,
Imo quæ celſum venit ad vſque Polum.
Dum res occultas, quadam caligine tectas,
Et varias, aperis, difficileſque doces.
Dumque tua humanos ſanat Medicina dolores,
TuqueDei curas vulnera cordis ope.
Dum ſtellas monſtras, & picti ſidera Cæli,

In Aſtronomicum opus Hieron. Cardani de ſupplemento Almanach, carmen Ioachimi Hetteri Leuco Petræi.

Extat in vltima editione anni 1547.

Dicitur in tenui finxiſſe volantia vitro
Aſtra Syracuſij machina docta ſenis.
Fertur & errantis radiantia cornua Lunæ,
Deduxiſſe ſuis ſedibus Endymion.
Ingenio ſic magnus Atlas, & fortis Orion
Nomina iam Famæ, non morientis habent.
Te quoque ſera manet venturi gloria ſecli
Cardane, ingenio nobilis, arte potens.

Qui tanquam Aſtrifero ſuperûm ſis
lapſus Olympo,
Tempora, ſigna, orbes, ſydera, fa-
ta doces.
Et rerum varias oſtendis in Æthere
cauſas,
Multaque præterea, quæ latuere
prius.
Hæc vere eſt animis moderatis digna
voluptas,
Inclyta cognati quærere iura poli.

FINIS.

BIBLIOTECA NAZIONALE V.E. ROMA